M.A. ASTURIAS

Domnul Președinte

230

BIBLIOTECA
PENTRU TOȚI

Către cititorul romîn,

Sper că, prin intermediul ficțiunii, cartea mea va face ca cititorul romîn să cunoască mai bine problemele Americii Latine și în special problema dictaturii. Lectura ei va îngădui cititorilor romîni să pătrundă într-o lume de aproape 250 de milioane de locuitori — continentul latino-american — care dobîndește o nouă conștiință a destinelor sale și luptă pentru eliberarea sa. *Domnul Președinte* este o carte pe care și astăzi, în diferite țări din America Latină, librarii o vînd clandestin, polițiștii dictaturii o confiscă, iar în multe piețe ea a fost arsă.

O dublă, imensă onoare: pe de o parte flăcările, pe de alta, edițiile de felul acesteia din *Biblioteca pentru toți,* care într-adevăr mă onorează, cu atît mai mult cu cît romanul meu apare într-o țară pe care o admir și de care mă leagă atîtea afectuoase prietenii.

Lei 5

M. A. ASTURIAS

230

BPT

MIGUEL ANGEL ASTURIAS

Domnul Preşedinte

1964

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

Traducere, prefață și tabel cronologic de
Paul Alexandru Georgescu

Miguel Angel Asturias
El Señor Presidente
Editorial Losada
Buenos Aires, 1955

Redactor responsabil : ELENA MURGU
Tehnoredactor : TUDOR ION

Dat la cules 17.02.1964. Bun de tipar 01.04.1964. Apărut 1964. Tiraj 40145 ex. broșate. Hîrtie tipar de 50 g/m². Format 700×920/32. Coli ed. 16,16. Coli tipar 11,25. Planșe tiefdruck 1. A. nr. 708/1964. C.Z. pentru bibliotecile mari 8A. C.Z. pentru bibliotecile mici 8A—31=R.

Tiparul executat sub comanda nr. 40.122 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piața Scînteii nr. 1, București — R.P.R.

PREFAȚA

De pe culmi, privirea rotitoare, pînă în depărtări, este firească și de neînlăturat. Ajuns în punctul cel mai înalt al unei cariere scriitoricești de răsunet și prestigiu internațional, Miguel Angel Asturias a simțit nevoia să fixeze locul și semnificația operei sale în ansamblul peisajului literar latino-american, și a făcut-o cu luciditate și totodată cu pasiune, în cuvinte care ard și luminează ca o flacără. *„Adevăratul nostru roman* — scrie el la pluralul solidarității combative — *este prezent în spadele leale ale spiritului, în pumnii muncitorilor, în sudoarea țăranilor, în glasurile celor care ridică clocotitor protest pentru că văd seva și sîngele întinselor noastre pămînturi curgînd spre mări pentru a îmbogăți metropole străine... Pe noi ne doare America, și de aceea vorbim.“* Aceste cuvinte, care amintesc pasionata exclamație a lui Unamuno, cuprind — explicit sau implicit — tot ce este necesar pentru a defini creația lui Asturias în raport cu dezvoltarea literaturii Americii hispanice: tradiția realistă și protestatară pe care el o continuă, tendințele evazioniste și puriste pe care le combate, noutatea de concepție, de teme și de expresie pe care o aduce în arta romanului. Într-o serie de eseuri care vor apărea pentru prima oară în limba romînă, Miguel Angel Asturias și-a determinat poziția față de beletristica țărilor latino-americane printr-un întreit proces de adeziune, respingere și depășire care se cere urmărit

şi înfăţişat mai de aproape, întrucît el este, în ansamblul său, drumul multor scriitori occidentali spre adevărurile fundamentale ale vremii noastre.

În principalele ei momente, literatura Americii latine vădeşte, cel puţin prin marile ei opere, un nedezminţit neconformism, care îmbracă nenumărate forme — potrivit ţării, împrejurării, scriitorului.

În epoca colonială, următoare descoperirii şi cuceririi lumii noi, reacţia critică, protestatară a scriitorilor era mai mult decît explicabilă : conchistadorii spanioli îşi făcuseră intrarea în istorie printr-un genocid de înspăimîntătoare proporţii, dezvăluite cu vehementă indignare de Bartolomé de las Casas în *Brevísima relación de la destrucción de las Indias (Scurtă relatare a nimicirii indienilor).* Iar cînd, cu vremea, exterminarea băştinaşilor „se îndulceşte", ea lasă locul muncii de rob în mine şi pe plantaţii. Nici o mirare deci că la începuturile literaturii Americii Latine sau despre America Latină stau faimoase acte şi sentimente neconformiste : strigătul dîrz de luptă al indienilor araucani, care străbate poema lui Alonso Ercilla, acoperita, subtila tristeţe din *Comentariile regale* ale incasului Garcilaso de la Vega, sau, mai tîrziu, rîsul şi ironia muşcătoare ale altui indian, Concoloncorvo, autorul povestirii *El Lazarillo de ciegos caminantes (Ucenicul orbilor rătăcitori).*

În epoca luptei pentru independenţă, protestul se îndreaptă în primul rînd împotriva metropolei asupritoare, monopoliste. Cei care poartă acum cu mîndrie stindardul insurecţiei sînt poeţii, dar exigenţa eliberării este generală, şi adesea cea mai lucidă — şi cea mai actuală — condamnare a colonialismului nu o găsim în versurile barzilor Joaquín Olmedo, Andrés Bello, ci în proza ideologilor independenţei naţionale de felul lui Vizcardo y Guzmán. „*Metropola* — scrie el — *ne desparte de lume şi ne sechestrează orice relaţie cu restul genului uman... De cînd s-au unit oamenii în societate spre folosul lor reciproc, noi am fost singurii pe lume obligaţi să plătim mai scump satisfacerea nevoilor şi să vindem mai scăzut produsele muncii*

proprii. Şi pentru ca această silnicie să aibă toate efectele ei, am fost închişi ca într-o cetate asediată.“

După obţinerea independenţei, în lunga şi frămîntata epocă de discordii civile, cînd diferiţi *caudillos* se succed la putere într-o sarabandă de conjuraţii, lovituri de stat şi asasinate, patosul libertăţii şi spiritul de revoltă se prelungesc în literatura scriitorilor exilaţi de stăpînii zilei. Solicitat însă de circumstanţe personale contradictorii şi pus sub semnul romantismului vremii, neconformismul exilaţilor îşi pierde din limpezime, sensul social şi combativitatea fiind acoperite de valuri nesfîrşite de retorică versificată.

Verbozitatea şi inconsistenţa ideologică a poeziei continuă şi în deceniile următoare — perioada de organizare a instituţiilor — pînă la Rubén Darío. Faptul face ca protestul să fie preluat de un gen care, profund înnoit, dăinueşte şi astăzi : romanul indianist. Tributare şi ele, în parte, opticii romantice sentimentale şi idealizatoare, romanele indianiste, totuşi, au meritul de a fi menţinut vie problema unei mari injustiţii sociale şi de a o fi transmis scriitorilor contemporani care, cu altă pătrundere socială şi incivitate artistică, au scris romane zguduitoare despre condiţia tragică a indienilor. De ajuns să citez, dintre acestea, sfîşietorul *Huasipungo* de Jorge Icaza şi *El mundo es ancho y ajeno (E largă lumea şi străină)*, în care Ciro Alegría a cuprins întreaga amărăciune a celor cărora, aşa cum sugerează titlul, li se neagă însuşi locul şi rostul în lume.

Cu aceasta ajungem la perioada dinainte şi după cel de-al doilea război mondial, deosebit de importantă pentru destinele romanului latino-american. Este epoca penetraţiei monopolurilor imperialiste, dar totodată este epoca revendicărilor clasei muncitoare, în rapidă creştere, şi a afirmaţiei partidelor marxist-leniniste. Marile fenomene ale contemporaneităţii : sistemul socialist mondial, mişcarea muncitorească internaţională şi lupta pentru pace, se resimt puternic şi în această parte a lumii : America Latină devine un continent „vulcanic“, cu clocotitoare năzuinţe de independenţă economică şi radicale transformări democratice. Neconformismul scriitorilor latino-americani do-

bîndeşte acum conţinut şi perspectivă socială, operele lor se apropie considerabil de condiţia şi ideologia proletară. Aria de investigaţie a romancierilor se lărgeşte în continuu, noi ţinuturi şi noi strădanii omeneşti sînt ridicate la demnitatea operei de artă : minerii din podişurile înalte şi îngheţate ale Boliviei, zugrăviţi atît de pregnant de Augusto Céspedes în *Metalul dracului*, „fiii salpetrului" din cunoscutul roman al lui V. Teitelboim, peonii de pe plantaţiile de banane *(Închisoarea verde* de Amaya Amador) sau locuitorii din cocioabele de lîngă Buenos Aires *(Oraşul Mizeria este şi el America* de V. Verbinsky).

În toate aceste romane, atitudinea autorilor devine inevitabil acuzatoare şi revendicativă. Curajul de a denunţa mizeria, violenţa, neomenia fac din scrierile lor mărturii arzătoare ale adevărurilor Americii Latine. Şi astfel, radicalizarea protestului ajută să se împlinească alt mare proces al literaturii acestui continent, şi anume descoperirea realităţii latino-americane în ceea ce are ea mai adînc şi mai specific. Sentimentul nedesluşit şi tulburător al noutăţii naturii şi vieţii americane era de mult cunoscut — dovadă *Rusticatio mexicana* a lui Rafael Landívar — dar literar el nu se realizase decît parţial şi disparat : produsese numai descrieri de peisaje — e drept, de o frumuseţe grandioasă şi stranie — şi creionări de tipuri locale : păstorul nomad *(el gaucho)*, moşierul *(el estanciero)*, muncitorul cu braţele *(el peón)*. Greutatea rămînea întreagă : a descoperi şi a reda specificul american, dinăuntru, în toată adîncimea complexităţii lui. Romancierii latino-americani de azi au rezolvat problema cu virtuozitate într-o serie de romane care dau copleşitor sentimentul autenticităţii americane. Ei au îmbogăţit literatura universală cu o nouă regiune umană, cu toate determinările necesare : geografice, psihologice, sociale. Aceste romane, în care se oglindeşte chipul unei lumi şi al unui continent, sînt în acelaşi timp foarte diferite şi foarte asemănătoare. Astfel, în *La vorágine (Vîltoarea)* a lui José Eustasio Rivera trăieşte sălbatic jungla columbiană, unde se pierd fără nume aventurierii cauciucului, în *Doña Bárbara* Rómulo Gallegos face să se ciocnească pofte şi patimi nemărginite şi fier-

binţi ca şesurile Venezuelei, în *Don Segundo Sombra* de Ricardo Güiraldes ne învăluie poezia rătăcirii prin pampa argentiniană a „ultimului gaucho", iar în *Regiunea cea mai transparentă* Carlos Fuentes prezintă viaţa unui oraş modern — capitala Mexicului — într-o uluitoare arhitectonică de fapte şi visuri, de năzuinţe şi înfrîngeri. Diferenţele enorme dintre aceste opere nu ne pot împiedica să ne dăm seama de substratul comun din care se hrănesc, de rădăcina lor unică : o intensitate vitală debordantă, explozivă, întovărăşită de zbatere şi sfîşiere. Putere şi neîmplinire, exaltare şi suferinţă, adică situaţia — istoriceşte perfect explicabilă — a uriaşului care se trezeşte şi-şi scutură lanţurile înainte de a le rupe.

Acestea sînt tendinţele progresiste ale literaturii latino-americane la care aderă Miguel Angel Asturias : adîncirea protestului social şi descoperirea autenticităţii americane. Spre prima îl îndreaptă nepotolita sete de dreptate, *afán de justicia* ; spre cea de-a doua — nevoia imperioasă a adevărului, *afán de verdad*. Pe aceste linii se situează şi se mişcă întreaga lui operă ; în prelungirea lor trebuie căutată contribuţia originală a romancierului. În prelungirea şi în întîlnirea lor, căci în practica artistică Miguel Angel Asturias uneşte reflectarea şi critica în ceea ce am putea numi realism implacabil. Formula are avantajul de a-i caracteriza opera şi totodată de a o separa de alte tendinţe ale literaturii latino-americane. Crezînd ferm în funcţia cognitivă şi etică a artei, adică în capacitatea şi obligaţia ei de a reflecta, potenţat, adevărurile necesare mersului spre plenitudinea umană, Miguel Angel Asturias respinge categoric orice înjoseşte sau bagatelizează literatura, deturnînd-o de la menirea ei artistică şi răspunderea ei socială. Este cazul celor care fac din artă un joc gratuit, iar din roman — un mijloc de distracţie, un *pasatiempo*. Este şi acesta un fel de a-l împiedica să fie un instrument de luptă şi de transformare socială. Crezînd în valoarea revelatoare a cuvîntului şi în necesitatea sensurilor, Miguel Angel Asturias priveşte cu îndreptăţită ironie atît cultul absurdului — de pildă

ciudățeniile căutate ale „stridențiștilor" — cît și cultul tăcerii de care se apropie, fără ca din nefericire să se identifice cu el, poezia denumită *Jitanjáfara.* Jitanjáfariștii au desființat cuvintele, dar — ultimul pas e cel mai greu! — păstrează încă silabele, înșirîndu-le ca simple sunete, fără nici un sens.

În sfîrșit, Miguel Angel Asturias, autor al unei opere adînc împlîntate în realitățile autohtone, este un hotărît adversar al literaturii de evaziune sau imitație. Refugiul capricios, *porque sí,* din fața vieții de aci și acum — fie el elegant la curtea regelui Filip al II-lea spre *Gloria lui Don Ramiro*[1] — nu a servit nimănui, iar încercarea viguroaselor temperamente latino-americane de a înșela și a se înșela devenind parnasieni, simboliști, impresioniști sau dadiști, după cum cerea moda literară de pe malurile Senei, nu poate trezi decît zîmbetul. Reveniți în patrie, acești „exilați ai Parisului", *balconeaban su país,* își priveau țara ca din balcon, distanți și plictisiți. Sub o formă mai rafinată și mai pretențioasă, fenomenul balconului continuă și astăzi în teoria artei pure, în atitudinile estetizante, în pretențiile de apolitism sau în ostentația cosmopolită. Tuturor acestor moduri ale înstrăinării de sine, Miguel Angel Asturias le opune viguroasa sa credință în excelența unei arte pentru cei mulți, consecință a hotărîrii lui de a privi viața în ochi. *„Contactul direct cu realitățile noastre ne îngăduie să ne păstrăm încrederea și credința în popor... Sîntem oameni ai poporului, care scriu despre lucrurile poporului."*

Negația negației pune problema depășirii. În ce fel a dus mai departe Asturias tendințele progresiste înfățișate? Cu ce nou meșteșug a scris el despre „lucrurile poporului"? Răspunsul la aceste întrebări îl dă însuși procesul de creație al operei sale, așa cum s-a desfășurat el în împrejurările concrete de viață ale autorului.

---

[1] Titlul unui roman istoric al scriitorului argentinian Enrique Larreta.

*

Aceste împrejurări încep cu o copilărie petrecută mai ales printre bătrînii indieni, în ale căror poveşti, ascultate vrăjit de micul Miguel, răsunau ecourile străvechiului şi mirificului folclor *maya.* În prima sa carte — *Legendele Guatemalei* — publicată la Madrid în 1930, Asturias va aduna tocmai aceste şoapte de seară ale copilăriei, păstrînd şi înnobilînd artistic întreaga lor fantezie şi forţă poetică. De atunci, elementul indian va reveni mereu de-a lungul operei scriitorului, de fiecare dată în noi forme şi cu sporită pregnanţă.

A doua împrejurare întipărită adînc în sufletul lui Miguel Angel Asturias a fost atmosfera înăbuşitoare, de coşmar, a dictaturii lui Estrada Cabrera, pe care a trăit-o în anii adolescenţei şi ca student. Pentru a reda chipul hidos al unui astfel de tiran şi ororile unui sistem politic şi social întemeiat pe crimă şi corupţie, Miguel Angel Asturias va avea nevoie de 10 ani, în cursul cărora va scrie zguduitorul roman *Domnul Preşedinte.* Neconformismul, protestul social şi vocaţia revoltei vor atinge cu această carte o intensitate nemaiîntîlnită în literatura latino-americană şi vor alcătui punctul de vedere constant al autorului, perspectiva fundamentală a întregii sale creaţii literare.

După răsturnarea dictatorului, la care dă o mînă de ajutor, tînărul Asturias vine la Paris — a treia împrejurare importantă a vieţii sale — unde îşi face ucenicia scriitoricească. Urmează, ca un fel de etape ale acesteia, cunoaşterea operei lui Henri Barbusse şi Romain Rolland, curiozitatea trecătoare faţă de îndrăznelile suprarealismului, influenţa clasicilor ruşi şi orientarea definitivă spre un realism viguros, în care — asemeni artei maya — veracitatea necruţătoare se alătură şi se îmbină cu suflul celei mai înalte poezii.

După întoarcerea poetului în Guatemala (1933), procesul acesta de limpezire şi cristalizare se precipită. El este în aceeaşi măsură artistic, ideologic şi politic. Se accentuează apropierea scriitorului de ţărănimea guatemaleză, aproape în întregime

indiană, şi o dată cu aceasta se conturează în spiritul său o nouă concepţie asupra modului latino-american de a simţi lumea. Părerea lui Miguel Anges Asturias este că forţa exuberantă, cotropitoare a naturii tropicale şi ecourile mentalităţii mitice a băştinaşilor fac ca între om şi mediul înconjurător să se stabilească o adîncă compenetraţie, o intimitate esenţială şi un schimb învolburat de mesaje, exprimabil doar prin mijloacele poeziei. Construit pe acest punct de vedere, romanul *Hombres de maíz (Oameni de porumb)*, pe care Asturias îl publică la puţin timp după *Domnul Preşedinte*, conţine pagini de netăgăduită originalitate şi frumuseţe. Iată un exemplu. *„Un cintezoi luă cu el pădurea dintr-un tril. Privighetoarea, tot dintr-un tril, o aduse la locul ei. Cintezoiul, ajutîndu-se cu cîteva fluierături voiniceşti, o mută mai departe, în grabă. Privighetoarea, cu sprijinul unor fluierături voiniceşti, o readuse în zbor. Ciocîrlani şi privighetori, sturzi şi ghionoaie, mierle şi pitpalaci luau şi aduceau păduri şi fîşii de păduri, în timp ce se iveau zorile.“* [1] Vitalizarea naturii şi limbajul poetic nu sînt însă o piedică în calea criticii sociale. Dimpotrivă : desfăşurîndu-se în cadrul unei naturi de o splendoare şi bogăţie neasemuite, mizeria omului împilat şi jefuit rezultă, prin contrast, mai tragică. Aceasta nu mai era o teză artistică, ci un fapt de viaţă pe care romancierul îl avea sub ochi în Guatemala : suferinţele impuse poporului de hrăpăreţele monopoluri străine. În deceniul 1944—1954, cînd în patria sa se instaurează guverne legale, democratice, Miguel Angel Asturias scrie pe această temă „trilogia bananieră“, înăuntrul căreia se pot deosebi lămurit treptele indignării şi trecerea protestului pe poziţii de clasă. Astfel, *Viento fuerte (Vînt puternic)* povesteşte despre invazia monopolurilor nord-americane, punînd în centrul atenţiei conflictele dintre proprietarii de plantaţii şi agenţii străini ; în *El Papa verde* (*Papa cel verde*) accentul cade pe protestul celor jefuiţi de monstruoasa caracatiţă care este Uni-

---

[1] Denumirile păsărilor americane fiind greu de tradus, am dat „corespondente“ romîneşti în acest fragment, care interesează numai ca tehnică poetică.

ted Fruit Company, pentru ca în *Los ojos de los enterrados* (*Ochii celor îngropați*), apărut mai tîrziu — în 1962 —, să intervină în desfășurarea acțiunii elementele dinamice ale rezistenței populare : muncitorii și conducătorii sindicali. Originalitatea acestei trilogii, contribuția pe care o aduce ea la literatura de protest social, constă în perspectiva dinamică, în urmărirea problemei în mers, în desfășurarea ei amplă și necesară spre soluție, în depășirea, pe parcurs, a iluziilor, superstițiilor, greșelilor.

În sfîrșit, ultima împrejurare care a influențat adînc viața și activitatea lui Miguel Angel Asturias a fost răsturnarea de către mercenarii lui Castillo Armas a guvernului Arbenz, în timpul căruia scriitorul reprezentase Guatemala ca ambasador la Buenos Aires și în El Salvador. Urmează ani lungi și grei de exil, dar totodată de rodnică creație literară și de contribuție hotărîtă la mișcarea mondială pentru pace. Scriitorul publică acum un volum de nuvele, *Week-end en Guatemala,* în care demască cu mijloacele unei arte sobre și incisive agresiunea imperialistă din 1954. Cartea îl aduce pe romancier în plină actualitate politică și îi redeșteaptă vehemența satirică din *Domnul Președinte.* Demnă de remarcat este apariția elementelor revoluționare din situația de atunci a Guatemalei : acțiunea conspirativă a patrioților, demnitatea umană restituită țăranului indian și lupta lui pentru apărarea reformei agrare, perspectiva revoltei populare. Ultimul roman publicat de Miguel Angel Asturias, *Mulata de Tal* (*O mulatră oarecare*), este, ca și *Oameni de porumb,* o investigație a mentalității indiene, realizată în două registre — realitatea și visul — care își contrapun, își interferează sau chiar își contopesc calitățile. Tema și construcția cărții permit autorului să practice pe față și din plin ceea ce el numește „emanciparea de sintaxa clasică castiliană". Spaniola din această carte dă într-adevăr o puternică impresie de noutate, prin exuberanța lexicală (enumerații nesfîrșite, acumulări uimitoare de sinonime, proliferarea unui cuvînt în diminutive, derivate verbale, paronime), prin complexitatea și subtilitatea frazei, deasă și șerpuitoare ca o

pădure de liane, printr-o împerechere de brutalitate senzuală și rafinament conceptual care (orice noutate e relativă !) amintește de Quevedo.

Portretul literar al lui Miguel Angel Asturias — oricît de sumar schițat — ar fi nedrept de incomplet dacă nu am spune că romancierul este întovărășit de un poet de autentică sensibilitate și originală putere de expresie, evidente în volumul antologic *Sien de alondra* (*Tîmplă de ciocîrlie*), și de un dramaturg mai puțin perseverent, care a izbutit totuși prin piesa istorică *Audiencia de los confines* (*Judecata hotarelor*) nu numai să intereseze spectatorul, dar și să-i dea de gîndit.

Activitatea literară a lui Miguel Angel Asturias mai are o latură, pe care noi romînii o apreciem la întreaga ei valoare : aceea de traducător în limba spaniolă a două antologii de proză narativă romînească [1]. Nu este singura dovadă a interesului și dragostei pe care romancierul Asturias le are pentru țara noastră ; alta — la fel de grăitoare — o constituie cartea pe care a scris-o despre viața de azi a poporului nostru și căreia i-a dat simplul, dar semnificativul titlu : *Rumania, su nueva imagen* (*Noul chip al Romîniei*).

★

Traducerea în limba romînă a romanului *El Señor Presidente* dă cititorilor romîni posibilitatea de a cunoaște o operă căreia i se acordă astăzi nu numai un loc de frunte în literatura Americii Latine, ci și o importanță crescîndă în cadrul literaturii universale. Dovezile faptice ale acestei prețuiri le constituie premiul internațional *Club du livre*, obținut de autor, traducerea romanului în treisprezece limbi străine, precum și consensul criticii de a considera opera drept „cel mai important roman din toate cîte s-au scris pe tema dictaturii în America Latină“ (Juan Liscano). Dar mai presus decît elogiul

[1] Un volum de povestiri de Mihail Sadoveanu și o antologie a prozatorilor romîni contemporani, ambele în curs de apariție.

criticii s-a dovedit a fi elogiul vieţii însăşi : în vremea unor dictatori de tipul Domnului Preşedinte, romanul a circulat clandestin în manuscris din mînă în mînă şi, desigur, cu efectul unui material exploziv.

Lucrul era de altfel cu totul explicabil prin tema majoră a cărţii, prin atitudinea vehement combativă a autorului, prin îndrăzneala şi eficienţa mijloacelor artistice folosite. Într-adevăr, în linii arzătoare de acvaforte şi cu o forţă satirică amintind de Goya, Miguel Angel Asturias face tabloul — şi procesul — întregului sistem politic şi social latino-american, generat de dictatură şi de exploatare. Prin faţa cititorului se perindă astfel mizeria copleşitoare a cerşetorilor şi vagabonzilor care se adăpostesc noaptea în Portalul Domnului, torturile şi crimele poliţiei secrete, laşitatea şi meschinăria conducătorilor şi privilegiaţilor. Ne sînt arătate realist, în adevărul lor atroce, „instituţiile" sistemului : cîrciuma, bordelul, cazarma, închisorile, procuratura şi, în sfîrşit, palatul prezidenţial, căci în centrul tabloului autorul aşază figura odioasă a dictatorului. Din persoana acestui „domn preşedinte" crud şi fricos, vanitos şi lacom, pervers şi răzbunător emană o atmosferă de corupţie, suspiciune şi teroare care pătrunde peste tot şi învăluie totul. Asturias arată magistral cum bănuiala se generalizează, cum frica fiecăruia sporeşte cu frica celuilalt, pînă ajunge anticipată, fără motiv precis, stare naturală. E un proces monstruos de împăienjenire a răului, de contagiune a spaimei şi de multiplicare a ei prin ea însăşi. Autorul este însă un prea bun psiholog — şi un scriitor prea abil — pentru a nu introduce chiar în această ambianţă nuanţe, modalităţi, diferenţieri. Violenţa ni se înfăţişează căzînd absurd asupra unei victime nevinovate (paracliserul), dar şi întorcîndu-se batjocoritor asupra călăului (Vásquez) ; tragicul e întretăiat de grotesc, şi laşitatea cunoaşte grade.

Nu trebuie însă să credem că întreg romanul este lucrat în tonuri sumbre, de spaimă. *Domnul Preşedinte* se bucură de un susţinut acompaniament grotesc, iar cei care mişună în jurul dictatorului stîrnesc în mod constant strălucita vervă caricatu-

rală a autorului. Există apoi în carte iubirea adevărată a Camilei, există copilăria ei, evocată cu grație ușor ironică și mai ales există figurile luminoase ale celor care reprezintă deopotrivă poporul și istoria. În rîndul acestora aflăm pe buna și inimoasa Niña Fedina, femeia căreia zbirii poliției îi omoară copilul ; apoi pe țăranul indian jefuit de autorități și silit să ajungă „hoț cinstit" la drumul mare și mai ales pe studentul care, în fund de temniță, răspunde astfel îndemnului la rugăciune al paracliserului, închis și el :

„— Ce-i asta «să ne rugăm» ? Nu trebuie să ne rugăm de loc. Ci să încercăm să spargem ușa și să mergem la revoluție !"

Sînt oamenii care peste cîteva decenii, în zilele noastre, strîngîndu-și rîndurile și dobîndind conștiința puterii lor, se vor revolta împotriva dictaturii și vor răsturna-o, fie ea a lui Batista, Peréz sau Trujillo. Firește, într-un roman a cărui acțiune se petrece în 1916 autorul nu putea introduce o astfel de revoltă populară, ale cărei condiții s-au maturizat ulterior. Și totuși, Miguel Angel Asturias arată limpede nu numai cauzele viitoarei efervescențe revoluționare, ci și necesitatea și căile ei. Este profund semnificativ faptul că celelalte pete de lumină din roman — iubirea Camilei, „îndreptarea" lui Miguel Chip-de-înger și bunele intenții ale generalului Canales — sînt înghițite pînă la urmă de forțele întunericului. Înfrîngerea acestor personaje dovedește că în regimul Domnului Președinte nu este posibilă evadarea individuală, salvarea pe cont propriu. Necesitatea luptei comune, a solidarității active cu poporul este și în acest fel pusă în lumină.

Comentatorii apuseni au vorbit despre un fel de incandescență a cărții, care adesea rănește parcă privirea. Formularea este ambiguă. Ceea ce jignește și privirea, și sufletul sînt crimele Domnului Președinte, dar arzător e numai protestul politic, înfierarea dictaturii ca sistem care, lăsat în viață, generează — dovadă finalul cărții — maxima oroare cunoscută : aceea de a ucide speranța în umanitate.

Construcția epică a romanului rezultă dintr-un procedeu foarte potrivit pentru a exprima atmosfera regimului dictatorial

în care este posibilă, în orice clipă și în orice sens, surpriza. Procedeul mi se pare a consta în suprapunerea a două situații — una de fond, alta de suprafață — și în rezolvarea dualității printr-un element nou, aparent neașteptat. Astfel, chiar de la începutul romanului se poate observa cum peste crima întîmplătoare a unui cerșetor nebun, Domnul Președinte suprapune o înscenare de complot, menită să-i dea motiv pentru a-și lichida adversarii. „Dualitatea" aceasta va duce însă nu la uciderea, ci la scăparea generalului Canales — unul dintre ei. Mai departe : răpirea mișelească a Camilei — fiica generalului — de către Chip-de-înger este ascunsă sub o pretinsă salvare ; de aci va rezulta însă nu ură sau dispreț, ci o mare iubire. În sfîrșit, același procedeu în prăbușirea lui Miguel : în aparență misiune diplomatică, în realitate cursă, urmată însă nu de un asasinat fizic, ci de unul moral, încă mai monstruos.

Bineînțeles, țesătura narativă e mult mai bogată decît o poate sugera schița simplificatoare a cîtorva momente. Romanul are substanță epică și ritm. Destinele se întîlnesc, se întretaie și se determină motivat, necesar (exemplu : iubirea și căderea lui Miguel), acceptînd totuși înăuntrul lor elemente de surpriză bine calculate (uciderea lui Parrales Sonriente, fuga lui Canales, arestarea lui Chip-de-înger). „Situațiile tari", numeroase în acest roman, sînt bine stăpînite și tratate cu un amestec fericit de realism viguros și suflu poetic, care împiedică alunecarea lor în efecte melodramatice. În această privință existau incontestabile primejdii, ca de pildă episodul în care deținuta Niña Fedina, vîndută unei case de prostituție, își poartă în brațe, peste tot, pruncul mort.

Talentul portretistic al autorului merită o mențiune specială. Idiotul numit paiață, crîșmărița Masacuata, maiorul Farfán, doña Chon, patroana localului *„La dulcea desfătare"*, au culoarea, relieful și firescul vieții. Firescul vieții hispano-americane, pasionate, excesive, trecînd ușor de la cruzime la generozitate și împrumutînd parcă naturii tropicale ceva din frumusețea acesteia — ciudată, amenințătoare. Este una dintre cauzele

impresiei de nou, de nemaiîntîlnit pe care o produce de foarte multe ori *Domnul Preşedinte.*

Puternica originalitate a romanului se datoreşte însă nu numai concepţiei şi fondului, materialului de viaţă, ci şi procedeelor de valorificare artistică specifice lui Miguel Angel Asturias. Să menţionăm dintre ele numai tehnica „pointillistă" în redarea peisajelor, repetiţia — cînd litanie, cînd laitmotiv — a unor expresii destinate să „dreneze" preaplinul emoţiei, folosirea cu voluptate a onomatopeelor, dar mai ales recurgerea — în momentele culminante, de cumpănă între viaţă şi moarte — la animismul şi la viziunea fabulos-populară a folclorului maya (capitolul *Dansul lui Tohil*).

*

Aceasta e cartea pe care Miguel Angel Asturias a dăruit-o şi prin care s-a dăruit luptei oamenilor cinstiţi de pretutindeni împotriva asupririi şi exploatării. În ea se îngemănează, aşa cum se cuvine, darurile unei arte noi, de surprinzătoare frumuseţe, cu năzuinţele spre o aşezare dreaptă şi umană a lumii.

PAUL ALEXANDRU GEORGESCU

TABEL CRONOLOGIC

1899 La 19 octombrie se naşte Miguel Angel Asturias, în Guatemala, capitala republicii cu acelaşi nume din America Centrală. Îşi petrece copilăria în ambianţa ţărănească, indiană, a localităţii Salama din provincia Baja Veracruz, unde părinţii săi (tatăl — avocat, mama — institutoare) se refugiază pentru a scăpa de persecuţiile dictatorului Estrada Cabrera.

1908 Familia Asturias revine în Capitală, şi Miguel Angel urmează cursurile liceale la Instituto Central Nacional.

1917 Îşi trece examenul de bacalaureat şi se înscrie la Facultatea de drept.

1920 Participă, în timpul studenţiei, la mişcarea de revoltă care, după patru luni de demonstraţii şi opt zile de luptă armată, izbuteşte să răstoarne odiosul regim dictatorial.

1921 Miguel Angel Asturias este trimis ca delegat al studenţimii din Guatemala la primul Congres Internaţional al Studenţilor, care se ţine în

Mexic. Cunoaşte, cu acest prilej, pe Ramón del Valle Inclán şi pe tinerii Lombardo Toledano, Jaime Torres Bodet, Carlos Pellicer.

1922 Îşi trece licenţa în drept şi examenul de avocat, cu o lucrare intitulată *Problema socială a indienilor,* în care denunţă nedreptăţile şi spoliaţiile suferite de populaţia indigenă. Teza e premiată cu Medalia de Aur a Universităţii Naţionale. Paralel cu studiile universitare şi după terminarea lor, Miguel Angel Asturias desfăşoară o susţinută activitate educativă: ţine conferinţe, organizează Universitatea Populară.

De acum datează şi începuturile lui literare. Colaborează la diferite ziare şi reviste, cu poeme în care exaltă cauza revoluţiei şi cu scurte povestiri, dintre care *Los mendigos políticos (Cerşetorii politici)* va forma, mai tîrziu, primul capitol şi baza de pornire a romanului *El Señor Presidente (Domnul Preşedinte).*

1921—1923 După lovitura militară din 1921, reîncepe urmărirea elementelor progresiste. Ţinta atacurilor o formează Universitatea Populară şi întemeietorii ei. Unii sînt ucişi în stradă, ca dr. J. E. Quintana, alţii sînt siliţi să părăsească ţara. Miguel Angel se află printre cei care pleacă în Europa.

1923—1933 În iulie 1923 soseşte la Paris, unde va rămîne zece ani, perioadă importantă pentru formarea personalităţii sale. Se înscrie la Sorbona, la cursurile despre *Miturile şi religiile Americii prehispanice* ale prof. Georges Raynaud. Sub îndrumarea acestuia, Miguel Angel

Asturias se îndreaptă la început spre domeniul erudiţiei istorice, cercetînd tot ce este în legătură cu vechile culturi americane şi adîncind în special problemele civilizaţiei maya. Traduce în limba spaniolă faimoasa epopee a indienilor *quiches* — *Popol Vuh* — dar, atras mai mult de beletristică, începe să valorifice literar materialul indigen, volumul *Leyendas de Guatemala*, pe care-l publică la Madrid.

În 1930 apare imediat o traducere franceză, prefaţată de Paul Valéry, şi cartea obţine premiul Silla Monségur pe 1931. Succesul îl integrează efervescenţei literare a Parisului din acei ani.

Cunoaşte de aproape pe Henri Barbusse, Louis Aragon, Picasso, Jean Cocteau, Tristan Tzara. Dintre scriitorii latino-americani se împrieteneşte mai ales cu César Vallejo, Alejo Carpentier, Arturo Uslar Pietri, Alfonso Reyes. Între timp scrie *Domnul Preşedinte*, cu întreruperi şi refăcînd de mai multe ori manuscrisul.

Preocupările universitare şi literare nu îi întrerup activitatea politică şi publicistică. Călătoreşte — în calitate de corespondent de presă — prin Germania, Elveţia, Italia, Suedia şi Norvegia ; publică peste 2.000 de articole în ziarele şi revistele din Guatemala, Mexic, Cuba, Argentina ; duce campanie în favoarea eroului independenţei nicaragueze, generalul Sandino ; ia cuvîntul la marile mitinguri antiimperialiste, alături de Miguel de Unamuno şi Henri Barbusse.

1933—1944 În iulie 1933, Miguel Angel Asturias se întoarce în Guatemala. Întemeiază şi conduce

un ziar vorbit *(Diario del aire)*, dar preocupările sale principale merg spre poezie. Acum scrie *Sonetos del amor acongojado (Sonete ale dragostei întristate)* şi alte poeme, reunite într-o antologie poetică publicată la Buenos Aires în 1948, sub titlul *Sien de alondra (Tîmplă de ciocîrlie)*.

1944—1954 În 1944 cade dictatorul Ubico, în timpul căruia capitole din *Domnul Preşedinte* se citeau în manuscris, în reuniuni secrete, adesea întrerupte de descinderile poliţiei. Sub preşedinţia lui Juan José Arévalo şi mai cu seamă sub aceea a lui Jacobo Arbenz, se iniţiază în viaţa Guatemalei o perioadă de transformări democratice, la care Miguel Angel Asturias participă cu entuziasm şi fermitate. Reprezintă ţara sa ca ministru consilier la Buenos Aires şi Paris, dejoacă planurile reacţiunii ca ambasador în El Salvador şi apără vehement principiul independenţei ţărilor latino-americane la a zecea Conferinţă interamericană de la Caracas. Literar, acest deceniu constituie epoca afirmării lui Miguel Angel Asturias ca unul dintre cei mai de seamă romancieri de limbă spaniolă. Apare în Mexic (Editorial Costa Amic, 1946) romanul *Domnul Preşedinte,* care, tradus întîi în limba franceză şi apoi în alte douăsprezece limbi, premiat de *Club du livre,* transpus în formă de piesă de teatru şi reţinut pentru cinematograf, va deveni una dintre marile cărţi ale literaturii universale contemporane. Tot acum scrie şi publică romanul *Hombres de maíz (Oameni de porumb,* 1949), precum şi primele volume din trilogia referitoare la exploatarea trusturilor „bananiere" : *Viento fu-*

erte (Vînt puternic, 1950) şi *El Papa verde (Papa cel verde,* 1952).

1954—1964 În anul 1954, după invazia mercenarilor lui Castillo Armas şi răsturnarea guvernului legal al ţării, noul dictator îl destituie pe Miguel Angel Asturias din postul de ambasador şi îi ridică cetăţenia. Începe acum pentru scriitor perioada exilului, care durează încă şi care îi va aduce suferinţe şi persecuţii, dar totodată va determina o sporire a combativităţii sale politice şi o extindere a activităţii sale literare. Aparţin acestui deceniu *Week-end en Guatemala* (1955), opt povestiri despre intervenţia imperialistă în Guatemala, *Audiencia de los confines (Judecata hotarelor,* 1956), piesă de teatru despre viaţa umanistului Bartolomé de las Casas, *Ejercicios poéticos en forma de sonetos sobre temas de Horacio (Exerciţii poetice în formă de sonete pe teme de Horaţiu,* 1955), *Los ojos de los enterrados (Ochii celor îngropaţi,* 1962), ultimul volum al trilogiei „bananiere", şi romanul cel mai recent, *Mulata de Tal (O oarecare mulatră)* apărut în 1963.

În toţi aceşti ani, Miguel Angel Asturias sprijină prin scris şi faptă cauza păcii şi a progresului social. După o călătorie în China, în 1956, asistă ca observator la Congresul Scriitorilor din Asia, ţinut la New Delhi în acelaşi an, participă la Festivalul Mondial al Tineretului de la Moscova în 1957 şi apoi revine în capitala Uniunii Sovietice, ca delegat la Conferinţa pentru Pace şi Dezarmare din 1962. Invitat de Fidel Castro, vizitează de două ori Cuba, a cărei poziţie antiimperialistă o susţine la Conferinţa din Montevideo, în ianuarie

1962. Arestat la Buenos Aires în martie 1962, este eliberat în urma protestelor scriitorilor din întreaga lume.

Miguel Angel Asturias nu s-a mărginit să scrie romane, el a şi gîndit asupra artei narative, expunîndu-şi ideile într-o serie de studii care vor apărea în limba romînă sub titlul *Romanul latino-american, mărturie a epocii.*

Autorul *Domnului Preşedinte* a vizitat ţara noastră în două rînduri — în 1962 şi 1963 —, scriind despre ea o carte, sugestiv intitulată *Rumania, su nueva imagen (Noul chip al Romîniei)* care va apărea în curînd. Cunoscător plin de dragoste al valorilor noastre literare, Miguel Angel Asturias a tradus în limba spaniolă o *Culegere de povestiri* de Mihail Sadoveanu şi o *Antologie a prozei romîne contemporane.*

PARTEA ÎNTÎI

21, 22 şi 23 APRILIE

I

LA PORTALUL DOMNULUI

...Luminează, lumină de foc, satană ! Ca un vîjîit în urechi stăruia bătaia clopotelor, chemînd la rugăciune — îndoită trecere, supărătoare, de la lumină la umbră, de la umbră la lumină. Luminează, lumină de foc ! Satană, stea de piatră, străluceşte asupra putreziciunii ! Luminează, lumină luminată, străluceşte deasupra putreziciunii, satană ! Luminează, străluceşte, lumină de foc... luminează, lumină de foc... luminează, lumină...

Cerşetorii se tîrau prin ospătăriile murdare ale pieţei, pierduţi în umbra catedralei îngheţate. Se scurgeau spre Piaţa Armelor, de-a lungul străziior largi ca marea, lăsînd în urmă oraşul răzleţ, singuratic.

Noaptea îi aduna pe toţi, o dată cu stelele : veneau să doarmă sub portalul catedralei, fără altă legătură între ei decît mizeria comună. Se blestemau şi se înjurau printre dinţi, înverşunaţi, duşmănoşi, căutîndu-şi ceartă. Se împingeau cu coatele, aruncau unii

în alţii cu tot ce le cădea în mînă, pînă la urmă cu pămînt sau murdării. Se doborau şi se călcau în picioare, se scuipau şi se muşcau, apucaţi de furie. Familia lor, înrudită doar prin lăzile de gunoi, nu cunoştea odihna, nici încrederea. Se culcau, fără să se dezbrace, departe unul de altul, şi dormeau ca hoţii, cu capul pe bocceaua în care-şi păstrau averea : resturi de carne, pantofi ferfeniţă, capete de lumînări, cîţiva pumni de orez fiert învelit în ziare vechi, portocale şi banane stricate.

Îi vedeai pe treptele dinaintea portalului, cu faţa spre zid, numărîndu-şi banii şi muşcînd monezile de nichel, ca să le încerce dacă nu sînt, cumva, false... Vorbeau singuri, înghiţind pe furiş bucăţi de pîine uscată şi trecîndu-şi în revistă proviziile — mîncarea şi armele — pentru că pe stradă mergeau veşnic gata de război : înarmaţi cu pietre şi talismane. Nu se ştie să se fi ajutat vreodată între ei : ca toţi cerşetorii, erau zgîrciţi cu resturile care le alcătuiau mîncarea ; le dădeau mai degrabă cîinilor decît unui tovarăş de suferinţă.

După ce mîncau, îşi puneau banii într-o basma înnodată de şapte ori, legată de-o curea şi păstrată chiar pe piele ; apoi se trînteau pe jos şi cădeau într-un somn chinuit, frămîntat de visuri groaznice. ...Se făcea că prin faţa ochilor lor trec porci hămesiţi, femei sfrijite, cîini şchiopi, roţi de trăsură şi stafii de călugări ce intrau în catedrală ca un convoi de înmormîntare, precedaţi de-un mănunchi de raze de lună, închipuind oase reci de mort, aşezate în cruce. Uneori, cînd le era somnul mai adînc, îi deşteptau ţipetele unui idiot, care se simţea pierdut în Piaţa Armelor. Alteori îi trezeau suspinele unei oarbe, care se visa acoperită de muşte şi atîrnînd într-un cîrlig, ca hălcile de carne la măcelărie. Uneori, pasul greu al unei patrule tîrînd, în lovituri, pe vreun deţinut

politic, urmat de cîteva femei, care ştergeau urmele de sînge de pe jos cu batistele muiate în lacrimi. Alteori, horcăitul unui slăbănog rîios sau gîfîitul unei surdo-mute însărcinate, care, simţindu-şi copilul în pîntece, plîngea de teamă. Dar cel mai trist era ţipătul idiotului. Sfîşia cerul. Un ţipăt prelung, sacadat, neomenesc.

Duminicile cădea în mijlocul acestei adunături ciudate un beţiv, care, adormind, îşi chema mama, în somn, cu plînsete de copil. În gura lui, cuvîntul „mamă“ era deopotrivă blestem şi vaiet. Auzindu-l, idiotul se scula, privea în dreapta şi-n stînga, cercetînd locul din faţa portalului şi, după ce se deştepta de-a binelea, deştepta şi pe ceilalţi cu ţipetele lui, plîngînd de frică şi amestecîndu-şi plînsul cu acela al beţivului.

Cîinii lătrau, se auzeau felurite strigăte, iar cei mai îndîrjiţi dintre milogi se sculau şi veneau să îngroaşe larma, ţipînd să se facă tăcere. Să-şi ţină gura, că, de nu, vine poliţia. Dar poliţia nici nu se gîndea să vină. Nici unul din calici nu avea bani pentru amendă. „Trăiască Franţa !“ striga Labă-goală — un pungaş şchiop şi rău de gură — în mijlocul urletelor şi salturilor idiotului, care, din pricina lui Labă-goală, ajunsese să fie de rîsul tuturor cerşetorilor. Labă-goală venea uneori pe la ei chiar în cursul săptămînii, şi-n unele nopţi îl imita pe beţiv. Era un bun imitator, şi, la fiecare strigăt al lui, Paiaţă — aşa-l porecliseră pe idiot — care cînd dormea părea mort, sărea din somn rătăcit, fără să-şi dea seama de cei din jur — umbre ghemuite pe jos şi înfăşurate în bucăţi de pături. Văzîndu-l în halul acela, aproape nebun, milogii îi aruncau vorbe de ocară, cu rîsete sparte. Cu ochii ţintuiţi undeva departe, dincolo de chipurile slute ale tovarăşilor lui de mizerie, fără să vadă pe nimeni, fără să simtă nimic,

obosit de plîns, cădea din nou în somn, dar, abia adormit, vocea lui Labă-goală îl deştepta iar, în fiecare noapte :

— Mamă !...

Paiaţă se trezea dintr-o dată, ca cel ce visează că se rostogoleşte în gol ; deschidea ochii mari, tot mai mari, şi apoi, rănit pînă-n străfundul fiinţei, se chircea de durere, şi lacrimile îi curgeau şiroaie pe obraz, pînă cînd, doborît de somn, adormea iarăşi, cu trupul ca de cîrpă, cu o urmă de greaţă în cugetul rătăcit. Dar abia aţipea — un început de toropeală — şi vocea altei arătări îl deştepta :

— Mamă !

Era Văduvioara, mulatrul degenerat, care, chicotind de rîs, cu fandoseli de fată bătrînă, continua :

— ...maică milostivă, nădejdea noastră, Dumnezeu să te izbăvească, ţie ne rugăm noi, izgoniţii, noi, dezmoşteniţii...

Idiotul se deştepta rîzînd. Părea că-l fac şi pe el să rîdă propria lui foame, spaima şi durerea, care-i ţîşneau printre dinţi într-un rînjet vesel, şi atunci milogii umpleau văzduhul de chiote şi hohote de rîs... şi iarăşi chiote... şi iarăşi hohote de rîs... Unui grăsan cu mustăţile murdare de sos i se tăiase răsuflarea, iar de-atîta rîs chiorul se scăpa pe el şi se dădea cu capul de pereţi. Orbii protestau că nu se poate dormi de atîta scandal, iar Muscă — un orb căruia-i lipseau amîndouă picioarele — striga, mai tare decît toţi ceilalţi, că aşa petrec numai fătălăii.

Nimeni nu sta însă să-i asculte pe orbi, cît despre lăudăroşeniile lui Muscă, cine să le ia în seamă :

— Eu, care mi-am petrecut copilăria în cazarma unui regiment de artilerie, unde loviturile de copite ale catîrilor şi ale şefilor m-au făcut om... om, cu slujbă de cal... da' alergătura mi-a folosit mai tîrziu, cînd am ajuns tînăr flaşnetar şi cutreieram străzile

cu caterinca. Eu, care mi-am pierdut ochii într-o beţie, fără să ştiu cum, piciorul drept în altă beţie, fără să ştiu cînd, iar piciorul stîng, călcat de-o maşină, fără să ştiu unde... că eram tot criţă!

Pornită de la cerşetori, se răspîndi vestea că Paiaţă înnebunea cînd auzea vorbindu-se de mamă-sa. Nefericitul cutreiera străzi, pieţe, curţi şi tîrguri, căutînd cu disperare să scape de mulţimea care oricînd, mereu şi oriunde striga după el, ca un blestem al cerului, cuvîntul „mamă". Intra prin case să caute adăpost, dar ai casei îl scoteau în stradă cu cîinii sau cu servitorii. Îl zvîrleau afară din biserici, din prăvălii, din toate părţile, fără să-i ia în seamă oboseala de animal fugărit şi nici ochii care, în ciuda smintelii lui, cerşeau milă şi îndurare.

Oraşul atît de mare, nemăsurat de mare pentru oboseala lui, se făcea tot mai mic, prea mic faţă de spaima lui. După nopţile acelea de teamă urmau zile de persecuţie. Oamenii îl hăituiau, strigîndu-i: „Paiaţă, duminică te-nsori cu mă-ta, ea... bătrînă, tu... şi gata!" Nemulţumiţi cu atîta, îl loveau şi-i sfîşiau hainele. Urmărit de o droaie de copii, se refugia în cartierele sărace, dar, acolo unde toţi erau la porţile mizeriei, oamenii îi făceau viaţa şi mai grea: îi aruncau nu numai vorbe de ocară, ci şi pietre, şoareci morţi, cutii goale de conserve.

Dintr-unul din aceste cartiere, într-o zi, cînd sunau clopotele de rugăciune, Paiaţă urca spre Portalul Domnului — rănit la frunte, fără pălărie, tîrînd după el o coadă de zmeu, pe care i-o agăţaseră, în batjocură, la spate. Îl înspăimînta umbra zidurilor, cîinii rătăciţi, frunzele care cădeau, huruitul inegal al vehicolelor... Cînd sosi la portal, aproape noaptea, cerşetorii, întorşi cu faţa la perete, îşi numărau şi răsnumărau banii cîştigaţi. Labă-goală se certa cu

Muscă ; surdo-muta își pipăia pîntecul, pentru ea inexplicabil de crescut, iar oarba se legăna în somn, agățată de un cîrlig și acoperită de muște ca o bucată de carne la măcelărie.

Idiotul căzu la pămînt, pe jumătate mort, de nopți și nopți de cînd nu închisese ochii, și de zile după zile de cînd nu-și odihnise picioarele. Cerșetorii tăceau și se scărpinau de pureci. Nu puteau dormi, atenți la pașii jandarmilor, care veneau și plecau din piața slab luminată, și la zăngănitul armelor santinelelor, fantome învăluite în *ponchos*[1] vărgate, veghind pe picior de război, ca în toate nopțile, la ferestrele cazărmilor vecine. Îl păzeau pe Domnul Președinte al republicii, al cărui domiciliu nu-l cunoștea nimeni — căci avea mai multe, în afara orașului — după cum nimeni nu știa nici cum dormea — se povestea că alături de telefon, cu un bici în mînă — și nici la ce oră — căci prietenii lui povesteau că nu doarme niciodată.

Spre Portalul Domnului înaintă o umbră. Milogii se răsuciră ca viermii. La scîrțîitul cizmelor militare răspunse țipătul de cobe al unei păsări care se pierdu în noaptea întunecoasă, fără margini și fără fund, ca oceanul...

Labă-goală întredeschise ochii — în aer plutea o amenințare de sfîrșit de lume — și spuse cucuvelei :

— Uali, uali, ia-ți sarea și piperul... Nu-ți vreau boala, dar nici leacu, și mai bine lua-te-ar dracu !

Muscă își căuta, pe pipăite, fața. Aerul durea ca înainte de cutremur. Văduvioara, în mijlocul orbilor, își făcea semnul crucii. Numai Paiață dormea, cu pumnii strînși — o dată sforăia și el.

---

[1] Veșmînt larg, un fel de manta mai scurtă, purtată mai ales de indieni (n. t.).

Umbra se opri — rîsul îi lumina figura — şi apoi, apropiindu-se de idiot în vîrful picioarelor, strigă tare, în chip de glumă :

— Mamă !

Nu spuse mai mult. Smuls din somn de strigătul necunoscutului, Paiaţă sări într-o clipă pe el şi, fără a-i da timp să se folosească de arme, îi vîrî degetele în ochi, îi muşcă nasul şi-i lovi părţile bărbăteşti cu genunchii pînă-l văzu la pămînt, nemişcat.

Cerşetorii închiseră ochii îngroziţi, cucuvaia fîlfîi iarăşi prin aer, iar Paiaţă se năpusti în întunericul străzilor, înnebunit, stăpînit încă de furia aceea înspăimîntătoare.

O forţă oarbă ridicase viaţa colonelului José Parrales Sonriente, zis şi „omul cu măgăriţa".

Se lumina de ziuă.

II

MOARTEA LUI MUSCA

Soarele aurea terasele secţiei a doua de poliţie (trecea pe stradă tot felul de lume), scălda în lumină capela protestantă (se vedeau cîteva porţi deschise) şi o clădire de cărămizi, la care lucrau mai mulţi zidari. La secţie, grupuri de femei desculţe stăteau pe jos, în curtea în care părea că plouă mereu, sau pe băncile de piatră din coridoarele întunecoase ; îi aşteptau pe deţinuţi, ţinîndu-şi coşurile cu merinde pe fustele întinse ca un hamac de la un genunchi la altul şi înconjurate de o droaie de copii, cei mici lipiţi de sînii moi şi căzuţi ai mamelor, cei mai mărişori ameninţînd cu căscături pofticioase pîinile din coşuri.

Femeile își povesteau unele altora necazurile cu vocea scăzută, plîngînd și ștergîndu-și lacrimile cu colțul șalului. O bătrînă scuturată de friguri, cu cearcăne vinete la ochi, se topea într-un plîns tăcut, dînd parcă să se înțeleagă că durerea ei de mamă e mai amarnică decît a celorlalte femei. În viață, ca și în locul acela jalnic de așteptare, răul n-avea nici un leac. În fața a doi sau trei bieți arbori neîngrijiți, a unei fîntîni secate și a unor polițiști palizi, care-și curățau gulerele de celuloid cu scuipat, nu le mai rămînea altceva decît să se lase în seama Domnului.

Un jandarm metis trecu pe lîngă ele, cărîndu-l pe Muscă. Îl prinsese lîngă Colegiul infanților și-l purta pe sus, legănîndu-l ca pe-o maimuță. Dar femeile nu-și dădură seama de glumă, atente fiind numai la gardienii care, dintr-un moment într-altul, urmau să ducă mîncarea deținuților și să le aducă vești. „Zice că... să nu-ți mai faci griji de el, că s-a mai îndreptat !" „Zice că... să-i aduci alifie cu mercur de patru reali, cum s-o deschide farmacia !" „Zice că... ceea ce i-ai spus prin văru-său nu poate să fie adevărat !" „Zice că... trebuie să-i cauți un apărător și că pentru asta să vorbești mai întîi cu vreun stagiar, că ăștia cer mai puțin !" „Zice că... să-i trimiți de doi reali sare amară !" „Zice că... îi pare tare rău că trebuie să vinzi dulapul !"

— Ei, mai încet ! protesta Muscă, văzîndu-se maltratat în felul acesta de către polițist. Ce, vrei să mă omori ? Și asta numai fiindcă-s sărac ! Sărac, dar curat !... Și nu mă mai trage așa, că nu-s fiu-tău, nici păpușelul tău, nici bătaia ta de joc, un ăla, acolo, ca să mă duci așa ! Ați fost deștepți, nu glumă, că ne-ați luat de la Azilul milogilor, ca să vă dați bine cu iancheii ! Ce scîrbe ! Noi plătim totdeauna oalele sparte. Și cel puțin dac-am fi ținuți omenește !... Dar cînd a venit mister ăla, Bagă-nasu-n-toate, ne-au

lăsat trei zile fără mîncare, zgîiţi pe la ferestre, cu cuverturile pe noi, ca nebunii...

De îndată ce erau prinşi, cerşetorii erau duşi de-a dreptul la una din Cele trei Marii, în celula cea mai strîmtă şi mai murdară. Muscă intră tîrîndu-se, ca un rac. Glasul lui, acoperit de scrîşnetul zăvoarelor cu dinţi de lup şi de înjurăturile gardienilor, care duhneau a mucegai şi a tutun rînced, se înălţă, răsunător, sub bolta pivniţei :

— Aoleo, ce copoi ! Născătoare de Dumnezeu, cum te scutură ! Doamne, ajută-mă !...

Milogilor din temniţă li se scurgeau ochii ca la animalele bolnave de răpciugă, chinuiţi de teamă şi de întunericul pe care simţeau că nu şi-l vor mai putea alunga niciodată din ochi. Se aflau în locul acela, unde atîţia şi atîţia alţii suferiseră de foame şi de sete aşteptîndu-şi moartea, şi erau înspăimîntaţi de gîndul că-i vor face săpun negru, ca pe cîini, sau că-i vor tăia ca să fie daţi de mîncare poliţiştilor. Feţele antropofagilor, strălucind ca nişte felinare, înaintau prin întuneric, cu fălcile umflate ca nişte buci, cu mustăţile ca spuma ciocolatei...

Un student şi un paracliser se aflau în aceeaşi celulă.

— Señor, dacă nu mă înşel, dumneata ai fost primul aici, nu-i aşa ? Dumneata, şi-apoi eu, nu?

Studentul vorbea numai ca să spună ceva, ca să scape măcar de-o părticică din spaima care-i strîngea gîtlejul.

— Cred că da... răspunse paracliserul, căutînd, în întuneric, chipul celui care-i vorbea.

— Şi... da... voiam să te întreb de ce te-au arestat...

— Păi, din cauza politicii, aşa spun...

Studentul se înfioră din cap pînă-n picioare şi rosti cu greu :

— Şi pe mine la fel...

Cerşetorii căutau în preajmă nedespărţita desagă cu provizii, dar în biroul Directorului poliţiei le luaseră totul, pînă şi ce aveau în buzunare, ca să nu păstreze în celulă nici măcar un chibrit. Ordinele erau stricte.

— Şi procesul dumitale ? continuă studentul.

— Mie nu-mi fac proces, cum zici dumneata, eu sînt aici din ordin superior !

Şi, spunînd aceasta, paracliserul începu să-şi frece spatele de zidul zgrunţuros, ca să-şi alunge păduchii.

— Poate că erai...

— Eu ? Nici gînd, îl întrerupse supărat paracliserul. Eu nu eram nimic.

În acel moment scîrţîiră balamalele porţii, care se deschise puţin de tot, lăsînd loc unui alt cerşetor.

— „Trăiască Franţa !" strigă Labă-goală intrînd în celulă.

— M-au luat... începu să spună paracliserul.

— „Trăiască Franţa !"

— ...din pricina unui delict pe care l-am comis numai şi numai din greşeală. Închipuie-ţi şi dumneata că, în loc să scot un anunţ despre Maica Domnului, care fusese lipit pe uşa bisericii unde eram paracliser, am scos anunţul de sărbătorire a mamei Domnului Preşedinte !

— Bine, dar cum s-a putut afla ? şopti studentul, în timp ce paracliserul îşi ştergea lacrimile cu vîrful degetelor, apăsat, ca şi cum ar fi vrut să şi le smulgă din ochi.

— Nu ştiu... nenorocirea mea... Ştiu numai că m-au prins şi m-au dus în biroul Directorului poliţiei, care, după cîteva perechi de palme, a poruncit să mă bage în celula asta. „La secret — cum a spus el — ca revoluţionar..."

De frică, de foame şi de frig, cerşetorii plîngeau, ghemuiţi în umbră. Nu-şi vedeau nici mîinile. Uneori

rămîneau ca împietriţi, şi atunci răsuflarea surdomutei însărcinate alerga printre ei ca în căutarea unei ieşiri.

Cine ştie la ce oră — poate că la miezul nopţii — îi scoaseră din celulă. Era vorba să ancheteze o crimă politică, după cum le spuse un om scund şi gras, cu faţa gălbejită şi brăzdată de zbîrcituri, cu o mustaţă neîngrijită deasupra buzelor groase, cam cîrn şi cu ochii în fundul capului. Omul îi întrebă dacă cunoşteau pe autorul sau pe autorii asasinatului de la Portalul Domnului, săvîrşit cu o noapte înainte asupra persoanei unui colonel din armată.

O lampă cu fitil lumina încăperea în care-i mutaseră. Lumina ei slabă părea că trece printr-o sticlă aburită. Unde erau lucrurile ? Unde era peretele ? Unde era rastelul puştilor, mai înarmat decît fălcile unui tigru, şi centironul acela de poliţist cu gloanţe de revolver ?

Răspunsul neaşteptat al cerşetorilor îl făcu să sară de pe scaun pe Procurorul general al curţii marţiale, căci el însuşi îi interoga.

— Mie să-mi spuneţi adevărul ! ţipă el, arătîndu-şi ochii de vasilisc de după ochelarii de miop, după ce dăduse, furios, cu pumnul în masa pe care scria.

Unul cîte unul, cerşetorii repetară că autorul asasinatului comis la Portalul Domnului era Paiaţă şi povestiră amănuntele crimei, pe care o văzuseră cu propriii lor ochi.

Procurorul făcu un semn, şi poliţiştii, care aşteptau la uşă ciulind urechile, se repeziră la cerşetori şi, în ghionţi şi lovituri, îi împinseră alături, într-o sală dărăpănată. Din grinda cea mare, abia vizibilă, atîrna o frînghie lungă.

— Idiotul a făcut-o ! strigă primul torturat, în nădejdea că, mărturisind adevărul, va scăpa de chi-

nuri. Idiotul a făcut-o, señor! Idiotul! Pe dumnezeul meu că idiotul! Idiotul, idiotul! Paiaţă, Paiaţă! El! El! El!

— Aşa v-au învăţat să-mi spuneţi, dar la mine nu prind minciunile! Adevărul sau moartea! Auziţi? Moartea! Şi băgaţi-vi-o bine în cap!

Vocea Procurorului se pierdea în vîrtejul de sînge ce gîlgîia în urechile nefericitului, care, spînzurat de degetele cele mari de la mîini, nu putea pune picioarele pe pămîntt şi striga mereu:

— Idiotul a fost! Idiotul a fost! Vă jur că el. Idiotul, idiotul!...

— Minţi, rosti Procurorul, făcînd o mică pauză; minţi, mincinosule! O să-ţi spun eu atunci cine-a omorît pe colonelul José Parrales Sonriente: generalul Eusebio Canales şi avocatul Abel Carvajal, şi să văd dacă ai îndrăzneala să tăgăduieşti!

După cuvintele lui urmă o tăcere de gheaţă, apoi... apoi un geamăt, alt geamăt mai lung şi în sfîrşit un *da*... Cînd dezlegară frînghia, Văduvioara căzu pe brînci, în nesimţire. Obrajii lui de mulatru, scăldaţi în sudoare şi lacrimi, semănau cu o bucată de cărbune muiat de ploaie. Interogaţi în continuare, tovarăşii lui, care tremurau cum tremură cîinii otrăviţi pe stradă de poliţie, întăriră cu toţii spusele Procurorului. Toţi, în afară de Muscă. Faţa i se strîmbase de teamă şi de scîrbă. Îl spînzurară de degete pentru că de-acolo de jos, pe jumătate îngropat — îngropat pînă la mijloc, ca cei cărora le lipsesc picioarele — striga că tovarăşii lui mint cînd învinuiesc persoane străine de-o crimă pentru care singurul răspunzător era idiotul.

— Răspunzător!... prinse cuvîntul Procurorul. Cum îndrăzneşti să spui că un idiot e responsabil? Uite cum se văd minciunile. Responsabil un iresponsabil!

— Asta să v-o spună el...

— Să-l muiem puţin ! sugeră un poliţist cu o voce subţire de femeie, pe cînd altul îi brăzdă faţa cu o vînă de bou.

— Spune adevărul ! ţipă Procurorul, în timp ce loviturile plouau pe obrajii bătrînului... Adevărul, sau rămîi spînzurat aici toată noaptea !

— Nu vezi că-s orb ?

— Recunoaşte-atunci că n-a fost Paiaţă...

— Nu, pentru că ăsta e adevărul.

Două lovituri de bici îi sîngerară buzele...

— Eşti orb, dar auzi : spune adevărul, declară ca tovarăşii tăi !

— De acord, spuse Muscă cu vocea stinsă.

Procurorul crezu partida cîştigată.

— De acord, scîrnăvie, c-a fost Paiaţă !

— Imbecilule !

Insulta Procurorului se pierdu în urechile acelei jumătăţi de om care n-avea să mai audă nimic. Cînd desfăcură frînghia, cadavrul lui Muscă, adică trunchiul, căci cele două picioare îi lipseau, căzu drept în jos, ca un pendul stricat.

— Mincinos bătrîn ! De altfel, declaraţia lui n-ar fi folosit la nimic, fiindcă era orb ! exclamă Procurorul, trecînd pe lîngă cadavru.

Şi alergă să raporteze Domnului Preşedinte despre primele rezultate ale procesului. Îl ducea, pe cît putea de repede, o trăsură veche, trasă de doi cai slăbănogi, cu coastele ieşite ; felinarele trăsurii, aprinse, păreau ochii morţii. Poliţiştii aruncară corpul lui Muscă într-o cotigă cu gunoi, care luă direcţia cimitirului. Începeau să cînte cocoşii. Cerşetorii, puşi în libertate, ieşeau pe străzi. Surdo-muta plîngea de frică pentru că-şi simţea copilul în pîntece...

III

FUGA PAIAȚEI

Paiață fugi pe străzile înguste și întortocheate din mahalalele orașului, fără ca țipetele lui, pline de groază, să tulbure seninul cerului sau somnul locuitorilor, pe cît de egali în fața morții, pe atît de inegali în lupta pe care o reîncepeau la răsăritul soarelui ; unii neavînd nici cu ce să-și ducă zilele, siliți să trudească din greu ca să-și cîștige pîinea, iar alții huzurind în belșug și bucurîndu-se de toate privilegiile trîndăviei ; prieteni ai Domnului Președinte, proprietari de case — patruzeci, cincizeci de case — cămătari cu nouă și zece la sută dobîndă pe lună, funcționari cu șapte și opt funcții, exploatatori de concesiuni, de case de amanet, de titluri profesionale, de tripouri, de lupte cu cocoși, de indieni, de fabrici de rachiu, de bordeluri, de cîrciumi și de ziare subvenționate.

Zorile tiveau cu roșu marginile pîlniei pe care munții o făceau în jurul orașului aruncat pe cîmpie ca o coajă murdară. Pe străzi — subterane cufundate încă în umbră — treceau primii lucrători în drum spre locul de muncă, fantasme în neantul unei lumi create din nou în fiecare dimineață, urmați, cîteva ore mai tîrziu, de funcționari, meșteșugari și liceeni, iar pe la unsprezece, cînd soarele era sus, de domnii pîntecoși, care se plimbau, ca să ajute digestia gustării de dimineață și să-și facă poftă de mîncare pentru prînz, ca să-și viziteze vreun prieten influent și să cumpere, împreună cu el, chitanțele prin care învățătorii înfometați le cedau, la jumătate din valoare, lefurile lor întîrziate. Străzile erau încă stăpînite de umbră cînd le tulbura tăcerea

foşnetul fustelor scrobite ale fetei din popor care se străduia în fel şi chip să-şi susţină familia — lăptăreasă, vînzătoare ambulantă, servitoare — ca şi de zarva celei care începea să trebăluiască o dată cu zorile ; iar cînd lumina dimineţii se subţia între roz şi alb, ca floarea de begonia, se auzeau paşii mărunţi ai salariatei slăbuţe, dispreţuită de trufaşele doamne, care, numai tîrziu de tot, cînd soarele începea să dogorească, ieşeau şi ele prin coridoare să se mai dezmorţească puţin, să povestească servitoarelor ce-au visat, să critice lumea care trece, să necăjească pisoiul, să frunzărească gazeta sau să se admire în oglindă.

Jumătate aievea, jumătate în vis, alerga Paiaţă, urmărit de cîini şi de acele unei ploi mărunte, stăruitoare. Alerga la întîmplare, înfricoşat, cu gura deschisă, cu limba scoasă, gîfîind şi bătînd aerul cu braţele. Pe lîngă el treceau porţi şi ferestre şi iar porţi şi ferestre, şi iar porţi şi ferestre... Cîteodată se oprea brusc, ducîndu-şi mîinile în dreptul feţei, ca să şi-o apere de stîlpii de telegraf, apoi, văzînd că nu-s primejdioşi, izbucnea în hohote de rîs şi trecea mai departe, ca cel care-a scăpat dintr-o temniţă, ale cărei ziduri, de ceaţă, pe măsură ce alerga, se îndepărtau şi ele.

Într-una din mahalale, acolo unde oraşul iese spre cîmp, Paiaţă se prăbuşi pe o grămadă de gunoi şi, ca şi cum ar fi ajuns, în sfîrşit, în patul lui, adormi. Peste gunoi era un păienjeniş de crengi uscate ale unor arbori încărcaţi de *zopilotes*[1], nişte păsări negre, care, văzîndu-l nemişcat, se lăsară pe pămînt şi, fără a-l pierde din ochii lor albăstrii, începură să se apropie de el ţopăind, înconjurîndu-l din toate părţile cu dansul lor macabru de păsări de pradă. Privind

[1] Păsări răpitoare de mărime mijlocie, urît mirositoare (n. t.).

bănuitoare în toate părţile, pitindu-se, gata să-şi ia zborul la cel mai slab tremur al frunzelor sau la foşnetul vîntului prin gunoaie, ţopăind mereu, strînseră cercul pînă cînd ajunseră să-l atingă cu ciocul. Un croncănit feroce dădu semnalul atacului. Paiaţă se deşteptă, încercă să se apere... Una din păsări — cea mai îndrăzneaţă — îi şi sfîşiase buza de sus, înfigîndu-şi ciocul în ea ca o săgeată, în timp ce alţi călăi se certau pe ochii şi inima lui. Pasărea care-i rupsese buza se chinuia să smulgă din ea o bucată, fără să-i mai pese că prada e vie, şi ar fi izbutit dacă Paiaţă, trăgîndu-se înapoi, n-ar fi căzut pe spate într-o groapă cu gunoaie, în nori de praf şi urmat de murdăriile care se desprindeau în bucăţi ca nişte plăgi de pecingine.

Se înseră. Cer albastru. Cîmp verde. În cazărmi, trîmbiţele sunau semnalul de ora şase, obicei de trib în alarmă, sau de cetate medievală asediată. În închisori începea agonia celor întemniţaţi, ucişi încetul cu încetul de lungul şir al anilor. Zările se strîmtau şi se retrăgeau, ca într-o cochilie, pe stăzile oraşului, melc cu o mie de capete. Întîlneai oameni care se întorceau de la audienţele prezidenţiale : cu favoruri sau în dizgraţie. Luminile tripourilor înjunghiau umbra.

Idiotul lupta cu fantoma păsării hrăpăreţe pe care o simţea încă deasupra-i şi cu durerea de la un picior pe care şi-l rupsese căzînd : o durere neagră, de neîndurat, care-i smulgea viaţa.

Gemu toată noaptea — cînd încet, cînd puternic, cînd încet, cînd puternic, ca un cîine rănit...

Ay, ay, ay... ay, ay, ay, ay...

...Între plantele de pădure care transformau gunoaiele oraşului în flori minunate, alături de-un ochi de apă dulce, creierul idiotului imagina furtuni uriaşe în universul îngust al capului său.

A-a-ay... a-a-ay... a-ay...

Ghearele de oţel ale febrei îi strîngeau fruntea. Destrămare a gîndurilor. Elasticitate a lumii în oglinzi. Disproporţie fantastică. Uragan delirant. Fugă ameţitoare, orizontală, verticală, piezişă, abia născută şi moartă în spirală...

Ay, ay, ay, ay, ay...

Curbăîncurbădecurbăîncurbă, femeia lui Lot [1] (cea care a născocit loteria ?). Catîrii care trăgeau tramvaiul se prefăceau în nevasta lui Lot, iar nemişcarea ei, de piatră, îi scotea din sărite pe manipulanţi, care, nemulţumindu-se să-i plesnească cu bicele şi să azvîrle cu pietre în ei, îi pofteau din cînd în cînd şi pe pasageri să facă uz de armele aflate asupra lor. Cei mai de seamă aveau pumnale şi îndemnau catîrii la drum înţepîndu-i...

Ay, ay, ay.

Ay, ay, ay.

Tocilarul îşi ascute dinţii ca să rîdă. Ascuţitori de rîs ! Dinţi de tocilar !

Mamă !

Ţipătul beţivului îl făcea să se cutremure.

Mamă !

Între bureţii norilor, străjuia, strălucitoare, luna. Lumina ei albă, răsfrîntă pe frunzele umede, dobîndea luciu şi culoare de porţelan.

Îi ia, îi ia...

Îi ia pe sfinţii bisericii ca să-i îngroape !

Ah, ce bucurie, să vezi c-o să-i îngroape ! Ha, ha, ha, o să-i îngroape ! Ah, ce bucurie !

---

[1] Personaj biblic ; vestit de îngeri, părăseşte, împreună cu soţia şi fiicele sale, cetatea Gomorei care urma să fie arsă din mînia divină ; împinsă de curiozitate, soţia lui Lot priveşte în urma ei ca să vadă dezastrul, fapt pentru care e transformată într-o stană de piatră (n.r.).

Cimitirul e mai vesel decît oraşul, e mai curat! Vai ce bucurie... ha! ha!... ce bucurie c-o să-i îngroape! Vai, ce bucurie!

Ta-ra-ra! Ta-ra-ri!
Simbarán, bum, bum, simbarán!
Ta-ra-ra! Ta-ra-ri!
Simbarán, bum, bum, simbarán!

Şi, călcînd totul în picioare, îşi continua drumul, în salturi mari, de la un vulcan la altul, din stea în stea, dintr-un cer în alt cer, jumătate treaz, jumătate dormind, între guri căscate, mari şi mici, ştirbe sau cu colţi, cu buze şi fără buze, cu buze duble, cu mustăţi, cu limbi bifurcate, cu limbi întreite, care-i strigau: „Mamă! Mamă! Mamă!"

Pfú-pfú... Lua trenul, să se îndepărteze cît mai repede de oraş, căutînd munţii, care i se păreau trepte de scări spre vulcani, dincolo de stîlpii telegrafici, dincolo de tîrgul de haine vechi, dincolo de fortul artileriei, turtă umplută cu soldaţi.

Dar trenul se întorcea la punctul de plecare ca o jucărie trasă c-o aţă, şi la sosirea lui — trac-trac, trac-trac — îl aştepta o precupeaţă fonfăită, cu părul din mlădiţe de răchită, care-i striga: „Pîine pentru idiot, drăguţule! Apă pentru idiot, apă pentru idiot!"

Urmărit de precupeaţă, care-l ameninţa cu o tigvă plină cu apă, începu să alerge către Portalul Domnului, dar cînd sosi... MAMĂ! Un ţipăt... un salt... un om... noaptea... lupta... moartea... sîngele... fuga... idiotul... „Apă pentru idiot! Apă pentru idiot!"

Îl deşteptă durerea din picior. Înlăuntrul oaselor simţea un fel de labirint. Lumina zilei îi răni pupilele. Încîlcite vrejuri agăţătoare, presărate cu flori frumoase, îmbiau la odihnă sub umbră, alături de răcoarea proaspătă a unei fîntîni, care-şi unduia coada

spumoasă ca şi cum între muşchi şi ferigi s-ar fi ascuns o veveriţă de argint.

Nimic. Nimic.

Închizînd ochii, Paiaţă se scufundă din nou în noapte, ca să lupte cu suferinţa lui, să-şi aşeze mai bine piciorul rupt, ca să-şi ţină buza sfîşiată cu mîna. Dar cînd deschise pleoapele-i arzătoare, simţi că deasupra lui trec ceruri de sînge. Printre fulgere, fugea umbra viermilor, prefăcută în fluture.

Se întoarse cu spatele spre delirul care, acum, îi suna în ureche ca un clopoţel. Gheaţă pentru muribunzi ! Omul cu gheaţă vinde ultima împărtăşanie. Preotul vinde gheaţă. Gheaţă pentru muribunzi ! Tlin ! Tlin ! Gheaţă pentru muribunzi ! Trece ultima împărtăşanie ! Trece omul cu gheaţă ! Scoate-ţi pălăria, mut bălos ! Gheaţă pentru muribunzi !...

IV

CHIP-DE-ÎNGER

Acoperit de hîrtii, de bucăţi de piele, zdrenţe, schelete de umbrelă, pălării de paie desfundate, tinichele găurite, cioburi de porţelan, cutii de carton, coperţi, bucăţi de sticlă, pantofi hăbuciţi şi scorojiţi de soare, gulere, coji de ouă, cîlţi şi resturi de mîncare... Paiaţă continua să viseze. Se făcea că e într-o curte uriaşă, înconjurat de măşti, care — îşi dădu de îndată seama — nu erau decît chipuri ce urmăreau cu atenţie o luptă de cocoşi. Dar lupta ţinu puţin : simplu foc de paie. Unul din combatanţi expiră fără agonie, sub privirile sticloase ale spectatorilor, fericiţi că pot vedea cuţitele acelea încovoiate ieşind din rană şiroind

de sînge. Atmosferă de cîrciumă. Scuipat înnegrit de tutun. Măruntaie. Oboseală sălbatică. Toropeală. Moliciune. Amiază tropicală. Cineva trecu prin visul lui în vîrful picioarelor, ca să nu-l deştepte...

Era mama Paiaţei, iubita unui crescător de cocoşi, care cînta la ghitară cu unghiile lui de cremene, şi victima geloziei şi a viciilor lui. Povestea suferinţelor ei fără sfîrşit : pereche a individului aceluia şi martiră a copilului pe care-l născuse — după spusele cumetrelor atotştiutoare — sub înrîurirea directă a lunii aflate în descreştere ; la chinul ei veni să se adauge şi capul disproporţionat al copilului — un cap mare şi rotund, cu două umflături mici, ca luna — feţele osoase ale tuturor bolnavilor de la spital şi gesturile de spaimă şi de silă, sughiţul şi vărsatul beţivului crescător de cocoşi.

Paiaţă auzi foşnetul fustei ei scrobite — vînt şi frunze — şi alergă după ea cu ochii plini de lacrimi.

La pieptul mamei se linişti. Şi trupul fiinţei care-i dăduse viaţă supse, ca o sugativă, durerea rănilor lui. Ce adînc, netulburat refugiu ! Ce dragoste blîndă ! Crinuleţ, crinul meu frumos ! Să te mîngîi, să te dezmierd !

Undeva, în adîncurile urechii lui, crescătorul de cocoşi îngîna un cîntec :

De ce nu...
De ce nu...
De ce nu, bomboană lioliu,
Cum şi eu sînt cocoş liolio,
Dacă pun eu gheara liolio,
Îmi tîrăsc aripa liolio !

Paiaţă ridică încet capul şi spuse, fără să vorbească : — Iertare, măicuţă, iertare !

Şi umbra care-i plimba mîna peste faţă, mîngîindu-l, răspunse plîngerii :

— Iertare, fiule, iertare !

Vocea tatălui, izvorînd subţire din paharul cu rachiu, se auzea pînă hăt-departe :

Mă-ncurcai...
Mă-ncurcai...
Mă-ncurcai cu una albă,
Şi cînd yuca [1]*-i bună,*
Smulgi doar rădăcină !

Paiaţă murmură :

— Măicuţă, mă doare sufletul !

Şi umbra care-i plimba mîna peste faţă, mîngîindu-l, răspunse plîngerii lui :

— Fiule, mă doare sufletul !

Fericirea nu are gustul cărnii. Alături de ei, cobora să sărute pămîntul umbra unui pin, răcoritoare ca un rîu. Iar în pin cînta o pasăre care nu era numai pasăre, ci şi clopoţel de aur :

— Eu sînt Mărul-Trandafir al Păsării Paradisului, eu sînt viaţa ; jumătate din corpul meu e minciună şi jumătate adevăr, sînt trandafir şi măr deopotrivă şi tuturora le dau un ochi de sticlă şi unul adevărat : cei ce privesc cu ochiul meu de sticlă văd pentru că visează, cei ce privesc cu ochiul meu adevărat văd pentru că privesc. Eu sînt viaţa, sînt Mărul-Trandafir al Păsării Paradisului ; sînt umbra tuturor lucrurilor reale, şi realitatea tuturor închipuirilor !

Deodată, părăsea fustele mamei şi alerga să vadă trecînd saltimbancii. Cai cu coama lungă, ca nişte săl-

---

[1] *Yuca* sau *mandioca,* arbust din rădăcina căruia se scoate un fel de făină, *tapioca* (n.t.).

cii plîngătoare, călăriţi de femei îmbrăcate numai în paiete. Trăsuri împodobite cu flori şi steguleţe din foiţă hurducîndu-se pe caldarîmul străzilor cu clătinări de om beat. Ceată de muzicanţi slinoşi suflînd din trompete, scîrţîind din viori sau bătînd din tobe. Paiaţele, spoite cu făină, împărţeau programe colorate, anunţînd reprezentaţia de gală dată în cinstea „preşedintelui republicii, părintele patriei, şeful marelui partid liberal şi ocrotitorul tineretului studios".

Privirea lui rătăcea prin spaţiul cuprins sub o boltă înaltă. Saltimbancii îl părăsiră într-o clădire ridicată peste o prăpastie fără fund, de culoare verde-cenuşie. Bănci cu spătar atîrnau de draperii ca nişte poduri suspendate. Confesionalele urcau şi coborau de la pămînt la cer — ascensoare de suflete — mînuite de Îngerul cu bulgărul de aur şi de Dracul cu unsprezece mii de coarne. Dintr-o firidă de biserică, trecînd, ca lumina, prin peretele de sticlă, Fecioara veni să-l întrebe ce voia, pe cine căuta. Iar el se opri, foarte mulţumit, să stea de vorbă cu ea, stăpîna casei aceleia, mierea îngerilor, rostul sfinţilor şi dulceaţa săracilor. Mărita doamnă măsura mai puţin de un metru, şi totuşi, cînd vorbea, făcea impresia că înţelege totul ca un om mare. Paiaţă îi povesti prin semne cît de mult îi plăcea lui să mestece ceară, şi ea — jumătate serioasă, jumătate zîmbind — îi spuse să ia una din lumînările aprinse la altarul ei. Apoi, ridicîndu-şi puţin mantia de argint care-i era prea lungă, îl luă de mînă şi îl duse la un iaz cu peşti coloraţi şi îi dădu curcubeul să-l sugă ca pe o acadea. Fericirea lui era deplină. Se simţea fericit de la vîrful limbii pînă la vîrful degetelor de la picioare. Tot ce nu avusese el în viaţă : o bucată de ceară de mestecat, o acadea cu

mentă, un ochi de apă cu peşti coloraţi şi o mamă care să-i mîngîie piciorul rupt şi să-i ia durerea, cîntîndu-i :

Vindecă-te,
Vindecă-te, broscuţă mică !

dobîndea în vis, adormit pe gunoi.

Dar fericirea nu durează mai mult decît o picătură de ploaie sub soare... Pe o potecă albicioasă ca laptele, care se pierdea în gunoaie, coborî un tăietor de lemne, urmat de un cîine, cu un braţ de vreascuri în spinare. Deasupra acestora îşi pusese haina, împăturită, iar securea şi-o ducea în braţe, ca pe-un copil. Groapa nu era adîncă, dar amurgul o scufunda în umbrele care învăluiau gunoiul îngrămădit în fund — resturi de viaţă umană, cărora noaptea şi frica le asigurau liniştea. Tăietorul de lemne privi în urmă. Ar fi jurat că e urmărit. După cîţiva paşi, se opri. Simţea prezenţa cuiva, care sta ascuns acolo. Cîinele urla, zburlit, ca şi cum ar fi văzut pe necuratul. Un vîrtej ridică în aer hîrtiile murdare, pătate parcă de sînge sau de sfeclă. Cerul se vedea foarte departe, foarte albastru, împodobit ca un mormînt înalt cu coroane de păsări negre care zburau în cercuri leneşe. Deodată, cîinele o zbughi spre locul unde zăcea Paiaţă. Pe tăietor îl trecu un fior de teamă. Se apropie pas cu pas, luîndu-se după cîine, să vadă cine era mortul. Era mereu în primejdie să-şi rănească picioarele în cioburile de geamuri, în fundurile de sticle sparte sau în cutiile goale de sardele ; sărea peste murdăriile puturoase şi peste petele întunecoase. Ca nişte bărci pe o mare de gunoi, lighenele luaseră apă...

Fără să-şi lase povara — mai grea era frica — tăietorul trase de picior presupusul cadavru, şi care nu-i fu mirarea cînd văzu că se află în faţa unui om viu,

ale cărui palpitaţii alcătuiau un fel de grafic al spaimei, întrerupt de ţipetele lui şi de lătratul cîinelui, asemeni vîntului cînd îl întretaie ploaia. Paşii cuiva care umbla pe-acolo, printr-o pădurice de pini şi *guayabos*[1] bătrîni, îl tulburară cu totul pe tăietor. Dacă o fi vreun agent de poliţie... Adevărat, că atunci... Asta îi mai lipsea...

— Taci ! strigă spre cîine. Şi cum acesta continua să latre, îi repezi un picior. Sst, javră, lasă lătratul !

Se gîndi să fugă... Dar fuga l-ar fi învinovăţit de crimă pe el. Şi dacă cel ce se zărea mai era şi poliţist... Aşa că, întorcîndu-se spre rănit, spuse :

— Dă mîna, să te ajut... sfinte Dumnezeule, încă niţel, şi te omorau ! Hai, nu-ţi fie teamă, nu ţipa, că nu-ţi fac nici un rău. Am trecut pe-aici şi, cum te-am văzut zăcînd...

— Am văzut cum îl dezgropai — grăi cineva în spatele lui, pe neaşteptate — şi m-am întors fiindc-am crezut că e cineva cunoscut. Să-l scoatem de-aici...

Tăietorul de lemne întoarse capul, şi cît pe-aci să cadă de spaimă. I se tăie răsuflarea şi, dacă n-o luă la goană, fu numai din pricina rănitului, care s-ar fi prăbuşit fără sprijinul lui. Cel care vorbea era un înger : faţa de marmură aurită, părul blond, gura mică şi un aer feminin, în contrast violent cu ochii lui negri, bărbăteşti. Veşmîntul lui avea o culoare cenuşie, şi în lumina amurgului se vedea ca un nor. În mîinile-i fine avea un baston de bambus foarte subţire şi o pălărie cu boruri mari, care părea o porumbiţă.

— Un înger... Tăietorul nu-şi putea desprinde ochii de pe faţa lui... Un înger, repeta, un înger !

— Se vede după haine că e un om sărac, spuse arătarea. Ce trist e să fii sărac !

---

[1] Arbore ale cărui fructe seamănă cu perele (n.t.).

— După cum e cazul... În lumea asta totul e după caz. Uitaţi-vă la mine : sînt sărac lipit — munca, nevasta şi coliba, asta-i tot ce am — dar nu mă plîng, îngînă tăietorul, vorbind ca în vis, ca să fie pe placul îngerului, a cărui putere, ca răsplată pentru resemnarea lui creştină, putea să-l transforme — numai să vrea — din tăietor de lemne în rege.

Şi pentru o clipă se văzu înveşmîntat în aur, acoperit cu o mantie de purpură, purtînd pe cap o coroană în colţuri şi în mînă un sceptru bătut în diamante. Groapa cu gunoi se afla undeva departe, în urmă...

— Curios ! observă arătarea, înălţîndu-şi vocea peste vaietele Paiaţei.

— Curios, de ce ? La urma urmei, noi, săracii, sîntem cei mai supuşi. Ce-am putea face ? E drept că, de cînd cu şcoala, cei care-au învăţat să citească umblă după ce nu-i cu putinţă. Pînă şi pe nevastă-mea o apucă uneori tristeţea : zice c-ar vrea să aibă aripi duminicile.

Coasta pe care-o urcau devenea tot mai abruptă ; rănitul leşină de două-trei ori. Arborii suiau şi coborau înaintea ochilor lui de muribund ca degetele dansatorilor în dansurile chinezeşti. Cuvintele celor care-l duceau aproape pe sus îi umblau prin urechi făcînd zigzaguri, ca beţivii pe un pămînt alunecos. O pată mare, neagră, îi cuprinse faţa. Fiori reci şi repezi îi împrăştiau în trup cenuşa imaginilor arse.

— Aşadar nevasta ta ar vrea să aibă aripi duminica ? spuse arătarea. Să aibă aripi... Şi cînd te gîndeşti că, dacă le-ar avea, nu i-ar fi de nici un folos !

— Poate ; deşi ea zice că le-ar vrea ca să se ducă la plimbare, iar, cînd e supărată pe mine, le cere vîntului.

Tăietorul se opri o clipă, ca să-şi şteargă sudoarea frunţii cu haina, şi exclamă :

— E greu, nu glumă !

Între timp, arătarea îi spunea :

— Pentru asta îi sînt prea de-ajuns şi picioarele ; oricîte aripi ar avea, tot nu te-ar părăsi.

— Asta nu, sigur că nu, dar nu pentru c-ar fi bună la inimă, ci pentru că femeia e o pasăre care nu poate trăi fără colivie şi pentru că toate lemnele astea pe care le car acasă pe toate i le-aş rupe pe spinare — şi amintindu-şi atunci că vorbea cu un înger, căută s-o dreagă — spre binele ei, nu-i aşa ?

Necunoscutul păstră tăcere.

— Cine l-o fi bătut aşa de rău pe nenorocitul ăsta ? adăugă tăietorul, încurcat şi ca să schimbe vorba.

— Se găsesc întotdeauna...

— Adevărat că sînt unii gata la orice... Pe ăsta e adevărat că... parc-au vrut să omoare un şarpe : un cuţit în gură, şi la gunoi cu el !

— Sînt sigur că mai are şi alte răni.

— Aia de la buză i-au făcut-o, zic eu, cu un brici, şi-apoi l-au aruncat în groapă ca să nu-l mai găsească nimeni. Credeţi-mă pe mine.

— Între cer şi pămînt...

— *Ezact* ce vream să spun şi eu.

Cînd ieşiră din văgăună, văzură arborii plini de *zopilotes*, şi frica — mai puternică decît durerea — îl făcu pe Paiaţă să nu mai crîcnească şi să se strîngă, ca un arici, într-o tăcere de moarte.

Vîntul alerga uşor pe cîmpie ; sufla de la oraşe spre sate subţire, binevoitor, familiar...

Necunoscutul se uită la ceas şi — după ce lăsă în buzunarul rănitului cîteva monede — se îndepărtă grăbit, spunînd tăietorului un bun rămas prietenos.

Cerul, fără un nor, strălucea în toată splendoarea lui. Mahalalele oraşului se uitau spre cîmpie cu luminile electrice aprinse, ca nişte chibrituri într-un teatru în care se stinseseră lămpile. Şiruri şerpuitoare

de arbori se desprinseră din întuneric de îndată ce se apropiară de primele locuinţe : colibe de lut mirosind a paie, căsuţe de lemn locuite de metişi, case mari cu vestibuluri murdare şi iz de grajd, hanuri în care se găseau de vînzare clasicele paie, slujnica cu iubitul la armată şi căruţaşi stînd la sfat pe întuneric.

Tăietorul de lemne îl părăsi pe rănit în apropiere de primele case ; înainte de-a pleca îi spuse pe unde s-o ia ca să ajungă la spital. Paiaţă deschise ochii, căutînd ceva care să-i aline suferinţa, să-l scape de sughiţul acela adînc al întregii lui fiinţe, dar privirea-i de muribund, fixă ca un spin, îşi înfipse zadarnic rugămintea în porţile închise de pe strada pustie. De departe se auzeau trîmbiţe — sunînd parcă supunerea unui trib nomad — şi clopotele care repetau pentru cei răposaţi întru domnul două note tremurătoare : mi-lă ! mi-lă ! mi-lă !...

Un *zopilote*, care se tîra în umbră, îl făcu să tresară de spaimă. Ţipătul păsării cu aripa ruptă era pentru el o ameninţare. Şi, încet-încet, ţinîndu-se de ziduri, sprijinindu-se de tremurarea lor nemişcată, în plîns şi geamăt, porni fără să ştie unde, cu faţa biciuită de vînt — de vîntul acela care muşca gheaţa înainte ca noaptea să-şi sufle îndîrjirea. Sughiţul îl hărţuia mereu...

Tăietorul lăsă să-i cadă povara de lemne în curtea colibei, aşa cum făcea întotdeauna. Cîinele, care i-o luase înainte, îl întîmpină gudurîndu-se. Îl dădu la o parte şi, fără să-şi scoată pălăria, îşi aruncă pe umeri haina ca nişte aripi de liliac şi se apropie de focul aprins într-un colţ, la care nevasta lui încălzea nişte turte, şi-i povesti întîmplarea.

— În groapa cu gunoi m-am întîlnit c-un înger...

Lumina flăcărilor juca pe pereţii de bambus şi pe tavanul din paie ca aripile altor îngeri.

Din colibă ieşea un fum alb, tremurător, vegetal.

V

DOBITOCUL ĂLA!

Secretarul Preşedintelui asculta pe doctorul Barreño.

— Vreau să vă spun, domnule secretar, că de zece ani vizitez, zi de zi, o cazarmă în calitate de medic militar. Vreau să vă mai spun că am fost victima unei agresiuni incalificabile: am fost arestat, şi aceasta numai datorită faptului că... dar mai bine să vă povestesc cele întîmplate: în spitalul militar s-a ivit o maladie ciudată; zilnic mureau zece-doisprezece oameni dimineaţa, zece-doisprezece dupămasă, zece-doisprezece noaptea. Şeful serviciului sanitar al armatei mă însărcină atunci ca, împreună cu alţi colegi, să cercetez cazul şi să raportez asupra cauzelor morţii unor oameni care, cu o zi înainte de-a deceda, intrau în spital sănătoşi sau aproape sănătoşi. Trebuie să vă spun că după cinci autopsii am izbutit să stabilesc că nenorociţii aceia mureau de-o perforaţie intestinală de mărimea unui bănuţ, produsă de un agent pe care nu-l cunoşteam, dar care mai apoi se dovedi a fi-sulfatul de sodiu ce li se dă ca purgativ, sulfat de sodiu cumpărat de la fabricile de apă gazoasă şi, prin urmare, de proastă calitate. Trebuie să vă spun că ceilalţi medici, colegii mei, nu au fost de aceeaşi părere cu mine şi că, fără îndoială, din această cauză nu au fost arestaţi; pentru ei era o boală nouă, care trebuia studiată. Trebuie să vă spun că au murit o sută patruzeci de soldaţi şi că mai sînt încă două butoaie de sulfat. Trebuie să vă spun că, pentru a fura cîţiva *pesos*, şeful serviciului sanitar al armatei a sacrificat o sută patruzeci de oameni, plus cei care vor urma... Trebuie să vă mai spun...

— Doctor Luis Barreño, strigă la uşa secretariatului un aghiotant prezidenţial.

— ...şi am să vă spun, domnule secretar, ce-mi va spune El.

Secretarul îl întovărăşi pe doctorul Barreño cîţiva paşi. Lăsînd deoparte problema umanităţii, îl interesa felul în care vorbea doctorul : întretăiat, monoton, cenuşiu, în concordanţă cu capul cărunt şi cu faţa lui de om de ştiinţă, asemănătoare unui biftec uscat. Preşedintele republicii îl primi în picioare, cu capul sus, cu un braţ lăsat, fireşte, în jos şi cu altul la spate. Fără să-i dea timp să-l salute, îi strigă :

— Trebuie să-ţi spun, don Luis, şi s-o ţii bine minte, că nu sînt dispus să tolerez cîtuşi de puţin ca, din pricina trăncănelii unor doctoraşi, să se zdruncine prestigiul guvernului meu. Duşmanii mei ar trebui să n-o uite, altfel, la primul prilej, le zbor capul. Poţi să pleci. Şterge-o ! Şi cheamă pe dobitocul ăla !

Mergînd de-a-ndăratelea, cu pălăria în mînă şi cu o cută tragică pe frunte, palid ca în ziua cînd va fi înmormîntat, doctorul Barreño ieşi din cabinetul prezidenţial.

— Sînt pierdut, domnule secretar, sînt pierdut. Tot ce-am auzit a fost : „poţi să pleci, şterge-o şi cheamă pe dobitocul ăla !“

— Eu sînt dobitocul ăla !

De la o masă din colţ se ridică un scrib şi, după ce spuse aceste cuvinte, intră în cabinetul Preşedintelui pe uşa prin care abia ieşise doctorul Barreño.

— Am crezut c-o să mă lovească. Dacă l-aţi fi văzut ! bîigui medicul, ştergîndu-şi sudoarea care îi curgea pe faţă. Dacă l-aţi fi văzut ! Dar eu vă răpesc timpul, domnule secretar, şi dumneavoastră sînteţi foarte ocupat ! Aşa că plec. Şi multe mulţumiri !

— Pentru nimic. Cu bine, doctore, cu bine!

Secretarul termina corespondenţa pe care Domnul Preşedinte urma s-o semneze în cîteva clipe. Oraşul sorbea oranjada amurgului, înveşmîntat în nori frumoşi de olandă albă şi împodobit cu stele deasupra capului, ca un înger în altar. Din clopotniţele luminoase cădeau pe străzi, ca picuri, notele din *Ave Maria*.

Barreño se întoarse acasă zdrobit. Cine se poate feri de-o lovitură de pumnal dată pe la spate?! Închise uşa, privind acoperişurile de unde putea să coboare o mînă criminală ca să-l sugrume, şi se refugie în camera lui, într-o nişă unde-şi păstra hainele.

Jachetele atîrnau solemn, ca nişte spînzuraţi care se conservau în naftalină, şi, stăpînit de gîndul morţii, Barreño îşi aminti de asasinarea tatălui său, petrecută cu mulţi ani în urmă, noaptea, pe drum, cînd era singur. Familia trebuise să se mulţumească cu rezultatul, nul, al anchetei oficiale — farsa încoronase infamia — şi cu o scrisoare anonimă care spunea cam acestea: „Veneam, cumnatul meu şi cu mine, pe drumul care duce de la Vuelta Grande la Canoa, pe la unsprezece noaptea, cînd, la o oarecare depărtare, răsună o împuşcătură, apoi altele — puturăm număra cinci. Ne ascunserăm într-o pădurice apropiată. Auzeam venind în direcţia noastră cîţiva călăreţi în galop. Trecură pe lîngă noi, gata să ne atingă, şi, după un răstimp, cînd totul se linişti, ne continuarăm drumul. Dar caii noştri începură, foarte repede, să sforăie şi să dea înapoi. Descălecarăm, cu pistoalele în mîini, să vedem ce putea fi la mijloc şi găsirăm zăcînd, cu faţa la pămînt, cadavrul unui om, iar la cîţiva paşi un catîr rănit, pe care cumnatul meu îl scăpă de chinuri. Fără să şovăim, ne întoarserăm să dăm de veste la Vuelta

Grande... La comandatură găsirăm pe colonelul José Parrales Sonriente, «omul cu măgăriţa», întovărăşit de un grup de prieteni, stînd în jurul unei mese pline de pahare. Îl chemarăm deoparte şi, pe şoptite, îi povestirăm tot ce văzuserăm. Întîi împuşcăturile, apoi... Ascultîndu-ne, înălţă din umeri, privi spre flacăra lămpii murdare şi răspunse încet: «Duceţi-vă drept acasă şi — ascultaţi-mă pe mine — nu mai vorbiţi nimănui de asta»..."

— Luis !... Luis !...

Dintre hainele agăţate se desprinse o jachetă şi căzu ca o pasăre de pradă.

— Luis !...

Barreño sări în picioare şi începu să frunzărească o carte, la doi paşi de bibliotecă. Ce spaimă ar fi tras soţia lui dacă l-ar fi găsit între haine !

— Ştii că n-ai nici un haz ? ! O să te omori studiind sau o să-ţi pierzi minţile. Adu-ţi aminte ce-ţi tot spun ! Nu vrei să înţelegi că, pentru a ajunge ceva în ţara asta, e nevoie mai mult de vorbărie decît de ştiinţă ? Ce cîştigi cu învăţătura ? Nimic ! Poate, cel mult, o pereche de ciorapi, şi nici atît... Asta ne mai lipsea... Asta ne mai lipsea !...

Lumina şi vocea soţiei îi redară liniştea.

— Asta ne mai lipsea ! învăţătură şi iar învăţătură ! Şi pentru ce, mă rog ? Ca să se spună, după ce-o să mori, c-ai fost un savant, aşa cum se spune de toţi... Să studieze felcerii ; tu n-ai nevoie, că eşti titrat, doar la asta serveşte diploma : să ştii fără să mai studiezi. Şi nu mai face mutra asta acră ! În loc de bibliotecă, ar trebui să ai pacienţi. Dacă pentru fiecare hîrţoagă inutilă din astea ai avea un bolnav, noi, cei din casă, am fi mai sănătoşi. Eu aş vrea să văd că ai o clinică plină, că sună telefonul la orice oră, că te cheamă la consultaţii... În sfîrşit, că ai ajuns şi tu ceva în viaţă...

— Nu vreau să ajung „ceva" în felul acela...

— Bine, atunci... cineva important. Şi pentru asta să nu-mi spui că e nevoie să-ţi strici ochii pe cărţi, aşa cum faci tu. Ar vrea ei să ştie ceilalţi medici jumătate din ce ştii tu, dar n-au nevoie. Destul că ştiu să se înfigă şi să-şi facă un nume. Medicul Domnului Preşedinte încoace, medicul Domnului Preşedinte încolo... Asta, da, vezi, asta înseamnă a fi într-adevăr cineva...

— Eeeei... şi Barreño prelungeşte pe „e" ca şi cum ar avea o mică lipsă de memorie. Ei, atunci, fetiţo, lasă-ţi speranţele ; ai să cazi jos cînd îţi voi povesti că vin de la Preşedinte ; da, da, l-am văzut pe Preşedinte.

— Cum ? ! Şi ce ţi-a spus, cum te-a primit ?

— Rău. Tot ce-am auzit a fost „să i se taie capul". M-a prins o frică groaznică şi, ce-a fost mai rău, era că nu găseam uşa să ies.

— S-a înfuriat ? Nu-i nimic, nu eşti nici primul, nici ultimul pe care se înfurie ; pe alţii îi bate ! Şi după ce tăcu cîteva momente, adăugă : Pe tine te-a pierdut întotdeauna frica...

— Bine, femeie, dar arată-mi pe cineva care să fie curajos cu o fiară !

— Nu, Luis, nu mă gîndeam la asta ; vorbeam de chirurgie, fiindcă acum nu mai poţi ajunge medicul Preşedintelui. Pentru asta ar trebui să nu-ţi mai fie frică. Ca să fii chirurg, e nevoie de curaj. Crede-mă. Curaj şi hotărîre ca să înfigi bisturiul. O croitoreasă care se teme să nu strice stofa n-o să ajungă niciodată să taie bine o rochie. Şi o rochie bună, nu-i aşa, înseamnă ceva. În schimb, doctorii pot să se exerseze pe indieni, la spital. Iar pe chestia cu Preşedintele, nu te mai necăji. Omul trebuie să fie scos din fire din pricina asasinatului aceluia oribil de la Portalul Domnului.

— Fă bine şi taci! Să nu se întîmple ce nu s-a întîmplat aici niciodată: să te lovesc! Nu e un asasinat şi nu există nimic oribil în faptul că s-a terminat cu călăul acela odios, care, pe un drum pustiu, mi-a ucis tatăl, un bătrîn singur şi fără apărare.

— După o anonimă. Parcă n-ai fi bărbat. Cine se ia după anonime?

— Eu nu mă iau după anonime. Dacă m-aş lua...

— Parcă n-ai fi bărbat...

— Lasă-mă să vorbesc! Dacă m-aş lua după anonime, n-ai mai fi aici, în casa mea. Barreño îşi cerceta buzunarele cu grabă şi nerăbdare. N-ai mai fi aici, în casa mea. Poftim, citeşte...

Palidă, fără altă culoare decît roşul chimic al buzelor, femeia luă hîrtia pe care i-o întindea bărbatul şi o citi într-o clipă:

„Doctore, fii bun şi consolează-ţi nevasta, acum cînd «omul cu măgăriţa» a trecut într-o lume mai bună. Sfatul unor prieteni şi al unor prietene care te iubesc."

Cu un hohot de rîs dureros — aşchii de falsă veselie care umplură eprubetele şi retortele din micul laborator al doctorului Barreño asemeni unui venin necunoscut — femeia înapoie biletul bărbatului. O servitoare întredeschise uşa şi spuse:

— Masa e servită!

În palat, Preşedintele semna corespondenţa, asistat de bătrînelul care intrase la plecarea doctorului Barreño cînd se auzise chemat cu numele de „dobitocul ăla".

„Dobitocul ăla" era un om îmbrăcat sărăcăcios, cu pielea roz, ca a unui pui de şoarece, cu părul de

aur, dar de aur prost, falsificat, cu ochii albaştri şi tulburi pierduţi în dosul unor ochelari de culoarea gălbenuşului de ou.

Preşedintele aşternu ultima semnătură, iar bătrînelul, în graba de a pune tamponul, vărsă călimara peste plicul semnat.

— Dobitocule !

— Dom...nule Pre...

— Dobitocule !

O apăsare furioasă pe sonerie, apoi alta, alta... zgomot de paşi, şi în uşă apăru un aghiotant.

— Generale, să i se dea animalului ăstuia două sute de lovituri de baston ! răcni Preşedintele şi trecu imediat în Casa prezidenţială.

Masa era servită.

„Animalului" i se umplură ochii de lacrimi. Nu vorbi pentru că nu putea şi pentru că ştia că era inutil să implore iertarea : Domnul Preşedinte era turbat de asasinarea lui Parrales Sonriente. În faţa ochilor lui înceţoşaţi apărură nevasta şi copiii lui : o bătrîioară obosită şi o jumătate de duzină de copilaşi slăbuţi, care cereau iertare pentru el. Cu mîna crispată îşi căută buzunarul hainei ca să scoată batista şi să plîngă amarnic — ah ! de ce nu putea să ţipe, s-ar fi uşurat ! — gîndind nu că pedeapsa ar fi nedreaptă, cum ar fi făcut ceilalţi muritori, ci, dimpotrivă, că merita să fie lovit ca să înveţe să nu se mai poarte ca un neghiob — ah ! de ce nu putea să ţipe, s-ar fi uşurat ! — să fie atent şi să nu mai verse cerneala peste note — ah ! de ce nu putea să ţipe... s-ar fi uşurat !...

Dintre buzele crispate îi ieşeau dinţii, ca o *peineta* [1], contribuind, împreună cu spaima şi cu obrajii

[1] Pieptene mare, cu dinţi rari, pus în cap pentru a sprijini voalul numit *mantilla* (n. t.).

scobiţi, să-i dea înfăţişarea unui condamnat la moarte. Năduşeala îi lipea cămaşa pe spinare şi — ciudat ! — era nenorocit din cauza aceasta. Niciodată nu transpirase atîta ! Şi să nu poată striga ca să se uşureze ! Şi greaţa, frica asta care-l făcea să... să... să tremure.

Aghiotantul îl scoase de braţ ca pe-un năuc. Îl cuprinsese o amorţeală macabră, avea ochii ficşi, în urechi o groaznică senzaţie de gol, iar pielea şi-o simţea grea, foarte grea şi parcă ruptă din dreptul rinichilor : şi era slăbit, tot mai slăbit...

După cîteva minute, în sala de mîncare :

— Permiteţi, Domnule Preşedinte ?

— Intră, generale.

— Domnule Preşedinte, vin să vă raportez că „animalul ăla“ n-a putut suporta două sute de lovituri.

Servitoarea, care ţinea tava cu mîncare din care se servea Preşedintele în acel moment — cartofi copţi în coajă — începu să tremure...

— Şi tu de ce tremuri ? ! o apostrofă stăpînul. Apoi, întorcîndu-se către generalul care, în poziţie de drepţi, cu chipiul în mînă, aştepta fără să clipească : Bine, poţi să te retragi.

Fără să lase tava, servitoarea alergă după aghiotant şi, ajungîndu-l din urmă, îl întrebă de ce n-a putut suporta condamnatul cele două sute de lovituri.

— Cum de ce ? Fiindc-a murit !

Cu tava mereu în mînă, servitoarea se întoarse în sala de mîncare.

— Señor, spuse aproape plîngînd Preşedintelui, care mînca liniştit, zice că n-a putut suporta fiindc-a murit !

— Ei şi ? Serveşte ce urmează !

VI

CAPUL UNUI GENERAL

Miguel Chip-de-înger, omul de încredere al Preşedintelui, intră îndată după terminarea mesei.

— Mii de scuze, Domnule Preşedinte, spuse apărînd în uşa sufrageriei. (Era frumos şi rău ca satana.) Mii de scuze, Domnule Preşedinte, dacă vin... acum, dar a trebuit să-i ajut unui tăietor de lemne la transportarea unui rănit pe care-l scosese dintr-o groapă cu gunoi, aşa că n-am putut veni mai înainte! Şi vă informez, Domnule Preşedinte, că nu era vorba de vreo persoană cunoscută, ci de un om oarecare, fără importanţă.

Preşedintele era îmbrăcat ca de obicei, după regulile celui mai riguros doliu: pantofi negri, haine negre, cravată neagră, şi tot neagră şi pălăria, pe care nu şi-o scotea niciodată. Sub mustăţile-i cărunte, lăsate la colţurile buzelor, îşi ascundea gingiile fără dinţi; pielea îi atîrna pe obraji şi avea pleoapele ciupite.

— Şi l-ai dus unde trebuie? întrebă Preşedintele, descreţindu-şi sprîncenele.

— Domnule Preşedinte, să vedeţi...

— Ce vorbă-i asta? Cineva care se laudă că e prietenul Preşedintelui republicii nu părăseşte în stradă un biet rănit, victimă a unui agresor necunoscut!

O mişcare uşoară la uşa sufrageriei îl făcu să întoarcă capul.

— Intră, generale...

— Cu voia dumneavoastră, Domnule Preşedinte...

— E totul gata, generale?

— Da, Domnule Preşedinte!

— Du-te chiar dumneata, generale ; prezintă condoleanţele mele văduvei şi dă-i aceşti trei sute de *pesos*, pe care-i trimite Preşedintele republicii ca ajutor de înmormîntare.

Generalul, care rămăsese în picioare, cu chipiul în mîna dreaptă, încremenit, aproape fără să respire, luă banii de pe masă, făcu stînga-mprejur şi, cîteva minute mai tîrziu, plecă în automobilul în care se afla coşciugul cu corpul „dobitocului ăla".

Chip-de-înger se grăbi să explice :

— Am vrut să merg cu rănitul pînă la spital, dar apoi mi-am spus : „Cu un ordin al Domnului Preşedinte îl vor îngriji mai bine". Şi, cum trebuia să vin aici, chemat de dumneavoastră, ca să vă repet încă o dată cît de greu mi-e să mă gîndesc cum l-au omorît mişeii, pe la spate, pe bunul nostru Parrales Sonriente...

— Bine, voi da ordinul.

— Nici nu se putea aştepta altceva de la cel despre care atîţia oameni spun că n-ar trebui să guverneze această ţară...

Preşedintele sări ca ars.

— Cine sînt aceia ?

— În primul rînd eu, Domnule Preşedinte, eu, care cred, împreună cu mulţi alţii, că un om ca dumneavoastră ar trebui să guverneze o ţară ca Franţa, sau ca libera Elveţie, sau ca harnica Belgie, sau ca minunata Danemarcă !... Dar, mai ales ca Franţa... Dumneavoastră aţi fi omul ideal pentru a conduce destinele marelui popor al lui Gambetta [1] şi Victor Hugo !

Un surîs aproape imperceptibil se desemnă sub mustaţa Preşedintelui, care, ştergîndu-şi ochelarii cu

---

[1] *Leon Gambetta* (1838—1882), avocat şi om de stat francez, republican de extremă stîngă (n.r.).

o batistă de mătase albă, fără a-l slăbi din ochi pe Chip-de-înger, îndreptă, după o scurtă pauză, conversaţia în altă direcţie.

— Te-am chemat, Miguel, pentru o chestiune care mă interesează şi care vreau să se rezolve chiar în noaptea asta. Autorităţile au ordonat arestarea pungaşului aceluia de Eusebio Canales, generalul pe care-l cunoşti ; va fi ridicat după miezul nopţii din casa lui. Din motive particulare, deşi e unul din cei care l-au asasinat pe Parrales Sonriente, guvernul nu consideră oportun să-l bage la închisoare, aşa că omul acesta trebuie să fugă imediat. Du-te la el chiar acum, spune-i tot ce ştii şi sfătuieşte-l, ca şi cum ar veni de la tine, să se facă nevăzut chiar în noaptea asta. Poţi să-i dai şi-o mînă de ajutor, dar dacă nu vrea să fugă — crezînd, ca orice militar de carieră, că nu e onorabil — şi dacă mîine îl vor prinde, pun să-i taie capul. Nu trebuie să ştie nimic despre convorbirea asta — rămîne între noi doi... Şi tu bagă de seamă, să nu afle poliţia că te duci la el ; fii atent cum aranjezi lucrurile, ca să nu dai naştere la bănuieli, şi fă ca pungaşul acela s-o şteargă imediat. Poţi pleca.

Favoritul ieşi cu faţa pe jumătate îngropată într-o eşarfă neagră. (Era frumos şi rău ca satana.) Ofiţerii care păzeau sala de mîncare îl salutară ostăşeşte. Presimţeau, sau poate aflaseră că ducea în mîini capul unui general ? Şaizeci de nenorociţi căscau în sala de audienţe, aşteptînd ca Domnul Preşedinte să fie liber. Străzile din apropierea palatului şi a Casei prezidenţiale erau împodobite cu flori. Grupuri de soldaţi, sub conducerea Comandantului pieţei, înfrumuseţau frontispiciul cazărmilor vecine cu lampioane, steguleţe şi ghirlande de foiţă albastră şi albă.

Chip-de-înger nici nu-şi dădu seama de pregătirile acelea de sărbătoare. Trebuia să-l vadă pe general, să stabilească împreună un plan şi să-i înlesnească fuga. Totul i se păru uşor pînă nu începură să-l latre cîinii din pădurea aceea monstruoasă care-l apăra pe Domnul Preşedinte de duşmani, pădure de arbori cu urechi, care, la cel mai slab ecou, se răsuceau ca frămîntaţi de uragan. Nici cel mai uşor foşnet iscat pe-o rază de-o leghe nu scăpa atenţiei acelor milioane de cartilaje înfometate. Cîinii continuau să latre. O reţea de fire invizibile, mai invizibile decît firele de telegraf, lega fiecare frunză cu Domnul Preşedinte, atent la ceea ce se petrecea în măruntaiele cele mai adînci ale cetăţenilor.

Ce bine-ar fi să poţi face o înţelegere cu dracul şi să-i vinzi sufletul, cu condiţia de-a înşela vigilenţa poliţiei şi de-a înlesni fuga generalului... Dar dracul nu face acte de milostenie, deşi isprava asta ar putea avea urmări grave... Capul unui general şi încă ceva... Rosti cuvintele ca şi cum, într-adevăr, ar fi avut în mîini capul generalului şi încă ceva.

Ajunsese în faţa casei generalului Canales, situată în cartierul La Merced. Era o casă mare, pe colţ, veche de aproape o sută de ani ; cele opt balcoane care dădeau spre strada principală şi poarta mare, pentru trăsuri, de pe cealaltă stradă îi dădeau un fel de nobleţe, ca de monedă antică. Un moment, favoritul se gîndi să se oprească aici şi, în cazul cînd ar auzi zgomot înăuntru, să bată, ca să-i deschidă. Dar prezenţa jandarmilor, care se-nvîrteau pe trotuarul din faţă, îl făcu să-şi schimbe gîndul. Grăbi pasul, dar nu fără a arunca o privire pe fereastră, ca să vadă dacă nu-i înăuntru cineva căruia i-ar putea face semn. Nu văzu pe nimeni. Să se oprească pe trotuar — cu neputinţă fără a nu deveni suspect. În colţul opus însă era o cîrciumă, şi ca să poată

rămîne aproape de casa generalului, trebuia să intre și să consume ceva. O bere. Spuse cîteva cuvinte femeii care servea și, cu paharul de bere în mînă, întoarse capul, ca să vadă cine ocupa banca lipită de perete ; căci, intrînd, zărise cu coada ochiului o siluetă. Individul purta o pălărie mare, trasă pînă peste ochi, un șervet în jurul gîtului, gulerul hainei ridicat, niște pantaloni largi în partea de jos, ca o pîlnie, și ghetele descheiate, cu toc înalt, cu vîrful de pînză ceruită, iar restul din piele galbenă și postav cafeniu. Plimbîndu-și privirea distrată prin încăpere, favoritul văzu șirurile de sticle frumos aliniate pe rafturi, „S"-ul luminos al becului electric, o reclamă de vinuri spaniole, care-l înfățișa pe Bachus călare pe un butoi, între călugări pîntecoși și femei despuiate, iar deasupra un portret al Domnului Președinte, scandalos de întinerit, cu niște linii de cale ferată, în chip de epoleți, pe umeri, în timp ce un înger lăsa să-i cadă pe creștet o cunună de laur. Era un portret executat cu mult gust artistic. Din cînd în cînd, Chip-de-înger privea casa generalului. Trebuia să fie atent, să nu facă vreo greșeală — poate că cel de pe banchetă și crîșmărița erau mai mult decît prieteni... Își descheie haina, se rezemă de tejghea și-apoi își încrucișă picioarele cu aerul unei persoane care n-are de gînd să plece imediat. Dac-ar mai cere o bere ? O ceru și, pentru a cîștiga timp, plăti cu o bancnotă de-o sută de *pesos*. Poate că n-avea să-i schimbe. Într-adevăr, crîșmărița deschise — nemulțumită — sertarul, scormoni printre bancnotele murdare și-apoi îl închise cu zgomot. N-avea de unde da restul. Întotdeauna aceeași poveste : să plece să schimbe. Își scoase șorțul și, punîndu-și-l pe brațele goale, ieși în stradă, după ce aruncă individului de pe banchetă o privire plină de înțeles, ca și cum i-ar fi recomandat să nu-l

piardă din ochi pe client, ca să nu fure ceva. Precauţie inutilă, fiindcă în acel moment, ca picată din cer, ieşi din casa generalului o domnişoară, şi Chip-de-înger nu mai stătu pe gînduri.

— Señorita — îi spuse, ajungînd-o din urmă şi mergînd alături de dînsa — anunţaţi, vă rog, pe stăpînul casei de unde aţi ieşit că am să-i comunic ceva extrem de urgent...

— Tatălui meu ?

— Sînteţi fiica generalului Canales ?

— Da, domnule...

— Atunci... nu, nu vă opriţi... mergeţi... să ne continuăm drumul... Iată cartea mea de vizită. Spuneţi-i, vă rog, că-l aştept la mine acasă cît mai repede cu putinţă ; eu mă duc chiar acum acasă şi-l aştept acolo. Spuneţi-i că viaţa îi e în primejdie... Da, da, la mine acasă, cît mai repede posibil...

Vîntul îi smulse pălăria şi trebui să fugă înapoi după ea ca s-o prindă. Îi scăpă din mîini de două-trei ori. În sfîrşit o captură, cu gesturile omului care urmăreşte o găină în curtea de păsări.

Se întoarse la cîrciumă sub pretext de-a lua restul, în realitate ca să vadă ce impresie făcuse ieşirea lui grăbită asupra celui de pe banchetă. Îl găsi luptîndu-se cu crîşmăriţa : o înghesuise lîngă perete şi-i căuta lacom gura, ca să-i smulgă un sărut.

— Copoi scîrbos, nu degeaba-ţi zice lumea greţosul [1], spunea crîşmăriţa, iar omul de pe banchetă, speriat de zgomotul paşilor lui Chip-de-înger, îi dădu drumul.

Chip-de-înger interveni prietenos, ca să-şi realizeze planurile mai uşor. Dezarmă pe crîşmăriţă, care pu-

[1] Agentul de poliţie se numeşte Lucio Vásquez, iar cîrciumăriţa pronunţă Sucio (murdar) Bascas (greaţă) (n. t.).

sese mîna pe-o sticlă, și se întoarse, împăciuitor, spre omul de pe banchetă.

— Liniștește-te, liniștește-te, señora ! Ce maniere sînt astea ? Păstrează restul și lămuriți-vă cu binele. Nu cîștigați nimic făcînd scandal. Ba mai poate veni și poliția, mai ales dacă prietenul...

— Lucio Vásquez, la ordinele dumneavoastră.

— Lucio Vásquez ? Sucio Bascas ! Cît despre poliție... La fiecare pas te amenință cu poliția ! Să poftească, n-au decît să vină. Nu mi-e frică de ei, domnule. Eu nu-s indiană ca să mă amenințe ăsta cu închisoarea !

— Dacă vreau, te bag într-un bordel, nu într-o închisoare, mormăi Vásquez, scuipînd imediat ceea ce-și scosese, horcăind, din gîtlej.

— Ba o să bagi pe cine știu eu !

— Ei... haide, haide, ajunge, faceți pace !

— Bine, señor, eu nu mai zic nimic.

Vocea lui Vásquez era neplăcută ; vorbea ca o femeie, cu un glas subțire, dulceag și fals. Îndrăgostit pînă peste cap de crîșmăriță, se lupta cu ea zi și noapte ca s-o facă să-l sărute de bunăvoie, nu-i cerea mai mult. Dar crîșmărița nu voia nici în ruptul capului, sub cuvînt că cine dă un deget dă toată mîna. Rugăminți, amenințări, daruri, suspine prefăcute sau adevărate, serenade, minciuni lingușitoare, totul se sfărîma de refuzul încăpățînat al crîșmăriței, care nu se lăsa nici învinsă, nici convinsă. „Cine mă iubește — spunea ea — știe că dragostea cu mine e trîntă, nu glumă."

— Acum că ați tăcut — continuă Chip-de-înger, vorbind ca pentru el și frecînd cu degetul arătător o monedă de nichel țintuită pe tejghea — am să vă povestesc ce e cu domnișoara din casa de peste drum.

Şi se pregătea tocmai să le spună că-l rugase un prieten s-o întrebe dacă primise scrisoarea lui, cînd crîşmăriţa i-o luă înainte :

— Norocosule, las', c-am văzut noi cum îi tragi clopotele !

Favoritului i se luminară ochii. „Îi trage clopotele..." Să spună că se opune familia... Să simuleze o răpire... Răpire, siluire, se aseamănă...

Continuă să frece cu degetul moneda ţintuită pe tejghea, dar acum mişcarea era mai repede.

— E adevărat, răspunse Chip-de-înger, dar sînt amărît pentru că tatăl ei nu vrea să ne căsătorim...

— A ! să n-aud de bătrînul ăsta, îl întrerupse Vásquez. Se uită la noi ca la dracu, ca şi cînd noi am fi de vină c-am primit ordin să-l urmărim peste tot !

— Aşa-s bogaţii, adăugă crîşmăriţa, tot bosumflată.

— Şi din pricina asta, continuă să le explice Chip-de-înger, m-am gîndit s-o răpesc. Ea e de acord. Acum am vorbit cu ea din nou, şi ne-am hotărît. O răpesc la noapte.

Crîşmăriţa şi Vásquez surîseră.

— Ia dă-ne cîte-un păhărel, spuse Vásquez crîşmăriţei, că începe să devină interesant ! Apoi se întoarse spre Chip-de-înger, oferindu-i o ţigară : Fumaţi, domnule ?

— Nu, mulţumesc... dar... ca să nu te refuz...

Crîşmăriţa umplu trei păhărele, în timp ce ei îşi aprindeau ţigările.

După o clipă, cînd îi mai trecu arsura băuturii, Chip-de-înger îi întrebă :

— M-aş putea bizui pe voi ? Fie ce-o fi, am nevoie de ajutorul vostru. Şi asta chiar azi !

— După unsprezece noaptea eu nu pot, că sînt de serviciu, observă Vásquez, dar m-ar putea înlocui asta...

— „Asta“ să-i spui mamă-ti ! Cu mine să vorbeşti politicos !

— M-ar putea înlocui „dînsa“, numită şi Masacuata. Şi, întorcîndu-se spre crîşmăriţă : Face cît doi, afară numai dacă nu preferaţi să vă trimit în locul meu un bărbat. Am un prieten de toată încrederea.

— Tu, la toate-l scoţi pe Genaro Rodas, dovleacul ăla alb !

— De ce dovleac alb ? iscodi Chip-de-înger.

— Pentru că pare mort ; e... *de-co-ro-lat...* sau cum îi spune, că nu mai ştiu nici să vorbesc... de-co-lo-rat... asta e !

— Şi ce-are a face scripca cu iepurele ?

— În ceea ce mă priveşte, nu văd nici un inconvenient...

— Ba da, domnule, iertaţi-mă că vă tai vorba ; are a face, numai că nu voiam să vă spun : femeia lui Genaro Rodas, una pe care-o cheamă Fedina, spune peste tot că fata generalului o să fie naşa copilului ei ; care va să zică Genaro Rodas, prietenul ăsta al tău, nu-i omul cel mai potrivit pentru ceea ce vrea domnul.

— Măi, cîte mofturi !

— Pentru tine toate-s mofturi !

Chip-de-înger îi mulţumi lui Vásquez pentru bună-voinţă, dîndu-i să înţeleagă că era mai bine să nu conteze pe dovleac alb pentru că, aşa cum spunea crîşmăriţa, nu era de loc omul potrivit.

— E păcat, prietene Vásquez, că nu mă poţi ajuta dumneata la treaba asta...

— Şi mie-mi pare rău că nu vă pot ţine tovărăşie ; dacă aş fi ştiut mai înainte, mi-aş fi cerut o permisie.

— Dacă se poate aranja cu bani...

— Nu, nici vorbă de-aşa ceva, eu nu-s din cei care se lasă greu, dar credeţi-mă, nu se poate face nimic... şi-şi duse mîna la ureche.

— Ce să facem, dacă nu se poate, nu se poate. Eu am să vin la noapte, la unu jumătate-două fără un sfert, căci, în dragoste, ştiţi vorba : inima toată şi îndată.

Îşi luă rămas bun în pragul uşii, îşi duse ceasul de mînă la ureche ca să audă dacă merge — ce fior al destinului în acea pulsaţie isocronă ! — şi porni grăbit, cu eşarfa neagră peste faţa-i palidă. Ducea în mîini capul unui general şi încă ceva.

VII

MOARTEA PAIAŢEI

Genaro Rodas se opri lîngă perete ca să-şi aprindă o ţigară. Lucio Vásquez apăru tocmai cînd freca chibritul pe cutie. Un cîine vomita pe grilajul sanctuarului.

— Ce vînt afurisit, mormăi Rodas văzîndu-şi prietenul.

— E, ce mai spui, băiatule ? îl întrebă, în chip de salut, Vásquez ; apoi îşi continuară drumul împreună.

— Nimic, dar tu ?

— Unde te duci ?

— Cum unde mă duc? Asta-i bună! Păi nu vorbisem noi să ne întîlnim aici?

— Am crezut c-ai uitat. Să-ţi povestesc ce mi s-a întîmplat. Dar hai să bem ceva! Nu ştiu cum se face, dar parcă am poftă de-un păhărel. Vino, să trecem mai întîi pe la Portalul Domnului, să vedem ce mai e pe-acolo.

— Cred că nu-i nimic, dar, dacă vrei, să trecem. De cînd i-au oprit pe milogi să mai doarmă acolo, nu mai vezi nici ţipenie de om noaptea.

— Cu atît mai bine. Să trecem prin faţa portalului dacă vrei. Uh, ce vînt s-a pornit...

După asasinatul colonelului Parrales Sonriente, poliţia secretă nu pierdea din ochi nici o clipă Piaţa Catedralei: încredinţaseră supravegherea ei celor mai vajnici agenţi. Vásquez şi prietenul său străbătură piaţa, urcară treptele dinspre palatul arhiepiscopal şi ieşiră prin partea numită Cien Puertas[1]. Umbrele coloanelor, aşternute pe pămînt, ocupau locul cerşetorilor. O scară, pe urmă alta, şi alta arătau că zugravii se pregătesc să reîntinerească edificiul. Într-adevăr dintre toate dispoziţiile luate de onorabila Primărie pentru a-i dovedi Domnului Preşedinte devotamentul ei necondiţionat, cea mai de seamă privea curăţirea şi înfrumuseţarea acelui loc — teatrul odiosului asasinat — cu cheltuiala turcilor care-şi aveau acolo bazarurile lor mirosind a cîrpă arsă. „Să plătească turcii, pentru că, trăind în locul crimei, sînt şi ei, într-o oarecare măsură, vinovaţi de moartea colonelului Parrales Sonriente", glăsuiau sentenţios severele dispoziţii ale edililor. În urma acestor contribuţii cu caracter vindicativ, turcii ar fi ajuns mai săraci decît cerşetorii care dormeau mai înainte în faţa prăvăliilor lor dacă nu s-ar fi recurs la ajutorul

[1] O sută de porţi (n. t.).

unor prieteni influenţi şi n-ar fi obţinut, prin intervenţiile acestora, să plătească cheltuielile privind zugrăvirea, amenajarea şi iluminatul Portalului Domnului cu bonuri de tezaur cumpărate de ei la jumătate din valoarea nominală.

Dar prezenţa poliţiei secrete îi îngrijora. Se întrebau, pe şoptite, care să fie pricina acelei supravegheri continue. Nu s-au topit oare bonurile lor în cazanele cu var ? N-au cumpărat cu banii lor bidinele mari şi dese ca bărbile profeţilor lui Israel ? Prevăzători, sporiră numărul barelor, zăvoarelor şi lacătelor puse, pe dinăuntru, la uşile magazinelor lor.

Vásquez şi Rodas ieşiră din Piaţa Catedralei prin partea numită Cien Puertas. Tăcerea înghiţea ecoul dens al paşilor lor. Mai departe, urcînd strada, intrară într-un bufet numit *La leul care se deşteaptă* ; Vásquez salută pe patron, ceru două pahare şi veni să se aşeze alături de Rodas, la o măsuţă, după un paravan.

— Şi-acu, ia spune-mi, ce-i cu chestia aia a mea ? spuse Rodas.

— Noroc ! şi Vásquez ridică paharul cu rachiu.

— Să trăieşti !

Cîrciumarul, care se apropiase ca să-i servească, adăugă din obişnuinţă :

— În sănătatea dumneavoastră !

Goliră amîndoi paharele dintr-o singură sorbitură.

— Cu chestia aia nu s-a făcut nimic... Vásquez scuipă cuvintele împreună cu ultima înghiţitură de rachiu diluat în salivă spumoasă. Subdirectorul a pus în pîine pe-un fin de-al lui, şi cînd i-am vorbit de tine, îi şi dăduseră postul individului ăluia, cine ştie ce neisprăvit...

— Poveşti !

— Ba nu, ştii bine că unde porunceşte căpitanul tace marinarul... Eu le-am spus că vrei să intri în

poliţia secretă şi că eşti un tip tare! Dar ştii şi tu cum merge tărăşenia!

— Şi el ce ţi-a spus?

— Ce-ai auzit: că vrea să-l căpătuiască pe finu-su, şi cu asta mi-a închis gura. Acum să-ţi mai spun ceva: azi e mult mai greu să capeţi un ciolan în poliţia secretă decît atunci cînd am intrat eu. Toţi au mirosit că aici e rost de învîrteală.

Rodas primi cuvintele prietenului său ridicînd din umeri şi mormăind ceva neînţeles. Venise cu speranţa de-a găsi ceva de lucru.

— Stai, măi omule, nu te mîhni. Nu face să te mîhneşti. Îndată ce aflăm de alt ciolan, punem mîna pe el. Îţi jur pe Dumnezeul meu, pe mormîntul mamei, na! c-o să-l ai, mai ales acum cînd lucrurile se-nfierbîntă şi cînd sînt sigur c-o să ne mărească numărul. Nu ştiu dacă ţi-am povestit... Şi, spunînd aceasta, Vásquez se întoarse, privind în toate părţile: Nu! Mai bine să nu-ţi povestesc! Eu nu-s din ăia care nu pot să-şi ţină clanţa!

— Foarte bine, nu-mi povesti nimic, mie puţin îmi pasă!

— Da să ştii că lucru e hotărît...

— Ascultă, băiatule, nu-mi spune nimic, fă bine şi taci din gură! Te-ai îndoit de mine — gata!

— Nu, omule, nu! Mă, dar supărăcios mai eşti!

— Nu, mai bine taci, mie nu-mi place fereala asta. Parc-ai fi femeie. Te-a întrebat cineva ceva de faci atîtea mofturi?

Vásquez se ridică în picioare, ca să vadă dacă-l aude cineva, şi adăugă cu jumătate de glas, apropiindu-se de Rodas, care-l ascultă fără plăcere, jignit din cauza reticenţelor lui:

— Nu ştiu dacă ţi-am povestit că cerşetorii care dormeau sub Portalul Domnului în noaptea crimei şi-au dat drumul la gură şi-a aflat acum toată lumea

cine sînt cei care i-au făcut de petrecanie colonelului — şi, urcînd glasul — adică, sînt mai mulţi ? o să mă-ntrebi tu — şi, coborîndu-l din nou, ca şi cum i-ar fi dezvăluit un secret de stat — nimeni decît generalul Eusebio Canales şi avocatul Abel Carvajal...

— E adevărat ceea ce-mi spui tu acum ?

— Chiar astăzi a fost semnat ordinul de arestare, şi cu asta ţi-am spus totul.

— Vezi, băiatule, rosti Rodas mai împăcat, pe colonelul ăla de ziceau că omora musca de la o sută de paşi cu un glonte şi de care se spuneau fel de fel de grozăvii l-au achitat fără revolver şi fără cuţit, sucindu-i gîtul ca la o găină. În viaţă, băiatule, totul e să fii hotărît. Să-i ia dracu pe ucigaşi !

Vásquez propuse alt rînd, şi-l şi comandă :

— Două mici, don Lucho !

Don Lucho, crîşmarul, umplu din nou păhărelele. Servea pe clienţi, arătîndu-şi, mîndru, bretelele de mătase neagră.

— Pe gît cu ele, spuse Vásquez şi, după ce scuipă printre dinţi, adăugă : Tu rămîi mereu în urmă ! Ştii că am şi eu o dambla : să nu văd paharele pline ; şi dacă n-o ştii, afl-o acuma ! Noroc !

Rodas, cu gîndul în altă parte, se grăbi să ciocnească. Dar, imediat ce-şi dezlipi de buze paharul gol, exclamă :

— Ăia de l-au trimis pe colonel pe lumea ailaltă n-or să fie ei aşa proşti să vină iar în Piaţa Catedralei ! Puteţi să-i aşteptaţi acolo mult şi bine !

— Şi cine ţi-a spus ţie c-or să mai vină ?

— Cum ?

— Ei... Între timp se fac cercetări, şi tot ce pofteşti ! Ha, ha, ha ! Zău că mă faci să rîd !

— Ce tot îndrugi acolo ? Ceea ce-ţi spun eu e că dacă poliţia ştie cine i-a făcut felul colonelului, e o

prostie să aştepte ca domnii ucigaşi să vină iar sub Portalul Domnului ca să pună ea mîna pe ei sau... poate că supraveghează piaţa din cauza ochilor frumoşi ai turcilor? Ce zici?

— Nu vorbi despre ceea ce nu ştii!

— Dar nu-mi împuia nici tu urechile cu basme!

— Ce face poliţia secretă la Portalul Domnului n-are nici o legătură cu povestea colonelului Parrales, şi nici nu te interesează...

— Nu mă face să rîd...

— Nu, serios, omul pe care-l aşteaptă poliţia secretă în piaţă n-are nimic de-a face cu crima. Zău că nu. Nici nu-ţi închipui ce facem noi acolo... aşteptăm un om turbat.

— Mai vezi de alţii!

— Dacă-ţi spun! Ţi-aduci aminte de mutul ăla după care strigau toţi milogii „mamă“? Unu înalt, ciolănos, cu picioarele strîmbe, care alerga pe străzi ca un bezmetic... Ţi-aduci aminte? Sigur că da. Păi pe ăsta-l pîndim noi la Portalul Domnului, căci de-acolo a dispărut acum trei zile. O să-l umplem cu gloanţe ca pe-un cîrnat...

Şi, spunînd aceasta, îşi duse mîna la revolver.

— Gîdilă-mă, să rîd!

— Nu, omule, nu te păcălesc, e-adevărat, crede-mă că e adevărat, a muşcat o grămadă de oameni, şi medicii au prescris să-i facem injecţii de plumb sub piele. Să mor dacă te mint!

— Văd că vrei să mă aiureşti, dar să ştii că nu s-a născut încă ăla care să mă ducă. Nu sînt eu aşa prost... ce aşteaptă poliţia sub Portalul Domnului e întoarcerea ălora de-au sucit gîtu colonelului.

— Mamă, mamă, ce catîr! Pe mut, auzi tu, pe mut îl aşteaptă, pe mutul ăla care-a turbat şi-a muşcat o mulţime de oameni. De cîte ori vrei să-ţi mai spun?

Paiață umplea strada de gemete, tîrîndu-și trupul din care mușca sălbatic durerea de șale. Înainta cînd pe pîntece, hîrșîindu-se pe pietre, ajutîndu-se cu mîinile și cu vîrful picioarelor, cînd tîrîndu-se pe coapsa piciorului sănătos și sprijinindu-se cu cotul. În cele din urmă ajunse în Piața Catedralei. Vîntul se frîngea în arborii parcului, iar vuietul lui părea țipăt de pasăre de pradă. Cuprins de spaimă, Paiață rămase un lung răstimp desprins de conștiință, pradă unei neliniști adînci, din viscere, pe care-o resimțea pînă-n limbă, umflată și uscată ca un pește mort în cenușă, în timp ce sudoarea îi curgea șiroaie pe picioare. Treaptă cu treaptă urcă scările spre Portalul Domnului, treaptă cu treaptă, întinzîndu-se ca o pisică ce trage să moară și se ghemui în întuneric, cu gura căscată, cu ochii ca de cocă, acoperit de zdrențe îmbibate de sînge și de noroi. Tăcerea topea pașii ultimilor trecători, clinchetul armelor santinelelor și umbletul ferit al cîinilor vagabonzi, care, adulmecînd pămîntul ca să găsească oase, răscoleau hîrtiile și frunzele — în care fuseseră învelite porțiile de *tamales* [1] — purtate de vînt prin piață.

Don Lucho umplu încă o dată paharele duble, pe care le numea „cu două etaje".

— Cum vine asta că „te aiuresc" ? spunea Vásquez între două salve de scuipat, cu vocea mai ascuțită ca de obicei. Nu-ți spuneam tocmai că azi, înainte de-a porni să mă întîlnesc cu tine, pe la nouă, nouă jumătate, pe cînd o vrăjeam pe Masacuata, intră în local un tip care ceru o bere ? Muierea îl servi la iuțeală. Tipul mai ceru una și plăti c-o hîrtie de-o sută. Muierea n-avu să-i dea restul și se duse s-o schimbe. Eu eram numai ochi, că, de cînd îl văzusem

[1] Amestec de mălai cu unt, uneori cu carne, învelit în frunze de bananier sau de porumb (n. t.).

pe tip intrînd, simţisem că nu-i lucru curat, şi într-adevăr, bătrînule, parc-aş fi ştiut: din casa de „vizavi" ieşi o tipesă şi individul, cum o văzu, se şi repezi după ea. Eu nu putui să văd mai mult, că tocmai atunci se întoarse Masacuata, şi eu, mă ştii, începui s-o hărţuiesc...

— Şi-atunci hîrtia de-o sută...

— Nu, stai să vezi. Tocmai cînd mă luptam cu femeia, se întoarse şi tipul după rest, dar, văzînd-o în braţele mele, deveni încrezător şi ne mărturisi că era îndrăgostit lulea de fata generalului Canales şi că are de gînd s-o fure chiar în noaptea asta, dacă o putea. Fata generalului era chiar tipesa, care ieşise să se înţeleagă cu el în privinţa fugii. Şi nici nu ştii cît m-a rugat să-l ajut s-o răpească, dar ce puteam face, cu paza asta a portalului...

— Ce mai poveste!

Rodas îşi întovărăşi exclamaţia cu o ţîşnitură de salivă.

— Şi cum pe necunoscutul ăsta eu l-am văzut de multe ori pe la Casa prezidenţială...

— Aiurea, trebuie să fie vreo rubedenie de-a generalului!

— Da de unde, nici urmă de-aşa ceva! Ce mă miră însă e zorul ăsta de-a fura fata chiar azi. Poate c-o fi aflat ceva de arestarea generalului şi vrea să pună mîna pe mitică tocmai cînd o să-l înhaţe ortacii pe bătrîn.

— Pe toate le ştii, mintosule!

— Să mai bem un rînd şi s-o ştergem!

Don Lucho umplu paharele, şi prietenii le goliră fără întîrziere. Scuipau acum peste scuipaturi şi peste mucuri de ţigări ieftine.

— Cît face, don Lucho?

— O dată şaisprezece şi cu patru...

— De fiecare?

— Nu, s-ar putea una ca asta! La un loc! răspunse cîrciumarul, în timp ce Vásquez îi număra în mînă cîteva bilete şi patru monede de nichel.

— La bună vedere, don Lucho!

— Don Luchito, pe curînd!

Vocile lor se confundară cu răspunsul cîrciumarului, care îi conduse pînă la uşă.

— Da frig mai e, fir-ar să fie! exclamă Rodas cînd ieşiră în stradă şi-şi înfundă mîinile în buzunarele pantalonilor.

Pas cu pas, ajunseră la prăvăliile din dreptul închisorii, în colţul cel mai apropiat de Portalul Domnului. La stăruinţa lui Vásquez, care se simţea mulţumit şi-şi întindea braţele ca şi cum s-ar fi scuturat de un munte de lene, se opriră acolo.

— Uite-aşa se deşteaptă leul, spunea întinzîndu-se. Încurcată treabă să trebuiască să ţii un „leu" ca să fii şi tu un leu! Şi fă-mi plăcerea de treci pe rîs, că asta e noaptea mea de veselie, asta e noaptea mea de veselie, ţi-o spun eu, noaptea mea de veselie!

Şi tot repetînd aşa, cu vocea ascuţită, tot mai ascuţită, părea că preschimbă noaptea într-un tamburin cu clopoţei de aur, părea să strîngă în vînt mîini de prieteni nevăzuţi şi, aducîndu-şi-l în faţa ochilor pe păpuşarul portalului, părea că-i înveseleşte toate personajele, făcîndu-le să rîdă în hohote... Şi rîdea şi el, rîdea mereu, încercînd cîteva figuri de dans cu mîinile în buzunarele hainei scurte, pînă cînd rîsul i se înecă într-un fel de hohot care nu mai însemna veselie, ci suferinţă ; apoi se îndoi deodată din şale, ca să-şi apere gura de revolta stomacului. Dar, pe neaşteptate, amuţi. Rîsul i se întări pe buze, ca gipsul pe care-l folosesc dentiştii ca să ia mulajul danturii. Îl văzuse pe Paiaţă. Paşii lui călcară tăcerea de sub Portalul Domnului. Zidirile vechi din piaţă îi înmulţeau cu doi, cu opt, cu doisprezece. Idiotul

scîncea încet, apoi tare şi iar încet, ca un cîine rănit. Un urlet sfîşie noaptea. Vásquez, pe care Paiaţă îl văzuse apropiindu-se cu revolverul în mînă, îl tîra acum de piciorul rupt spre treptele ce duceau către palatul arhiepiscopal. Rodas asista la scenă fără să facă o mişcare, cu răsuflarea grea, înecat în sudoare. La prima împuşcătură, Paiaţă se prăbuşi pe scările de piatră. Altă împuşcătură îi puse capăt vieţii. Între cele două detunături, turcii se zgribuliră în aşternut. Şi nu văzu nimeni nimic.

VIII

PĂPUŞARUL DE LA PORTALUL DOMNULUI

La detunăturile armei şi la urletele Paiaţei, la fuga lui Vásquez şi a prietenului său, străzile începură să alerge pe străzi, sărac înveşmîntate cu lună, nepricepînd bine ce s-a întîmplat, iar arborii îşi frîngeau degetele de durere că nu puteau spune — cu glasul vîntului, prin firele telefonice — ceea ce se întîmplase. Străzile se arătau pe la colţuri, întrebîndu-se unde-o fi locul crimei şi, ca zăpăcite, unele alergau către cartierele din centru, altele către cele mărginaşe. Nu, nu se întîmplase în Stradela Evreiască în zigzag şi cu caldarîmul încreţit ca valurile, desemnată parcă de-un beţiv ! Nu, nici în străduţa Esquintilla, vestită odinioară prin domnişorii care-şi inaugurau spadele în carnea mocofanilor de jandarmi, întinerind astfel poveştile cu muşchetari şi cu acte de cavalerism. Nici în Strada Regală, preferată de jucătorii de cărţi, dintre care nici unul — aşa se spune — nu trece fără să salute statuia ! Nici în

strada Sfînta Teresa, cu coborîşul ei repede şi cu amare vecinătăţi ! Nici în Uliţa Iepurelui, nici pe lîngă fîntîna Habana, nici în Cinci-Străzi, nici pe lîngă Fundătura Martinichezului !...

Se întîmplase în Piaţa Centrală, acolo unde apa spăla neîncetat zidurile vespasienelor cu un fel de plîns neînţeles, unde santinelele loveau mereu pavajul sonor cu patul armelor, acolo unde noaptea se învîrtea fără odihnă sub bolta îngheţată a cerului, cuprinzînd cer şi catedrală.

Vîntul avea palpitaţia confuză a unei tîmple rănite de gloanţe, iar suflarea lui încerca zadarnic să smulgă arborilor ideile fixe ale frunzelor.

Deodată, la una din barăcile de lîngă Portalul Domnului se deschise o uşă, şi pe furiş, ca un şoarece, apăru păpuşarul. Nevastă-sa îl împingea spre stradă cu curiozitatea unei fetiţe de cincizeci de ani, ca să vadă şi să-i spună ce se întîmplase. Ce se întîmplase ? Ce fuseseră împuşcăturile acelea una după alta ? Păpuşarul n-avea nici o poftă să apară în stradă în cămaşă de noapte ca să-i aducă noutăţi doñei Venjamón [1] — aşa o porecliseră pe soţia lui, şi asta numai pentru că el se numea Benjamin — şi, de asemenea, i se părea de prost gust ca dumneaei, în dorinţa de a şti dacă fusese omorît vreun turc, să-l împungă în coaste cu pintenii celor zece degete, ca să-l facă să-şi lungească gîtul cît mai mult cu putinţă.

— Bine, femeie, dar dacă nu văd nimic ! Ce vrei să-ţi spun ? Mă împingi degeaba !

— Ce spui ?... A fost în partea turcilor ?

— Spun că nu văd nimic şi că pretenţiile astea...

— Vorbeşte mai lămurit, pentru numele lui Dumnezeu !

---

[1] Literal : Vino, şuncă ! (N. t.)

Cînd păpuşarul îşi scotea dantura, îşi chinuia gura-i suptă ca o ventuză pentru fiecare cuvînt.

— A ! acum văd, aşteaptă ; cred că ştiu despre ce-i vorba !

— Dar, Benjamin, nu înţeleg nimic. Nu vrei să înţelegi că nu înţeleg nimic ?

— Văd, văd ! Acolo, în colţul palatului arhiepiscopal, se adună lume !

— Hai, dă-te la o parte din uşă, că nu eşti bun de nimic şi nu înţeleg nici o vorbă din ce bolboroseşti !

Don Benjamin lăsă locul soţiei sale, care apăru despletită, cu un sîn atîrnînd peste cămaşa de indian galben şi cu celălalt prins în scapularul fecioarei.

— Acolo... aduc o targă, fură ultimele cuvinte ale lui don Benjamin înainte de a-şi părăsi postul de observaţie.

— Bine, bine, va să zică acolo ! Eu credeam că-i la turci. De ce nu mi-ai spus, Benjamin, că-i acolo ? De-asta s-au auzit aşa de aproape împuşcăturile !

— Sigur. Uite c-au adus targa ! repetă păpuşarul. Cînd vorbea din spatele femeii, vocea lui părea că iese din fundul pămîntului.

— Ce spui ?

— Spun c-am văzut c-au adus o targă !

— Taci din gură, că nu ştii ce spui, şi mai bine ţi-ai pune dinţii, că fără ei parcă-ai vorbi englezeşte !

— Îţi spun ce-am văzut !...

— Uite, acum o aduc !

— Nu, draga mea, era acolo !

— Eu îţi spun c-o aduc acum, doar nu-s nebună, nu ?

— Nu ştiu, dar eu am văzut-o...

— Ce, targa ? Eu înţelesesem că...

Don Benjamin măsura mai puţin de un metru: era slab şi păros ca un liliac şi se întreba cum ar putea face să vadă şi el grupul acela de jandarmi, căci era ca şi pierdut după spatele doñei Venjamón, matroană impozantă: două locuri în tramvai, pentru fiecare parte cîte unul, şi nouă coţi de stofă pentru o rochie.

— Bine, dar numai tu vrei să vezi? îndrăzni să se plîngă don Benjamin, cu speranţa de-a ieşi din acea eclipsă totală.

La aceste vorbe — parc-ar fi rostit „deschide-te, Sesam!“ — doña Venjamón se întoarse ca un munte şi puse mîna pe el.

— Mamă-doamne, vino-ncoa, uriaşule, că te ridic eu! îi strigă, luîndu-l pe sus şi ducîndu-l la uşă ca pe un copil, în braţe.

Păpuşarul, furios, vedea roşu, verde, portocaliu — toate culorile. În depărtare, în timp ce el se zbătea în braţele soţiei lui, patru oameni beţi străbăteau piaţa, ducînd pe-o targă trupul Paiaţei. Doña Venjamón îşi făcu semnul crucii. Şi-l plînseră vespasienele publice şi vîntul care stîrnea fîlfîiri de *zopilotes*, în arborii parcului, veştejiţi, de culoarea prafului.

— Doică-ţi dau, nu sclavă, ar fi trebuit să-mi spună popa cînd ne-a cununat — afurisit fie ceasul! — bombăni păpuşarul cînd puse din nou picioarele pe pămînt.

Scumpa lui jumătate — ciudată jumătate, căci, dacă-l socoteai pe el la o jumătate de lămîie, ea întrecea un dovleac — îl lăsă să vorbească: pe de o parte pentru că nu înţelegea nici un cuvînt din ceea ce-i spunea el cînd era fără dinţi, iar pe de alta ca să-i dea respectul cuvenit soţului.

După un sfert de oră, doña Venjamón sforăia ca şi cum aparatul ei respirator ar fi luptat ca să nu

moară înăbuşit de muntele acela de carne, iar el, don Benjamin, numai venin şi fiere, continua să blesteme ceasul în care se cununase.

Singurul care cîştigă din această neobişnuită întîmplare fu teatrul lui de păpuşi. Păpuşile se aventurară pe meleagurile tragediei, cu lacrimile picurînd din ochii lor de carton mulţumită unui sistem de tubuleţe alimentate de o canulă cufundată într-un lighean cu apă. Pînă atunci, păpuşile lui rîseseră numai, iar dacă vreodată lăcrămaseră totuşi, o făcuseră cu faţa zîmbitoare, fără elocvenţa plînsului care le curgea acum pe obraji, inundînd scena veselelor farse cu adevărate rîuri de lacrimi.

Don Benjamin crezuse că micii lui spectatori vor plînge la aceste comedii în care pătrunsese un început de durere, dar surpriza îi fu fără margini cînd îi văzu rîzînd în hohote, cu mai multă poftă şi veselie ca înainte. Copiii rîdeau cînd vedeau că alţii plîng... Copiii rîdeau cînd vedeau că alţii sînt bătuţi...

— Nelogic, nelogic, conchidea don Benjamin.

— Ba logic, răslogic, îl contrazicea doña Venjamón.

— Nelogic, nelogic, nelogic !

— Răslogic, răslogic, răslogic !

— Să nu ne certăm din cauza asta ! propunea don Benjamin.

— Să nu ne certăm... accepta ea.

— Totuşi e nelogic...

— Ba-i logic şi răslogic. Răs, arhi şi supralogic.

Cînd doña Venjamón se certa cu soţul ei, adăuga cuvintelor felurite silabe — ca nişte supape de siguranţă — ca să nu explodeze.

Logic sau nelogic, sigur e că în panorama de lîngă Portalul Domnului funcţionă multă vreme maşinăria aceea cu canula, care făcea păpuşile să plîngă pentru a-i face pe copii să rîdă.

IX

OCHIUL DE STICLĂ

Micii negustori ai oraşului trăgeau obloanele la căderea nopţii, după ce-şi făcuseră socotelile, îşi primiseră ziarul şi-şi serviseră ultimii clienţi. Grupuri de băieţi se distrau la colţuri de stradă cu cărăbuşii care, atraşi de lumină, se roteau în jurul becurilor electrice. După ce prindeau insecta, o supuneau la o serie de torturi, pe care cei mai mulţi le prelungeau fără milă, fără să se găsească, dintre ceilalţi, măcar unul care — cu o simplă apăsare de picior — să pună capăt jocului aceluia crud. La ferestre se vedeau perechi de îndrăgostiţi pradă chinurilor iubirii. Patrule înarmate cu baionete şi gărzi de noapte înarmate cu ciomege străbăteau după pasul şefului, în şir de cîte unul, străzile liniştite. În unele nopţi, totuşi, lucrurile se schimbau. Paşnicii vînători de cărăbuşi se jucau de-a războiul, organizîndu-se să dea bătălii a căror durată depindea de proiectile, pentru că, atît timp cît mai rămîneau pietre pe stradă, combatanţii nu se retrăgeau. Mama fetei, prin simpla-i apariţie, punea capăt scenelor amoroase şi-l silea pe îndrăgostit s-o ia la picior, cu pălăria în mînă, ca şi cum l-ar fi zărit pe necuratul. Iar patrulei, ca să mai schimbe monotonia mersului, i se căşuna din cînd în cînd pe vreun trecător oarecare, şi-atunci îl percheziţiona din cap pînă-n picioare şi-l ducea la arest chiar dacă n-avea arme, sub motiv că pare suspect, vagabond, conspirator sau pentru că, aşa cum spunea şeful, „are o mutră care nu-mi place"...

În orele acestea din noapte cartierele sărace dădeau o impresie de nesfîrşită singurătate, de un soi

de mizerie sordidă, cu resturi de nepăsare orientală, pecetluită de un fanatism religios care făcea ca toate acestea să pară un decret al voinţei dumnezeieşti. Apa şanţurilor aducea luna jos, lîngă faţa pămîntului, iar cea de băut, în zăgazuri, număra orele fără sfîrşit ale unui popor care se credea condamnat la sclavie şi viciu.

Într-unul din aceste cartiere se despărţi Lucio Vásquez de prietenul său.

— Cu bine, Genaro !... îi spuse el, cerîndu-i din ochi să păstreze secretul ; zbor să văd dacă mai e vreme să dau o mînă de ajutor îndrăgostitului nostru.

Genaro se opri un moment, cu gestul nehotărît al celui care şovăie să spună ceva prietenului de care tocmai se desparte ; apoi se apropie de-o casă — locuia într-o prăvălioară — şi bătu cu un deget.

— Cine-i ? Cine-i acolo ? întrebă o voce dinăuntru.

— Eu... răspunse Genaro, aplecîndu-şi capul pe măsura porţii, ca şi cum ar fi vorbit la urechea unei persoane scunde.

— Care eu ? spuse o femeie deschizînd uşa.

În cămaşă de noapte şi despletită, nevasta lui, Fedina, ridică lumînarea la înălţimea capului pentru a-i vedea faţa. După ce Genaro intră în casă, ea puse cu zgomot lumina jos, lăsă să cadă drugii de fier de la uşă şi se îndreptă spre pat fără să spună o vorbă. Aşeză apoi lumînarea în faţa ceasului, ca să vadă şi neruşinatul la ce oră a venit acasă. Acesta se opri să mîngîie pisoiul care dormea pe tejghea şi încercă să fluiere încet un cîntec vesel.

— Ce s-a întîmplat de eşti aşa mulţumit ?! strigă Fedina, ştergîndu-şi picioarele ca să se urce în pat.

— Nimic, se grăbi să răspundă Genaro, pierdut ca o umbră în întunericul prăvălioarei, temîndu-se ca nu cumva femeia să-şi dea seama, auzindu-i glasul, de frămîntarea dureroasă din el.

— Te împrieteneşti tot mai tare cu poliţistul ăla care vorbeşte ca o femeie.

— Nu ! îi tăie vorba Genaro, trecînd în partea din fund a prăvăliei, care le servea drept dormitor. Ochii îi erau aproape ascunşi de pălăria trasă jos, pe frunte.

— Mincinosule, v-aţi despărţit chiar acum, în faţa casei ! Ascultă-mă pe mine, eu ştiu ce spun : de la oamenii care vorbesc ca scapeţii — nici cocoş, nici găină — nu-ţi pot veni decît belele. Umbli cu el peste tot, doar te-o băga în poliţia secretă. Meserie de trîntor, mă mir că nu le e ruşine !

— Şi asta ce-i ? întrebă Genaro, scoţînd dintr-o cutie o rochiţă, îndreptînd astfel conversaţia pe alt făgaş.

Fedina luă rochiţa din mîinile bărbatului ei ca pe-o emblemă de pace, se aşeză pe pat şi începu să-i povestească, plină de însufleţire, că era un dar din partea fiicei generalului Canales, cu care vorbise să fie naşa primului lor născut. Rodas îşi ascunse faţa în umbra care învăluia leagănul fiului său şi, prost dispus, fără a auzi ce-i povestea nevasta despre pregătirile de botez, îşi puse mîna în faţa lumînării, ca să-şi ferească ochii de lumină, dar imediat o trase înapoi ca fript şi începu să şi-o scuture pentru a scăpa de reflexul sîngeriu care i se lipise pe degete. Fantoma morţii se ridica din leagănul fiului său ca dintr-o raclă. Morţii ar trebui şi ei legănaţi, ca nişte copii. Era o fantomă de culoarea albuşului, cu ochii acoperiţi ca de un nor, fără păr, fără sprîncene, fără

dinţi, răsucită ca spiralele de fum ale cădelniţelor de la slujba înmormîntării. Vocea soţiei părea că vine de-atît de departe! îi vorbea de fiul său, de botez, de fata generalului, de invitaţi: vecina de-alături, vecinul gras din faţă, vecina din spate, vecina din colţ, patronul restaurantului, al măcelăriei, al brutăriei.

— Ce bine-o să petrecem! Şi-apoi, întrerupîndu-se deodată: Genaro, ce ai?

Acesta tresări.

— Eu? Nimic.

Strigătul soţiei sale ciurui fantoma morţii cu un roi de puncte negre care închipuiră apoi, în umbra colţului, un schelet. Era un schelet de femeie, deşi nu avea femeiesc decît sînii veştezi, păroşi şi căzuţi, atîrnînd ca nişte bolovani deasupra coastelor întredeschise ca obloanele.

— Genaro, ce-i cu tine?

— Nimic.

— De asta te duci tu în oraş? Ca să te întorci cu coada-ntre picioare şi ca lunaticii? Îndrăcitule, acasă nu puteai sta!

Vocea nevestei risipi scheletul.

— Nu, n-am nimic.

Un ochi i se plimba pe degetele mîinii drepte ca rotogolul de lumină al unei lanterne. De la degetul mic la mijlociu, de la mijlociu la inelar, de la acesta la arătător, apoi la degetul mare. Un ochi... Un singur ochi... Iar palpitaţiile lui îi dădeau fiori. Strînse pumnul ca să-l stîlcească, strînse tare, pînă cînd îi intrară unghiile în carne. Zadarnic: cînd deschise mîna, ochiul reapăru pe degete, nu mai mare ca inima unei păsări, dar mai înspăimîntător decît iadul. Tîmplele i se năclăiră într-o sudoare grasă şi caldă ca o supă de carne. Cine-l privea prin ochiul

acela care sălta printre degete ca bila de la ruletă, în ritmul unui dans macabru ?

Fedina îl trase de lîngă coşul unde dormea copilul.

— Genaro, ce ai ?

— Nimic ! Şi, după cîteva suspine : Nimic, mă urmăreşte un ochi, mă urmăreşte un ochi ! Îmi văd mîinile... Nu, nu se poate ! Sînt ochii mei, e un ochi...

— Doamne, fereşte ! şopti ea fără să înţeleagă tocmai bine vorbele acelea ciudate.

— Un ochi... da, un ochi rotund, negru, cu gene păroase, sticlos !

— Văd eu ce e : te-ai îmbătat !

— Cum să mă fi îmbătat dacă n-am băut nimic ?!

— Nimic, dar îţi miroase gura a băutură cît de colo !

În jumătatea odăii în care-şi făcuseră dormitorul — cealaltă jumătate o ocupa prăvălia — Rodas se simţea pierdut ca într-o subterană, departe de orice mîngîiere, între lilieci şi pînze de păianjen, între şerpi şi crabi.

— Ai făcut ceva, adăugă Fedina, tăind fraza cu un căscat, şi ochiul lui Dumnezeu te priveşte !

Genaro se trînti pe pat şi se băgă sub cearşafuri aşa cum era, îmbrăcat, încălţat, cu tot ce era pe el. Alături de trupul nevestei lui, un trup frumos de femeie tînără, juca ochiul. Fedina stinse lumina, dar atunci fu mai rău : ochiul crescu în întuneric cu atîta repeziciune, încît într-o clipă cuprinse pereţii, odaia, acoperişul, casa, viaţa lui, copilul...

— Nu, răspunse Genaro afirmaţiei îndepărtate a nevestei lui, care, cu ţipete de spaimă, aprinsese din nou lumînarea şi-i ştergea cu o cîrpă sudoarea rece care-i scălda fruntea — nu-i ochiul lui Dumnezeu, e ochiul dracului !

Fedina se închină. Genaro îi spuse să stingă din nou lumînarea. Trecînd de la lumină la întuneric, ochiul se prefăcu într-un fel de opt, şi apoi fulgerînd, păru că se va ciocni de ceva şi într-adevăr, se ciocni de nişte paşi care răsunau pe stradă...

— Portalul Domnului, portalul! strigă Genaro. Da, da... lumină, chibrituri, lumină. Pentru numele lui Dumnezeu, aprinde!

Ea întinse braţul peste el şi luă cutia de chibrituri. Departe, se auziră roţile unei trăsuri. Genaro începu să-şi muşte degetele şi să vorbească fără şir, ca şi cum ar fi fost pe punctul de a se îneca: nu voia să rămînă singur şi-şi chema nevasta, care, ca să-l linişteascā, îşi pusese fusta şi se dusese să-i încălzească o ceaşcă de cafea.

La ţipetele bărbatului, Fedina se întoarse, înspăimîntată, la pat. „Ce l-o fi apucat?“ îşi spunea, urmărind tremurul flăcării cu ochii ei frumoşi şi negri. Se gîndea la viermii pe care-i scoseseră din stomacul Ninei Enriqueta, aceea de la Casa teatrului; la indianul acela de la spital, în al cărui cap găsiseră, în loc de creieri, un fel de terci; la Cadejo, strigoiul care nu te lasă să dormi. Ca găina care, văzînd că vine uliul, îşi întinde aripile şi-şi cheamă puii, se ridică şi puse pe pieptul copilaşului o iconiţă cu chipul sfîntului Blas, recitînd cu glas tare rugăciunea sfintei treimi.

Dar rugăciunea îl făcu pe Genaro să se scuture şi mai tare, ca şi cum l-ar fi bătut. Cu ochii închişi, se dădu jos din pat, ca să fie alături de nevasta lui, care era doar la cîţiva paşi, lîngă leagăn, şi, în genunchi, îmbrăţişîndu-i picioarele, îi povesti tot ceea ce văzuse.

— Da, se rostogoli în jos, pe trepte, de la prima împuşcătură. Sîngele curgea, dar nu închisese ochii. Avea picioarele răşchirate, privirea nemişcată... O

privire rece, lipicioasă, nu ştiu cum să-ţi spun... Ca un fulger ochiul lui cuprinse totul şi încremeni asupra noastră ! Un ochi cu gene păroase, care nu mi se mai dezlipeşte de-aici, de degete, de-aici, Doamne-Dumnezeule, de-aici !...

Scîncetul pruncului îl făcu să tacă. Femeia ridică mogîldeaţa învăluită în scutece şi-i dădu să sugă, fără a putea să se depărteze de bărbatul ei, care rămăsese îngenuncheat, îmbrăţişîndu-i picioarele şi gemînd.

— Ce e mai grav e că Lucio...

— Lucio-l cheamă pe ăla care vorbeşte ca o femeie ?

— Da, Lucio Vásquez...

— Ăla care-i zic Catifea ?

— Da...

— Şi de ce Dumnezeu l-a omorît ?

— Aşa suna ordinul, mutul era turbat. Dar ce-i şi mai rău e că Lucio mi-a povestit că s-a dat ordin să fie arestat generalul Canales şi că un tip pe care-l cunoaşte el o s-o răpească pe domnişoara, fiica generalului, chiar în noaptea asta.

— Pe domnişoara Camila ? Pe naşa copilului ?

— Da.

Auzind un lucru aşa de necrezut, Fedina plînse cu uşurinţa şi abundenţa cu care plîng oamenii din popor nenorocirile altora. Lacrimile ei, calde ca apa pe care o duc bunicele la biserică pentru a înnădi apa rece şi sfinţită din cristelniţă, cădeau peste căpşorul pruncului, care gîngurea. Micuţul adormi. Noaptea trecuse, dar ei stăteau ca amorţiţi de-un descîntec ; apoi zorile traseră sub uşă linia lor de aur, şi tăcerea prăvălioarei fu întreruptă de ciocăniturile femeii care aducea pîine.

Pîine, pîine, pîine !

X

PRINŢII OŞTIRII

Generalul Eusebio Canales, numit şi Galonatul, părăsi casa lui Chip-de-înger călcînd mîndru şi marţial, ca şi cum s-ar fi dus să se pună în fruntea unei armate, dar, cînd închise poarta şi rămase singur în stradă, pasul său de paradă militară se prefăcu în mers de indian care se duce la tîrg să-şi vîndă găina. Simţea în urma lui, aproape, paşii grăbiţi ai spionilor care-l urmăreau. Durerea pricinuită de hernia lui inghinală îi făcea greaţă ; îşi apăsa locul dureros cu degetele. Gîfîind, lăsa să-i scape frînturi de vorbe şi văicăreli trunchiate. Îşi simţea inima cînd bătînd nebuneşte, cînd oprindu-se, aşa încît, cu ochii pierduţi, golit de gînduri, trebuia să-şi apese pieptul cu mîinile, vrînd parcă să-şi înfigă degetele printre coaste, să apuce inima cu ele şi s-o facă să se mişte. Din fericire ajunsese şi trecuse de colţul acela care acum cîteva minute i se părea atît de departe. Şi acum următorul, numai că acesta... ce departe era pentru oboseala lui !... Scuipă. Aproape că nu-l mai ţineau picioarele. O coajă. La capătul străzii aluneca o trăsură. Nu, el era cel care aluneca. Totuşi văzu că trăsura, casele, luminile... Grăbi pasul. Nu-i mai rămînea altceva de făcut. Bine, cel puţin, că trecuse şi de colţul care i se păruse atît de departe cu cîteva minute mai înainte. Şi acum celălalt, numai că acesta... ce departe era faţă de oboseala lui ! Încleştă dinţii, ca să-şi stăpînească genunchii. Aproape că nu mai putea merge. Genunchii ţepeni şi o mîncărime de nesuferit în coccis şi în fundul gîtlejului. Genunchii. Încă puţin şi va trebui să ajungă acasă tîrîndu-se,

ajutîndu-se cu mîinile, cu coatele și cu tot ceea ce mai lupta în el ca să scape de moarte.

Încetini pasul. Colțurile se urmau, unele după altele, pustii. Mai mult, păreau că se înmulțesc în noaptea fără somn ca muchiile unor paravane transparente. Se simțea ridicol față de el și față de ceilalți, față de cei care-l vedeau și față de cei care nu-l vedeau, simțămînt absurd, explicabil prin poziția lui de om notoriu, prin credința lui că întotdeauna, chiar și în singurătatea nopții, se află sub privirea concetățenilor. „Întîmple-se ce s-o întîmpla — murmură el — dar datoria mea e să rămîn acasă ; cu atît mai mult dacă-i adevărat ce mi-a spus pungașul acela de Chip-de-înger !“

Și mai departe :

„Să fug înseamnă să recunosc că-s vinovat.“ Ecoul îi repeta pașii... „Să fug înseamnă să recunosc că-s vinovat, să... ! Dar dacă nu fug...“ Ecoul îi repeta pașii... „Înseamnă să recunosc că-s vinovat ! Dar dacă nu fug ?“ Ecoul îi repeta pașii...

Își duse mîna la piept ca să-și smulgă cataplasma aceea de frică pe care i-o lipise acolo favoritul... Simțea lipsa decorațiilor lui militare. „Să fug înseamnă să recunosc că-s vinovat, dar dacă nu fug...“ Degetul lui Chip-de-înger îi indica drumul exilului ca singura soluție posibilă... „Trebuie să-ți salvezi pielea, generale ! Mai e încă timp !“ Și tot ce era el, tot ce însemna el, tot ce iubea el cu duioșia unui copil : patrie, familie, amintiri, tradiții și pe Camila, fiica lui... totul se învîrtea în jurul acelui deget fatal, ca și cum, în clipa cînd i se sfărîmau ideile, s-ar fi sfărîmat întreg universul.

Mai făcu cîțiva pași, și din viziunea aceea amețitoare nu-i mai rămase decît o lacrimă confuză în ochi...

„Generalii sînt prinţii oştirii, am spus într-un discurs. Ce imbecil! Cît m-a costat bucăţica asta de frază! Preşedintele nu mi-o va ierta niciodată, şi cum nu mă avea la inimă nici înainte, acum vrea să se scape de mine aruncînd asupra-mi moartea unui colonel care-a arătat întotdeauna un afectuos respect faţă de părul meu alb."

Un surîs subţire şi amar se ivi sub mustaţa-i căruntă. Şi înlăuntrul lui însuşi apărea, deschizîndu-şi drum, un alt general Canales, un general Canales care înainta încet, cu pas de broască ţestoasă, ca şi cum s-ar fi întors de la o procesiune — tăcut, întunecat, trist, mirosind a pulbere arsă în jocuri de artificii. Adevăratul Canales, Galonatul, cel care ieşise din casa lui Chip-de-înger ţanţoş, la apogeul carierei sale militare, purtînd pe umerii lui de titan gloria bătăliilor date de Alexandru, Iulius Cezar, Napoleon şi Bolivar [1], se vedea înlocuit pe neaşteptate de o caricatură de general, de un general Canales fără galoane strălucitoare, fără panaş şi ciucuri, fără cizme cu pinteni de aur. Alături de acest intrus înveşmîntat în haine pămîntii, păros, dezumflat, alături de această înmormîntare de om sărac, celălalt, autenticul, adevăratul Canales — Galonatul — părea, fără îngîmfare din parte-i, o superbă înmormîntare de lux, cu cordoane, lauri, penaje şi onoruri solemne. Generalul Canales, cel despuiat de zorzoane, mergea spre ceasul unei înfrîngeri pe care n-o va cunoaşte istoria, trecînd înaintea celui adevărat, care rămînea în urmă ca o fantoşă scăldată în aur şi azur, cu tricornul pe ochi, spada ruptă, manşetele ieşite în afară, iar pe piept cu crucile şi medaliile ruginite.

---

[1] *Simon Bolivar* (1782—1839), general şi om politic sud-american ; a luptat pentru eliberarea unor state ale Americii Latine de sub dominaţia spaniolă (n.r.).

Fără să încetinească pasul, Canales își întoarse privirea de la imaginea lui de gală, simțindu-se, din punct de vedere moral, învins. Îl înspăimînta gîndul de-a se vedea în exil, în niște pantaloni de portar și o haină prea lungă sau prea scurtă, prea strîmtă sau prea largă, niciodată pe măsura lui. Mergea pe ruinele propriei lui vieți, călcîndu-și în picioare galoanele, de-a lungul străzilor...

„Dar sînt nevinovat ! Și își repetă, din toată inima și cu cea mai convingătoare voce : Sînt nevinovat, de ce să mă tem ?..."

„Tocmai de asta, îi răspundea conștiința cu limba lui Chip-de-înger, tocmai de asta. Dacă ai fi vinovat, altul ar fi cîntecul. Crima e prețioasă pentru că garantează guvernului adeziunea cetățeanului. Patria ? Hm ! Salvează-te, generale, eu știu ce-ți spun ; patria nu-ți ajută la nimic. Legile ? Mă faci să rîd ! Fugi, generale, altfel te așteaptă moartea !"

„Dar dacă sînt nevinovat ?!"

„Generale, nu te întreba dacă ești vinovat sau nu, întreabă-te dacă te bucuri sau nu de favoarea stăpînului, fiindcă un nevinovat rău văzut de guvern stă mai prost decît un vinovat !"

Își îndepărtă urechile de la vocea lui Chip-de-înger, mormăind vorbe de răzbunare și înecîndu-se în bătăile nebunești ale inimii. Ceva mai departe se gîndi la fiica lui. Îl aștepta, probabil, tremurînd de teamă. Bătea ceasul din turnul bisericii La Merced. Cerul era limpede, cu o spuză de stele, fără urmă de nor. Ajungînd la colțul casei lui, văzu ferestrele luminate. Lucirile lor, reflectate pînă la mijlocul străzii, păreau pline de neliniște...

„O voi lăsa pe Camila în casa fratelui meu Juan, pînă voi putea trimite pe cineva după ea. Chip-de-înger s-a oferit s-o ducă chiar în noaptea asta sau mîine dimineață."

N-avu nevoie să folosească cheia pe care-o avea în mînă, fiindcă, imediat ce sosi, uşa se deschise.

— Tăticule !

— Taci ! Vino... am să-ţi explic... Trebuie să cîştigăm timp... am să-ţi explic... Ordonanţa să-mi pregătească numaidecît un catîr... banii... revolverul... O să trimit mai tîrziu după haine... N-am nevoie decît de cîteva lucruri indispensabile, într-o valiză. Nu ştiu ce-ţi spun şi nici dacă tu mă înţelegi ! Dă ordin să pună şaua pe catîrul cel şarg, iar tu pregăteşte-mi bagajul ; în timpul ăsta eu mă schimb şi scriu o scrisoare pentru fraţii mei. Vei rămîne la Juan cîteva zile.

Dacă ar fi fost surprinsă de-un nebun, fiica lui Canales nu s-ar fi înspăimîntat aşa cum se înspăimîntă văzîndu-l pe tatăl ei, om calm de obicei, în starea aceea de nervi. Îi pieri glasul şi se schimbă la faţă. Niciodată nu-l văzuse astfel. Împinsă de grabă, copleşită de durere, fără să audă bine şi fără să poată spune altceva decît „Doamne-Dumnezeule !", alergă să deştepte ordonanţa, ca să pună şaua pe catîr, un animal superb, cu ochii scînteietori, şi-apoi se întoarse să facă valiza — nici nu ştia ce să pună înăuntru (...prosoape, ciorapi, pîinişoare... da, cu unt, dar uitase sarea...) ; apoi trecu în bucătărie să-şi deştepte dădaca, pe Chabelona, care trăgea mai întotdeauna un pui de somn pe lada de cărbuni, lîngă cuptorul în care nu mai era decît cenuşă şi lîngă pisoiul care-şi mişca din cînd în cînd urechile ca pentru a goni zgomotele.

Generalul scria de zor cînd trecu servitoarea prin cameră ca să ferece ferestrele.

Tăcerea punea stăpînire pe casă, dar nu era tăcerea de mătase a nopţilor dulci şi liniştite, tăcerea aceea care scoate copii de pe visurile fericite, mai uşoară decît gîndirea florilor, mai puţin foşnitoare

ca apa... Tăcerea care învăluia acuma casa — şi pe care-o tulburau tusea generalului, paşii neliniştiţi ai fiicei lui, suspinele servitoarei şi deschisul şi închisul continuu al dulapurilor — era o tăcere uscată, încordată şi supărătoare ca un veşmînt străin.

Un om mărunţel, cu figura vicleană şi cu un corp subţire de dansator, scrie fără să ridice peniţa şi fără să facă zgomot, părînd că ţese o pînză de păianjen.

Excelenţei-Sale
Domnului Preşedinte
constituţional al republicii

Excelenţă,

Conform instrucţiunilor primite, generalul Eusebio Canales este urmărit pas cu pas. Am onoarea să informez pe excelenţa-voastră că în ultima oră a fost văzut în casa unuia din prietenii excelenţei-voastre, don Miguel Chip-de-înger. Bucătăreasa, care-şi spionează stăpînul şi pe servitoare, şi servitoarea, care-şi spionează stăpînul şi pe bucătăreasă, mă informează în momentul acesta că Chip-de-înger s-a încuiat în camera sa cu generalul Canales, rămînînd singuri aproximativ trei sferturi de oră. Ele adaugă că generalul a plecat foarte agitat. Conform intrucţiunilor s-a dublat paza casei lui Canales, reînnoindu-se ordinul de-a fi împuşcat la cea mai mică încercare de fugă.

Servitoarea — şi asta n-o ştie bucătăreasa — completează raportul. Stăpînul ei a lăsat-o să înţeleagă — mă informează prin telefon — că generalul Canales venise să-i ofere pe propria lui fiică, în schimbul unei intervenţii eficace pe lîngă Preşedinte.

Bucătăreasa — şi asta n-o ştie servitoarea — e ceva mai explicită în această privinţă : spune că, la plecarea generalului, stăpînul său era foarte mulţumit şi a însărcinat-o ca imediat ce se deschid magazinele să se aprovizioneze cu conserve, lichior,

biscuiţi şi bomboane, fiindcă va veni să locuiască cu el o domnişoară de familie bună.

Acestea sînt lucrurile despre care am onoarea să raportăm Domnului Preşedinte al republicii...

Scrise data, semnă — o parafă încîrligată şi cu săgeţi — apoi, ca pentru a repara o scăpare a memoriei, înainte de a arunca tocul de care avea încă nevoie, căci voia să-şi exploreze nările, adăugă :

Post-scriptum. Adaos la raportul trimis azi-dimineaţă. *Doctor Luis Barreño :* astăzi după-amiază au vizitat clinica sa trei persoane — doi erau nevoiaşi ; seara a ieşit să se plimbe în parc cu soţia. *Avocatul Abel Carvajal :* după-amiază s-a dus la Banca Americană, la o farmacie din faţa Mănăstirii capucinilor şi la Clubul german ; aici a vorbit îndelung cu Mr. Romsth, pe care poliţia îl urmăreşte separat, şi s-a întors acasă la şapte jumătate seara. N-a mai fost văzut ieşind şi, conform instrucţiunilor, s-a dublat paza din jurul casei sale. Semnat ca mai sus. Aceeaşi dată.

XI

RĂPIREA

După ce se despărţi de Rodas, Lucio Vásques, căruia-i cam tremurau picioarele, porni în grabă spre cîrciuma Masacuatei, să vadă dacă mai era timp să dea o mînă de ajutor la răpirea fetei. Trecu, mort de frică, pe lîngă fîntîna Merced, loc de spaimă şi de întîmplări groaznice, după spusele poporului şi după pălăvrăgelile femeilor, care, luînd apă în vase, treceau firul de apă murdară prin acul bîrfelilor lor.

„Straşnică chestie să duci un fraier, gîndea ucigaşul lui Paiaţă! Şi cum a dat Dumnezeu să termin mai curînd treaba de la Portalul Domnului, pot să-mi ofer plăcerea asta. Sfîntă fecioară, dacă numai cînd şterpeleşti o găină şi simţi, aşa, ca un fior pe şira spinării, dar ce trebuie să fie cînd furi o femeie!"

Cîrciuma Masacuatei apăru, în sfîrşit, dar îl trecură sudorile cînd se uită la ceasul de la La Merced... Era aproape timpul... sau nu văzu el bine. Salută pe cîţiva din poliţiştii care păzeau casa lui Canales, şi dintr-un singur pas, ca o săritură de iepure, ajunse la uşa cîrciumioarei.

Masacuata, care, în aşteptarea orei două, se culcase cu nervii aţîţaţi, îşi strîngea picioarele unul în altul, îşi sucea şi răsucea braţele în fel şi chip, îşi îngropa şi-şi dezgropa capul din perne fără să poată închide ochii. Îi ieşeau parcă flăcări din toţi porii...

La ciocănitul lui Vásquez sări din pat cu un oftat gros, ca o perie de ţesălat caii.

— Cine-i?

— Eu, Vásquez, deschide!

— Credeam că nu mai vii!

— Cît e ceasul? întrebă omul intrînd în casă.

— Unu şi-un sfert, răspunse crîşmăriţa imediat, fără să se mai uite la ceas, cu siguranţa celei care, aşteptînd ora două, număra minutele — cinci minute, zece minute, douăzeci de minute...

— Atunci cum se face că la ceasul de la La Merced era două fără un sfert?

— Nu mai spune! Să ştii că ceasul popilor a luat-o înainte!

— Ia spune, nu s-a întors tipul cu sutarul?

— Nu.

Vásquez o îmbrăţişă pe crîşmăriţă, aşteptîndu-se ca gestul lui drăgăstos să-i fie plătit cu o palmă.

Dar nu fu aşa : Masacuata, blîndă ca o porumbiţă, se lăsă strînsă în braţe şi sărutată, pecetluind astfel dulcea promisiune amoroasă de a nu-i mai refuza nimic în noaptea aceea. Singura lumînare care lumina, slab, încăperea ardea în faţa unei imagini a fecioarei din Chiquínquirá. Alături se vedea un buchet de trandafiri artificiali. Vásquez suflă în lumînare şi, punîndu-i crîşmăriţei o piedică, o trînti jos. Imaginea fecioarei se şterse în umbră, şi două trupuri se rostogoliră pe podea, împletite ca o funie de usturoi.

Chip-de-înger apăru grăbit dinspre Strada Teatrului ; era însoţit de-o ceată de derbedei.

— După ce pun mîna pe fată, puteţi jefui casa. Vă promit că nu veţi pleca cu mîinile goale. Dar multă atenţie acum, şi mai ales multă grijă după ; să vă ţineţi gura, că, dacă-i vorba să-mi faceţi o treabă proastă, mai bine nu mi-o faceţi de loc !

Cînd să treacă de colţul străzii, îi opri o patrulă. Favoritul se înţelese cu şeful, în timp ce soldaţii îi înconjurau.

— Vrem să dăm o serenadă, domnule locotenent...

— Şi unde, mă rog, prin ce parte ? întrebă ofiţerul lovind cu sabia în caldarîm.

— Aici, în Callejón de Jesús...

— Dar nu văd nici *marimba* [1], nici *charangas* [2]. Ciudată treabă, o fi vreo serenadă mută !

Pe furiş, Chip-de-înger strecură ofiţerului un bilet de-o sută de *pesos*, care curmă pe loc dificultăţile.

Silueta bisericii La Merced apăru la capătul străzii. O zidire în formă de broască ţestoasă, cu două ferestre — ca doi ochi — în cupolă. Favoritul dădu

---

[1] Instrument muzical indian cu clape de lemn (n. t.).
[2] Instrumente muzicale indiene de suflat (n. t.).

ordin „băieţilor" să se răspîndească înainte de-a ajunge la cîrciuma Masacuatei.

— Cîrciuma *El Tus-tep*, ţineţi minte! le spuse încet, înainte de-a se despărţi. *El Tus-tep*. Ochii-n patru, băieţi, să nu nimerească nimeni în altă parte! *El Tus-tep*, în apropierea unei plăpumării...

Paşii celor care alcătuiau ceata se pierdură treptat pe drumuri opuse. Planul fugii era următorul: cînd va suna ceasul de la La Marced ora două din noapte, doi-trei oameni, trimişi de Chip-de-înger, se vor urca pe acoperişul casei generalului Canales; auzindu-i umblînd, fata generalului va ieşi la fereastra din faţa casei strigînd „Hoţii!" şi ţipînd cît va putea mai tare, ca să-i atragă acolo pe jandarmii care supravegheau strada. În felul acesta, folosindu-se de învălmăşeală, Canales va putea fugi pe poarta din spate. Un nătărău, un smintit şi un copil n-ar fi întocmit un plan mai nebunesc. Nu se ţinea în picioare în nici un fel, iar dacă generalul şi favoritul, deşi îşi dăduseră seama cît e de absurd, îl acceptaseră totuşi, lucrul se explica prin faptul că fiecare în parte îl socotea drept o cursă în care urma să cadă celălalt. Pentru Canales protecţia favoritului îi asigura fuga mai bine decît orice plan, iar pentru Chip-de-înger reuşita nu depindea de ceea ce hotărau ei doi, ci de ceea ce voia Domnul Preşedinte, căruia, imediat după plecarea generalului, îi comunică prin telefon ora şi amănuntele stratagemei.

La tropice, nopţile de aprilie, întunecate, reci, despletite, triste, par văduvele zilelor calde de martie. Chip-de-înger ajunse la colţul străzii pe care se afla cîrciuma Masacuatei şi casa generalului. Numărînd umbrele cenuşii ale poliţiştilor, împrăştiaţi pe ici şi pe colo, făcu înconjurul străzilor care cuprindeau în raza lor casa lui Canales, iar cînd se întoarse intră, îndoindu-se de spate, pe uşa joasă a cîrciumii; la

casele vecine era cîte un jandarm în uniformă la fiecare poartă ; cît despre agenţii poliţiei secrete, care se învîrteau, neliniştiţi, pe trotuare, renunţă să-i numere. Îl apăsa ceva pe suflet. „Iau parte la o crimă, îşi spuse ; cînd omul ăsta va încerca să fugă, îl vor asasina." Pe măsură ce le sucea şi învîrtea în cap, gîndurile acestea deveneau tot mai negre. I se părea odios, respingător să răpească fiica unui muribund ; dar dacă generalul, cu ocazia aceasta, ar putea să fugă, atunci răpirea i se va înfăţişa ca o răsplată plăcută şi simpatică. Pe un om insensibil ca el nu bunătatea îl făcea să se simtă prost în faţa unei curse întinse, în mijlocul oraşului, unui cetăţean care, încrezător şi fără apărare, fuge de-acasă, socotind că e ocrotit de umbra unui prieten al Domnului Preşedinte. Ocrotire aparentă, care în fond nu era decît culmea unei cruzimi rafinate, menită să amărască şi să tortureze şi mai groaznic ultimele momente ale victimei, care se va vedea înşelată, prinsă, trădată. Mai era, de asemenea, un mijloc ingenios de-a da crimei un aspect legal, înfăţişînd-o ca o măsură extremă la care recurseseră autorităţile ca să evite fuga unui om învinuit de-un asasinat şi care urma să fie arestat chiar a doua zi. Nu ! Cu totul altul era sentimentul care-l frămînta pe Chip-de-înger, făcîndu-l să-şi muşte buzele şi să dezaprobe, în sinea lui, o urzeală atît de josnică şi de mîrşavă. De bună-credinţă, ajunsese să se considere cu adevărat protectorul generalului, căpătînd, în această calitate, un anumit drept asupra fiicei acestuia, drept pe care-l simţea dispărînd acum cînd se vedea în rolul său de totdeauna — de instrument orb — şi în locul lui real — de zbir, de călău. Un vînt ciudat sufla pe întinderea tăcerii lui. O vegetaţie sălbatică creştea o dată cu setea genelor lui lipsite de lacrimi, cu setea cactuşilor ghimpoşi, cu setea arborilor pe care

n-o potoleşte apa cerului. De ce să fie oare atît de aprigă dorinţa ? De ce le e sete arborilor sub ploaie ?

Îl fulgeră o idee : să se întoarcă înapoi, să bată la poarta casei, să-l înştiinţeze pe Canales... (Întrevăzu, o clipă, pe fiica acestuia surîzîndu-i, recunoscătoare.) Dar între timp trecuse de cîrciumă, iar Vásquez şi oamenii lui îl reînsufleţiră, primul cu vorbele, ceilalţi cu prezenţa.

— Cît despre mine, ce ordonaţi, asta execut. Da, da, sînt gata să vă ajut la toate, mă-nţelegeţi ? Şi eu nu-s din ăia care dau bir cu fugiţii, am şapte vieţi, sînge viteaz de maur. Vásquez se silea să-şi îngroaşe vocea-i de femeie, ca să dea mai multă tărie cuvintelor lui. Şi adăugă, mai încet : Dacă nu mi-aţi fi adus noroc, n-aş vorbi aşa cum vorbesc. Pe cuvîntul meu. Pe cuvîntul meu că nu, credeţi-mă. Dar dumneavoastră sînteţi cel care m-a pus pe calea bună în privinţa amorului, şi-acum Masacuata zic şi eu că s-a purtat omeneşte cu mine.

— Ce bine-mi pare că eşti aici şi că te văd aşa de hotărît, căci mie aşa-mi plac oamenii ! exclamă Chip-de-înger strîngînd mîna ucigaşului Paiaţei cu căldură. Prietene Vásquez, îmi redai curajul care-mi cam pierise din cauza poliţiştilor : e cîte unul la fiecare poartă.

— Veniţi să beţi un păhărel, ca să vă alungaţi frica !

— Şi, crede-mă, nu mă tem pentru mine, pentru că eu, ca să fiu sincer, nu-i pentru prima dată cînd am încurcături din astea ; de ea mi-e grijă, căci, înţelegi, nu mi-ar veni la socoteală ca atunci cînd vom ieşi din casă să pună niscai poliţişti mîna pe noi şi să ne aresteze.

— Bine, dar ia gîndiţi-vă, cine să stea să vă aresteze ? Cînd o să se afle că-i rost de jaf, nu mai rămîne în stradă nici sămînţă de poliţist ! Nu, señor,

nici urmă de-aşa ceva, îmi pun şi capul ! Ascultaţi-mă pe mine, señor. Cînd or să vadă unde-i sacul cu grăunţe, or să dea buzna cu toţii ca să ia cît mai mult, asta fără nici un fel de îndoială...

— N-ar fi mai prudent să vorbeşti dumneata cu ei, fiindcă tot ai fost aşa de bun şi-ai venit, şi cum ei ştiu că eşti incapabil să...

— Da de unde ! Nu trebuie să le spunem absolut nimic. Cînd or vedea poarta deschisă, la perete, or să-şi zică îndată : „Pe-aici, că-i rost de învîrteală..." Cu-atît mai mult cînd mă vor vedea şi pe mine, care mă bucur de oarecare faimă printre ei de-atunci de cînd am intrat, cu Antonio Libelulă, în casa preotului ăluia care, văzîndu-ne sărind pe fereastră în odaia lui, s-a înfricoşat aşa de tare, că ne-a aruncat cheile de la dulapul unde-şi ţinea gologanii — învelite într-o batistă, ca să nu facă zgomot la cădere — şi-apoi s-a prefăcut că doarme, părinţelul ! Da, señor, am făcut atunci o treabă pe cinste. Şi, pe deasupra, ăştia-s băieţi hotărîţi, termină Vásquez, arătînd spre adunătura de indivizi cu feţe de bandit care tăceau, se scărpinau de pureci şi goleau pahar după pahar, aruncînd rachiul dintr-o dată, pînă-n fundul gîtlejului, şi scuipînd apoi cu amărăciune, de îndată ce-şi dezlipeau paharul de buze. Da, señor, sînt băieţi de nădejde !

Chip-de-înger ridică paharul invitînd pe Vásquez să bea în cinstea amorului. Masacuata veni şi ea lîngă ei, cu un păhărel cu rachiu de anason. Şi băură toţi trei.

Din precauţie, nu aprinseseră becul electric, şi lumînarea care ardea în faţa fecioarei din Chiquínquirá continua să fie singura lumină din cameră. În penumbră, trupurile zdrenţăroşilor aruncau umbre fantastice, care se prelungeau ca nişte gazele pe pereţii de culoarea ierbii uscate, iar pe rafturi sticlele

păreau nişte flăcări colorate. Urmăreau cu toţii mersul ceasornicului. Scuipăturile loveau podeaua ca gloanţele. Chip-de-înger, departe de grup, aştepta în picioare, cu spatele sprijinit de perete, în apropierea imaginii fecioarei. Ochii lui mari şi negri treceau de la o mobilă la alta, urmărind un gînd care, în momentele acelea hotărîtoare, încerca să pună stăpînire pe el : să aibă o femeie şi copii. Surîse înlăuntrul lui, amintindu-şi anecdota aceea cu deţinutul politic care, condamnat la moarte, primeşte, cu douăsprezece ore înainte de execuţie, vizita procurorului militar trimis de cei de sus ca să-i acorde o favoare, şi poate chiar şi viaţa, cu condiţia de-a reveni asupra declaraţiilor. „Ei bine, răspunse deţinutul pe neaşteptate, favoarea pe care o cer este să las un fiu." „Acordat", spuse procurorul şi, voind să facă haz, porunci să i se aducă o prostituată. Condamnatul, fără să se atingă de femeie, îi spuse să plece, iar cînd se întoarse procurorul, îi aruncă în faţă : „Dacă-i vorba de fii de tîrfă, ajunge cîţi sînt".

Alt surîs, abia simţit, părea că-i gîdilă colţul buzelor, în timp ce-şi spunea : „Am fost director de şcoală, director de ziar, deputat, primar, şi-acum iată-mă şeful unei bande de răufăcători. La dracu, ce mai e şi viaţa ! *That is the life in the tropic !*[1]"

Două bătăi de orologiu se desprinseră din pietrele turnului bisericii La Merced.

— Toată lumea în stradă ! strigă Chip-de-înger şi, scoţînd revolverul, spuse mai încet Masacuatei, înainte de-a ieşi : Mă-ntorc îndată cu comoara mea !

— La treabă ! porunci Vásquez, căţărîndu-se ca o şopîrlă pe una din ferestrele casei generalului, urmat de doi din bandă. Şi să-l văd pe cel care dă-napoi !

---

[1] Aceasta e viaţa la tropic ! (Engl.)

În casa generalului răsunau încă cele două bătăi de clopot ale orologiului.

— Vii, Camila ?

— Da, tăticule !

Canales îşi pusese nişte pantaloni de călărie şi un veston albastru, fără galoane, din care i se desprindea capul cu părul alb, fără pată. Camila îi căzu în braţe, sfîrşită de puteri, fără o lacrimă, fără o vorbă. Sufletul nu înţelege nici fericirea şi nici nefericirea dacă n-a avut timp să le silabisească şi să le înveţe mai dinainte. Trebuie să fi muşcat batista sărată de lacrimi, trebuie s-o fi muşcat cu înverşunare, s-o fi sfîşiat cu dinţii. Pentru Camila tot ceea ce se întîmpla era ca un joc sau ca un vis urît ; adevărat, însă, nu, adevărat nu putea să fie. Ceea ce se întîmpla, ceea ce i se întîmpla ei şi tatălui ei nu era cu putinţă. Generalul Canales o cuprinse în braţe, ca de despărţire.

— Aşa am îmbrăţişat-o şi pe maică-ta cînd am plecat în ultimul război pentru apărarea patriei. Săraca de ea ! Era convinsă că n-o să mă mai întorc, şi cînd colo ea a fost cea care nu m-a aşteptat.

Auzind paşi pe terasă, bătrînul militar se smulse din îmbrăţişare, străbătu curtea printre straturi şi ghiveciuri cu flori şi se îndreptă spre poarta din spatele casei. Parfumul fiecărei tufe de azalee, al fiecărui trandafir, al fiecărei muşcate îi spunea adio. Îi spunea adio şi scîrţîitul argilei, şi lumina ferestrelor. Casa se stinse deodată, ca tăiată cu cuţitul de celelalte case. Să fugă nu era demn de un soldat... Dar ideea de-a se întoarce în ţară în fruntea unei revoluţii liberatoare...

Potrivit planului lor, Camila ieşi la fereastră ca să ceară ajutor :

— Hoţii ! Au intrat hoţii !

Înainte ca glasul ei să se piardă în noaptea nesfîrşită, primii jandarmi — cei ce păzeau în faţa casei — sosiră suflînd în degetele găunoase ale fluierelor. Zgomot discordant de metal şi lemn. Intrară numaidecît pe poarta dinspre stradă. Alţi agenţi, îmbrăcaţi în civil, se arătară la colţuri, fără să ştie despre ce era vorba. Dar tocmai pentru că erau în îndoială, scosese fiecare, pentru orice eventualitate, cuţitul lung şi ascuţit — stăpînul agoniei — şi veneau cu pălăria pe ochi şi cu gulerul hainei ridicat. Poarta, izbită de perete, îi înghiţea pe toţi. Rîu umflat, cu bulboane. Într-o casă sînt atîtea lucruri supărate pe stăpîn... Urcîndu-se pe acoperiş, Vásquez tăie sîrmele luminii. Camerele şi coridoarele nu mai erau decît o umbră deasă. Unii aprindeau chibrituri ca să găsească dulapurile, scrinurile, bufetele. Şi, fără vorbă, le scotoceau de sus şi pînă jos, după ce le smulseseră încuietorile, spărseseră geamurile cu tocul revolverului şi rupseseră în aşchii lemnul fin. Alţii, rătăcindu-se în salon, răsturnau scaunele, mesele, etajerele cu fotografii, amestecînd totul în chip tragic, sau dînd de-un pian cu coadă care rămăsese deschis, începeau să lovească în el, iar acesta gemea ca un animal rănit.

De departe se auzi un rîs de furculiţe, linguri şi cuţite risipite pe jos şi, imediat, un strigăt înăbuşit de-o lovitură. Doica o ascundea pe Camila în sufragerie, în spatele unui bufet. Dar favoritul îi dădu brînci, trîntind-o la pămînt. Bătrîna se ridică, prinzînd în păr mînerul cutiei de tacîmuri, care se răspîndiră numaidecît pe podea. Vásquez o amuţi cu o lovitură de bîtă. Izbi orbeşte ca într-un sac. Nu-şi vedeau nici mîinile.

PARTEA A DOUA

24, 25, 26 şi 27 APRILIE

XII

CAMILA

Îşi petrecea ore şi ore în odaia ei, în faţa oglinzii. „O să-ţi apară dracu dacă te tot zgîieşti aşa“, îi striga doica. „Mai drac decît mine?“ răspundea Camila, cu părul răvăşit în flăcări negre, cu faţa-i bronzată unsă cu ulei de cacao — căci aşa şi-o curăţa — cu ochii verzi şi umezi uşor oblici şi traşi puţin spre tîmple. *China* [1] Canales — cum o porecliseră la şcoală — chiar dacă era cu uniforma ei de liceană închisă pînă la gît, încă părea mai puţin urîtă, mai capricioasă, mai iscoditoare, mai femeie...

— Cincisprezece ani, îşi spunea ea în faţa oglinzii, şi sînt tot o fată mică şi proastă, cu mulţi unchi şi mătuşi, veri şi verişoare, care merg întotdeauna împreună, ca insectele.

Se trăgea de păr, scotea ţipete, se strîmba. Nu putea suferi să facă parte din roiul acela de oameni înrudiţi. Să fie „fetiţa“. Să meargă cu ei la paradă,

---

[1] *China* înseamnă şi chinezoaică şi fată frumoasă (n. t.).

să-i urmeze peste tot. Să asiste la slujba de la ora douăsprezece la Cerro del Carmen, să călărească pe calul roib, să se plimbe în jurul teatrului Colón, să se urce şi să coboare povîrnişurile de la El Sauce.

Unchii ei erau nişte sperietori mustăcioase, cu degetele zornăind de inele. Verii, grăsani, greoi, cu părul în neorînduială. Mătuşile, respingătoare. Aşa-i vedea ea, disperată că unii — verii — îi dăruiau cutii cu caramele împodobite cu stegulețe, ca unui copil ; iar alții — unchii — o mîngîiau cu mîinile lor care miroseau a trabuc, prinzîndu-i obrajii între degetul gros şi arătător, ca să-i mişte fața într-o parte şi într-alta, ceea ce-o făcea ca, instinctiv, să-şi înțepenească gîtul. Era disperată că mătuşile o sărutau fără să-şi ridice voalul pălăriei, lăsîndu-i pe piele senzația unei pînze de păianjen lipită cu salivă.

În după-amiezile de duminică dormea sau se plictisea în salon, obosită să se tot uite la portretele vechi din albumul familiei, în afară de cele atîrnate pe pereții tapisați cu roşu sau la cele orînduite pe colțare negre, pe mese argintate şi pe console de marmură, în timp ce tatăl ei torcea ca o pisică privind strada pustie de la fereastră, sau răspundea saluturilor vecinilor şi cunoscuților care treceau, cînd şi cînd, cîte unul. Îşi ridicau pălăria văzîndu-l. Era doar generalul Canales ! Şi generalul le răspundea cu o voce groasă, răsunătoare : „Bună seara !... Pe curînd..." „Mă bucur că vă văd..." „Multă sănătate !..."

Fotografiile mamei sale, făcute imediat după căsătorie şi care lăsau să i se vadă numai degetele şi fața — restul fiind acoperit în întregime de cele trei regnuri ale naturii, rochia după ultima modă, pînă la glezne, mănuşile pînă spre cot, gîtul învăluit de blănuri şi pălăria revărsîndu-se în panglici şi pene, sub o umbrelă încărcată de dantele încrețite — apoi fotografiile mătuşilor ei cu pieptul umflat, căptuşite

ca mobilele din salon, cu părul pavat parcă cu pietre mai mult sau mai puţin preţioase şi cu mici diademe pe frunte, şi fotografiile prietenelor de atunci, unele cu mantii de Manilla, pieptene înalt şi evantai, altele îmbrăcate ca indienele, cu sandale, *güipil*[1], *tocoyal*[2] şi cu un ulcior pe umăr, şi altele gătite cu mantie madrilenă, cu aluniţe false şi bijuterii, fotografii care-o făceau pe Camila să alunece în somnolenţe de crepuscul sau să caute dedicaţii de felul acesta: „Portretul de faţă să te urmărească asemeni umbrei"; „În fiecare clipă cu tine, acest palid martor al dragostei mele"; „Dacă uitarea şterge aceste litere, va amuţi şi amintirea mea". Sub alte fotografii, printre violete uscate, prinse cu panglici decolorate, abia se putea citi: „*Remember*[3], 1898"; „...idolatrizată"; „Pînă dincolo de mormînt"; „Necunoscuta ta..."

Tatăl ei saluta pe cei care treceau pe strada pustie — cînd şi cînd cîte unul — dar vocea lui puternică răsuna în salon ca şi cum ar fi răspuns dedicaţiilor. „Portretul de faţă să te urmărească asemeni umbrei": „Mă bucur că vă merge bine...!"; „În fiecare clipă cu tine, acest palid martor al dragostei mele": „La revedere şi să fii sănătos...!"; „Dacă uitarea şterge aceste litere, va amuţi şi amintirea mea": „Al dumitale devotat; salută pe mama din partea mea!"

Un prieten scăpa uneori din albumul cu portrete şi se oprea să stea de vorbă cu generalul la fereastră. Camila îl spiona, ascunsă după perdele. Era cel care, în fotografie, avea un aer de conchistador, era acel tînăr zvelt, cu gene lungi şi care purta pantaloni coloraţi, în carouri, redingotă încheiată la toţi nasturii şi o pălărie între melon şi joben, renumita „Vezi că-ndrăznesc?" de la sfîrşitul secolului.

---

[1] Bluză fără mîneci, purtată de femeile indiene (n. t.).
[2] Fustă făcută din pînză grosolană (n. t.).
[3] Aminteşte-ţi (engl.).

Camila surîdea şi-şi oprea pe buze aceste cuvinte: „Mai bine-ai fi rămas în portret, domnule... Ai fi fost demodat în felul de-a te îmbrăca, costumul dumitale de muzeu ar fi dat loc la glume, dar n-ai fi burtos, chel şi cu obrajii umflaţi ca două mingi de cauciuc."

Din penumbra perdelelor de catifea, mirosind a praf, Camila îşi apropia ochii ei verzi de geamul acelei după-amiezi de duminică. Nimic nu îndulcea cruzimea ochilor ei de cristal îngheţat cînd, din casă, privea ceea ce se petrecea în stradă.

Separaţi de grilajul de fier al balconului, tatăl ei şi un prieten, după aparenţe foarte apropiat, îşi omorau timpul. Generalul îşi înfundase coatele într-o perniţă de satin pe care se vedeau, luminoase, mînecile cămăşii lui de in, căci era numai în cămaşă. Prietenul avea faţa verzuie, nasul coroiat, mustaţa firavă şi baston cu măciulie de aur. Trecea pe-acolo, prin faţa casei, întîmplător, cînd generalul îl opri cu un: „Fericiţi sînt ochii care te mai văd prin părţile astea, pe la La Merced! Mare minune!" Camila îl găsi în album. Nu era uşor de recunoscut. Fotografia trebuia privită cu multă atenţie. Bietul señor avusese nasul bine făcut, faţa plină, plăcută. Adevărată-i vorba că vremea trece peste oameni. Acum avea faţa colţuroasă, umerii obrajilor ieşiţi, sprîncenele rărite şi bărbia uscată, ascuţită. În timp ce vorbea cu tatăl ei cu o voce înceată şi cavernoasă, îşi ducea măciulia bastonului la nas în fiecare moment, ca pentru a mirosi aurul.

Imensitatea în mişcare. Ea însăşi în mişcare. Tot ce fusese în ea încremenit acum era în mişcare. Cînd văzu marea pentru prima oară, îi fluturau pe buze, jucăuşe, cuvinte de bucuroasă uimire, dar la întrebarea unchilor cum i se părea spectacolul, răspunse cu

un aer plin de importanţă : „O ştiam din fotografie !..."

Adierea vîntului îi flutura în mîini o pălărie roz cu borurile foarte mari. Era ca un cerc de copii sau ca o mare pasăre rotundă.

Verii, cu gura căscată şi cu ochii holbaţi, nu mai terminau minunîndu-se. Tălăzuirea asurzitoare înăbuşea vorbele mătuşilor : „Ce frumos ! Cum se poate ? ! Cîtă apă ! Pare că-i supărată ! Şi uite... soarele stă gata să se cufunde ! N-om fi uitat ceva în tren, că prea am coborît în fugă ? Aţi controlat dacă totu-i în ordine ? Să numărăm valizele !..."

Unchii ei, încărcaţi cu valize, cu îmbrăcăminte uşoară — hainele acelea încreţite ca stafida, purtate de sezonişti — cu ciorchini de nuci de cocos, pe care doamnele se repeziseră să le cumpere de la vînzătorii de prin gări numai pentru că erau ieftine, cu o grămadă de coşuri şi coşuleţe, se îndreptară spre hotel unul după altul, în şir indian.

— Ai dreptate, am băgat şi eu de seamă... vorbi în sfîrşit unul din verii ei, cel mai dezgheţat. (Zvîcnirea sîngelui spori nuanţa de bronz a pielii Camilei cu o uşoară roşeaţă, şi asta din pricina faptului că se făcea aluzie la cele spuse de ea.) Eu n-am luat-o însă chiar aşa cum ai spus-o tu. Cred c-ai vrut să spui că marea seamănă cu vederile care se văd în filmele de călătorii, numai că e mai mare.

Camila auzise de filme — vederile acelea mişcătoare care se dădeau în spatele Portalului Domnului, la Cien Puertas — dar nu le văzuse şi nici nu ştia cum erau. Totuşi, din ceea ce-i spuse vărul ei, îi fu uşor să şi le închipuie, întorcînd ochii şi văzînd marea. Totul în mişcare. Nimic statornic. Imagini peste imagini contopindu-se, răsturnîndu-se, sărind în bucăţi, ca să formeze o viziune fugară în fiecare moment, o stare care nu era nici solidă, nici lichidă,

nici gazoasă, ci starea în care e viaţa mării. Starea luminoasă, proprie şi mării şi vederilor acelora mişcătoare. . .

Cu degetele chircite în pantofi şi cu privirea în toate părţile, Camila continua să contemple ceea ce ochii ei nu se mai săturau să vadă. Dacă în primul moment i se păruse că pupilele i se golesc ca să poată cuprinde imensitatea, acum ele erau pline de această imensitate. În ochii ei verzi se urca fluxul mării.

Urmată de vărul ei, coborî pe plajă puţin cîte puţin — nu era uşor să mergi pe nisip — ca să fie mai aproape de valuri ; dar în loc de-o mînă cavalerească, Oceanul Pacific îi aruncă un pumn de apă limpede, care-i scăldă picioarele. Surprinsă, abia dacă avu timpul să se tragă înapoi, nu fără a-i lăsa zălog pălăria roz, care se vedea acum ca un punct între spume, şi nu fără un ţipăt uşor, de copil răsfăţat, care ameninţă că se duce să se plîngă tăticului.

— Ah !... mare ! zise ea.

Nici ea, nici vărul ei nu-şi dădură seama. Rostise pentru prima oară cuvîntul „iubire" [1], ameninţînd marea. Cerul, care prinsese, la asfinţit, culoarea tamarindului, răcea şi mai mult verdele adînc al apei.

De ce, pe plajă, îşi sărută braţele, respirînd mirosul proaspăt al pielii sale însorite şi sărate ? De ce făcu la fel cu fructele pe care n-o lăsau să le mănînce, apropiindu-le de buzele-i împreunate şi respirîndu-le aroma ? „Fetiţelor le face rău acreala fructelor — propovăduiau mătuşile ei la hotel — umezeala la picioare şi zbenguiala." Camila îşi sărutase tatăl şi doica fără să-şi dea seama de mirosul lor. Sărutase, ţinîndu-şi respiraţia, piciorul statuii de lemn a lui Isus de la La Merced, uscat şi răsucit asemeni unei

---

[1] Joc de cuvinte. În spaniolă *A ! mar !* (Ah ! mare !) pronunţat *amar*, înseamnă a iubi (n.t.).

rădăcini rupte. Dar fără a mirosi ce săruţi, sărutul nu mai înseamnă nimic. Carnea ei sărată şi aurie ca nisipul, ananaşii şi gutuile o învăţară să sărute cu nările deschise, pofticioase. Dar trecînd de la descoperire la fapt, ea nu ştiu dacă mirosise sau muşcase atunci cînd, la sfîrşitul sezonului, o sărutase pe gură vărul ei, acela care vorbea de cinematograf şi care ştia să fluiere tangoul argentinian.

Întorcîndu-se în capitală, Camila îşi puse doica pe foc ca s-o ducă la vederile acelea mişcătoare. Se aflau în spatele Portalului Domnului, la Cien Puertas. Se duseră pe ascuns de tatăl ei, frîngîndu-şi degetele şi murmurînd rugăciuni. Fură cît pe-aci să se întoarcă de la uşă văzînd sala plină de lume. Se aşezară pe două scaune, aproape de-o perdea albă, pe care-o scălda cîteodată un fel de rază răsfrîntă de soare. Încercau aparatele, lentilele şi curentul electric care producea un bîzîit la fel cu cel al cărbunilor care produc lumină în felinarele de pe străzi.

Sala se scufundă deodată în întuneric. Camila avu impresia că se juca de-a v-aţi-ascunselea. Pe ecran totul era amestecat, ceţos. Imagini cu mişcări săltăreţe de lăcuste. Umbre de personaje care, vorbind, păreau că mestecă, mergînd, că fac salturi şi mişcînd braţele, că se dezarticulează. Camila îşi aminti de ziua cînd se ascunsese cu un băiat în cămăruţa aceea abia luminată de-o ferestruică. Amintirea era aşa de precisă, încît Camila uită de imagini. Candela aprinsă pentru sufletele din purgatoriu pîlpîia în colţul cel mai întunecos al odăii, în faţa unui Cristos de celuloid, aproape transparent. Se ascunseră sub pat. Trebuiră să se întindă pe podea. Patul scîrţîia mereu: o mobilă veche căreia nu-i ardea să fie zgîlţîită. „*Tuero!*" [1]... se auzi strigătul unui tovarăş de joacă

[1] Strigăt în jocul de-a v-aţi-ascunselea, echivalent cu: „Unde eşti?" sau „Te văd!" (n. t.).

venind din ultima curte. „*Tuero! Tuero!*" strigară alţii în prima curte. „*Tuero! Tuero!*" Auzind paşii celui care căuta spunînd cu voce tare „*Tuero!*", Camila începu să rîdă. Tovarăşul ei de joacă o privea ameninţător, ca să tacă. Ea îi ascultă îndemnul cu ochi serioşi, dar nu se mai putu stăpîni cînd simţi în nări mirosul nesuferit al unei mesuţe de noapte întredeschise şi ar fi izbucnit în hohote de rîs dacă nu i-ar fi aruncat chiar atunci în faţă o mînă de nisip fin, care-i umplu ochii de lacrimi, şi dacă n-ar fi avut senzaţia arzătoare a unei lovituri în cap.

Ca şi atunci, din ascunzătoare, ieşi şi din cinematograf : cu ochii plînşi şi lovită de cei care părăseau grăbiţi scaunele şi alergau spre ieşire în întuneric. Nu se opriră pînă-n Piaţa Comerţului. Şi abia aici află Camila că publicul fugise de excomunicare. Pe ecran, o femeie cu rochia lipită de corp şi un bărbat cu părul lung, cu mustaţă şi cravată de artist dansau tangoul argentinian.

Vásquez ieşi în stradă înarmat cu bîta de care se folosise ca s-o reducă pe doică la tăcere. Făcu un semn cu capul, şi Chip-de-înger apăru cu fata generalului în braţe.

Poliţia începea să fugă cu prada tocmai cînd ei dispărură prin poarta cîrciumioarei *El Tus-tep.*

Dintre poliţişti, cel care nu pusese mîna pe-o şa, luase o pendulă de perete, o oglindă cît omul, o statuie, o masă, un crucifix, o broască ţestoasă, găini, raţe, porumbei. Haine bărbăteşti, pantofi de femeie, bibelouri chinezeşti, flori, icoane, vase, ligheane, lămpi, pirostrii, candelabre, flacoane cu medicamente, tablouri, cărţi, umbrele.

Cîrciumăriţa aşteptă la *El Tus-tep* cu bara de fier în mînă, gata să baricadeze uşa.

Niciodată nu bănuise Camila existenţa acestei cocioabe, duhnind a mucegai, la doi paşi de casa unde ea trăia atît de răsfăţată de bătrînul militar — cine-ar crede! pînă ieri fericit — îngrijită de doica ei, astăzi — de necrezut! — rănită, sau poate moartă... Florile din grădină, ieri neatinse, zăceau astăzi culcate la pămînt; pisica fugită, canarul mort, zdrobit cu colivie cu tot. Cînd favoritul îi scoase eşarfa neagră cu care-o legase la ochi, Camila avu impresia că e foarte departe de casă... De două sau de trei ori îşi trecu mîna peste faţă, privind în toate părţile ca să afle unde-a fost dusă. Degetele-i înăbuşiră ţipătul cînd îşi dădu seama de nenorocirea ei. Nu era, deci, un vis.

— Domnişoară... În jurul corpului ei amorţit, greu, şerpuia vocea celui care-i anunţase în după-amiaza aceea catastrofa. Aici, cel puţin, nu te mai ameninţă nici un pericol. Ce să-ţi dăm ca să-ţi treacă spaima?

— Sperietură de apă şi de foc! spuse cîrciumăreasa şi alergă să dezgroape jăraticul din vasul cu cenuşă care-i servea drept cuptor. Vásquez folosi momentul ca să pună mîna pe-o sticlă cu rachiu aromat şi să-l înghită pe nerăsuflate, de parc-ar fi fost în pragul morţii.

Masacuata sufla să aţîţe cărbunii, repetînd mereu între dinţi: „Ghemotoc pe foc, s-aprinde pe loc". În spatele ei, pe peretele din fund, însîngerat de dogoarea jăraticului, alunecă umbra lui Vásquez în drum spre curte.

— Aici e locul unde el i-a zis ei... dondănea Lucio cu limba împleticită. Vine oricare pentru o sută... şi cu-atît mai vîrtos pentru-o mie. Dă cu căciula-n cîini, ce-am avut şi...

Cînd bucata de jăratic căzu în ceaşcă şi se stinse sfîrîind, apa luă culoarea chipului de om înspăimîntat. Ca sîmburele unui fruct infernal, pluti căr-

bunele negru pe care Masacuata îl aruncase în apă arzînd şi pe care-l scoase apoi stins, cu cleştele. „Sperietură de apă şi de foc", repeta ea. Camila îşi recăpătă glasul de la cele dintîi înghiţituri.

— Şi tata? fură primele ei cuvinte.

— Linişteşte-te, nu te amărî, mai bea puţină apă de jăratic; generalului nu i s-a întîmplat nimic, îi răspunse Chip-de-înger.

— O ştiţi sigur?

— Presupun...

— Şi dacă, o nenorocire...

— Ssst, nu cobi!

Camila se uită din nou la Chip-de-înger. Faţa spune adesea mai mult decît cuvintele. Dar ochii i se pierdură zadarnic în pupilele negre şi mute ale favoritului.

— Trebuie să te odihneşti, fetiţo... observă Masacuata. Se întorcea, tîrînd bancheta pe care stătuse Vásquez în după-amiaza aceea, cînd intrase în local pentru prima oară domnul cu berea şi cu bancnota...

...Într-o după-amiază de-acum cîţiva ani sau de-acum cîteva ore? Favoritul îşi oprea privirea, pe rînd, cînd asupra fetei generalului, cînd asupra flacării lumînării din faţa fecioarei din Chiquínquirá. Gîndul de-a stinge lumina şi de-a o avea îi întuneca şi mai mult ochii. Să sufle-n lumînare şi... ar fi a lui, de voie sau nevoie. Dar, plimbîndu-şi privirea de la imaginea fecioarei la chipul Camilei, prăbuşită pe canapea, şi văzîndu-i faţa palidă sub boabele lacrimilor, părul despletit şi corpul de înger firav, îşi schimbă gîndul; îi luă ceaşca din mînă cu un aer părintesc şi-şi spuse: „Sărăcuţa!"...

Tusea crîşmăriţei, care-i dădu să înţeleagă că-i lasă singuri, şi ocările ei, cînd îl găsi pe Vásquez beat mort, zăcînd în curticica cu ghivece de tran-

dafiri din spatele prăvăliei, se contopiră cu noile hohote de plîns ale Camilei.

— Uite-n ce hal eşti, neruşinatule, striga, furioasă, Masacuata, nu eşti bun decît să-mi faci venin ! Bine zice cine zice că voi, cît ai clipi din ochi, şi şterpeliţi ceva. Şi mai ziceai că mă iubeşti... Se vede, se vede cît de colo... Abia am întors spatele şi-ai şi pus laba pe sticlă... Păi sigur, că ce te costă pe tine... că-i pe veresie, nu ? Banditule ! Cară-te, că, de nu, te calc în picioare !

Beţivul răspundea c-o voce plîngăreaţă. Iar cînd femeia începu să-l tîrască de picioare, capul i se izbi de pămînt. Vîntul închise poarta dinspre curticică şi nu se mai auzi nimic.

— Bine, dar acum a trecut, s-a terminat... spunea mereu Chip-de-înger la urechea Camilei, care plîngea cu sughiţuri. Tatăl dumitale nu mai e în pericol, şi dumneata, ascunsă aici, te afli în siguranţă. Şi pe urmă sînt şi eu aici, ca să te apăr... a trecut, nu mai plînge ; dacă plîngi aşa, te enervezi şi mai mult... priveşte-mă fără să plîngi şi-am să-ţi explic totul, aşa cum s-a întîmplat...

Încet, încet, Camila se opri din plîns. Chip-de-înger, care-o mîngîia pe păr, îi luă batista din mînă, ca să-i şteargă ochii. Albe de var şi cu vopsea roşie, zorile se iveau la orizont, între lucruri, pe sub uşi. Fîntînile căscau şi iar căscau. Iar văzduhul arunca pletele negre ale nopţii, ca să se gătească cu perucă blondă.

— Trebuie să te linişteşti neapărat, altfel stricăm totul. Compromiţi soarta tuturor : şi pe-a dumitale, şi pe-a tatălui dumitale, şi pe-a mea. La noapte o să vin să te conduc în casa unchilor dumitale. Important e să cîştigăm timp. Trebuie să avem răbdare. Sînt lucruri care nu se pot rezolva aşa, bătînd din palme, e nevoie de chibzuială, de stăruinţă...

— Nu, nu pentru mine mă tem. După cele ce mi-aţi spus, mă simt în siguranţă şi vă sînt recunoscătoare. Pentru tata mi-e teamă. Aş vrea să am certitudinea că nu i s-a întîmplat nimic.

— Mă însărcinez să-ţi aduc veşti...

— Chiar azi ?

— Chiar azi !

Înainte de-a pleca, Chip-de-înger se întoarse spre fată şi-i dădu o pălmuţă afectuoasă pe obraz.

— Şi acum, linişte !

Fata generalului Canales îşi înălţă ochii, din nou plini de lacrimi, şi-i răspunse :

— Veşti...

XIII

ARESTĂRI

Soţia lui Genaro Rodas ieşi în stradă alergînd, nici nu aşteptă măcar să ia în primire pîinea. Şi numai Dumnezeu ştia dacă-i lăsase în coşuri cîştigul cuvenit. Îşi părăsi bărbatul trîntit în pat nedezbrăcat, ca un olog, şi pe copilaş dormind în coşul care-i servea drept leagăn. Orele şase dimineaţa.

Tocmai suna ceasul de la La Merced cînd ea bătu în poarta casei generalului. O vor ierta şi de zgomot şi de venirea la o oră atît de nepotrivită, gîndea ea, cu inelul de fier în mînă, gata să bată din nou. Dar ce făceau ? Veneau sau nu veneau să-i deschidă ? Generalul trebuie să afle cît mai repede ceea ce i-a povestit Lucio Vásquez azi-noapte descreieratului ei de bărbat în localul acela... cum se numeşte ?... *La leul care se deşteaptă...*

Se opri din bătut şi, în timp ce aştepta să i se deschidă, se gîndi că cerşetorii or să arunce omorul de la Portalul Domnului asupra generalului, că acesta o să fie arestat în cursul dimineaţii şi, în sfîrşit — partea cea mai rea — c-or s-o răpească pe domnişoara...

„Ce neruşinare, adevărată neruşinare!" repeta ea în gînd ; apoi începu să bată din nou în poartă.

Şi inima-i bătea, înspăimîntată. „C-o să-l aresteze pe general ? Bine, ce să-i faci, asta-i treaba lui de bărbat, şi gata. Dar să se lege de domnişoara... Sfinte Cristoase ! Ar fi o nenorocire groaznică. Aş pune capul jos că asta-i ticluită de derbedeii ăia neruşinaţi care vin în oraş cu apucăturile lor de tîlhari !"

Bătu din nou. Casa, strada, aerul, totul răsuna ca o tobă. Era deznădăjduită că nu-i deschide nimeni. Începu să citească, literă cu literă, numele cîrciumioarei din colţ, ca să-i treacă vremea : *El Tustep*... Nu era mult de citit dacă nu se uita şi la ce spuneau siluetele acelea zugrăvite de o parte şi de alta a uşii : de o parte un bărbat şi de alta o femeie. Din gura femeii ieşea această invitaţie : „Vino să dansăm un *tustepel*", iar peste umărul bărbatului, care strîngea în mînă o sticlă, răspundea altă inscripţie : „Nu, pentru că eu dansez tocmai un *tustepoi !...*"

Obosită de atîta bătut — nu era nimeni acasă sau nu voiau să-i deschidă — împinse poarta. Neîntîmpinînd rezistenţă, mîna o duse înainte... Nu era închisă cu cheia ? Îşi strînse în jurul ei şalul cu ciucuri, străbătu vestibulul cu inima bătînd să-i spargă pieptul şi intră în coridor fără să ştie de ea. Se opri, îngheţată, încremenită de realitate ca pasărea de alice, palidă, abia răsuflînd, cu privirea goală, cu membrele paralizate, văzînd vasele de flori de pe

jos, cozile de *quetzal*[1], paravane şi cioburi de geam, oglinzi sparte, dulapuri distruse, broaşte forţate, hîrtii, haine, mobilă şi covoare. Totul devastat, totul învechit într-o noapte : totul transformat într-un morman netrebnic, în gunoi fără viaţă, fără căldură, fără suflet...

Doica rătăcea cu capul spart, ca o fantomă printre ruinile acelui cuib părăsit, căutîndu-şi domnişoara.

— Ha-ha-ha, rîdea ea. Hi-hi-hi... Unde te ascunzi, Camila ? Acuşi pun mîna pe tine, lasă...

. . . .

— De ce nu răspunzi ?... Cucu ! Unde eşti ? Cucu ! Cucu ! Cucu !

. . . .

Ea credea că se joacă de-a v-aţi-ascunselea cu Camila. O căuta şi iar o căuta prin toate colţurile, printre flori, pe sub paturi, pe după uşi, răvăşind toate ca un vîrtej...

— Ha, ha, ha !... Hi, hi, hi... Hu, hu, hu... Cucu, cucu ! Ieşi, fetiţă mică, ieşi, c-am obosit căutîndu-te... Ha, ha, ha... Ieşi !... Cucu ! Te văd, te văd... Hi, hi, hi... Hu, hu, hu !...

Şi tot căutînd aşa, se sprijini de marginea fîntînii şi, văzîndu-şi chipul în apa liniştită, începu să ţipe ca o maimuţă rănită şi să rîdă cu rîsul acela care se preface, ajungînd pe buze, în tremur de frică ; cu părul căzut pe ochi şi cu mîinile acoperindu-şi părul şi faţa, se cinchi încet-încet jos, ca să scape de ciudata arătare oglindită-n fîntînă. Mormăind, se ruga de iertare, ca şi cum s-ar fi ruşinat — ea faţă de ea — că e atît de urîtă, atît de bătrînă, atît de mărunţică, atît de despletită... Deodată scoase alt ţipăt. Prin ploaia laţelor de păr şi printre vergelele dege-

---

[1] Pasăre cu pene verzi şi roşii, trăind în America tropicală (n. t.).

telor, văzuse soarele sărind de pe acoperişul casei, căzînd asupra ei şi smulgînd din ea o umbră, umbra la care se uita ea acum în curte. Îmboldită de furie, se ridică în picioare şi, înverşunîndu-se împotriva propriei sale umbre şi a propriului său chip, începu să izbească apa şi pămîntul — apa cu mîinile, pămîntul cu picioarele. Voia să le şteargă. Umbra se răsucea ca un animal biciuit, dar, cu toate c-o pisa cu călcîiele, rămînea tot acolo. Iar chipul i se spărgea în bucăţi cînd răscolea lichidul cu mîinile, dar, de îndată ce zbuciumul apei înceta, apărea din nou. Urlă cu turbare de fiară văzînd că nu poate distruge pulberea aceea de cărbune presărată pe pietre şi care, frămîntată cu picioarele, se răsucea ca şi cum ar fi simţit cu adevărat loviturile, după cum nu putea să distrugă nici pulberea cealaltă, luminoasă, care tremura pe apă cu un nu ştiu ce din chipul ei şi pe care o stîlcea cu palmele şi pumnii.

Picioarele începuseră să-i sîngereze, mîinile-i cădeau de oboseală, şi totuşi umbra şi chipul ei dăinuiau încă, indestructibile.

Cuprinsă de spaimă şi înnebunită de furie, cu disperarea celui care atacă pentru ultima oară, se aruncă cu capul asupra fîntînii...

Doi trandafiri căzură în apă...

Ramura unui măceş spinos îi scosese ochii...

Se zvîrcoli pe pămînt, întocmai ca propria ei umbră, pînă rămase fără simţire, la piciorul unui portocal, pe care-l pătau cu sînge florile unei plante agăţătoare.

Trecea pe stradă muzica militară. Ce vigoare şi ce aer marţial! Ce sete de arcuri triumfale! Totuşi, în pofida silinţei trompeţilor de-a sufla tare şi în ritm, vecinii, departe de-a se deştepta cu nerăbdarea eroilor sătui de-a vedea spada odihnindu-se în pacea aurită a holdelor, deschideau ochii asupra unei poto-

lite zile de sărbătoare, cu umila intenţie de-a ruga pe Dumnezeu să-i ferească de gînduri rele, de cuvinte rele şi de fapte rele împotriva Domnului Preşedinte al republicii.

Ieşind dintr-un leşin scurt, doica auzi şi ea muzica. Era în întuneric. Desigur, domnişoara venise în vîrful picioarelor şi-i acoperise ochii cu mîinile, pe la spate.

— Camila, fetiţa mea, ştiu că eşti tu, lasă-mă să te văd ! bolborosi, ducîndu-şi mîinile la faţă ca să-şi smulgă de pe ochi mîinile domnişoarei, care-i pricinuiau o durere groaznică.

Vîntul ducea în jos, pe stradă, ciorchini de zgomote. Muzica şi întunericul orbirii, care-i acoperea ochii ca într-un joc de copii, îi aduseră aminte de şcoala din Satul Vechi unde învăţase primele litere. Un salt în timp şi se văzu, aproape mare, stînd la umbra manghierilor [1] şi-apoi încet, încetişor, un alt salt, şi iat-o într-un car tras de boi, mergînd pe-un drum oblu, în miros de fîn. Scîrţîitul roţilor făcea să sîngereze, ca o dublă coroană de spini, tăcerea căruţaşului — tinerelul imberb care-o făcuse femeie. Rumegînd neostoit, boii obosiţi trăgeau carul nupţial. Beţia cerului deasupra cîmpiei elastice... Dar amintirea se destrăma repede şi, cu năvala unei cascade, vedea intrînd în casă un val de oameni... Gîfîitul lor de bestii, ţipetele drăceşti, loviturile, sudălmile, rîsetele groase şi sparte, pianul care ţipa, răguşit ca şi cum i-ar fi smuls măselele cu mîna, domnişoara, mistuindu-se ca un parfum, şi-o lovitură de măciucă în mijlocul frunţii, urmată de-un vaiet neomenesc şi de-o umbră imensă...

Soţia lui Genaro Rodas, Niña Fedina, o găsi pe doică trîntită jos, în curte, cu obrajii scăldaţi în

[1] Arbore cu fructe ovale, de culoare galbenă şi aromatice (n. t.).

sînge, cu părul încîlcit şi cu îmbrăcămintea sfîşiată în bucăţi, luptînd cu muştele pe care mîini invizibile i le aruncau — ca pe nişte pumni de seminţe — în faţă. Cuprinsă de spaimă, ca şi cum ar fi întîlnit o stafie, Niña se năpusti în casă.

— Săraca de ea, săraca de ea ! murmura într-una. Sub o fereastră, găsi scrisoarea pe care i-o scrisese generalul fratelui său Juan. Îi recomanda să aibă grijă de Camila... Dar Niña Fedina n-o citi toată, pe de-o parte pentru c-o chinuiau ţipetele doicii, care păreau că ies din oglinzile sparte, din geamurile făcute zob, din scaunele spintecate, din tablourile date jos de pe pereţi, din dulapurile sfărîmate, iar pe de altă parte pentru că nu se mai gîndi decît cum să fugă mai iute. Îşi şterse sudoarea de pe faţă cu batista, împăturită în patru, pe care-o mototolea, nervoasă, în mîna-i împodobită cu inele ieftine ; puse scrisoarea în sîn şi se îndreptă cu toată graba spre stradă.

Prea tîrziu. Un ofiţer cu mîna grea o prinse pe pragul porţii. Casa era înconjurată de soldaţi. Din curte se auzea ţipătul doicii, pe care-o chinuiau muştele.

Lucio Vásquez, care, la rugăminţile Masacuatei şi ale Camilei, supraveghea casa generalului din poarta cîrciumii, simţi că i se taie răsuflarea văzînd c-o înhaţă pe soţia lui Genaro Rodas, prietenul căruia-i povestise chiar în noaptea aceea, încălzit de băutură, despre arestarea lui Canales.

— Se-ncurcă lucrurile ! exclamă crîşmăriţa, care ieşise în uşă tocmai cînd o prindeau pe Niña Fedina.

Un soldat se apropie de cîrciumă. „Caută pe fata generalului", îşi spuse Masacuata cu inima strînsă de frică. Tot aşa crezu şi Vásquez, căruia i se făcu părul măciucă. Soldatul se apropie ca să le spună să închidă. Traseră obloanele şi rămaseră la pîndă după

ele, căutînd să vadă, prin crăpături, ce se întîmplă în stradă.

Vásquez prinse din nou curaj în semiîntuneric şi, sub pretextul spaimei, vru s-o mîngîie pe Masacuata, dar aceasta, ca de obicei, nu se lăsă. Cît pe-aci să-i dea şi palme.

— Da mofturoasă mai eşti !

— Zău ? Nici nu mă gîndesc să mă las pipăită de unul ca tine. Vezi, nu ţi-am spus eu azi-noapte că zăpăcita asta se-nvîrte pe lîngă fata generalului ?

— Taci, că te pot auzi, o întrerupse Vásquez. Vorbeau aplecaţi, ca să poată privi în stradă printre şipcile oblonului.

— Nu fă pe prostul, că doar vorbesc încet !... Dacă nu ţi-aş fi spus ieri că femeia asta se ţine după fata generalului ca să-i boteze plodul, tu l-ai fi adus şi pe Genaro, şi se afla toată povestea.

— Îhî, răspunse Vásquez, horcăind, ca şi cum ar fi vrut să dea la o parte pînza aceea pe care-o simţea lipită, îndărătnic, între nas şi gît.

— Nu fi scîrbos ! Adevărat că n-ai nici un pic de educaţie !

— Da delicată mai eşti !

— Psst !

Procurorul militar cobora în acel moment dintr-o trăsură hodorogită.

— Procurorul... spuse Vásquez.

— Şi pentru ce vine ? întrebă Masacuata.

— Ca să-l aresteze pe general...

— Şi pentru asta s-a îmbrăcat ca un papagal ? Ia priveşte-l ! Ha, ha, ha ! Ce-ar fi să-i smulgi una din penele alea grozave de şi le-a pus pe cap ?

— Ce tot spui acolo ? Te cam întreci cu gluma ! E îmbrăcat aşa pentru că de aici se duce la Preşedinte.

— Bine de el !

— Dacă nu l-au prins azi-noapte pe general, s-a zis cu mine !

— De ce azi-noapte ?

— Sst, ţine-ţi gura !

Cînd Procurorul coborî din droşcă, se dădură ordine cu voce scăzută, şi un căpitan, urmat de-un grup de soldaţi, intră în casa lui Canales cu sabia scoasă din teacă într-o mînă şi cu revolverul într-alta, ca ofiţerii din cromolitografiile înfăţişînd bătăliile din războiul ruso-japonez.

După cîteva minute — secole pentru Vásquez, care urmărea totul cu sufletul la gură — ofiţerul se întoarse, cu chipul descompus, palid şi agitat, ca să-l informeze pe Procuror de ceea ce se întîmpla.

— Ce ?... Ce ?!... strigă Procurorul.

Cuvintele ofiţerului se desluşeau cu greu din pricina răsuflării lui gîtuite.

— A... a fugit ? urlă Procurorul şi două vine i se umflară pe frunte ca două semne negre de întrebare. Şi au... au... prădat casa ?...

Fără a pierde o clipă, dispăru pe o uşă, urmat de ofiţer. O singură privire, repede ca fulgerul, şi se întoarse în stradă, cu mîna-i grăsuţă şi mînioasă încleştată pe mînerul stiletului şi atît de palid, încît buzele i se confundau cu spălăcitele lui mustăţi.

— Tare-aş vrea să ştiu cum de-a izbutit să fugă ! exclamă ieşind pe poartă. Ordin urgent, că doar de asta s-a inventat telefonul, ca să capturăm duşmanii guvernului. Vulpe bătrînă ! Cum pun mîna pe tine, te şi spînzur ! N-aş vrea să fiu în pielea ta !

Privirea Procurorului căzu ca un fulger asupra Niñei Fedina. Un ofiţer şi un sergent o aduseseră aproape cu forţa în locul unde vocifera el.

— Căţea ! îi spuse şi, fără s-o slăbească din ochi, adăugă : O s-o facem noi să spună tot ! Locotenente,

ia zece soldaţi şi du-o iute unde trebuie. La secret, auzi ?

Un ţipăt încremenit umplu văzduhul, un ţipăt unsuros, sfîşietor, de om jupuit.

— Doamne-Dumnezeule, parcă-l răstignesc pe nenorocitul ăsta ! se văicări Vásquez. Ţipetele doicii, tot mai ascuţite, îi sfredeleau pieptul.

Masacuata îl corectă, dispreţuitoare :

— N-auzi că-i femeie ? Crezi că toţi bărbaţii au vocea piţigăiată ca tine ?

— Ia mai taci...

Procurorul ordonă să se percheziţioneze toate casele din vecinătate. Grupuri de soldaţi, sub comanda caporalilor şi sergenţilor, se răspîndiră în toate părţile. Percheziţionau curţi, odăi, dependinţe, terase, fîntîni. Se urcau pe acoperişuri, răscoleau dulapuri, paturi, covoare, rafturi, butoaie, bufete şi lăzi. Dacă vecinul zăbovea puţin pînă să deschidă uşa, o spărgeau cu patul puştii. Cîinii lătrau furioşi, strîngîndu-se alături de stăpînii lor palizi. Din fiecare casă ţîşneau lătraturile ca apa dintr-o stropitoare...

— Să ştii că percheziţionează şi-aici ! spuse Vásquez, căruia-i pierise aproape şi graiul de spaimă. În ce ne-am băgat ! Şi dacă ne-ar fi ieşit ceva, dar aşa, pe daiboj...

Masacuata alergă s-o înştiinţeze pe Camila.

— Eu sînt de părere, spuse Vásquez intrînd după ea, să-şi acopere faţa şi să plece...

Şi, fără să aştepte răspuns, se întoarse spre uşa dinspre stradă.

— Staţi, staţi, continuă el punînd ochiul la crăpătură. Procurorul a contramandat ordinul şi nu mai percheziţionează. Am scăpat.

Din doi paşi, crîşmăriţa ajunse la uşă, ca să vadă cu ochii ei ceea ce anunţa Lucio cu atîta bucurie.

— Uite-ţi şi răstignitul, şopti ea.

— Cine-i asta?
— Servitoarea, doica, nu vezi? Şi adăugă, ferindu-şi corpul de mîna pofticioasă a lui Vásquez: Stai locului, nu-nţelegi? Stai locului, fir-ai...
— Săraca, ia priveşte cum o tîrăsc!
— Parc-ar fi trecut tramvaiul peste ea!
— De ce s-or fi uitînd cruciş cei ce mor?
— Lasă-mă, nu vreau să mai văd.
O escortă, la ordinele unui căpitan cu sabia în mîini, o scotea, tîrîş, din casa lui Canales, pe nefericita doică. Procurorul n-o putu interoga. Cu douăzeci şi patru de ore mai înainte, zdreanţa aceasta umană, care acum agoniza, era sufletul unei case unde singura preocupare a gureşului canar era să-şi urzească intrigile cu grăunţele de mei ale glasului, a şuvoiului fîntînii să-şi ticluiască cercurile lui concentrice, a generalului pasienţele lui interminabile, iar a Camilei capriciile.
Procurorul sări în trăsură, urmat de un ofiţer. Vehicolul dispăru îndată după primul colţ al străzii. Apăru o targă, purtată de patru oameni, murdari şi zdrenţăroşi, ca să ducă la morgă cadavrul doicii. Trupa plecă în formaţie de defilare spre una din cazărmi, şi Masacuata deschise cîrciuma. Vásquez se aşeză pe locul lui obişnuit, pe bancă, ascunzîndu-şi cu greu mîhnirea pricinuită de arestarea soţiei lui Genaro Rodas. Capul îi era fierbinte ca un cuptor de ars cărămizi, mahmureala alcoolului îi pătrunsese prin toţi porii, iar din cînd în cînd, aducîndu-şi aminte de fuga generalului, îl cuprindea ameţeala.
Între timp, Niña Fedina scurta din drumul închisorii, luptîndu-se cu soldaţii din escortă care-o îmbrînceau, la fiecare pas, de pe trotuar spre mijlocul străzii. Se lăsa înghiontită, fără să zică nimic, dar deodată, din mers, ca şi cum ar fi ajuns la limitele răbdării,

lipi pe obrazul unuia din ei o palmă zdravănă. Un neaşteptat pat de puşcă fu răspunsul imediat, iar alt soldat o lovi pe la spate. Se-mpletici, dinţii începură să-i clănţăne, şi înaintea ochilor începu să-i joace stele verzi.

— Prăpădiţilor ! La asta vă folosesc armele !... Ar trebui să vă fie ruşine ! interveni o femeie care se întorcea de la piaţă cu un coş de verdeţuri şi fructe.

— Ia-o din loc, femeie ! îi strigă un soldat.

— Neobrăzatule !

— Vedeţi-vă de drum, doamnă, strigă un sergent, vedeţi-vă de drum, sau n-aveţi nici o treabă ?

— Da voi aveţi, trîntorilor ? !

— Ţine-ţi gura, sau te plesnim !

— Auziţi, să mă plesnească ! Asta-i culmea ! Nişte „ăia“ stafidiţi, nişte coate-goale cu pantalonii rupţi în fund ! Aţi vrea să batjocoriţi oamenii, iar ei să stea cuminţi, cu botul pe labe ! Şleahtă de derbedei !... Să ocărîţi lumea numai aşa, de plăcere !

Patrula îşi continuă drumul şi, între trecătorii care-o priveau înfricoşaţi, necunoscuta apărătoare a soţiei lui Genaro Rodas rămase, puţin cîte puţin, în urmă, în timp ce, înconjurată de soldaţi, Niña Fedina îşi continua drumul spre închisoare, tragică, descompusă, cu faţa scăldată în sudoare, măturînd pămîntul cu ciucurii şalului.

Trăsura Procurorului militar se ivi la colţul casei avocatului Abel Carvajal în clipa în care acesta, cu joben şi în jachetă, pleca spre palat. Procurorul făcu să se bălăbănească întreg vehicolul sărind de pe pernă drept în mijlocul trotuarului. Carvajal închisese tocmai poarta casei şi-şi punea, cu grijă, o mănuşă, cînd fu arestat de colegul său. Un pichet de soldaţi îl conduse prin mijlocul străzii, în ţinută de ceremonie,

la secţia a doua de poliţie, împodobită pe din afară cu steguleţe şi foiţă colorată. Îl duseră de-a dreptul la celula în care se aflau arestaţi studentul şi paracliserul.

XIV

SĂ CÎNTE TOT UNIVERSUL !

Străzile apăreau puţin cîte puţin în lumina fugară a zorilor, printre acoperişurile şi cîmpurile care răspîndeau o răcoare de aprilie. Pe alocuri se distingeau siluetele catîrilor care aduceau laptele în goană mare, îmboldiţi de ţipetele şi biciul argatului care-i mîna, în timp ce mînerele vaselor de metal zornăiau, ciocnindu-se. Zorile se revărsau, de asemeni, şi asupra vacilor care aşteptau să fie mulse pe pragul caselor bogate sau la răscrucile din cartierele nevoiaşe, printre clienţii bolnavi, convalescenţi sau condamnaţi fără scăpare, cu ochii cîrpiţi de somn, înfundaţi în cap şi sticloşi. Cînd le venea rîndul, se apropiau ca să-şi ia ei înşişi laptele, aplecînd vasul cu meşteşug, aşa ca să nu se facă spumă şi să capete cît mai mult lichid. Treceau pe străzi femeile care aduceau pîine. Cu capul plecat adînc pe piept, cu spatele arcuit, cu pulpele încordate şi picioare goale, păşeau încet, şovăitor, împovărate de enorme coşuri — unele peste altele — pagode care lăsau în aer un miros de aluat cu zahăr şi cu susan prăjit. În zilele de sărbătoare naţională, trompetele se auzeau pe aici de dimineaţă, deşteptare muzicală care isca fantasme de metal şi vînt, simfonie de mirosuri, strănuturi de culori, în timp ce — mai

clar, mai dogit — răsuna, timid şi îndrăzneţ totdeodată, glasul clopotelor anunţînd prima liturghie. Timid şi îndrăzneţ, pentru că dangătul lor care trezea, în zilele de sărbătoare religioasă, gust de ciocolată şi de prăjitură, în zilele de sărbătoare naţională amintea de lucrurile interzise.

Sărbătoare naţională...

De pe străzi, o dată cu mirosul de pămînt reavăn, se urca bucuria locuitorilor care aruncau apă pe fereastră ca să nu se ridice prea mult praf cînd vor trece, spre palat, trupele cu drapelul. Drapelul mirosea a batistă nouă. Treceau apoi şi echipajele impresionante ale „măririlor" : generali în uniforme sclipitoare mirosind a naftalină, doctori în fracuri, care mai păstrau încă iz de dulap închis, unii purtînd joben, alţii tricorn cu pene. Funcţionarii mărunţi mergeau pe jos, într-o anume ordine, după importanţa lor, determinată în ochii bunului guvern de preţul înmormîntării pe care-avea să le-o plătească într-o bună zi statul.

O, Doamne, cerul şi pămîntul sînt pline de mărirea ta ! Izolat de toţi, departe de tot, în mijlocul prietenilor, Preşedintele se lăsa văzut, fericind astfel poporul care preţuia aşa de mult strădaniile lui.

O, Doamne, cerul şi pămîntul sînt pline de mărirea ta ! Doamnele simţeau divina putere a zeului adorat. Prelaţii corpolenţi îl tămîiau. Juriştii se credeau într-o adunare prezidată de Alfons Înţeleptul [1]. Diplomaţii arborau un aer măreţ, ca şi cum ar fi fost la Versailles, la curtea Regelui Soare. Ziariştii — din ţară şi din străinătate — se felicitau că se află

---

[1] *Alfons al X-lea cel Înţelept*, regele Castiliei şi Leonului (1252—1284) ; a încurajat literatura şi artele, fiind el însuşi autorul unor cunoscute poeme, *Cantigas* (n. t.).

în prezenţa unui nou Pericle[1]. O, Doamne, cerul şi pămîntul sînt pline de mărirea ta! Poeţii se credeau la Atena, cel puţin aşa pretindeau ei în faţa lumii. Un cioplitor de statui de sfinţi, care se socotea egalul lui Fidias[2], surîdea dînd ochii peste cap şi frecîndu-şi mîinile auzind cum se aclamă pe străzi numele măritului cîrmuitor. O, Doamne, cerul şi pămîntul sînt pline de mărirea ta! Un compozitor de marşuri funebre, adept entuziast al lui Bachus, îşi arăta faţa de pătlăgea roşie la un balcon, căutînd să vadă pe unde mai era pămîntul.

Chip-de-înger îşi deschise drum printre invitaţi. (Era frumos şi rău ca satana.)

— Poporul cere să ieşiţi în balcon, Domnule Preşedinte!

— ...poporul?

Stăpînul puse în acest cuvînt un semn de întrebare. Tăcerea domnea în jurul lui. Sub povara unei mari tristeţi, pe care-o înfrînse, plin de mînie, înainte de-a ajunge să i se vadă în ochi, se ridică din fotoliu şi se duse în balcon.

Apăru în faţa poporului înconjurat de prietenii săi. Un grup de femei venise să sărbătorească fericita aniversare a zilei cînd scăpase de la moarte. Cea care se însărcinase cu pronunţarea discursului, imediat ce-l văzu pe Preşedinte, începu:

— „Fiu al poporului!..."

Stăpînul îşi înghiţi saliva amară, amintindu-şi poate de anii lui de student, petrecuţi lîngă o mamă fără mijloace de existenţă, într-un oraş împietrit de rea-

---

[1] Celebru oratar şi om de stat atenian, sprijinitor al artelor şi literelor, supranumit, pentru elocvenţa şi comportarea sa, „Olimpianul" (499—429 î.e.n.) (n.r.).

[2] Cel mai mare sculptor al Greciei antice (n. aprox. 496—m. 451 î.e.n.) (n.r.)

voinţă ; dar favoritul, pe care-l mînca limba, îndrăzni să adauge încet :

— Ca Isus, fiu al poporului...

— „Fiu al poporului, reluă oratoarea, da, al poporului ! În această zi de radioasă frumuseţe soarele străluceşte pe cer, lumina lui îţi ocroteşte ochii şi viaţa şi ne dă drept pildă munca aceea sacrosanctă datorită căreia pe bolta cerească lumina urmează umbrei, umbra, nopţii negre şi necruţătoare, de unde-au apărut mîinile criminale care, în loc să semene ogoarele, aşa cum tu, stăpîne, ne înveţi, au semănat sub paşii tăi o bombă care, în ciuda ştiinţificei sale preparaţii europene, te-a lăsat nevătămat..."

Un ropot de aplauze acoperi vocea oratoarei, pe care răuvoitorii o porecliseră Limbă-de-vacă, şi, asemeni evantaielor, o serie de urale vînturară aerul în jurul eroului şi al suitei sale.

— Trăiască Domnul Preşedinte !

— Trăiască Domnul Preşedinte al republicii.

— Trăiască Domnul Preşedinte constituţional al republicii !

— Într-un singur glas, care să răsune pînă la marginea lumii şi să nu amuţească niciodată, într-un singur glas să strigăm : Trăiască Domnul Preşedinte constituţional al republicii, părintele patriei, şeful marelui partid liberal, liberal la suflet şi ocrotitor al tinerimii studioase !

Limbă-de-vacă reluă :

— „În noroi ar fi zăcut, terfelit, steagul nostru dacă aceşti răi fii ai patriei, sprijiniţi în încercarea lor criminală de duşmanii Domnului Preşedinte, şi-ar fi atins scopul. Dar ei nu s-au gîndit niciodată că mîna lui Dumnezeu veghea şi veghează asupra preţioasei existenţe prezidenţiale, spre mulţumirea tuturor celor care, ştiindu-l demn de a fi Primul Cetăţean al

Naţiunii, l-au înconjurat cu dragostea lor în acele momente *dramaturgice*, îl înconjoară şi-l vor înconjura întotdeauna cînd va fi necesar!

Da, domnilor... domnilor şi doamnelor, astăzi, mai mult decît oricînd, ştim că, dacă s-ar fi atins ţelurile sinistre din acea zi de tristă amintire pentru ţara noastră, care întinde mîna tuturor popoarelor *cilivizate*, patria ar fi rămas orfană de tatăl şi ocrotitorul ei, pe mîinile celor care ascut în umbră pumnalele pentru a răni pieptul Democraţiei, aşa cum a spus acel mare tribun care s-a numit Juan Montalvo[1]!

Datorită Dumneavoastră, flamura continuă să fluture neîntinată, iar de pe stema ţării n-a fugit nici pasărea care, asemeni păsării *tenis*[2], a renăscut din cenuşa *mamilor*[3], care au declarat independenţa naţională în acea auroră a libertăţii Americii, fără să se verse o singură picătură de sînge, ratificînd astfel dorinţa de libertate dovedită de acei *mani* indieni care au luptat pînă la moarte pentru cucerirea libertăţii şi a drepturilor omului!

Şi de aceea, domnilor, venim astăzi să sărbătorim pe multilustrul ocrotitor al claselor nevoiaşe, pe cel care veghează asupra noastră cu dragoste de părinte şi ne conduce ţara, aşa cum am mai spus, spre culmea progresului căruia Fulton[4] i-a dat un nou impuls

---

[1] Scriitor ecuadorian (1833—1889), adversar înverşunat al dictatorului Garcia Moreno (n. t.).

[2] Oratoarea, incultă, pronunţă greşit numele păsării Fenix, care, potrivit legendelor antichităţii, trăia mai multe secole, se ardea ea însăşi pe un rug şi renăştea din propria ei cenuşă (n. t.).

[3] Pronunţare greşită a cuvîntului latin *manes*, care denumea sufletele morţilor, considerate de romani ca divinităţi (n. t.).

[4] *Robert Fulton* (1765—1815), inginer american, a aplicat forţa aburilor la navigaţie, construind mici vapoare în 1807 (n. t.).

descoperind forţa aburilor, iar Juan Santa María[1] l-a apărat de piraţii invadatori dînd foc acelei fatale pulberării în ţinuturile eroicului Lempira[2]. Trăiască patria! Trăiască Preşedintele constituţional al republicii, şeful partidului liberal, binefăcătorul naţiei, ocrotitorul femeii lipsite de apărare, al copilului şi al educaţiei!"

Strigătele de „trăiască" ale Limbii-de-vacă se pierdură într-un incendiu de aclamaţii, stins apoi într-o mare de aplauze.

Cu mîna încleştată pe balustrada balconului de marmură, stînd din profil ca să nu-şi expună pieptul şi plimbîndu-şi capul dintr-o parte într-alta asupra adunării, cu sprîncenele încruntate şi ochii la pîndă, Preşedintele rosti cîteva cuvinte de răspuns. Bărbaţii şi femeile îşi şterseră mai mult decît o lacrimă.

— Domnule Preşedinte, îndrăzni Chip-de-înger auzindu-l suflîndu-şi nasul, dacă aţi intra?... Mulţimea vă face rău la inimă...

Procurorul militar se repezi către Preşedinte, care se întorcea din balcon urmat de cîţiva prieteni. Voia să-i raporteze despre fuga generalului Canales şi să-l felicite pentru discurs înaintea celorlalţi, dar, ca toţi cei care se apropiaseră cu intenţia aceasta, se opri ţintuit de o teamă ciudată şi, pentru a nu rămîne cu mîna în aer, i-o întinse lui Chip-de-înger.

Favoritul îi întoarse spatele, şi în acel moment Procurorul — cu mîna în aer încă — auzi prima detunătură dintr-o serie de explozii care se urmară rapid, la cîteva secunde una de alta, ca nişte salve

[1] Aluzie la fapta eroică a lui *Juan Santa María* (1831—1856), mort în lupta contra armatei aventurierului american Walker, care invadase Nicaragua. El a incediat pulberăria inamicului cu preţul vieţii lui (n. t.).

[2] Şef indian, care a luptat eroic împotriva conchistadorilor spanioli (n. t.).

de artilerie. Apoi se auziră țipete, toată lumea începu să alerge, să sară peste scaunele răsturnate ; femeilor le veni rău și se auzi pasul soldaților care, cu mîna în cartușiera ce nu se deschidea destul de repede, cu pușca încărcată, se răspîndeau ca boabele de orez între mitraliere, oglinzi sparte, ofițeri și tunuri...

Un colonel dispărea pe scară în sus, cu revolverul în mînă. Altul cobora pe-o scară în spirală, cu revolverul în mînă. Totuși, nu era nimic. Un căpitan sări peste pervazul ferestrei, tot cu revolverul în mînă. Altul se repezi, tot așa, la ușă. Nu era nimic, nu era nimic. Totuși aerul era rece. Încet-încet, invitații se apropiară unii de alții — unul era lac de spaimă, altul își pierduse mănușile ; celor care-și redobîndeau culoarea feței nu le revenea graiul, iar celor care-și regăseau graiul, le lipsea culoarea feței. Ceea ce însă nu putu spune nimeni fu pe unde și cînd se făcuse nevăzut Președintele.

La picioarele unei scări zăcea, lungit pe jos, primul toboșar al fanfarei militare. Se rostogolise de la etaj, cu tobă cu tot, pricinuind acel strigăt general de : „Să scape cine poate !“

XV

UNCHI ȘI MĂTUȘI

Favoritul plecă de la palat între mai-marele puterii judecătorești, un bătrînel în jachetă și cu joben, amintind de șobolanii din desenele pentru copii, și un reprezentant al poporului, uscat și cojit ca un sfînt din aceia a căror vechime n-o punea nimeni la îndoială.

Discutau amîndoi, cu argumente de-ţi lăsa gura apă, dacă-i mai bine să meargă la *Grand-Hôtel* sau la o crîşmă de prin împrejurimi pentru a se lepăda de spaima pricinuită de idiotul acela de toboşar pe care ei l-ar trimite, fără pic de remuşcare, la închisoare, în iad sau într-un loc şi mai groaznic. Cînd vorbea reprezentantul poporului, partizanul *Grand-Hôtel*-ului, părea că edictează norme obligatorii cu privire la locurile cele mai alese pentru a goli sticlele, operaţie care, în definitiv, avea urmări favorabile pentru finanţele statului — îi sporea încasările. Cînd vorbea magistratul, o făcea cu emfaza celui care pronunţă o sentinţă executorie : „...consider că e de natura bogăţiei adevărate lipsa de ostentaţie şi, ca atare, amice, eu prefer un han modest, unde te simţi bine între prieteni, unui hotel somptuos, unde nu tot ce străluceşte e aur".

Chip-de-înger îi lăsă discutînd la colţul palatului — era mai bine să nu se bage în acel conflict între autorităţi — şi o luă prin cartierul El incienso [1] în căutarea casei lui don Juan Canales. Era cazul ca domnul acesta să meargă sau să trimită în grabă pe cineva ca să-şi ia nepoata de la barul *El Tus-tep*. „Să se ducă el sau să trimită pe altcineva, ce-mi pasă mie ! îşi zicea el ; important e să nu mai depindă de mine, să existe aşa cum exista pînă ieri, cînd nici nu ştiam că există, cînd nu însemna nimic pentru mine..." Două sau trei persoane se dădură în lături din faţa lui, cedîndu-i trotuarul în chip de salut. Mulţumi fără să se uite cine erau.

Dintre toţi fraţii generalului, numai don Juan locuia în El incienso, într-una din casele apropiate de El cuño, cum era numită monetăria care, fie spus în treacăt, era o clădire de o solemnitate hidoasă.

[1] În romîneşte „tămîia" (n. t.).

Bastioane cu tencuiala scorojită întăreau zidurile mucegăite, iar prin ferestrele apărate de zăbrele de fier, se ghiceau sălile cu aspect de cuşti pentru fiare. Acolo se păzeau milioanele diavolului.

Cînd favoritul bătu în poartă, răspunse, furios, un cîine. După înverşunarea cu care lătra cerberul, se ghicea că e legat.

Cu pălăria în mînă, păşi pragul uşii Chip-de-înger — era frumos şi rău ca satana — mulţumit că se găsea în locul unde urma s-o lase pe fiica generalului, dar şi ameţit de lătratul cîinelui şi de repetatele invitaţii — după dumneavoastră, vă rog, după dumneavoastră — ale unui bărbat congestionat, surîzător şi burtos, care nu era altul decît don Juan Canales.

— Poftiţi vă rog, fiţi aşa bun, pe aici, vă rog, după dumneavoastră, domnule. Cărui fapt îi datorăm plăcerea acestei vizite ?

Don Juan spunea toate astea ca un automat, cu un ton care n-avea nici o legătură cu teama pe care-o simţea în prezenţa acestui preţios personaj, intimul Domnului Preşedinte.

Chip-de-înger străbătu salonul cu privirea. Cum mai lătra după vizitatori blestematul acela de cîine ! Băgă de seamă că din grupul de portrete al fraţilor Canales scoseseră portretul generalului. O oglindă, în partea cealaltă a salonului, reproducea golul lăsat de portret şi o parte din salonul cu tapet de hîrtie, pe vremuri galbenă, culoarea formularelor de telegrame.

Cîinele — se gîndi Chip-de-înger, în timp ce don Juan epuiza frazele obişnuite ale repertoriului său de formule amabile — continuă să fie sufletul casei, ca în timpurile primitive. Apărarea tribului. Pînă şi Domnul Preşedinte avea o haită de cîini aduşi din străinătate.

Prin oglindă, îl văzu pe stăpînul casei frămîntîndu-şi mîinile cu disperare. După ce debitase frazele

de convenienţă, don Juan Canales, ca un bun înotător, se aruncase în apă pînă la fund.

— Aici, în casa mea — spunea el — soţia mea şi cu mine am dezaprobat cu adevărată indignare purtarea fratelui meu Eusebio ! Ce oroare ! O crimă e întotdeauna un lucru respingător, şi în acest caz, mai mult decît în oricare altul, victima fiind o persoană atît de apreciată în toate privinţele, un om care era onoarea armatei noastre şi mai ales — spuneţi-o şi dumneavoastră — un prieten al Domnului Preşedinte !

Chip-de-înger păstra tăcerea groaznică a celui care, neputînd salva o persoană din lipsă de mijloace, o vede cum se îneacă — tăcere comparabilă numai cu aceea a vizitatorilor cînd amuţesc, temîndu-se şi să accepte şi să respingă ceea ce aud spunîndu-se.

Văzînd că vorbele lui cad în gol, don Juan îşi pierdu capul şi, ca un om gata să se înece, începu să bată aerul cu mîinile, căutînd să atingă fundul cu picioarele. Simţea că-i clocoteşte creierul. Se credea amestecat în asasinatul de la Portalul Domnului şi în vastele lui ramificaţii politice. Faptul că nu era vinovat nu-i va servi la nimic, absolut la nimic. La ora asta, probabil că-l şi implicaseră ; sigur că-l implicaseră ! Loterie, amice, loterie ! Loterie, amice, loterie ! Întreaga ţară era cuprinsă şi sintetizată în fraza aceasta, pe care o striga Tío Fulgencio [1], un om al lui Dumnezeu, catolic fervent şi negustor priceput, care vindea bilete de loterie pe stradă. În locul lui Chip-de-înger, Canales vedea silueta de schelet a lui Tío Fulgencio, ale cărui oase, fălci şi degete păreau ţinute cu sîrmele nervilor. Tío Fulgencio strîngea geanta de piele neagră sub braţu-i colţuros, îşi descreţea faţa şi, frămîntîndu-se în nişte pantaloni cu fundul imens,

---

[1] *Tío* înseamnă unchi, dar şi bade, neică. Aici ar fi „nea Fulgencio“ (n.t.).

scotea falca înainte, ca să spună cu o voce care-i ieşea pe nas şi prin gura fără dinţi : „Amice, singura lege pe acest pămînt e loteria : e o chestie de loterie să mergi la închisoare, o chestie de loterie să te împuşte sau nu şi tot o chestie de loterie e să ajungi deputat, diplomat, preşedinte de republică, general, ministru ! La ce bun să studiezi, cînd totul e loterie ? Loterie, amice, loterie, cumpără deci un bilet de loterie." Şi scheletul acela noduros, trunchiul acela răsucit de viţă se scutura de rîsul care-i ieşea din gură ca o cascadă de numere cîştigătoare.

Chip-de-înger, cu totul departe de ceea ce gîndea don Juan, îl observa în tăcere, întrebîndu-se ce putea avea comun cu Camila acel om laş şi respingător.

— Pe la noi s-aude, mai bine spus i s-a povestit soţiei mele, că se intenţionează să fiu implicat şi eu în asasinatul colonelului Parrales Sonriente !... continuă Canales, ştergîndu-şi broboanele mari de sudoare care i se scurgeau de pe frunte cu o batistă, scoasă cu mare greutate din buzunar.

— Eu nu ştiu nimic, îi răspunse sec favoritul.

— Ar fi nedrept ! Şi, cum v-am mai spus, noi am dezaprobat din primul moment fapta lui Eusebio. Afară de aceasta, nu ştiu dacă dumneavoastră sînteţi la curent, în ultima vreme noi ne vedeam foarte rar cu fratele meu. Aproape niciodată. Mai bine zis chiar niciodată. Treceam unul pe lîngă altul ca doi străini : bună ziua, bună ziua ; bună seara, bună seara ; atît, şi nimic mai mult.

Vocea lui Juan începuse să devină nesigură. Soţia lui urmărea convorbirea de după un paravan şi crezu prudent să vină în ajutorul bărbatului ei.

— Prezintă-mă, Juan ! exclamă ea apărînd şi salutînd pe Chip-de-înger cu o înclinare a capului şi cu un surîs curtenitor.

— Da, într-adevăr ! răspunse, zăpăcit, soţul, ridicîndu-se în picioare o dată cu favoritul. Am plăcerea să vă prezint pe soţia mea !

— Judith Canales...

Chip-de-înger auzi numele soţiei lui don Juan, dar nu-şi aminti să-l fi spus pe al său.

În timpul acelei vizite pe care o prelungea fără motiv, sub influenţa forţei inexplicabile ce începuse să-i stăpînească inima şi să-i dezorganizeze existenţa, cuvintele care n-aveau nici o legătură cu Camila îi sunau în urechi fără să lase vreo urmă.

„De ce nu-mi vorbesc oamenii aceştia de nepoata lor ? gîndea el. Dacă mi-ar vorbi de ea, le-aş da atenţie, dacă mi-ar vorbi de ea, le-aş spune să nu fie îngrijoraţi, pentru că don Juan nu-i implicat în nici un asasinat ; dacă mi-ar vorbi de ea... Dar ce prost sînt ! Ce-aş vrea oare ? Camila să nu mai fie Camila ! Să rămînă aici cu ei şi eu să nu mă mai gîndesc la ea ; eu, ea, ei... Ce prost sînt ! Ea şi ei, iar eu nu, eu singur, departe, fără ea..."

Doña Judith — aşa semna dînsa, cu „h" la urmă — luă loc pe sofa şi-şi duse la nas batista de dantelă, luînd un aer de aşteptare.

— V-am întrerupt conversaţia, iertaţi-mă... Spuneaţi că...

— Spu...

— Da...

— Îi...

Toţi trei vorbiră în acelaşi timp şi, după cîţiva „continuaţi, vă rog", „continuaţi, vă rog" de cel mai graţios efect, don Juan, fără să-şi dea seama, rămase să vorbească el. („Dobitocule !", îi strigă din ochi soţia lui.)

— Îi povesteam tocmai prietenului nostru cît de indignaţi am fost noi doi atunci cînd am aflat —

în mod pur confidenţial — că fratele meu Eusebio e unul din asasinii colonelului Parrales Sonriente...

— A, da, da, aprobă doña Judith, ridicîndu-şi promontoriul sînilor. Am spus, şi eu şi Juan, că generalul, cumnatul meu, n-ar fi trebuit să-şi mînjească niciodată galoanele cu asemenea grozăvie, şi ceea ce-i şi mai rău acum — ca o culme a nenorocirii — se zice că vor să-l implice şi pe soţul meu !

— Tocmai din cauza asta îi explicam lui don Miguel că raporturile dintre noi şi fratele meu erau foarte reci, că eram ca nişte duşmani... da, nişte duşmani de moarte ; el nu putea să mă vadă nici măcar în fotografie, iar eu pe el şi mai puţin !

— Ei, nu chiar aşa... Ştiţi, neînţelegeri familiare, care despart întotdeauna pe oameni şi dau naştere la certuri ! adăugă doña Judith, lăsînd să plutească în aer un suspin.

— Am înţeles, le tăie vorba Chip-de-înger ; don Juan să nu uite însă că între fraţi există întotdeauna legături indestructibile...

— Cum adică, don Miguel ? Eu, complice ?

— Daţi-mi voie !

— Să nu credeţi aşa ceva, interveni doña Judith, cu ochii plecaţi. Toate legăturile se distrug cînd sînt în joc chestiuni băneşti ; e trist că-i aşa, dar lucruri de astea se văd în fiecare zi : banul nu respectă sîngele !

— Daţi-mi voie ! Eu spuneam că între fraţi sînt legături indestructibile pentru că, în ciuda profundelor divergenţe care existau între don Juan şi general, acesta, văzîndu-se pierdut şi obligat să părăsească ţara, mi-a spus că...

— E un netrebnic dacă m-a amestecat în crimele lui ! O calomnie mîrşavă !

— Bine, dar nici nu-i vorba de-aşa ceva.

— Juan, Juan, lasă-l pe don Miguel să vorbească.

— Mi-a spus că se bizuie pe ajutorul dumneavoastră ca fiica lui să nu rămînă părăsită şi m-a rugat să vorbesc cu dumneavoastră ca, dacă puteţi, s-o adăpostiţi aici...

De data aceasta fu Chip-de-înger cel care simţi că vorbele lui cad în gol. Avu impresia că vorbeşte unor persoane care nu înţeleg spaniola. Între don Juan, pîntecos şi proaspăt bărbierit, şi doña Judith, care-şi grămădise parcă sînii într-o roabă, vorbele lui cădeau în oglindă, simbol al absenţei lor totale.

— Şi dumneavoastră vă revine să vedeţi ce trebuie făcut pentru această copilă.

— A, da, fireşte !... Imediat ce don Juan află că Chip-de-înger nu venise să-l aresteze, îşi redobîndi siguranţa-i de om important. Nu ştiu ce să vă răspund, căci, ca să fiu sincer, chestiunea asta vine ca o surpriză... În casa mea, se-nţelege, nici gînd... Ce vreţi, nu mă pot juca cu focul... Aici, cu noi, desigur că biata fată s-ar simţi foarte bine, dar nici soţia mea şi nici eu nu sîntem dispuşi să pierdem prietenia persoanelor care ne vizitează şi care n-ar vedea cu ochi buni faptul că am deschis uşa căminului nostru cinstit fiicei unui duşman al Domnului Preşedinte... Pe de altă parte, e ştiut de toţi că celebrul meu frate a oferit... cum să spun ? da, a oferit pe fiica lui unui prieten intim al Şefului Naţiunii, pentru ca acela, la rîndul lui...

— Şi toate acestea, după cum se ştie, numai ca să scape de închisoare, îl întrerupse doña Judith, scufundînd promontoriul sînilor în prăpastia unui suspin. Aşa cum spunea Juan, şi-a oferit fiica unui prieten al Domnului Preşedinte, care, la rîndul lui, trebuie s-o ofere însuşi Preşedintelui. Acesta, după cum e logic şi natural, respinge o propunere aşa de josnică şi, în acel moment, „Prinţul oştirii", aşa cum fusese poreclit de la acel faimos discurs, văzînd că

n-are nici o ieşire, hotărî să fugă şi să ne-o lase nouă pe domnişoara lui... Să-i fie... Ce se putea aştepta de la cel care-a aruncat, ca pe-o ciumă, asemenea bănuială asupra familiei sale şi discreditul asupra numelui său ?! Să nu credeţi că noi n-am suferit din pricina urmărilor acestei afaceri. Ne-a scos peri albi, nu alta, martori ne sînt Dumnezeu şi sfînta Fecioară !

Un fulger de mînie trecu prin noaptea adîncă pe care o adăpostea în ochi Chip-de-înger.

— Atunci nu mai avem nimic de discutat...

— Ne pare rău pentru dumneavoastră că v-aţi dat osteneala să veniţi pînă la noi. Dacă m-aţi fi chemat...

— Iar pentru dumneavoastră, completă doña Judith pe soţul ei, am fi acceptat cu toată dragostea, dacă nu ne-ar fi fost absolut imposibil.

Chip-de-înger ieşi fără să se uite la ei şi fără să rostească un cuvînt. Cîinele lătra înfuriat, tîrînd lanţul pe pămînt de la un capăt la altul al sîrmei.

— Voi merge la ceilalţi fraţi, spuse Miguel la despărţire, pe prag.

— Nu vă mai pierdeţi vremea, se grăbi să-i răspundă don Juan ; dacă eu, care am reputaţie de conservator, pentru că locuiesc în acest cartier, n-am primit-o în casă, ei, care sînt liberali... ei bine, ei vor crede că sînteţi nebun sau că e vorba pur şi simplu de-o glumă...

Spuse aceste cuvinte cînd ajunse aproape în stradă. Închise apoi poarta încet, îşi frecă mîinile grăsuţe şi se întoarse spre casă după un moment de nehotărîre. Simţea o dorinţă de nestăpînit să mîngîie pe cineva, dar nu pe nevastă-sa, aşa că se duse să caute cîinele, care continua să latre.

— Lasă cîinele în pace dacă vrei să pleci ! îi strigă doña Judith din curte, unde tăia trandafiri, folosind

clipele prielnice cînd soarele, spre amurg, nu mai avea atîta putere.

— Da, plec acum...

— Atunci grăbeşte-te, că eu trebuie să merg la biserică să-mi fac rugăciunile şi nu vreau să ies pe străzi după ora şase, mai ales astăzi.

XVI

ÎN CASA NOUĂ[1]

La cîteva minute după ora opt dimineaţa (fericiţi oamenii din vremea clepsidrei cînd nu exista tic-tacul ceasornicelor noastre, iar timpul nu se măsura cu salturi mărunte de insectă !), Niña Fedina fu închisă într-o celulă în formă de ghitară, aproape ca un mormînt, după ce i se făcuseră formele obişnuite şi cercetaseră îndelung tot ce avea şi purta pe ea. O percheziţionară din tălpi pînă în creştet, de la unghii pînă la subsuori, peste tot — lucru nespus de supărător — şi minuţiozitatea spori atunci cînd îi găsiră în cămaşă o scrisoare de-a generalului Canales — scrisă chiar de el — scrisoarea pe care o ridicase de pe jos în casa acestuia.

Obosită să stea în picioare în celula aşa de îngustă că nu putea face doi paşi, se aşeză pe pămînt — la urma urmelor era mai bine să stea jos — dar, după cîteva minute, se ridică din nou. Frigul podelei îi cuprindea picioarele, mîinile, urechile — carnea îngheaţă uşor — şi rămase iarăşi cîtva timp în picioare,

[1] Închisoare (n. t.).

dar mai tîrziu se aşeză din nou, apoi iar se ridică, şi iar se aşeză, şi iar se ridică...

În curte se auzea cîntecul deţinutelor pe care le scoteau din celulă la soare. Cu toată amărăciunea din sufletele lor, cîntecele aveau ceva proaspăt, ceva din savoarea legumelor crude. Unele cîntece, îngînate pierdut, cu o voce adormită, erau de o crudă monotonie, a cărei apăsare grea, înlănţuitoare o întrerupeau, deodată, ţipete disperate... Blestemau, înjurau, se ocărau...

Din primul moment, Niña Fedina fu înspăimîntată de o voce ţipătoare, care repeta neîncetat, pe ton de psalmodie :

De la Casa Nouă
la Casa ruşinii,
cerul meu iubit,
nu-i decît un pas ;
şi cum sîntem singuri,
cerul meu iubit,
dă-mi o sărutare.
Ay, ay, ay, ay !
Dă-mi o sărutare,
că de-aci la Casa
destrăbălării,
cerul meu iubit,
nu-i decît un pas.

Primele două versuri nu se potriveau cu restul cîntecului, şi totuşi tocmai această uşoară discordanţă părea să accentueze şi mai mult strînsa înrudire dintre casele rău famate şi închisoare. Ritmul se frîngea, sacrificat realităţii, pentru a sublinia adevărul chinuitor care-o făcea pe Niña Fedina să se înfioare. Se temea să nu-i fie teamă şi tremura încă înainte de-a simţi toată spaima, neînţeleasa şi îngrozitoarea

spaimă care o cuprinse mai tîrziu, cînd vocea aceea de patefon răguşit, ascunzînd în ea mai multe mistere decît o crimă, o pătrunse pînă la oase.

Să aibă ca singură mîncare un cîntec atît de amar era nedrept. O ființă jupuită de vie nu s-ar fi zbătut în chinuri aşa de cumplite cum se zvîrcolea ea, în celulă, auzind cîntecul deținutelor care, uitînd că patul prostituatei e mai înghețat chiar decît patul închisorii, îl socoteau poate ca o supremă speranță de libertate şi iubire.

Amintirea fiului ei o potoli. Se gîndea la el ca şi cum l-ar purta încă în pîntece. Mamele nu izbutesc niciodată să se simtă complet goale de fiii lor. Primul lucru pe care-l va face cînd va ieşi de la închisoare va fi să-l boteze. Pregătise totul. Ce drăguțe erau fustița şi bonețica pe care i le dăruise domnişoara Camila ! Avea de gînd să dea *tamal* şi ciocolată la micul dejun, orez ca la Valencia şi *pipian* [1] la prînz, sirop de scorțişoară, *horchata* [2], înghețată şi prăjiturele seara. Iar tipografului cu un ochi de sticlă îi va comanda să-i tipărească mici imagini, pe care le va dărui prietenilor. Şi-ar mai vrea să închirieze şi două trăsuri „de la Schumann", cu cai din aceia mari cît locomotivele, înhămați cu lanțuri argintate şi zornăitoare, şi cu vizitii în redingotă şi joben. Apoi încerca să-şi alunge gîndurile astea de frică să nu i se întîmple şi ei ceea ce se povesteşte că i s-a întîmplat celui care, în ajunul nunții, îşi spunea : „Să vezi mîine, la ora asta, ce bucurie pe capul meu !" ; dar a doua zi, înainte de nuntă, trecînd pe stradă, i-a căzut o cărămidă în cap.

---

[1] Mîncare americană, preparată din carne de berbec, de găină şi de curcan, cu slănină şi cu migdale pisate (n. t.).

[2] Băutură răcoritoare, preparată din migdale, semințe de dovleac, apă şi zahăr (n. t.).

Gîndurile i se întoarseră la copilul ei, şi atît de adîncă îi fu bucuria, încît privea fără să înţeleagă păienjenişul de desene indecente de pe perete. Vederea lor, cînd îşi dădu seama de ele, o tulbură din nou. Cruci, fraze cuvioase, nume de oameni, numere cabalistice se împleteau cu draci cu corpul răsucit ca nişte candelabre şi flori cu petale în formă de degete, caricaturi de judecători şi de magistraţi, şi bărci, şi ancore, şi leagăne, şi sticle, şi mîini care se strîngeau, şi ochi, şi inimi străpunse de pumnale, şi sori cu mustăţi ca poliţiştii, şi luni cu faţă de domnişoară bătrînă, şi stele, şi ceasornice, şi sirene, şi ghitare cu aripi, şi săgeţi...

Înspăimîntată, vru să se îndepărteze de lumea aceea de nebunie perversă, dar se lovi de celelalte ziduri murdărite şi ele cu obscenităţi. Mută de spaimă, închise ochii : era o femeie care începea să se rostogolească pe un teren alunecos, iar la trecerea ei, în loc de ferestre, se deschideau prăpăstii, şi cerul îi arăta stelele aşa cum arată un lup dinţii.

Pe jos, un popor de furnici ducea o libarcă moartă.

De la Casa Nouă
la Casa ruşinii,
cerul meu iubit...

Şi cîntecul revenea, frecîndu-i uşor carnea vie cu ace subţiri de sticlă, ca pentru a-i toci pudoarea femeiască.

În oraş continua serbarea în cinstea Preşedintelui republicii. În Piaţa Centrală se ridica, noaptea, clasicul ecran — asemeni unui eşafod — pe care se proiectau fragmente de filme ceţoase în faţa unei mulţimi care părea că asistă, cu evlavie, la un autodafe. Clădirile publice se desprindeau, iluminate, pe fondul cerului. O turmă de paşi se încolăcea ca un

turban în jurul parcului circular, împrejmuit de un grilaj format din zăbrele foarte ascuţite la vîrf. În nopţile de sărbătoare, societatea cea mai aleasă se aduna acolo, învîrtindu-se mereu, în cerc, în timp ce oamenii din popor asistau la reprezentaţia cinematografică sub stele, într-o tăcere religioasă. Înghesuiţi ca sardelele, bătrîni şi bătrîne, holtei şi bărbaţi căsătoriţi (aceştia nici nu-şi mai ascundeau plictiseala), căscînd care mai de care, urmăreau de pe băncile şi scaunele grădinii pe trecători, făcînd complimente fetelor şi salutîndu-şi prietenii. Din cînd în cînd, bogaţi şi săraci ridicau ochii spre cer: exploda cîte o rachetă şi imediat risipea în aer toate mătăsurile curcubeului.

Prima noapte petrecută în celulă e îngrozitoare. Cel închis rămîne treptat-treptat în umbră, ca în afara vieţii, şi intră într-o lume de cleştar. Zidurile dispar, acoperişul se şterge, pămîntul se mistuie, şi totuşi sufletul e atît de departe de-a se simţi liber! Mai degrabă îşi simte moartea!

Niña Fedina începu, zorit, să se roage. „Adu-ţi aminte, preamilostivă fecioară Maria, că niciodată nu s-a întîmplat să fie părăsit vreunul din cei care s-au pus sub ocrotirea ta, cerînd de la tine ajutor şi apărare! Aşa şi eu, însufleţită de această încredere, vin acum la tine, ocrotitoare a fecioarelor, mă apropii de tine şi, plîngîndu-mi păcatele, mă arunc la picioarele tale. Nu întoarce faţa de la rugile mele, preasfîntă fecioară, ci auzi-le şi primeşte-le." Umbra o strîngea, parcă, de gît. Nu putu să se roage mai mult. Se lăsă să cadă jos, şi cu braţele, pe care le simţi lungi, foarte, foarte lungi, îmbrăţişă pămîntul îngheţat, toate pămînturile îngheţate ale tuturor celor închişi, ale tuturor celor care suferă pe nedrept,

ale celor prigoniţi pentru dreptate, ale tuturor muribunzilor şi-ale călătorilor... Şi astfel începu să recite litania :

Ora pro nobis[1]...
Ora pro nobis...
Ora pro nobis...
Ora pro nobis...
Ora pro nobis...
Ora pro nobis...
Ora pro nobis...
Ora pro nobis...

Încetul cu încetul, se ridică. Îi era foame. Cine-i va da să sugă copilaşului ei ? Tîrîş, se apropie de uşă şi bătu în ea zadarnic.

Ora pro nobis...
Ora pro nobis...
Ora pro nobis...

În depărtare se auziră douăsprezece bătăi de clopot...

Ora pro nobis...
Ora pro nobis...

În lumea fiului ei...

Ora pro nobis...

Douăsprezece bătăi, le numără bine... Reînsufleţită, se sili să se închipuie în libertate şi izbuti. Se văzu în casa ei, între lucrurile şi cunoscuţii ei, spunîndu-i Juanitei : „Bună ziua, îmi pare bine că te văd !" ; se văzu ieşind din casă şi bătînd din palme ca s-o cheme pe Gabrielita, supraveghind căr-

---

[1] Roagă-te pentru noi... (lat.).

bunii, salutînd cu o plecăciune pe don Timoteo. Prăvălioara ei îi apăru ca ceva viu, ca şi cum ar fi împrumutat ceva din fiinţa ei şi din a tuturora...

Afară, serbarea continua, cu ecranul cinematografic în locul eşafodului şi cu înconjurul parcului de către sclavii înhămaţi la roată.

Cînd se aştepta mai puţin, se deschise uşa celulei. Zgomotul zăvoarelor o făcu să-şi tragă picioarele ca şi cum s-ar fi simţit, dintr-o dată, pe marginea unei prăpăstii. Doi oameni o căutară în întunecime şi, fără să-i spună o vorbă, o împinseră pe un coridor îngust, pe care vîntul nopţii îl mătura cu suflarea lui rece. Trecu apoi prin două săli cufundate în întuneric, spre un birou luminat. Cînd intră îl văzu pe Procurorul militar vorbind în şoaptă cu grefierul.

„Ăsta e domnul care cîntă la orgă la biserica Virgen del Carmen ! îşi spuse Niña Fedina. Mi se părea mie că-l cunosc atunci cînd m-au arestat : acolo l-am văzut, în biserică. Nu trebuie să fie om rău !..."

Ochii Procurorului militar se fixară asupra ei îndelung. Apoi o întrebă, în general, de nume, vîrstă, stare civilă, profesie, domiciliu. Soţia lui Rodas răspunse acestor întrebări în chip lămurit, adăugînd şi ea o întrebare tocmai cînd grefierul scria ultimul ei răspuns ; dar întrebarea nu fu înţeleasă prea bine pentru că, în acel moment, sună telefonul şi se auzi, sporită de tăcerea din camera vecină, o voce răguşită de femeie, care spunea : „Da ! Ce-ai mai făcut ?... Îmi pare tare bine. Am trimis-o pe Canducha azi-dimineaţă să întrebe... Rochia ? Rochia cade frumos, e bine tăiată... Cum ?... Nu, nu-i pătată... Spun că nu-i pătată... Da, dar să nu lipsiţi... Da, da... Da... Veniţi neapărat... Cu bine... Noapte bună... Cu bine..."

Între timp, Procurorul militar răspundea la întrebarea Niñei Fedina pe un ton familiar de ironie crudă, batjocoritoare :

— Nu te îngriji, că pentru asta sîntem noi aici, ca să-i informăm pe cei care, întocmai ca şi dumneata, nu ştiu de ce sînt arestaţi...

Şi, schimbînd glasul, cu ochii de broscoi crescuţi în orbite, adăugă încet :

— Dar mai înainte trebuie să-mi spui ce făceai dumneata în casa generalului Eusebio Canales azidimineaţă ?

— Mă... mă dusesem să-l caut pe general pentru o treabă...

— Ce treabă ? Se poate şti ?

— O treabă acolo, nu prea cine ştie ce, domnule. Aveam să-i spun o vorbă. Să vedeţi... Am să vă spun totul dintr-o dată : ca să-i spun c-aveau să-l aresteze pentru asasinarea colonelului aceluia nu mai ştiu cum îi zice, de l-au omorît la Portalul Domnului.

— Şi mai ai îndrăzneala să întrebi pentru ce-ai fost arestată ? Tîlhăroaico ! Asta ţi se pare ţie puţin ? Tîlhăroaico ! Puţin, hai ? Puţin !...

La fiecare *puţin*, indignarea Procurorului creştea.

— Aşteptaţi, domnule, să vă spun, că nu e ceea ce credeţi dumneavoastră ! Aşteptaţi, pentru numele lui Dumnezeu, că, atunci cînd am ajuns eu la casa generalului, el nu mai era acolo, eu nu l-am văzut şi n-am văzut pe nimeni, plecaseră cu toţii, casa era goală, şi numai servitoarea alerga încoa şi încolo.

— Şi asta ţi se pare puţin ? Asta-i puţin ? La ce oră ai ajuns acolo ?

— Tocmai bătea şase dimineaţa ceasul de la La Merced, domnule !

— Ce bine-ţi mai aduci aminte ! Şi de unde ştiai dumneata că generalul avea să fie arestat ?

— De unde ştiam eu ?
— Da, dumneata !
— De la bărbatu meu !
— Şi pe bărbatul dumitale cum îl cheamă ?
— Genaro Rodas !
— Şi el de la cine ştia ? Cum de ştia ? Cine i-a spus ?
— Un prieten de-al lui, domnule, unul din poliţia secretă, numit Lucio Vásquez ; el i-a povestit bărbatului meu, iar bărbatul meu mie.
— Şi dumneata generalului ! îi luă vorba, grăbit, Procurorul.
Niña Fedina îşi mişcă, hotărîtă, capul, ca şi cum ar fi zis : „Doamne fereşte, nici gînd de-aşa ceva !"
— Şi pe ce drum a apucat generalul ?
— Dar, pentru numele lui Dumnezeu, eu nu l-am văzut pe general, v-am mai spus doar ! Nu mă înţelegeţi ? Nu l-am văzut, nu l-am văzut ! Ce interes aş avea să vă spun că nu ; şi cu atît mai rău dacă domnul acela scrie acolo, în declaraţie, că l-am văzut ! şi arătă spre grefier care o privi din nou, cu figura lui spălăcită şi pătată de pistrui, asemeni unei sugative care a băut numeroase puncte de suspensie.
— Pe dumneata nu te priveşte ce scrie el ! Răspunde la întrebare ! Pe ce drum a apucat generalul ?
Urmă o tăcere mai îndelungată. Apoi, şi mai dură, vocea Procurorului silabisi tare şi apăsat :
— Pe ce drum a apucat generalul ?
— Nu ştiu ! Ce vreţi să vă răspund ? Nu ştiu, nu l-am văzut, nu i-am vorbit !... Poftim întîmplare !
— Faci rău că tăgăduieşti, fiindcă autorităţile ştiu totul, absolut totul, şi ştiu că dumneata ai vorbit cu generalul !
— Zău dacă nu-mi vine să rîd !
— Ascultă ce-ţi spun şi nu rîde, că autorităţile ştiu totul, totul ! Auzi ? Totul ! La fiecare *totul* făcea

să tremure masa cu lovituri de pumn. Dacă nu l-ai văzut pe general, de unde ai scrisoarea asta ? A venit ea singură zburînd şi ţi s-a băgat în cămaşă, nu-i aşa ?

— Asta e o scrisoare pe care am găsit-o aruncată în casa generalului şi-am *rădicat-o* de pe jos cînd am plecat, dar mai bine nu vă mai spun nimic, fiindcă dumneavoastră tot nu mă credeţi, ca şi cum eu aş fi o mincinoasă.

— Am *rădicat-o !* Proasta, nu ştie nici să vorbească, zise grefierul.

— Haide, destul cu poveştile şi mărturiseşte adevărul. Cu minciunile nu faci decît să-ţi pregăteşti singură o pedeapsă pe care-o vei ţine minte toată viaţa !

— Ce v-am spus eu e adevărul ; acum, dacă dumneavoastră nu mă credeţi, eu nu vă pot sili să înţelegeţi cu băţul, aşa cum aş face cu copilul meu.

— O să te coste foarte scump, ia aminte la ce-ţi spun ! Şi, altceva : ce aveai dumneata de-a face cu generalul ? Ce-ţi era, ce eşti dumneata cu el ? Sora lui, sau... Ce-ai luat de la el ?

— Eu... de la general ? Nimic, nu l-am văzut decît poate de două ori, însă, să vedeţi, s-a întîmplat că fiica lui mi-a făgăduit să-mi boteze copilul...

— Asta nu-i un motiv.

— Era ca şi naşa fiului meu, domnule !

Grefierul adăugă, de la spatele Procurorului :

— Încearcă să ne „ducă"...

— Şi dacă mi-a fost milă, mi-am pierdut capul şi-am alergat acolo unde ştiţi a fost din pricină că Lucio i-a povestit lui bărbatu-meu că-n noaptea asta o s-o răpească un om pe fiica ge...

— Termină cu minciunile ! Mai bine mi-ai mărturisi de bunăvoie unde-i ascunzişul generalului, pe care eu ştiu că-l ştii, că eşti singura care-l ştii şi ni-l

vei spune aici numai nouă, numai mie!... Lasă plînsul, vorbeşte, te ascult!

Şi, coborînd glasul pînă la tonul unui confesor, adăugă:

— Dacă-mi spui unde se află generalul... haide, ascultă-mă, eu ştiu că dumneata ştii şi că-mi vei spune; dacă-mi spui locul unde s-a ascuns generalul, te iert, auzi? te iert; ordon să te pună în libertate şi de-aici te duci de-a dreptul acasă, liniştită... Gîndeşte-te... gîndeşte-te bine!

— Vai, domnule, dac-aş şti, v-aş spune! Dar nu ştiu, din nenorocire nu ştiu... Sfîntă Fecioară, ce să mă fac!

— De ce tăgăduieşti? Nu vezi că astfel îţi faci singură rău?

În pauzele care urmau după frazele Procurorului, grefierul îşi sugea măselele.

— Pentru că nu foloseşte la nimic să te iau cu binele, fiindcă sînteţi nişte ticăloşi — această ultimă frază o spuse Procurorul mai repede şi cu mînie crescîndă, ca un vulcan în erupţie — o să mi-o spui cu răul. Află că dumneata ai comis un delict foarte grav împotriva siguranţei statului şi că te găseşti în mîinile justiţiei ca fiind responsabilă de fuga unui trădător, uneltitor, răzvrătit, asasin şi duşman al Domnului Preşedinte... Şi asta înseamnă foarte mult, foarte, foarte mult!

Soţia lui Rodas nu ştia ce să facă. Cuvintele omului aceluia în care intrase parcă necuratul ascundeau o ameninţare apropiată, groaznică, ceva asemenea morţii. Simţi că-i tremură fălcile, degetele, picioarele... Cel căruia-i tremură degetele pare că şi-a scos oasele din ele şi că-şi scutură mîinile ca pe nişte mănuşi. Cel căruia-i tremură fălcile, fără să poată vorbi, pare că-şi telegrafiază spaima. Iar cel căruia-i tremură picioarele merge, parcă, într-o trăsură pe

care o tîrăsc, ca pe-un suflet dus de demoni, două fiare dezlănţuite.

— Domnule... se rugă ea.

— Bagă de seamă, că nu-i jucărie. Haide, repede! Unde-i generalul?

Departe, se deschise o uşă, pentru a lăsa să treacă plînsul unui prunc. Un plîns cald, disperat...

— Fă-o pentru copilul dumitale!

Nici nu rostise bine Procurorul aceste cuvinte, şi Niña Fedina, cu capul ridicat, căuta în toate părţile să vadă de unde venea plînsul.

— De două ore plînge mereu... Degeaba cauţi unde este... Plînge de foame şi va muri de foame dacă nu-mi spui locul unde se află generalul!

Femeia se repezi pe-o uşă, dar îi ieşiră înainte trei oameni, trei bestii întunecate, care, fără multă greutate, îi frînseră slabele ei puteri de femeie. În acea luptă zadarnică i se despleti părul, îi ieşi bluza din cordon şi i se desprinseră fustele. Dar puţin îi păsa că-i cade totul de pe ea. Aproape goală, se tîrî în genunchi spre Procuror, implorîndu-l s-o lase să-i dea piept copilaşului.

— Poţi să-i dai cît pofteşti, dar mai înainte spune-mi unde-i generalul!

— Pe sfînta Fecioară, domnule — se rugă ea, îmbrăţişînd picioarele Procurorului — pe sfînta Fecioară, lăsaţi-mă să-i dau băieţaşului meu să sugă, vedeţi că abia mai poate plînge, vedeţi că moare, şi după asta, dacă vreţi, omorîţi-mă.

— Aici nu folosesc la nimic sfintele fecioare! Dacă nu-mi spui unde stă ascuns generalul, rămîi aici, şi fiul dumitale n-are decît să plîngă pîn-o crăpa!

Ca nebună, îngenunche în faţa oamenilor care păzeau uşa. Apoi se luptă cu ei. Apoi se întoarse să

îngenunche iar înaintea Procurorului, să-i îmbrăţişeze picioarele.

— Domnule, pentru fiul meu!

— Păi da, pentru fiul dumitale: unde-i generalul? E inutil să cazi în genunchi şi să joci toată comedia asta. Dacă nu răspunzi la ce te întreb, ia-ţi nădejdea că-i vei da copilului să sugă.

Şi spunînd aceasta, Procurorul se ridică în picioare, obosit de-atîta stat pe scaun. Grefierul îşi sugea măselele; avea tocul gata pregătit să consemneze declaraţia care nu mai ieşea de pe buzele nefericitei mame.

— Unde-i generalul?

În nopţile de iarnă, apa plînge în burlane. Tot aşa se auzea şi plînsul copilului: gîlgîit, înfundat.

— Unde-i generalul?

Niña Fedina tăcea ca o sălbăticiune rănită, muşcîndu-şi buzele în neştire.

— Unde-i generalul?

Aşa trecură cinci, zece, cincisprezece minute. În sfîrşit, ştergîndu-şi buzele cu o batistă tivită cu negru, Procurorul adăugă, la întrebările pe care le repetase atîta, ameninţarea:

— Ei bine, dacă nu-mi spui, o să sfărîmi în mîini puţin var nestins, să vedem dacă nici aşa n-o să-ţi aminteşti de drumul pe care l-a luat Canales.

— Fac tot ce vreţi, dar mai înainte lăsaţi-mă să... să... să-i dau piept micuţului! Domnule, nu fiţi aşa, nu-i drept! Copilaşul n-are nici o vină, domnule! Pedepsiţi-mă pe mine cum vreţi!

Unul din oamenii care păzeau uşa o îmbrînci, trîntind-o la pămînt; iar altul îi dădu un picior, care-o lungi de-a binelea pe jos. Plînsul şi indignarea o făceau să nu mai vadă nici cărămizile, nici obiectele. Nu mai simţea decît plînsul copilului ei.

Era ora unu noaptea cînd începu să sfărîme cu mîinile var nestins, ca să n-o mai bată. Băieţaşul ei plîngea...

Din cînd în cînd, Procurorul repeta :

— Unde-i generalul ? Unde-i generalul ?

Ora unu...

Ora două...

În sfîrşit, ora trei... Băieţaşul ei plîngea...

Ora trei, cînd ea credea că-i aproape cinci...

Nu mai venea odată ora patru... Şi băieţaşul ei plîngea...

Ora patru... Şi băieţaşul ei plîngea...

— Unde-i generalul ? Unde-i generalul ?

Cu mîinile acoperite de crăpături nenumărate şi adînci, care se deschideau şi mai mult la fiecare mişcare, cu degetele jupuite la vîrf, numai carne vie, cu răni la încheieturi şi unghiile sîngerînde, Niña Fedina ţipa de durere tot frămîntînd varul cu mîna. Cînd se oprea, rugîndu-se, mai mult pentru copilul ei decît pentru ea, o copleşeau loviturile.

— Unde-i generalul ? Unde-i generalul ?

Ea nu asculta glasul Procurorului. Plînsul fiului ei, tot mai stins, îi umplea auzul !

La cinci fără douăzeci o părăsiră fără cunoştinţă, zăcînd pe podea. De pe buze i se prelingea o spumă groasă şi din sînii ei, brăzdaţi de crăpături mici, aproape invizibile, îi curgea laptele — mai alb ca varul. Din cînd în cînd, din ochii ei umflaţi se scurgeau lacrimi furişe.

Mai tîrziu — se iveau zorile — o duseră în celulă. Acolo se deşteptă alături de fiul ei muribund, îngheţat, fără viaţă, ca o păpuşă de cîrpă. Simţindu-se la sînul mamei, copilul se învioră un pic şi se aruncă asupra sînului cu lăcomie, dar punînd guriţa pe el şi simţind gustul acru al varului, lăsă sînul şi începu să plîngă. În zadar se strădui ea să-l facă să ia sînul

din nou. Cu pruncul în braţe, lovi orbeşte uşa... I se răcea în braţe... Se răcea... Se răcea... Nu era cu putinţă să lase să moară aşa o făptură nevinovată, şi începu să lovească uşa şi să ţipe...

— Ah ! îmi moare copilul... îmi moare copilul ! Viaţa mea, carnea mea, viaţa mea ! Săriţi, pentru numele lui Dumnezeu ! Deschideţi, deschideţi ! Îmi moare copilul ! Sfîntă Fecioară ! Sfinte Antoane ! Isuse !

Afară continua serbarea. A doua zi, întocmai ca cea dintîi : ecranul cinematografului în chip de eşafod şi înconjurul parcului de către sclavii legaţi la roată.

XVII

UNELTIRILE IUBIRII

— Vine, nu vine !

— Eu parcă-l şi văd !

— Întîrzie, dar nu-i nimic, nu-i aşa ? Numai să vină !

— De asta poţi să fii dumneata sigură aşa cum eşti sigură că acum e noapte. Primesc să-mi taie o ureche dacă nu vine. Nu te mai frămînta...

— Şi crezi c-o să-mi aducă veşti despre tata ? Chiar el s-a oferit...

— Bineînţeles... Cu atît mai mult...

— Ah ! De-ar da Dumnezeu să nu-mi aducă veşti rele ! Nu ştiu ce-i cu mine... Am să-nnebunesc... Aş vrea să vină mai repede, ca să scap de îndoială, iar, pe de altă parte, dacă-mi aduce veşti rele, mai bine să nu vină.

Din colţul bucătăriei improvizate, Masacuata urmărea palpitaţiile glasului Camilei, care vorbea lungită în pat. O lumînare, fixată pe pămînt, ardea în faţa fecioarei din Chiquínquirá.

— Aşa cum eşti dumneata, cred şi eu c-o să vină, şi încă cu veşti care-o să-ţi placă, adu-ţi aminte de vorba mea... Da de unde sînt eu aşa de sigură ? o să mă-ntrebi dumneata... Simt eu aşa, şi-n treburile inimii nu dau greş niciodată... Cînd e vorba de bărbaţi !... Ehei, dacă m-aş apuca să-ţi povestesc... E-adevărat că un deget nu-i la fel cu celelalte, şi totuşi sînt la fel : se-nfiinţează de parc-ar fi nişte cîini atraşi de mirosul osului !

Zgomotul foalelor mici cu care aţîţa focul întretăia frazele crîşmăriţei. Camila se uita la ea cum suflă în foc, dar nu-i dădea atenţie.

— Iubirea, copilă dragă, e ca o *granizada*[1]. Dacă începi s-o sugi imediat ce-i gata, găseşti sirop din belşug şi-i o plăcere ; ţîşneşte din toate părţile şi trebuie să te grăbeşti să-l înghiţi, că, de nu, se scurge ; dar după aceea... după aceea nu mai rămîne decît o bucată de gheaţă fără nici un gust şi fără nici o culoare.

Se auziră paşi pe stradă. Camila îşi simţi inima bătînd aşa de tare, încît trebui să şi-o apese cu amîndouă mîinile. Trecură prin faţa uşii şi se depărtară repede.

— Am crezut că-i el...

— N-o să mai întîrzie mult...

— Trebuie să se fi dus la unchii mei înainte de-a veni aici ; probabil c-are să vină şi unchiul Juan cu el...

— Cîţ ! cîţ ! Vezi că-ţi bea pisicul laptele, goneşte-l...

---

[1] Băutură rece, de obicei un sirop, conţinut într-o pojghiţă de gheaţă (n. t.).

Camila se întoarse ca să privească animalul, care, speriat de ţipătul crîşmăriţei, începuse să-şi lingă mustăţile muiate în lapte, aproape de ceaşca uitată pe un scaun.

— Cum îl cheamă pe pisicul dumitale ?

— Benjui...

— Eu aveam un pisoi căruia-i ziceam Gota şi era, de fapt, o pisică...

— Acuma s-aud, într-adevăr, paşi, poate că...

Era el.

În timp ce Masacuata desfereca uşa, Camila îşi trecu mîinile prin păr, ca să şi-l aranjeze cît de cît. Inima îi bătea puternic. La sfîrşitul acelei zile care i se păru, în unele momente, fără sfîrşit, interminabilă, eternă, faţa îi era umflată de plîns, istovită, fără viaţă, cu cearcăne la ochi, ca faţa unei bolnave care aude şuşotindu-se despre pregătirile propriei sale operaţii.

— Da, domnişoară, veşti bune ! spuse Chip-de-înger de la uşă, schimbîndu-şi expresia de mîhnire de pe figură.

Ea îl aştepta în picioare, cu o mînă pe capul patului, cu ochii plini de lacrimi, cu faţa rece. Favoritul îi mîngîie mîinile.

— Întîi veştile despre tatăl dumitale, întrucît interesează cel mai mult... Pronunţînd aceste cuvinte, privi pe Masacuata şi atunci, fără să schimbe tonul, îşi schimbă gîndul. Ei bine, tatăl dumitale nu ştie că eşti ascunsă aici...

— Şi el unde se află ?...

— Linişteşte-te !

— M-aş mulţumi să ştiu numai că nu i s-a întîmplat nimic !

— Luaţi loc, domnule... interveni crîşmăriţa, oferind bancheta lui Chip-de-înger.

— Mulţumesc.

— Şi cum, desigur, aveţi de vorbit mai multe, dacă nu vă mai trebuie nimic, îngăduiţi-mi să plec pentru cîteva minute. Mă întorc îndată. Mă duc să văd ce-i cu Lucio, căci a plecat de azi-dimineaţă şi nu s-a mai întors.

Favoritul fu cît pe-aci să-i ceară crîşmăriţei să nu-l lase singur cu Camila.

Dar Masacuata şi ajunsese în curticica întunecoasă, ca să-şi schimbe fusta, iar Camila îi spunea :

— Dumnezeu să te răsplătească pentru tot ceea ce faci ; mă auzi, doamnă ? Săraca, e aşa de bună ! Şi are haz cînd vorbeşte. Spune că dumneata eşti foarte bun, că eşti foarte bogat şi foarte simpatic şi că te cunoaşte de multă vreme...

— Da, e foarte bună. Totuşi, nu se putea vorbi în faţa ei cu toată încrederea şi e mai bine c-a plecat. Despre tatăl dumitale se ştie numai că a fugit, dar pînă nu trece frontiera nu vom avea ştiri sigure. Ia spune-mi : ai povestit ceva despre tatăl dumitale femeii acesteia ?

— Nu, pentru c-am crezut că ştie totul.

— E mai bine să nu ştie absolut nimic.

— Şi unchii mei ce ţi-au spus ?

— N-am putut să mă duc să-i văd pentru c-am alergat să capăt veşti despre tatăl dumitale, dar le-am anunţat vizita mea pentru mîine.

— Iartă-mă că te supăr atîta, dar înţelegi şi dumneata că m-aş simţi mai liniştită acolo, cu ei, mai ales cu unchiul Juan, care mi-e naş şi care s-a purtat cu mine ca un tată...

— Vă vedeaţi des ?

— Aproape în fiecare zi... Da, aproape zilnic, fiindcă atunci cînd nu mergeam noi la el, venea el la noi, singur sau cu soţia. E fratele pe care tata l-a iubit cel mai mult. Întotdeauna-mi spunea : „Dacă eu n-am să mai fiu cu tine, am să te las cu Juan, la

el trebuie să te duci şi să-l asculţi ca şi cum ar fi tatăl tău". Chiar duminica trecută am luat masa împreună.

— În orice caz, vreau să ştii că, dacă te-am ascuns aici, a fost pentru a te feri de maltratările poliţiei şi pentru că aici era mai aproape.

Oboseala lumînării, cu feştila netăiată, plutea ca privirea unui miop. Chip-de-înger se vedea în acea lumină micşorat, pe jumătate bolnav şi-o privea pe Camila, mai palidă, mai singură şi mai frumoasă ca niciodată în rochia ei de culoare galbenă ca lămîia.

— La ce te gîndeşti?

Vocea lui avea intimitatea unui om împăcat.

— Prin cîte necazuri o fi trecut bietul tata, fugind prin locuri necunoscute, întunecoase, nu ştiu nici eu cum, înfometat, însetat, căzînd de somn, fără adăpost! Sfînta Fecioară să-l întovărăşească! Toată ziua am ţinut lumînarea aprinsă...

— Nu te mai gîndi la astfel de lucruri, nu chema nenorocirea; totul se întîmplă aşa cum stă scris să se întîmple. Ce departe eram de-a ne închipui: dumneata că mă vei cunoaşte şi eu că-i voi putea fi de folos tatălui dumitale!...

Apoi îi luă o mînă — pe care ea i-o lăsă — să i-o mîngîie şi priviră amîndoi chipul Fecioarei.

Favoritul gîndea:

În colţul cerului de peruzele
Ce bine încăpeai, căci făurarul,
Cînd te-ai născut, din nea scoase tiparul
Trupului tău în forma unei stele!

Strofa, inexplicabilă în acele momente, rămase izolată în mintea lui şi se topi parcă în palpitaţia care învăluia sufletele amîndurora.

— Şi dumneata ce crezi? Tata va merge departe? Şi cam pe cînd se va şti...

— N-am nici-o idee, dar e o chestiune de zile...
— De multe zile ?
— Nu...
— Poate să aibă veşti unchiul meu Juan...
— Probabil...
— Pari stînjenit cînd îţi vorbesc de unchii mei...
— Cum poţi spune aşa ceva ! De loc. Dimpotrivă, socot că fără ei responsabilitatea mea ar fi mai mare. Unde te-aş duce eu dacă n-ar fi ei...

Chip-de-înger îşi schimba glasul cînd, încetînd cu născocirile despre fuga generalului, vorbea despre unchii ei. Se temea să nu-l vadă pe general întorcîndu-se legat şi urmat de escortă, sau rece ca marmura, înfăşurat într-o pătură însîngerată.

Uşa se deschise dintr-o dată şi Masacuata intră valvîrtej. Barele de la uşă se rostogoliră pe jos. Un suflu de aer făcu să pîlpîie lumina.

— Iertaţi-mă că vă întrerup, am venit într-un suflet... Lucio e arestat ! Îmi povestea tocmai o cunoscută de-a mea, cînd primii biletul ăsta. E la penitenciar... A pălăvrăgit nătărăul ăla de Genaro Rodas. Păcat că mai poartă pantaloni şi se numeşte bărbat. Presimţeam eu ; toată după-amiaza am fost fără chef. În fiecare clipă-mi zvîcnea inima : tac, tac, tac... Rodas le-a spus că dumneavoastră şi cu Lucio aţi răpit-o pe domnişoara de-acasă...

Favoritul nu putu să împiedice catastrofa. Un pumn de cuvinte şi — explozia... Camila, el şi biata lui iubire se făcură fărîme într-o clipă, în mai puţin de-o clipă... Cînd Chip-de-înger începu să-şi dea seama de realitate, Camila plîngea cu disperare, culcată pe pat, cu faţa în mîini ; crîşmăriţa vorbea mereu, povestind cu toate amănuntele răpirea, fără să înţeleagă că prin cuvintele ei prăbuşea o lume întreagă într-o prăpastie de deznădejde ; cît despre el, simţea că-l îngropau de viu, cu ochii deschişi.

După ce plînse cîtva timp, Camila se ridică, asemeni unei somnambule, cerînd crîşmăriţei ceva cu care să se acopere pentru a ieşi pe stradă.

Cînd aceasta îi dădu un şal, se întoarse către Chip-de-înger şi-i spuse :

— Dacă dumneata eşti, cum spui, un cavaler, însoţeşte-mă pînă la casa unchiului meu Juan.

Favoritul vru să spună ceea ce nu se poate spune, acel cuvînt de nerostit cu buzele şi care tremură în ochii tuturor celor pe care soarta îi loveşte în speranţele lor cele mai adînci şi mai intime.

— Unde mi-e pălăria ? întrebă el cu vocea răguşită de neliniştea şi teama pe care căuta să şi le înăbuşe.

Cu pălăria în mînă, se întoarse spre interiorul cîrciumioarei ca să privească încă o dată, înainte de-a pleca, locul în care se scufundase o iluzie.

— Dar... obiectă el atunci cînd ajunse lîngă uşă, mi-e teamă să nu fie prea tîrziu...

— Dacă ne-am duce într-o casă străină, da ; dar mergem la mine, căci, află dumneata, la oricare din unchii mei sînt ca la mine acasă...

Chip-de-înger o opri cu blîndeţe de-un braţ şi, ca şi cum şi-ar fi smuls sufletul, îi spuse adevărul cu brutalitate :

— La casa unchilor dumitale nici nu trebuie să te gîndeşti ; nu vor s-audă de dumneata, nu vor să ştie nimic de general, îl reneagă ca frate. Mi-a spus-o astăzi unchiul dumitale Juan...

— Dar dumneata însuţi mi-ai afirmat adineauri că n-ai văzut pe unchii mei şi că le-ai anunţat numai vizita !... Atunci cum rămîne ? Uiţi propriile dumitale cuvinte şi-mi calomniezi unchii ca să reţii în această cîrciumă prada care-ţi scapă din mîini ?! Unchii mei să nu vrea să audă de noi, să nu mă primească în casa lor ? Probabil nu eşti în toate

minţile! Vino, însoţeşte-mă, ca să te convingi de contrariul!

— Nu sînt nebun, crede-mă! Mi-aş da viaţa ca să nu suferi vreo jignire, şi dacă am minţit, am făcut-o pentru că... nu ştiu... Minţeam din compătimire, din cauză că voiam să-ţi cruţ, pînă-n ultima clipă, durerea pe care o vei încerca acum... Mă gîndeam să mă duc mîine iarăşi la ei, ca să-i rog din nou, să găsesc vreo altă soluţie, să le cer să nu te lase părăsită în stradă, dar acum nu mai e cu putinţă... Dumneata ai şi pornit spre ei, nu mai e cu putinţă...

Străzile luminate par şi mai singuratice. Crîşmăriţa ieşi cu lumînarea, care ardea în faţa fecioarei Maria, ca să le lumineze primii paşi. Vîntul o stinse. Pierind, limba flăcării schiţă gestul unei femei care îngenunche.

XVIII

BĂTĂI ÎN POARTĂ

Bum, bum, bum, bum!

Ca rachetele care explodează paralel cu pămîntul, loviturile în poartă şerpuiră prin toată casa, deşteptînd cîinele, care începu să latre pe dată spre stradă. Zgomotul îi arsese somnul. Camila întoarse capul către Chip-de-înger — pe pragul porţii unchiului său Juan se şi simţea în siguranţă — şi-i spuse, foarte mîndră:

— Latră pentru că nu m-a recunoscut! Rubin! Rubin! adăugă, chemînd cîinele care continua să latre. Rubin! Rubin! Sînt eu, Rubin! Nu mă cunoşti, Rubin? Fugi, du-te, să vină repede să-mi

deschidă... Şi, întorcîndu-se încă o dată către Chip-de-înger : Trebuie să mai aşteptăm puţin !

— Da, da, nu-ţi face griji pentru mine, să aşteptăm !

Vorba îi era fărîmiţată ca a unui om care a pierdut totul şi căruia-i e indiferent totul.

— Poate n-au auzit, poate că-i nevoie să batem mai tare.

Ridică şi lăsă să cadă cu zgomot, de mai multe ori, mîna de bronz aurit prinsă de poartă.

— Probabil că servitoarele dorm, deşi ar fi timpul să fi ieşit să vadă cine bate. Are dreptate tatăl meu care, suferind de insomnie, spune întotdeauna după o noapte nedormită : „Ferice de cei cu somn adînc".

În toată casa, Rubin era singurul care dădea semne de viaţă. Lătratul lui se auzea cînd la intrare, cînd înlăuntru, în curtea interioară. Alerga neobosit după loviturile din poartă, pietre aruncate asupra tăcerii care-o făcea pe Camila să simtă un nod ciudat în gît.

— Nu înţeleg, observă ea fără să se îndepărteze de poartă. Fără îndoială că dorm ; să bat mai tare, poate vin !

Bum, bum, bum !... Bum, bum, bum !

— Acuma trebuie să vină ! Sînt sigură că nu ne-au auzit încă !

— Pînă una-alta, văd că ies vecinii ! spuse Chip-de-înger.

Într-adevăr, deşi nu se vedea prin ceaţă, se auzea zgomotul uşilor.

— Bine, dar asta nu-nseamnă nimic, nu-i aşa ?

— Sigur că nu, bate, bate, nu te nelinişti din pricina asta !

— Să mai aşteptăm o clipă, să vedem dacă nu vin...

Şi, ca să facă să treacă timpul, Camila începu să numere în gînd : unu, doi, trei, patru... zece, unspre-

zece... douăzeci, douăzeci şi unu... douăzeci şi patru, do-uă-zeci-şi-cinci...

— Nu vin !

...douăzeci şi şase, douăzeci şi şapte — îi era frică să nu ajungă la cincizeci — treizeci... treizeci şi opt... Deodată, fără să ştie de ce, simţi că e adevărat ceea ce-i spusese Chip-de-înger despre unchiul Juan şi, înecată de spaimă, bătu încă o dată, şi încă o dată... *Bum, bum, bum !* Acum nici nu mai lăsa mîna de bronz din mînă... *Bumbum, bum, bum, bumbumbum !* Nu era cu putinţă ! *Bum !... Bum, bumbum, bum, bum, bum !*

Acelaşi răspuns, mereu : nesfîrşitul lătrat al cîinelui. Ce rău, de care nu-şi dădea seama, le făcuse ea, ca să nu-i deschidă poarta casei ? Bătu din nou. Speranţa îi renăştea la fiecare lovitură. Ce se va face ea dac-o vor lăsa pe stradă ? Numai gîndindu-se la lucrul acesta şi încremenea toată. Bătu din nou. Bătu cu înverşunare, ca şi cum ar fi zdrobit, cu ciocanul, capul unui duşman. Îşi simţea picioarele grele, gura amară, limba ca un burete, şi în dinţi arzătoarea înţepătură a spaimei.

Scîrţîi o fereastră şi se auziră chiar glasuri. Tot corpul i se încălzi. Deschideau, slavă Domnului ! Era bucuroasă să se despartă de omul acela, ai cărui ochi scăpărau fosforescenţe diabolice, ca ochii pisicilor, de acel individ respingător, deşi frumos ca un înger. În acea clipă, lumea din casă şi lumea de pe stradă, despărţite prin poartă, se atingeau ca doi aştri fără lumină. Casa-ţi îngăduie să-ţi mănînci pîinea pe ascuns — pîinea mîncată pe ascuns e gustoasă, spun înţelepţii — casa posedă siguranţa lucrurilor permanente şi atrage stima socială, e stabilă ca portretul de familie în care tatăl se distinge prin nodul de la cravată, mama arborează cele mai scumpe bijuterii, iar copiii sînt daţi pe păr cu *aqua*

florida autentică. Strada, dimpotrivă, e o lume nestatornică, periculoasă, plină de aventuri, falsă ca oglinzile, e un spălător public al murdăriilor din jurul ei. De cîte ori se jucase, cînd era mică, în faţa acelei porţi ! În timp ce tatăl ei şi unchiul Juan, gata să-şi ia rămas bun, discutau încă, de cîte ori nu privise, de-acolo, streşinile caselor vecine care se profilau pe albastrul cerului ca spinările unor animale îmbrăcate în solzi !

— Ai auzit şi dumneata c-au deschis fereastra aceea, nu-i aşa ? Totuşi, nu vine nimeni. Sau... poate să fi greşit casa... Ar avea haz !

Şi, lăsînd mîna de bronz, coborî de pe trotuar, ca să cerceteze faţada casei. Nu se înşelase. Era, într-adevăr, casa unchiului său. „Juan Canales, constructor", spunea placa de metal de la poartă. Ca un copil, lăsă buza în jos şi izbucni în plîns. Lacrimile, ca nişte cai minusculi, tîrau din adîncimile creierului ei gîndul negru că e adevărat ceea ce-i spusese Chip-de-înger, plecînd de la *El Tus-tep*. Era un lucru sigur, şi totuşi ea nu voia încă să-l creadă.

Ceaţa învăluia străzile. Un fel de stucărie din smîntînă, de culoarea rachiului şi cu miros de verdeaţă.

— Întovărăşeşte-mă la ceilalţi unchi ai mei ; întîi la unchiul Luis, dacă vrei...

— Unde spui dumneata...

— Atunci, să mergem... Lacrimile-i curgeau din ochi ca ploaia. Aici n-au vrut să-mi deschidă...

Plecară. Ea întorcînd capul la fiecare pas — nu părăsea încă speranţa că în ultima clipă vor deschide — şi Chip-de-înger sumbru. O să vadă el don Juan Canales ; era cu neputinţă să lase fără răzbunare o astfel de insultă ! Din ce în ce mai departe, cîinele continua să latre. În curînd dispăru orice speranţă. Nu se mai auzea nici cîinele. În faţa Monetăriei

întlniră un factor beat. Zvîrlea scrisorile în mijlocul străzii cu gesturi de somnambul. Aproape nu mai putea să meargă. Din cînd în cînd ridica braţele şi rîdea cu un cîrîit de pasăre domestică, luptîndu-se cu propria-i salivă care cădea, în fire încîlcite, pînă pe nasturii de la uniformă. Ca mişcaţi de acelaşi resort, Camila şi Chip-de-înger se apucară să adune scrisorile şi să i le pună în geantă, sfătuindu-l să nu le mai arunce.

— Mul... mulţumesc, vă foa... foarte mul... ţumesc! silabisea cuvintele, sprijinit de zidul unui pavilion al Monetăriei. Apoi, cînd Camila şi însoţitorul ei îl lăsară cu scrisorile în geantă, se depărtă cîntînd :

Ca să te urci în cer
două lucruri se cer :
o scară mărişoară
şi-o fată bălăioară!

Şi, jumătate cîntînd, jumătate vorbind, adăugă pe altă melodie :

Urcă, urcă, urcă,
fecioara la cer,
urcă, urcă, urcă,
spre crăiia ei!

— Cînd sfîntul Juan o să coboare degetul, eu, Gu... Gu... Gumercindo Solares, n-o să mai fiu poştaş, n-o să mai fiu poştaş...

Şi cîntînd :

Cînd o fi să mor,
cine-o să mă-ngroape?
Bietele surori
ale milosteniei. [1]

---

[1] Aluzie la călugăriţele numite *Hermanas de la Caridad* (n.t.).

— Vai şi vai, băiete, că eşti de prisos, că eşti de prisos !

Se pierdu în ceaţă, împleticindu-se. Era un omuleţ cu un cap cît toate zilele. Uniforma îi era prea mare şi şapca prea mică.

În acest timp, Juan Canales se străduia din răsputeri să obţină legătura cu fratele lui, José Antonio. Centrala telefonică nu răspundea, şi zgomotul soneriei îi făcea rău. În sfîrşit, îi răspunse o voce ca de dincolo de mormînt. Ceru casa lui José Antonio Canales şi — împotriva aşteptării sale — vocea fratelui mai mare se auzi în aparat.

— Da, da, eu sînt, Juan. Credeam că nu m-ai recunoscut... Ei bine, închipuie-ţi... Ea şi tipul, da... Te cred, te cred... Se înţelege... Da, da... Ce spui ?... Nuuu, nu le-am deschis !... Poţi să-ţi închipui... Şi, desigur, de aici au venit la tine... Ce, ce ?... Bănuiam eu... Am tremurat tot timpul !... Şi pe voi, fireşte, iar nevestei tale cred că numai bine nu i-a făcut spaima ; nevastă-mea voia să iasă la poartă, dar eu m-am opus !... Fireşte... se înţelege de la sine... Bine, dar vecinii tăi... Păi, da... Aici, la mine, e mai rău. Probabil că tună şi fulgeră... Şi de la tine probabil că s-au dus la Luis... A, nu ? Veneau de la el ?...

O lucire palidă şi apoi o limpezime difuză, rînd pe rînd suc de lămîie, suc de portocală, rumenire de foc abia aţîţat, aur mat topit de primele flăcări... Lumina zorilor îi surprinse pe stradă, cînd se întorceau de la casa lui don José Antonio, unde bătuseră zadarnic.

La fiecare pas, Camila repeta :

— Am să mă descurc eu !

Îi clănţăneau dinţii de frig. Ochii ei, umezi de lacrimi, vedeau ivirea zorilor cu nebănuită amără-

ciune. Luase înfăţişarea fiinţelor rănite de cruzimea soartei. Mersul îi era şovăielnic. Mişcările nu păreau ale ei.

Păsările salutau revărsatul zorilor în grădinile parcurilor publice şi în curţile cu flori de pe lîngă case. Un concert de tremurătoare glasuri cereşti urca spre azurul divin al dimineţii, în timp ce se trezeau la viaţă trandafirii. Iar pe de altă parte, dangătul clopotelor care dădeau cerului bună dimineaţa alterna cu loviturile înfundate de prin măcelăriile unde se tăia carnea ; solfegiul cocoşilor, care băteau măsura cu aripile, se întretăia cu pocnetul surd al pîinilor descărcate în coşurile franzelăriilor ; vocile şi paşii chefliilor, care nu dormiseră toată noaptea, cu zgomotul vreunei uşi deschise de cîte-o bătrînică mergînd la spovedanie sau de cîte-o servitoare grăbită să cumpere pîine pentru călătorul care trebuie să ia trenul îndată după cafeaua de dimineaţă.

Se lumina de ziuă...

Cu lovituri furioase de cioc, cîţiva *zopilotes* se luptau pe cadavrul unei pisici. Cîinii urmăreau căţelele cu ochii injectaţi de sînge, cu limba scoasă, gîfîind. Unul din ei trecu scheunînd, cu coada între picioare ; abia întoarse capul, trist şi speriat, ca să-şi arate colţii. Pe lîngă ziduri şi porţi, cîinii desemnau cataractele Niagarei.

Se lumina de ziuă...

Echipele de indieni care măturaseră în timpul nopţii străzile din centru se reîntorceau acasă, în cocioabele lor, unul după altul, fantome îmbrăcate în pînză aspră, rîzînd şi vorbind într-o limbă care suna ca un cîntec de greieri în tăcerea dimineţii. Ţineau măturile la subsuoară ca pe nişte umbrele. Dinţi de alviţă pe chipuri de aramă. Desculţi. Zdrenţăroşi. Cîteodată, unul din ei se oprea la mar-

ginea trotuarului şi-şi sufla nasul, aplecîndu-se în clipa cînd îşi apuca nasul între degetul gros şi arătător. În faţa uşilor de la biserici îşi scoteau pălăria.

Se lumina de ziuă...

Masacuata se bucură văzîndu-i că revin împreună. Nu putuse închide ochii toată noaptea de mîhnire, şi-acum se pregătea să meargă de îndată la Penitenciar, cu mîncare pentru Lucio Vásquez.

Chip-de-înger se despărţi de ele, în timp ce Camila îşi plîngea necrezuta ei nenorocire.

— Pe curînd, zise, fără să ştie nici el de ce ; nu mai avea doar nimic de făcut acolo.

Şi, plecînd, pentru prima oară de la moartea mamei sale, îşi simţi ochii plini de lacrimi.

XIX

SOCOTELILE ŞI CIOCOLATA

Procurorul militar îşi termină de băut ciocolata cu orez printr-o dublă ridicare a ceştii, ca să soarbă şi ultima picătură ; apoi îşi şterse mustaţa spălăcită cu mîneca largă a cămăşii şi, apropiindu-se de lumina lămpii, privi atent fundul ceştii, ca să vadă dacă nu mai rămăsese ceva. Între hîrţoagele şi codurile lui terfelite, tăcut şi slut, miop şi lacom, nu se putea spune, atunci cînd îşi scotea gulerul, dacă era femeie sau bărbat acel licenţiat în drept, acel arbore de hîrtie timbrată ale cărui rădăcini se hrăneau din toate clasele sociale, chiar şi din cele mai umile şi mai nenorocite. Niciodată, fără îndoială, nu văzuseră generaţiile trecute o astfel de foame de hîrtie

timbrată. Scoţînd ochii din ceaşcă, pe care-o cercetă cu degetul ca să fie sigur că sorbise totul, văzu apărînd în pragul singurei uşi a biroului pe servitoarea sa, un fel de spectru care-şi tîra picioarele încetişor, unul după altul, ca şi cum pantofii i-ar fi fost prea mari.

— Se cheamă că ţi-ai şi băut ciocolata !

— Da, a fost foarte gustoasă, să-ţi dea Dumnezeu numai bine ! Tare-mi place să simt pe gîtlej drojdia băuturii ăsteia.

— Unde-ai pus ceaşca ? întrebă servitoarea, căutînd printre cărţile care, îngrămădite unele peste altele, făceau umbră pe masă.

— Acolo ! N-o vezi ?

— Acum, că veni vorba, ia priveşte : sertarele astea s-au burduşit de-atîta hîrtie timbrată. Mîine, dacă vrei, aş putea încerca s-o vînd.

— Dar să fii cu grijă, să nu se afle. Lumea-i aşa de cîinoasă...

— Dumneata crezi pesemne că n-am nici un dram de minte ? Sînt peste patru sute de foi a douăzeci şi cinci de centime şi aproape două sute a cincizeci... Le-am numărat azi după-amiază, cînd mi se-ncălzea fierul de călcat.

O bătaie în uşa de la stradă tăie cuvîntul servitoarei.

— Ce fel de-a bate... imbecilul, mormăi Procurorul.

— Aşa bat întotdeauna... Oare cine-o fi ?... De multe ori, cînd sînt în bucătărie, aud şi de-acolo bătăile din uşă.

Servitoarea rosti ultimele cuvinte în timp ce pornea să vadă cine bate. Cu capul mic şi cu fustele lungi, decolorate, părea o umbrelă.

— Nu sînt acasă ! îi strigă Procurorul. Şi uită-te mai bine pe fereastră să vezi cine e.

După cîteva minute, bătrîna, tîrînd în acelaşi fel picioarele, se întoarse cu o scrisoare.

— Aşteaptă răspuns...

Prost dispus, Procurorul rupse plicul, parcurse cu privirea hîrtia pe care-o găsi înăuntru şi spuse servitoarei pe un ton îndulcit :

— Spune-i c-am primit-o.

Tîrîndu-şi incontinuu picioarele, bătrîna se întoarse să dea răspunsul băiatului care adusese scrisoarea şi-apoi închise cu grijă fereastra.

După aceea se duse să încerce uşile, şi treaba asta o făcu să revină tîrziu. Dar tot nu se hotărîse să ia ceaşca murdară de ciocolată.

Între timp, Procurorul, tolănit într-un fotoliu, recitea cuvînt cu cuvînt scrisoarea pe care-o primise. Era de la un coleg, care îi propunea o afacere. Îi scria avocatul Vidalitas : „Dinte-de-aur, prietena Domnului Preşedinte şi patroana unui renumit stabiliment de femei publice, a venit azi dimineaţă la biroul meu ca să-mi spună c-a văzut la Casa Nouă o femeie tînără şi drăguţă care-ar fi foarte potrivită pentru afacerile ei. Oferă pentru ea zece mii de *pesos*. Ştiind că e arestată din ordinul tău, te deranjez ca să-mi spui dacă vezi vreun inconvenient în a primi această frumuşică sumă şi în a preda pe zisa femeie clientei mele..."

— Dacă nu mai ai nevoie de nimic, mă duc să mă culc.

— Nu, de nimic, noapte bună...

— Şi dumitale la fel... Pace sufletelor din purgatoriu !

În timp ce servitoarea pleca, tîrîndu-şi picioarele, Procurorul militar se gîndea la suma pe care i-ar aduce-o afacerea propusă, cifră cu cifră : un 1, un 0, alt 0, alt 0, alt 0... Zece mii de *pesos !*

Bătrîna se întoarse :

— Am uitat să-ţi spun că părintele ne-a trimis vorbă că mîine dimineaţă o să citească liturghia mai devreme.

— Adevărat, că mîine e sîmbătă. Să mă deştepţi cînd or să sune clopotele, auzi? fiindcă noaptea trecută n-am dormit şi poate c-o să mă prindă somnul.

— Bine, atunci o să te deştept...

Şi, spunînd acestea, porni încet-încet, tîrîndu-şi picioarele. Dar se întoarse iar. Uitase să ducă ceaşca murdară la chiuveta de spălat vase. Îşi aminti abia după ce se dezbrăcase.

— Bine că mi-am adus aminte, îngînă ea de una singură, cu jumătate de gură, că, de nu, adevărat că... îşi puse cu greu pantofii, adevărat că... şi termină cu un Doamne-Doamne! învăluit într-un suspin. Dacă n-ar fi uitat ceaşca aceea murdară, ar fi rămas frumuşel în pat.

Procurorul nu-şi dădu seama de ultima intrare şi ieşire a bătrînei, cufundat în citirea ultimei sale capodopere: procesul fugii generalului Eusebio Canales. Patru erau inculpaţii principali: Fedina Rodas, Genaro Rodas, Lucio Vásquez şi... îşi lingea buzele — celălalt, un personaj care-o merita, Miguel Chip-de-înger.

„Răpirea fiicei generalului, asemeni acelui nor negru pe care-l împroaşcă în jur caracatiţa cînd se simte atacată, n-a fost decît un şiretlic pentru a înşela vigilenţa autorităţii, îşi zicea el. Declaraţiile Fedinei Rodas sînt categorice în această privinţă: cînd a venit să caute pe general la şase dimineaţa, casa era pustie. Declaraţiile ei mi s-au părut adevărate din primul moment, şi dacă am strîns puţintel şurubul, am făcut-o numai ca să fiu şi mai sigur: spusele ei însemnau condamnarea fără scăpare a lui Chip-de-înger. Dacă la şase dimineaţa nu mai era nimeni în casă şi dacă, pe de altă parte, din rapoar-

tele poliţiei rezultă că generalul s-a întors acasă la douăsprezece noaptea, atunci înseamnă că inculpatul a fugit la două noaptea, în timp ce celălalt, printr-un simulacru de răpire, se îndepărta cu fiica lui...
Ce decepţie pentru Domnul Preşedinte cînd va afla că omul lui de absolută încredere a pregătit şi a înlesnit fuga unuia din cei mai înverşunaţi duşmani ai săi!... Cum se va înfuria cînd i se va arăta că prietenul intim al colonelului Sonriente ajută să fugă pe unul din ucigaşii lui!..."

Citi şi reciti articolele codului militar referitoare la tăinuitori — pe care le ştia de altfel pe dinafară — şi, asemeni celui care savurează un sos picant, i se vedea strălucind bucuria în ochii lui de vasilisc şi pe faţa-i de cîrpă ori de cîte ori întîlnea în textul legii — la fiecare două rînduri — expresia „pedeapsă cu moartea" sau varianta ei: „închisoare pe viaţă".

„A, don Miguelín Miguelito! Ai încăput pe mîinile mele şi pentru cît timp oi avea eu poftă! Ieri, cînd m-ai jignit în palatul Domnului Preşedinte, nu credeam c-o să ne vedem la faţă aşa de repede! Şi te avertizez că răzbunarea mea e fără sfîrşit!"

Cu mintea fierbînd de gîndul răzbunării, cu inima rece ca oţelul, urcă scările palatului la orele unsprezece ale dimineţii următoare. Aducea dosarul procesului şi mandatul de arestare împotriva lui Chip-de înger.

— Uite ce e, domnule Procuror, îi spuse Preşedintele după ce acesta termină expunerea faptelor. Lasă aici dosarul şi ascultă bine ceea ce-ţi spun: nici soţia lui Rodas şi nici Miguel nu sînt vinovaţi; pe femeie s-o pui numaidecît în libertate, mandatul de arestare rupe-l; vinovaţi sînteţi voi, nătărăilor, servitori care... nu serviţi... la nimic! La cea mai mică încercare de fugă, poliţia trebuia să tragă asupra generalului Canales şi să termine cu el. Aşa suna ordi-

nul ! Dar poliţia nu poate vedea o uşă deschisă fără să n-o mănînce degetele de pofta furatului. Dumneata crezi că Chip-de-înger a contribuit cu ceva la fuga lui Canales. Nu la fuga, ci la moartea lui Canales colabora el... Dar cum poliţia e o nemaipomenită porcărie... Poţi pleca... Şi în ceea ce priveşte pe ceilalţi doi inculpaţi, Vásquez şi Rodas, n-ai decît să-i lucrezi, că-s o pereche de pungaşi ; mai ales Vásquez, care ştie mai mult decît i s-a spus... Poţi pleca !

XX

LUPII ÎNTRE EI

Genaro Rodas, care, oricît de mult plînsese, tot nu-şi putuse alunga dinaintea ochilor privirea Paiaţei, apăru în faţa Procurorului militar cu capul în jos, copleşit din pricina nenorocirilor care se abătuseră asupra casei lui. Îl copleşise descurajarea aceea pe care o pricinuieşte, chiar şi sufletului celor mai tari, lipsa de libertate. Procurorul ordonă să i se scoată cătuşele, iar lui îi porunci, ca unui servitor, să se apropie.

— Băiatule, îi spuse el după o lungă tăcere, care, prin ea însăşi, spunea multe ; ştiu tot şi, dacă te întreb, e numai fiindcă vreau să aud chiar din gura ta cum a fost cu omorul cerşetorului aceluia la Portalul Domnului...

— Cum a fost cu... începu să vorbească grăbit Genaro, dar se opri imediat, înfricoşat parcă de ceea ce urma să spună.

— Da, cum a fost cu...

— Vai de mine, domnule, pentru Dumnezeu, să nu mă schingiuiţi. Vai de mine ! Am să vă spun tot adevărul, dar, pe tot ce aveţi mai scump, domnule, nu mă schingiuiţi !

— Nu-ţi fie frică, băiatule, legea e severă cu criminalii înrăiţi, dar cînd e vorba de-un băiat bun ca tine... Fii fără grijă, spune-mi adevărul !

— Vai de mine, domnule, mi-e frică ! Să nu mă omorîţi ! Şi, în timp ce vorbea, se răsucea rugător, apărîndu-se, parcă, de o ameninţare care plutea în aer deasupra lui.

— Nu, băiatule !

— Cum a fost cu... Păi, s-a întîmplat alaltăieri noapte, ştiţi şi dumneavoastră cînd. În noaptea aia rămăsese să mă întîlnesc cu Lucio Vásquez la colţul catedralei, acolo pe unde urci la chinezi. Eu, domnule, umblam să-mi găsesc slujbă, şi Lucio-mi spusese c-o să-mi caute de lucru în poliţia secretă. Ne-am întîlnit, cum v-am mai spus, şi, din vorbă-n vorbă, mă invită să luăm un păhărel într-un local care se află pe-acolo, niţel mai sus de Piaţa Armelor, şi care se numeşte *La leul care se deşteaptă.* Dar dintr-un păhărel se făcură două, trei, patru, cinci şi, ca să nu vă plictisesc...

— Da, da... aproba Procurorul, în timp ce întorcea capul către grefierul pistruiat, care consemna declaraţiile inculpatului.

— Dar, vedeţi dumneavoastră, aflai că Lucio nu-mi obţinuse locul acela în poliţia secretă. Şi atunci eu i-am spus că nu-i nimic. Apoi... Ah ! da, acum mi-aduc aminte ! A plătit el consumaţia. Şi-atunci am plecat din nou împreună şi ne-am dus la Portalul Domnului, căci Lucio-mi spusese că e de serviciu acolo ; trebuia să aştepte un mut turbat, pe care-mi povesti că avea ordin să-l achite. Că eu am şi spus : „Păi, eu o şterg !“ Şi atunci ne-am îndreptat

spre portal. Ajunsesem aproape, dar eu am rămas puţin în urmă. El trecu strada, încet, pas cu pas, dar, ajungînd la intrarea portalului, porni în goană. Eu o luai la fugă după el, crezînd că sîntem urmăriţi. Cînd colo... Vásquez smulse de lîngă perete pe cineva : era mutul ; mutul, văzîndu-se prins, ţipă ca şi cum ar fi căzut un zid peste el. Apoi Vásquez scoase revolverul şi, fără să spună o vorbă, trase un foc, apoi altul. Zău, domnule, eu n-am avut nici o vină, să nu mă schingiuiţi, nu l-am omorît eu ! Căutam de lucru, domnule... şi uite ce păţesc... Mai bine-aş fi rămas tîmplar... Cine m-a pus să vreau să fiu poliţist ? !

Privirea îngheţată a Paiaţei se lipi din nou pe ochii lui Rodas. Procurorul, fără să-şi schimbe expresia feţei, apăsă în tăcere pe butonul unei sonerii. Se auziră paşi şi apărură la uşă mai mulţi gardieni, în frunte cu şeful lor.

— Ai grijă, şefule, să i se dea individului ăstuia două sute de lovituri...

Vocea Procurorului nu se schimbă cîtuşi de puţin cînd dădu acest ordin ; rosti cuvintele pe tonul unui director de bancă care dispune să se plătească unui client două sute de *pesos.*

Rodas nu înţelegea. Ridicîndu-şi capul, se uită la zbirii desculţi care-l aşteptau. Şi înţelese şi mai puţin cînd le văzu feţele senine, impasibile, fără cea mai mică umbră de mirare. Grefireul îşi întoarse spre el faţa plină de pistrui şi ochii fără expresie. Şeful gardienilor spuse ceva Procurorului. Procurorul spuse ceva şefului. Rodas asurzise. Rodas nu înţelegea. Totuşi, avu impresia că se va scăpa în pantaloni cînd şeful îi strigă să treacă în camera de alături — o odăiţă boltită — şi cînd, ajungînd lîngă el, îl îmbrînci cu brutalitate.

Procurorul vocifera încă împotriva lui Rodas cînd intră Lucio Vásquez.

— E imposibil să te porţi bine cu indivizii ăştia ! Nu merită decît bătaie şi iar bătaie !

Vásquez, deşi se simţea între prieteni, nu era în apele lui, auzind mai ales ceea ce auzea. Era destul şi chiar prea grav să fi contribuit — chiar fără voie, ca fraierul — la fuga generalului Canales.

— Numele ?

— Lucio Vásquez.

— De unde eşti ?

— De-aici !

— Din închisoare ?

— Nu, cum din închisoare ? Din capitală !

— Căsătorit ? Burlac ?

— Burlac pe toată viaţa !

— Răspunde la întrebare cum se cuvine ! Profesiune sau meserie ?

— Funcţionar pînă la moarte...

— Cum adică ?

— Păi, funcţionar la stat.

— Ai mai fost arestat ?

— Da.

— Pentru ce delict ?

— Asasinat în bandă.

— Vîrsta ?

— Nu am vîrstă.

— Cum n-ai vîrstă ?

— Nu ştiu cîţi ani am, dar, dacă e nevoie să am vreo vîrstă, puneţi acolo treizeci şi cinci.

— Ce ştii de asasinarea Paiaţei ?

Procurorul aruncă întrebarea pe neaşteptate, cu ochii aţintiţi în ochii acuzatului. Contrar aşteptărilor, vorbele lui nu făcură nici un efect asupra lui Vásquez, care, foarte natural — puţin lipsi să nu-şi frece mîinile — spuse :

— Ceea ce ştiu despre asasinarea Paiaţei e că l-am omorît eu ! Şi, punîndu-şi mîna pe piept, repetă, ca să nu mai fie nici o îndoială : Eu !

— Şi iei asta aşa, ca pe-un fel de ştrengărie ! exclamă Procurorul. Sau eşti atît de inconştient încît nu-ţi dai seama că poate să te coste viaţa ?...

— Poate...

— Cum poate ?

Procurorul rămase un moment descumpănit, fără să ştie ce atitudine să ia. Îl dezarma liniştea lui Vásquez, vocea lui de mandolină, ochii lui de linx. Ca să cîştige timp, se întoarse către grefier :

— Scrie... Şi, cu voce tremurată, adăugă : Scrie că Lucio Vásquez declară că el a asasinat pe Paiaţă, cu complicitatea lui Genaro Rodas.

— S-a scris, răspunse grefierul printre dinţi.

— Eu văd, obiectă Lucio fără să-şi piardă calmul şi cu un ton zeflemitor care-l făcu pe Procuror să-şi muşte buzele, că dumneavoastră, domnule Procuror, nu cunoaşteţi poate multe lucruri. Ce rost are declaraţia asta ? Nu-i nici o îndoială că nu mi-aş fi murdărit mîinile c-o asemenea treabă, dacă n-aş fi...

— Respectă tribunalul, sau te...

— Ceea ce vă spun eu are foarte mult rost. Vă spun că n-aş fi fost eu atît de neghiob să-l omor pe idiot numai din plăcerea de a-l omorî, şi dac-am făcut-o, totuşi, am făcut-o la ordinele exprese ale Domnului Preşedinte...

— Tăcere ! Mincinosule ! Ah, iată unde-am ajuns !...

Dar nu-şi termină fraza, fiindcă în acel moment intrară gardienii, aducîndu-l pe Rodas, cu braţele atîrnînd şi cu picioarele tîrîş, moale ca o cîrpă, ca cearşaful sfintei Veronica.

— Cîte i-ai dat ? întrebă Procurorul pe şef, care surîdea grefierului cu biciul încolăcit în jurul gîtului ca o coadă de maimuţă.

— Două sute !

— Atunci...

Grefierul scoase pe Procuror din încurcătura în care era :

— Eu ziceam să-i mai dea alte două sute, murmură el în aşa fel cuvintele, ca să nu fie înţeles de către ceilalţi.

Procurorul auzi sfatul.

— Da, şefule, vezi să i se mai dea încă două sute, în timp ce eu continuu cu ăsta.

„«Ăsta» e fiul mă-ti, fi-ţi-ar mutra şa de bicicletă", gîndi Vásques.

Gardienii se întoarseră înapoi urmaţi de vătaf, tîrînd după ei jalnica povară. În colţul rezervat pentru tortură, îl aruncară cu faţa în jos pe o rogojină. Patru îl ţinură de mîini şi de picioare, iar ceilalţi îl biciuiră. Şeful ţinea socoteala. Rodas se chirci la primele lovituri, dar apoi, secătuit, nu mai avu putere să se zvîrcolească şi să urle de durere ca atunci cînd începuseră să-l biciuiască. Sub vergile de gutui, umede, flexibile, de culoare verde-gălbuie, ieşeau cheaguri de sînge din rănile făcute la prima şedinţă şi care începeau să prindă coajă. Ultimele sale vaiete fură nişte ţipete înăbuşite de fiară care agonizează fără conştiinţa clară a durerii ei. Îşi apăsa faţa în rogojină, fără glas, cu mişcări crispate, cu părul încîlcit. Gemetele lui sfîşietoare se confundau cu gîfîitul gardienilor, pe care şeful, dacă nu loveau cum trebuie, îi plesnea, la rîndul lui, cu biciul.

— Uşor ar fi, Lucio Vásquez, ca fiecare derbedeu care ar comite un delict să scape cu simpla afirmaţie

că l-a săvîrşit din ordinul Domnului Preşedinte. Unde-i dovada ? Domnul Preşedinte nu-i nebun să dea un astfel de ordin. Unde-i hîrtia din care să se constate că ţi s-a ordonat să procedezi cu nefericitul acela într-un chip atît de crud şi de josnic ?

Vásquez păli şi, în timp ce căuta un răspuns potrivit, îşi băgă mîinile tremurînde în buzunarele pantalonilor.

— În faţa tribunalelor ştii foarte bine că numai actele vorbesc ; altfel unde-am ajunge ? Unde-i ordinul acela ?

— Să vedeţi : ordinul acela nu-l mai am. L-am restituit. Domnul Preşedinte trebuie să ştie.

— Cum aşa ? Şi de ce l-ai restituit ?

— Pentru că jos scria că, după îndeplinirea lui, să fie dat înapoi semnat. Nu era să rămînă la mine, nu-i aşa ?... Mi se pare că... Înţelegeţi dumneavoastră...

— Nici o vorbă mai mult, nici o vorbă ! Cu mine nu-ţi merge ! Şi şmecheria cu Preşedintele nu se prinde, banditule ! Eu nu-s copil de şcoală ca să cred braşoave din astea. Spusele unei persoane nu fac dovadă în justiţie, afară de cazurile specificate în coduri ca, de pildă, depoziţia sub jurămînt a unui poliţist. Dar aici nu e vorba de un curs de drept penal... şi apoi, destul... Am zis : destul !...

— Dacă nu mă credeţi pe mine, întrebaţi-l pe el, poate c-aşa o să mă credeţi. Nu eram cu dumneavoastră cînd milogii l-au acuzat pe ?...

— Taci, sau îţi cos gura cu biciul ! Mă şi văd întrebînd pe Domnul Preşedinte !... Ceea ce pot să-ţi spun, Vásquez, e că tu ştii mai mult decît ţi s-a spus şi că ţi-e capul în primejdie !

Lucio plecă adînc capul, ca şi cum cuvintele Procurorului l-ar fi ghilotinat. Dincolo de ferestre, afară, vîntul sufla cu înverşunare.

XXI

ÎNVÎRTIRE ÎN CERC

Chip-de-înger îşi smulse cu înfrigurare gulerul şi cravata. Nimic mai prostesc — gîndea el — decît pretenţia fiecăruia de a explica faptele celorlalţi, acte străine lui. Acte străine... Străine ! Critica este, adesea, şopoteală de oameni înăcriţi. Trec sub tăcere părţile bune, exagerează pe celelalte. O faimoasă porcărie, care doare ca peria pe rană. În timp ce reproşul voalat, de-o substanţă foarte subtilă, disimulat în informaţiile date de membrii familiei, de prieteni sau de sufletele caritabile, pătrunde mai adînc... Şi pînă şi servitoarele ! La dracu cu toate bîrfelile astea murdare !

Dintr-o smucitură, smulse toţi nasturii cămăşii. Se auzi o sfîşietură, ca şi cum şi-ar fi despicat pieptul. Servitoarele îl informau amănunţit de tot ceea ce se povestea despre amorurile lui. Oamenii care nu vor să se căsătorească pentru a nu avea în casă o femeie care să le repete, ca o elevă conştiincioasă la examen, ceea ce spune lumea despre ei — nimic bun niciodată — oamenii aceştia sfîrşesc, asemeni lui Chip-de-înger, prin a auzi aceleaşi lucruri din gura servitoarelor.

Lăsă perdelele camerei înainte de-a termina să-şi scoată cămaşa. Avea nevoie să doarmă sau să i se pară, cel puţin, că odaia ignorează ziua, acea zi care — constată cu ranchiună — nu putea fi decît exact ceea ce fusese.

„Să dorm, îşi repetă el, pe marginea patului, după ce-şi scosese pantofii şi ciorapii şi, cu cămaşa desfăcută, îşi descheia pantalonii. Dar idiot mai sînt ! Nu mi-am scos încă haina !“

Mergînd pe călcîie, cu vîrfurile degetelor în sus ca să nu pună talpa pe cimentul rece al pardoselii, izbuti să-şi pună haina pe spătarul unui scaun şi, în salturi mici, repede, înfrigurat, ţopăind într-un picior ca un cocostîrc, se întoarse în pat. Şi, buf !... căzu, urmat de... frigul din odaie ca de un animal credincios. Pantalonii, aruncaţi în aer, se rotiră ca acele unui ceasornic gigantic. Camera părea de gheaţă. Ce eroare ! Gheaţă cu sare. Gheaţă de lacrimi. Sări în pat ca într-o barcă de salvare de pe un sloi de gheaţă. Căută să se arunce în afară de ce i se întîmpla şi căzu în patul care i se păru o insulă albă, înconjurată de penumbre şi de fapte nemişcate, pulverizate. Voia să uite, să doarmă, să nu mai fie. Destul cu raţionamentele montabile şi demontabile ca piesele unei maşini ! La naiba cu şurubăria simţului comun ! Mai bine visul, neantul, acea amorţeală dulce, la început albastră, deşi în genere e verde, apoi neagră, şi care se răspîndeşte din ochi în tot corpul, anihilînd persoana însăşi. O, dorinţă ! Lucrul dorit îl ai şi nu-l ai. E ca o privighetoare de aur căreia mîinile noastre-i făuresc o colivie cu cele zece degete împreunate. Un vis neîntrerupt, reparator, fără vizitatori care intră prin oglinzile ochilor şi se pleacă prin ferestrele nasului. Aşa ceva dorea el, ceva asemănător somnului său liniştit de altădată. Se convinse însă repede cît de departe se ţinea de el somnul : sus, mai sus decît acoperişul, în spaţiul limpede de deasupra casei care alcătuia ziua, acea zi de neuitat. Se culcă cu faţa în jos. Cu neputinţă ! Pe partea stîngă, ca să-i amuţească inima. Pe partea dreaptă. Zadarnic ! O sută de ore îl despărţeau de somnul lui liniştit, de vremea cînd se culca fără preocupări sentimentale. Instinctul îl acuza şoptindu-i că neliniştea îi vine din faptul că n-o luase pe Camila cu forţa. Partea întunecoasă a vieţii te înconjoară, uneori, atît de

strîns, încît sinuciderea devine singurul mijloc de scăpare. „Nu voi mai fi !“ îşi spunea. Şi înlăuntrul lui tremura tot. Îşi atinse un picior de celălalt. Simţea lipsa cuiului din crucea pe care se zvîrcolea. „Beţivii, îşi spuse, au în mersul lor ceva care aminteşte de spînzuraţi, iar spînzuraţii, ceva de om beţiv — cînd azvîrle din picioare, sau cînd îi mişcă vîntul.“ Instinctul lui îl acuza.

Cearşafurile se răsuciseră în jurul lui ca nişte fuste. Fuste de nesuferit, muiate în sudoare.

Tirbuşoane de mătase pe ceafă... niciodată... Totuşi prin vecini e un fonograf. Nu-l auzise. Nu-l ştia. Acum află de el. În casa din fund au un cîine. Ba chiar doi. Dar aici au un fonograf. Numai unul. „Între pîlnia fonografului din apropiere şi cîinii din casa de-acolo, care ascultă de vocea stăpînului, se află casa mea, capul meu, eu... A fi departe şi a fi aproape înseamnă a fi vecini. Asta e partea urîtă : să fii vecin cu cineva. Ce treabă au ei : să cînte la fonograf. Şi să bîrfească pe toată lumea. Îmi şi închipui ce-or fi zicînd de mine. O pereche de slăbănogi gălbejiţi. De mine pot să spună ce poftesc, puţin îmi pasă, dar de ea... În momentul în care voi constata c-au spus o singură vorbă rea despre ea, îi fac membri ai Tineretului liberal. De multe ori i-am ameninţat cu asta, dar acum sînt hotărît să duc ameninţarea pînă la capăt. Cum o să le mai otrăvesc viaţa ! Şi, totuşi, poate nu ! Sînt foarte neruşinaţi. Parcă-i şi aud repetînd peste tot : «A răpit-o pe biata fată după miezul nopţii, a tîrît-o în taverna unei codoaşe şi a violat-o ; poliţia secretă păzea la uşi, ca să nu se apropie nimeni !» Şi — la dracu ! — îşi vor imagina şi scena : dezbrăcată, cu rochia sfîşiată, victima avea carnea şi penele tremurătoare ale păsării abia prinse în cursă. «Şi a avut-o — or să spună — fără o mîn-

gîiere, cu ochii închişi, ca cel care săvîrşeşte o crimă sau înghite un purgativ !» Dac-ar şti ei că nu-i aşa, că mă şi căiesc aproape de cavalerismul meu. Dac-ar şti că tot ce presupun ei e fals. Dar lor le place să-şi imagineze. Pe ea mai ales. Pe ea cu mine şi... cu ei. Ei o dezbracă, ei fac ceea ce — după ei — am făcut eu. A, nu ! A-i băga în Tineretul liberal e o pedeapsă prea uşoară pentru perechea asta de serafimi. Trebuie căutat ceva mai tare. Pedeapsa ideală, fiindcă amîndoi sînt burlaci — adevărat că sînt burlaci bătrîni ! — ar fi o... o pereche de domnişoare... din acelea. Cunosc eu două din astea pe care le întreţine Domnul Preşedinte. Cu alea ar trebui pedepsiţi, cu alea ! Dar una din ele e însărcinată. N-are a face. Cu atît mai bine. Cînd Domnul Preşedinte vrea să însoare pe cineva, nu-i cazul ca ginerele să privească prea atent pîntecele logodnicei... Aşa că, să se însoare cu ele, să se însoare de frică..."

Se ghemui, strîngîndu-şi mîinile între picioarele chircite şi-şi înfundă capul în perne, pentru a-şi potoli fulgerarea dureroasă a ideilor. Tivurile cearşafurilor îl atingeau ca o mînă rece, uşurare de-o clipă în fuga dezlănţuită a gîndurilor.

În cele din urmă căută răcoarea plăcută altfel, mai departe, lungindu-şi picioarele afară din cearşafuri şi atingînd cu ele barele de bronz ale patului. Puţin, cîte puţin, deschise ochii. I se părea că, făcînd aceasta, rupea ţesutul fin al genelor. Agăţat de propriii lui ochi — ventuze lipite de tavan — uşor ca umbra, îşi simţea oasele ca de gelatină, coastele reduse la cartilaje, iar capul făcut din cocă moale... Din umbră, o mînă de vată părea că loveşte cu ciocanul cu care se bate la poartă... Mîna de vată a unei somnambule... Casele sînt arbori făcuţi din ciocane. Oraşele sînt păduri de arbori care bat, cheamă... Frunzele sune-

tului cădeau în timp ce ea bătea la poartă... Trunchiul intact al porții, după ce-și lepădase frunzele sunetului intact... Ei nu-i mai rămînea decît să bată, să cheme... Lor nu le mai rămînea decît să deschidă... Dar nu deschiseră. Ar fi trebuit să le dărîme poarta. Să bată din răsputeri, s-o dărîme, să le dărîme casa...

— Cine?... Ce?...

Sosise un anunț de deces.

— Da, dar nu intra înăuntru, că trebuie să doarmă. Pune-l aci, pe birou.

— „Domnul Joaquín Cerón s-a săvîrșit din viață noaptea trecută, după ce a primit sfintele taine. Soția, copiii și celelalte rude își îndeplinesc o tristă datorie comunicîndu-vă decesul. Vă roagă să-l ajutați cu rugile dumneavoastră și să asistați la înhumarea care va avea loc la Cimitirul Central azi la orele 4 p.m. Ceremonia va lua sfîrșit la poarta cimitirului. Casa mortuară : Stradela Căruțașului."

Fără voia lui, auzise pe una din servitoare citind anunțul de înmormîntare a lui don Joaquín Cerón.

Își scoase un braț de sub cearșaf și și-l puse, îndoit, sub cap. Don Juan Canales i se plimba pe frunte, împodobit cu pene. Smulsese opt inimi și le lovea unele de altele ca pe niște castaniete. Pe doña Judith o simțea pe ceafă, cu sînii ciclopici prinși în corsetul care foșnea — corset din pînză metalică și mătase — iar în cocul pompeian avea un pieptene magnific, care-o făcea să semene cu o *tarasca*[1]. La brațul pe care-l ținea sub cap, în chip de perină, simți un cîrcel și începu să și-l dezdoaie, puțin cîte puțin, cum faci cu haina pe care merge un scorpion...

Puțin cîte puțin...

---

[1] Chip de șarpe monstruos, un fel de balaur, scos la unele procesiuni (n. t.).

Spre umăr i se suia un ascensor încărcat cu furnici... Spre cot îi cobora un ascensor încărcat cu furnici magnetizate... Prin vinele braţului durerea pricinuită de cîrcel se scurgea în penumbră... Mîna îi era un şuvoi... Un şuvoi de degete duble, pînă la pămînt, cu zece mii de unghii...

„Sărăcuţa, se istoveşte bătînd, şi încă zadarnic... Ah, bestiilor, dacă deschideţi, vă scuip în faţă... după cum trei şi cu doi fac cinci... şi cu cinci, zece... şi cu nouă, nouăsprezece, aşa de sigur îi scuip în faţă... La început bătea cu multă demnitate, dar la sfîrşit mai degrabă părea că loveşte pămîntul cu un tîrnăcop... Nu bătea la poartă, ci îşi săpa propriul ei mormînt... Ce deşteptare fără speranţă ! Mîine am să mă duc s-o văd... Pot să mă duc... Sub pretextul de a-i aduce veşti de la tatăl ei, pot să mă duc... Sau... dacă aş avea ştiri, aş putea chiar astăzi, deşi se va îndoi de cuvintele mele..."

„Nu mă îndoiesc de cuvintele dumitale ! E sigur, e neîndoielnic că unchii mei l-au renegat pe tata şi că ţi-au spus că nu vor să-mi vadă nici portretul în casele lor !" Aşa se gîndea Camila, întinsă în patul Masacuatei şi chinuită de o durere ascuţită între umeri. În acest timp, în local, separat de dormitor doar printr-un perete de scînduri vechi, pînze şi rogojini, clienţii comentau, între două păhărele, întîmplările zilei : fuga generalului, răpirea fiicei sale, şiretlicurile favoritului... Crîşmăriţa se făcea că nu-i aude, dar nu pierdea o vorbă din ceea ce se povestea...

O ameţeală puternică o îndepărta pe Camila de liota murdară de dincolo. Senzaţie de cădere verticală în tăcere. Între a ţipa — ar fi imprudent — şi a nu

țipa — teamă de totală pierdere de sine — alese țipătul. Un frig asemeni penelor unei păsări moarte o învălui ca un linţoliu.

Masacuata veni în fugă, imediat — ce se întîmplase ? — şi, văzînd-o cu faţa verde ca sticla, cu braţele înţepenite, cu dinţii strînşi şi pleoapele căzute, alergă să ia o gură de rachiu din prima carafă care-i căzu sub mînă şi se întoarse ca s-o stropească. Nici nu mai ştiu, de grijă, la ce oră-i plecară clienţii. Se ruga fecioarei Maria şi la toţi sfinţii ca fata aceea să nu moară la ea.

„...Azi dimineaţă, cînd ne-am despărţit, cuvintele mele-au făcut-o să plîngă ; altceva ce i-ar mai fi putut rămîne ? Cînd ceea ce ne pare minciună se adevereşte, plîngem întotdeauna, fie de bucurie, fie de durere..."

Aşa gîndea Chip-de-înger în patul lui, aproape adormit, dar încă destul de treaz, în mijlocul unei arderi albăstrui, angelice. Şi încet-încet, cuprins acum de somn, plutea sub propria lui gîndire, fără corp, fără formă, ca un aer călduţ, mişcător, purtat de propria lui respiraţie...

În acea afundare a trupului în nefiinţă numai Camila stăruia, înaltă, dulce şi crudă ca o cruce de ţintirim...

Visul, stăpînul care brăzdează mările întunecate ale realităţii, îl primi într-una din multele lui bărci. Mîini nevăzute îl smulseră din fălcile căscate ale faptelor — valuri flămînde care-şi disputau resturile victimelor în încăierări înverşunate.

— Cine e ? întrebă Visul.

— Miguel Chip-de-înger, răspunseră oameni nevăzuţi. Mîinile lor, asemeni unor umbre albe, ieşeau din umbrele negre şi nu se puteau pipăi.

— Duceţi-l în barca celor... — Visul şovăi — ...celor îndrăgostiţi care, pierzînd nădejdea să iubească ei înşişi, se resemnează să fie iubiţi.

Şi slujitorii Visului îl conduceau, ascultători, la barcă, călcînd peste acel strat de irealitate pe care-l acopereau, cu o pulbere foarte fină, faptele zilnice ale vieţii, cînd un zgomot, ascuţit ca o gheară, îl smulse din mîinile lor...

Patul...

Servitoarele...

Nu, ferparul... Ba nu, un copil !

Chip-de-înger îşi trecu mîna peste ochi şi-şi înălţă capul, înspăimîntat. La doi paşi de patul lui se afla un copil care gîfîia şi nu putea să vorbească. În cele din urmă spuse :

— Mă tri-mite doam-na de la *El Tus-tep...* să mergeţi acolo... că domnişoarei... îi e... foarte rău...

Dac-ar fi auzit că îi e rău Domnului Preşedinte, favoritul nu s-ar fi îmbrăcat cu atîta repeziciune. Ieşi în stradă cu prima pălărie pe care-o smulse din cuier, fără să-şi lege bine şireturile de la pantofi, cu nodul cravatei prost făcut...

— Cine e ? întrebă Visul.

Slujitorii tocmai pescuiau în apele vieţii o roză pe cale să se ofilească.

— Camila Canales, îi răspunseră.

— Bine, puneţi-o, dacă are loc, în barca îndrăgostiţilor care nu vor fi fericiţi...

— Ce spuneţi, doctore ? Vocea lui Chip-de-înger avea inflexiuni paterne. Starea Camilei era gravă.

— Cred că febra va urca încă. E procesul pneumoniei...

XXII

MORMÎNTUL VIU

Fiul ei murise... Cu felul acela de-a se mişca — aducînd puţin a marionetă — propriu celor care, în vălmăşagul vieţii, încep să-şi piardă cumpăna minţii, Niña Fedina ridică trupul neînsufleţit al copilului, uşor ca un ghioc gol, pînă-l lipi de obrazul ei fierbinte. Îl sărută. Îl mîngîie. Dar deodată se aşeză în genunchi — pe sub uşă se strecura un reflex gălbui, ca paiul — aplecîndu-se spre locul acela unde lumina zorilor forma o şuviţă mai clară, jos, aproape de crăpătură, ca să vadă mai bine cadavrul micuţului. Cu feţişoara zbîrcită ca pielea unei cicatrice, cu două cercuri negre în jurul ochilor şi cu buzele pămîntii, semăna mai mult cu un fetus în scutece decît cu un copil de cîteva luni. Îl smulse imediat din lumină, strîngîndu-l la sînii ei umflaţi de lapte. Se plîngea împotriva lui Dumnezeu într-un limbaj nearticulat, cu vorbe frămîntate în plîns ; din cînd în cînd i se oprea inima şi, ca în sughiţul agoniei, fără să înceteze vaietul, bolborosea : „Copilul meu !... copilul !... copilul !..."

Lacrimile i se rostogoleau pe faţa-i nemişcată. Plînse pînă la leşin, uitînd de bărbatul ei, pe care ameninţau că-l vor lăsa să moară de foame la penitenciar dacă ea nu mărturisea ; nu mai ţinea seamă nici de durerile propriului ei trup — mîinile şi sînii numai o rană, ochii care-i ardeau, spinarea zdrobită de lovituri. Nu-i mai păsa nici de prăvălia părăsită. Era desprinsă de toate, îndobitocită. Iar cînd lacrimile-i secară şi nu mai putu plînge, simţi că devine mormîntul fiului ei, pe care-l avea din nou în pîntece — i se păru că ultimul, nesfîrşitul lui somn era

somnul ei. O bucurie pătrunzătoare îi sfîşie pentru o clipă eternitatea durerii. Gîndul că e mormîntul fiului ei îi alina inima ca un balsam. Trăia bucuria femeilor care se îngropau cu iubiţii lor în timpurile străvechi ale Orientului. Ba chiar, într-o măsură mai mare, căci ea nu se îngropa cu fiul ei, ci era mormîntul viu, ultimul leagăn, matricea în care amîndoi, strîns uniţi, vor rămîne în aşteptare pînă vor fi chemaţi la Josafat[1]. Fără să-şi şteargă lacrimile, îşi potrivi părul, ca şi cum s-ar fi pregătit pentru sărbătoare, şi-şi strînse cadavrul la sîn, între braţe şi picioare, ghemuită într-un colţ al celulei.

Mormintele nu-şi sărută morţii, aşa că nu trebuia să-l sărute ; în schimb îi apasă mult, mult de tot, aşa cum făcea şi ea. Sînt cămăşi de forţă şi de dragoste care-i silesc să îndure liniştiţi, nemişcaţi, gîdilarea viermilor, arderile descompunerii. Lumina ce se strecura prin crăpătura de sub uşă sporea încet, ca o dorinţă incertă, milenară parcă. Gonite de ziua care pătrundea tot mai mult în celulă, umbrele se urcau pe ziduri încet, ca scorpionii. Erau ziduri de oase... Oase tatuate cu desene indecente. Niña Fedina închise ochii — mormintele sînt întunecoase pe dinăuntru — şi nu mai spuse nici un cuvînt, nu mai scoase nici un geamăt — mormintele sînt tăcute pe din afară.

Trecuse de amiază. Miros de chiparoşi spălaţi cu apa cerului. Rîndunici. Străzile, scăldate din plin de soare, se umpleau de copii neastîmpăraţi. Şcolile vărsau în oraş un rîu de vieţi noi. Unii ieşeau jucîndu-se de-a caii într-un du-te-vino ameţitor, ca un roi de muşte. Alţii făceau roată în jurul a doi copii, care se băteau ca nişte cocoşi înfuriaţi. Nasuri sîngerînde,

[1] Vale între Ierusalim şi Muntele Măslinilor unde, potrivit credinţelor creştine, va avea loc judecata de apoi (n. t.).

muci, lacrimi. Unii sunau la fiecare poartă. Alţii asaltau tăvile cu dulciuri, de teamă să nu se termine buşeurile, prăjiturile cu nuci de cocos, tartele cu migdale, bezelele ; sau cădeau, ca piraţii, asupra coşurilor cu fructe, pe care le părăseau apoi ca pe nişte ambarcaţiuni prădate şi distruse. În urma lor veneau cei care făceau schimburi de mărunţişuri, colecţionau timbre sau fumau, forţîndu-se să nu verse.

Dintr-o trăsură, care se opri în faţa închisorii, coborîră trei femei tinere şi una bătrînă, lată cît două. După înfăţişare se vedea bine ce meserie au. Cele tinere purtau rochii în culori aprinse, ciorapi roşii, pantofi galbeni cu tocuri exagerat de înalte, cu fustele deasupra genunchilor — lăsînd să se vadă dantelele, lungi şi murdare, ale chiloţilor — bluzele decoltate pînă la buric. Coafura, numită „perucă Ludovic al XV-lea“, consta dintr-o mare cantitate de cîrlionţi unsuroşi, susţinuţi de-o panglică verde sau galbenă ; iar culoarea obrajilor amintea becurile roşii de la poarta bordelurilor. Bătrîna, îmbrăcată în negru şi cu un şal violet, se urni cu greu din trăsură, sprijinindu-se de una din aripi cu mîna-i grasă, încărcată de briliante.

— Trăsura să aştepte, nu-i aşa, doña Chón ? întrebă cea mai tînără dintre cele trei graţii, ridicînd vocea-i ţipătoare ca şi cum ar fi trebuit s-o audă pietrele de pe strada aceea pustie.

— Bine ; atunci să aştepte aici, răspunse bătrîna.

Şi intrară tuspatru în Casa Nouă ; portăreasa le întîmpină cu plecăciuni.

În vestibulul neprimitor mai aşteptau şi alte persoane.

— Ascultă, Chinta, secretarul e-aici ? întrebă bătrîna pe portăreasă.

— Da, doña Chón, chiar acum a venit.

— Întreabă-l, te rog, dacă mă poate primi ; îi aduc un mic ordin, care mă interesează foarte mult.

În timp ce portăreasa se îndepărta, bătrîna rămase tăcută. Pentru persoanele de-o anumită vîrstă, locul își păstra încă aerul său de mănăstire. Înainte de-a fi închisoare pentru delicvente, fusese o închisoare a iubirii. Femei și atunci, femei și acum. Printre zidurile groase plutea, ca un zbor de porumbiță, vocea suavă a călugărițelor. Dacă lipseau crinii, în schimb lumina era albă, mîngîietoare, sărbătorească, iar posturile și canoneliile erau înlocuite cu spinii tuturor torturilor, care înfloreau sub semnul legii și al pînzelor de păianjen.

Cînd portăreasa se întoarse, doña Chón se duse să vorbească cu secretarul. Cu directoarea se și înțelesese. Procurorul militar ordonase să-i fie predată, în schimbul a zece mii de *pesos*, deținuta Fedina Rodas, care, cu începere din acel moment, va face parte dintre pensionarele *Dulcii desfătări*, cum se numea bordelul doñei Chón Dinte-de-aur.

Cele două lovituri în ușă răsunară ca tunetul în celula în care stătea nefericita Niña Fedina, ghemuită, ținîndu-și copilul în brațe, fără să se miște, fără să deschidă ochii, aproape fără să răsufle. Neluînd în seamă vestea pe care i-o dădură simțurile, făcu ca și cum nici n-ar fi auzit plînsul zăvoarelor. Un vaiet de balamale vechi, uitate se prelungi ca un glas de jale în mijlocul tăcerii. Deschiseră ușa și o scoaseră afară îmbrîncind-o. Ea strîngea din ochi ca să nu vadă lumina — mormintele sînt întunecoase pe dinăuntru. Și așa, ca pe-o oarbă, cu odorașul mort strîns lipit de piept, o scoaseră din închisoare. Nu mai era decît un animal cumpărat pentru negoțul cel mai josnic.

— Face pe muta !

— Nu deschide ochii ca să nu ne vadă!

— Se vede treaba că-i e ruşine!

— Poate că nu vrea să-şi deştepte copilul!

De felul acesta fură reflecţiile pe care le făcură pe drum doña Chón Dinte-de-aur şi cele trei tinere graţii. Cu un zgomot asurzitor, trăsura străbătea străzi pline de bolovani şi hîrtoape. Birjarul, un spaniol cu aer de Don Quijote, ocăra cît putea caii, pe care — cum era picador[1] — îi folosea mai tîrziu în arenă, la luptele de tauri. Alături de el, Niña Fedina făcu scurtul drum de la închisoare la bordel aşa cum spunea cîntecul: uitînd cu desăvîrşire lumea din jurul ei, fără să mişte pleoapele, fără să-şi dezlipească buzele, strîngîndu-şi copilul cu toată puterea.

Doña Chón se opri să plătească trăsura. Între timp, fetele o ajutară pe Fedina să coboare şi, cu mîini îndatoritoare de colege, o siliră să intre la *Dulcea desfătare*.

Cîţiva clienţi, aproape toţi militari, îşi pierdeau timpul în saloanele bordelului.

— Ei! cît e ceasul, băiatule? strigă doña Chón către barman.

Unul dintre militari răspunse:

— Şase şi douăzeci, doña Chompipa...

— Aici erai, zurbagiule? Nu te văzusem!...

— La ceasul nostru e şi douăzeci şi cinci... interveni barmanul.

„Achiziţia“ trezi curiozitatea tuturor. Toţi o cereau pentru noaptea aceea. Fedina continua să păstreze cu îndărătnicie tăcerea ei de mormînt, cu cadavrul copilului cuibărit în braţe, fără să ridice pleoapele, simţindu-se rece şi grea ca piatra.

---

[1] Cel care luptă cu taurii călare şi cu suliţa *(pica)* (n. t.).

— Hai, porunci Dinte-de-aur celor trei graţii ; duceţi-o la bucătărie să-i dea Manuela ceva de mîncare şi pe urmă siliţi-o să se îmbrace şi să se pieptene puţin.

Un căpitan de artilerie, cu ochi albaştri spălăciţi, încercă să se apropie de „achiziţie“ ca să-i pipăie picioarele. Dar una din cele trei graţii o apără. Apoi un marinar se lipi de ea ca de trunchiul unui palmier, dînd ochii peste cap şi arătîndu-şi dinţii splendizi de indian, şi o sărută, frecîndu-şi buzele care miroseau a rachiu de obrazul îngheţat şi brăzdat de urma sărată a lacrimilor. Veselie de cazarmă şi bordel ! Căldura prostituatelor compensează recea mînuire a armelor !

— Ei, zurbagiule, interveni doña Chón, oprindu-l. Aşa-i vorba ? Fă bine şi potoleşte-te !

Fedina nu se feri de atingerile acelea scîrboase, mulţumindu-se să strîngă şi mai tare pleoapele şi buzele, ca să-şi apere orbirea şi muţenia ei de mormînt ameninţate. Strînse de asemenea mai tare, în întuneric şi în tăcere, trupul copilului, pe care-l legăna încă, ca pe un prunc adormit.

O duseră într-o curte mică unde după-amiaza se îneca puţin cîte puţin într-o fîntînă. Se auzeau tînguieli de femei, glasuri subţiri, fragile, şopoteli de bolnave sau de eleve, de deţinute sau de călugăriţe, rîsete false, ţipete uşoare, ascuţite şi paşi de persoane care umblă în ciorapi. Dintr-o cameră, cineva aruncă un pachet de cărţi de joc, care se resfiră în evantai, pe pămînt. O femeie cu părul răvăşit scoase capul printr-o uşiţă ca de porumbar şi, privind cărţile de joc risipite ca şi cum ar fi fost imaginea fatalităţii înseşi, îşi şterse o lacrimă de pe obrazul veşted.

În stradă, în faţa *Dulcii desfătări* ardea o lumină roşie. Părea ochiul injectat cu sînge al unei fiare. Oameni şi fiare căpătau o culoare tragică... Misterul

camerelor fotografice. Oamenii veneau să se scalde în lumina aceea roşie ca bolnavii de vărsat ca să nu le rămînă cicatricele. Îşi arătau feţele la lumină cu teamă şi cu ruşinea de a fi văzuţi, ca şi cum ar fi băut sînge, şi apoi se întorceau la lumina albă a străzilor, a oraşului, la lumina limpede a lămpii de-acasă, cu impresia aceea supărătoare de-a fi acoperit o fotografie cu un văl.

Fedina tot nu-şi dădea seama de ceea ce se întîmplă cu ea ; tot ce nu era în legătură cu fiul ei nici nu exista pentru ea. Cu ochii mai închişi ca niciodată, cu buzele la fel şi cu cadavrul lipit de sînii plini de lapte. De prisos să povestim ceea ce făcură colegele ei ca s-o scoată din starea aceea înainte de-a o duce la bucătărie.

Bucătăreasa, Manuela Calvario, trona de mulţi ani între cuptorul cu cărbuni şi lada de gunoi a *Dulcii desfătări*. Era un fel de tată etern, fără barbă şi cu fustele scrobite. Cînd apăru Fedina, obrajii fleşcăiţi ai respectabilei şi enormei bucătărese se umplură de-o substanţă aeriformă, care luă repede forma vorbirii.

— Altă neruşinată !... Asta de unde-o mai fi ieşit ?... Şi ce dracu strînge-acolo ?

Prin semne — căci, fără să-şi dea seama de ce, nici cele trei graţii nu îndrăzneau să vorbească — îi dădură a înţelege bucătăresei că ieşea din închisoare, punînd o mînă peste alta, în chip de zăbrele.

— Încă o pros... proastă marfă ! continuă matroana. Iar cînd celelalte plecară, adăugă : Otravă ţi-aş da, nu mîncare ! Uite-ţi blidul aici ! Hai, înfulecă ! Ghiftuieşte-te !

Şi-i mai dărui, pe deasupra, o serie de lovituri cu frigarea pe spinare.

Fedina se lăsă jos pe podea, cu micuţul ei mort, fără să deschidă ochii şi fără să răspundă. Ţinîndu-l

mereu în acelaşi loc, nici nu-l mai simţea. Manuela Calvario umbla încoace şi încolo, ţipînd şi închinîndu-se.

Tot plecînd şi venind, simţi la un moment dat un miros greu în bucătărie. Se întorcea de la spălător cu o farfurie. Fără să-şi piardă vremea cu amănunte, dădu cîteva picioare Fedinei, ţipînd :

— Nespălata asta miroase-aşa. S-o luaţi de-aici, eu n-o mai rabd ! Luaţi-o !

La ţipetele ei veni doña Chón şi amîndouă, cu forţa, ca şi cum ar fi rupt ramurile unui arbore, descleştară braţele nefericitei mame care, simţind că-i smulg copilul, deschise ochii, scoase un urlet şi căzu la pămînt, în nesimţire.

— Copilul miroase ! E mort ! Ce grozăvie ! exclamă doña Manuela. Dinte-de-aur nu fu în stare să rostească nici un cuvînt.

În timp ce prostituatele năvăleau în bucătărie, doña Chón alergă la telefon să înştiinţeze autorităţile. Toate voiau să vadă copilul şi să-l sărute. Şi-l sărutară de nenumărate ori, smulgîndu-şi-l una alteia din mîini şi de la gură. O mască de salivă — saliva viciului — acoperi obrăjorii zbîrciţi ai cadavrului, care şi căpătase un miros greu. Începu bocetul şi se organiză priveghiul. Maiorul Farfán interveni ca să se obţină autorizaţia poliţiei. Se liberă una din camerele „de lucru", cea mai mare, şi se arse tămîie, ca să înece mirosul mai puţin cuvios al încăperii ; doña Manuela arse răşină în bucătărie şi, pe o tablă de lac negru, între flori şi pînzeturi de olandă, aşezară copilul zbîrcit, uscat şi gălbejit ca un vierme.

În noaptea aceea, tuturora le murise cîte un copil. Ardeau patru lumînări. Plutea un miros de mălai copt şi ţuică, de cărnuri bolnave, de mucuri de ţigară şi de urină. O femeie pe jumătate beată, cu un sîn

afară şi cu un trabuc în gură — pe care mai mult îl mesteca decît îl fuma — repeta, cu ochii scăldaţi în lacrimi :

Hai, dormi, odoraş,
Puiuţ adorat,
Altfel vine lupul
Şi te-a şi păpat!
Dormi, iubire dragă,
Că eu am de lucru ;
Să cos noaptea-ntreagă,
Scutece să spăl!

XXIII

RAPORT CĂTRE DOMNUL PREŞEDINTE

1. Alexandra Bran, văduvă, domiciliată în acest oraş, propietara plăpumăriei *La balena sinceră*, face cunoscut că stabilimentul ei comercial avînd zid comun cu debitul de băuturi spirtoase *El Tus-tep* a putut observa că aici se întîlnesc foarte des, şi mai ales noaptea, unele persoane însufleţite de creştineasca dorinţă de-a vizita o bolnavă. Aduce faptul la cunoştinţa Domnului Preşedinte, deoarece ea, pe baza conversaţiilor ascultate prin zid, are bănuiala că în acest local se ascunde generalul Eusebio Canales şi că persoanele care vin acolo conspiră împotriva statului şi împotriva preţioasei vieţi a Domnului Preşedinte.

2. Soledad Belmares, cu domiciliul în această capitală, spune că nu mai are ce să mănînce pentru că i s-au terminat resursele şi, cum aici n-o cunoaşte

nimeni, nimeni nu vrea s-o împrumute cu bani ; că, aflîndu-se în această situaţie, roagă pe Domnul Preşedinte să acorde libertatea fiului ei Manuel Belmares H. şi cumnatului ei Federico Horneros P. ; că ministrul ţării ei vă poate informa că ei nu se ocupă de politică şi că au venit aici numai pentru a-şi cîştiga viaţa prin muncă cinstită, singurul lor delict fiind acela de-a fi acceptat o recomandare din partea generalului Eusebio Canales ca să li se dea de lucru la gară.

3. Colonelul Prudencio Perfecto Paz declară că scopul ultimei lui călătorii la frontieră a fost să observe condiţiile terenului, starea drumurilor şi a potecilor, pentru a putea alege locurile care trebuie ocupate ; descrie amănunţit un plan de campanie uşor de executat în punctele strategice avantajoase în cazul unei mişcări revoluţionare ; confirmă ştirea că la frontieră există oameni angajaţi în acest scop de către Juan León Parada şi alţii, avînd ca material de război bombe de mînă, mitraliere, puşti de calibru redus, dinamită pentru mine şi toate cele necesare folosirii lor ; că grupul revoluţionarilor înarmaţi e alcătuit din 25—30 de indivizi, care atacă forţele guvernului suprem în fiecare moment ; că n-a putut avea confirmarea ştirii după care Canales ar fi în fruntea lor, dar dacă lucrul e adevărat, aceştia vor încerca fără îndoială o invazie, afară de cazul cînd se vor face aranjamente diplomatice pentru internarea revoltaţilor ; că el e gata să respingă invazia care se anunţă pentru începutul lunii viitoare, dar îi lipsesc arme pentru compania de tiraliori ; că, exceptînd cîţiva bolnavi cărora li se dau îngrijirile cuvenite, trupa se află în condiţii bune şi e instruită zilnic de la 6 la 8 dimineaţa, avînd ca raţie alimentară o vită pe săptămînă. Colonelul mai aminteşte că a şi cerut portului saci plini cu nisip pentru întărituri.

4. Juan Antonio Mares aduce mulţumirile lui Domnului Preşedinte pentru interesul pe care a binevoit să-l arate, făcînd să fie îngrijit de doctori ; acum e din nou la ordinele sale şi-l roagă să-i permită a veni în capitală, întrucît are să-i aducă la înalta sa cunoştinţă cîteva lucruri în legătură cu activitatea politică a avocatului Abel Carvajal.

5. Luis Raveles M. arată că, fiind bolnav şi lipsit de mijloace pentru a se căuta, doreşte să se reîntoarcă în Statele Unite, unde solicită un post în vreunul din consulatele republicii, dar nu în New Orleans şi nici în condiţiile de mai înainte, ci ca un sincer prieten al Domnului Preşedinte ; că la sfîrşitul lunii ianuarie a avut imensul noroc de a fi trecut pe lista audienţelor, dar cînd se afla în vestibul, gata să intre, a observat o oarecare neîncredere din partea statului-major, că a fost lăsat mai la urmă, nerespectîndu-se ordinea înscrierilor pe listă şi, cînd părea că i-a sosit în sfîrşit rîndul, l-a luat un ofiţer deoparte într-o cameră, l-a percheziţionat ca şi cum ar fi fost un anarhist şi i-a spus că procedează astfel deoarece deţineau informaţia că era plătit de avocatul Abel Carvajal ca să-l asasineze pe Domnul Preşedinte ; că la întoarcere audienţa se suspendase ; că după aceea a făcut tot ce-a putut ca să vorbească cu Domnul Preşedinte — fără să izbutească — pentru a-i comunica anumite chestiuni pe care nu le poate încredinţa hîrtiei.

6. Nicomedes Aceituno ne informează în scris că, întorcîndu-se în capitală de unde pleacă adesea pentru afaceri comerciale, a văzut pe una din şosele că de pe afişul lipit pe un rezervor de apă numele Domnului Preşedinte fusese distrus aproape în întregime : şase litere fuseseră smulse şi celelalte şterse.

7. Lucio Vásquez, deţinut în Penitenciarul central, din ordinul Procurorului militar, roagă respectuos să i se acorde o audienţă.

8. Catrino Regisio face cunoscut că, fiind administrator al fermei *La tierra*, proprietatea generalului Eusebio Canales, în luna august, anul trecut, acest domn a primit într-o zi vizita a patru prieteni, cărora, îmbătîndu-se, le-a declarat că, dacă ar izbucni revoluţia, el ar avea la dispoziţia lui două batalioane : unul sub comanda maiorului Farfán, acolo de faţă, şi altul sub ordinele unui locotenent-colonel al cărui nume nu l-a indicat ; cum zvonurile despre revoluţie continuă, aduce cele de mai sus la cunoştinţa Domnului Preşedinte în scris, întrucît nu i-a fost cu putinţă s-o facă personal, deşi a solicitat mai multe audienţe.

9. Generalul Megadeo Rayón remite o scrisoare pe care i-a adresat-o preotul Antonio Blas Custodio şi în care se declară că de cînd, potrivit ordinului arhiepiscopal, l-a înlocuit pe părintele Urquijo la parohia Sfîntul Luca, acesta — Urquijo — îl calomniază şi agită populaţia catolică prin răspîndire de neadevăruri, ajutat fiind de doña Arcadia de Ayuso ; cum prezenţa părintelui Urquijo, prieten al avocatului Abel Carvajal, poate produce grave consecinţe, aduce faptul la cunoştinţa Domnului Preşedinte.

10. Alfredo Toledano, din localitate, arată că, suferind de insomnie, adoarme întotdeauna noaptea tîrziu, din care motiv a surprins pe unul din prietenii Domnului Preşedinte, Miguel Chip-de-înger, bătînd puternic şi cu nerăbdare la poarta casei lui don Juan Canales, fratele generalului, care nu mai încetează cu înţepăturile la adresa guvernului. Aduce faptul la cunoştinţa Domnului Preşedinte pentru cazul că ar putea să intereseze.

11. Nicomedes Aceituno, voiajor comercial, face cunoscut că cel care a distrus numele Domnului Preşedinte de pe rezervorul de apă a fost contabilul Guillermo Lizazo, aflat în stare de ebrietate.

12. Casimiro Rebeco Luna arată că se împlinesc doi ani şi jumătate de cînd se află deţinut la secţia a doua de poliţie şi, cum e sărac şi n-are rude care să intervină pentru el, se adresează Domnului Preşedinte, implorîndu-l să binevoiască a ordona eliberarea lui, întrucît singura acuzaţie ce i se aduce e aceea de a fi scos, după sfatul duşmanilor guvernului, de pe uşa bisericii la care era paracliser anunţul pentru sărbătorirea mamei Domnului Preşedinte ; lucrul acesta nu este adevărat, căci, dacă a săvîrşit faptul, l-a săvîrşit din greşeală, crezînd că scoate alt anunţ, fiindcă nu ştie să citească.

13. Doctorul Luis Barreño solicită Domnului Preşedinte permisiunea de a pleca în străinătate în călatorie de studii, împreună cu soţia.

14. Adelaida Peñal, pensionară a bordelului *Dulcea desfătare* din localitate, se adresează Domnului Preşedinte pentru a-i face cunoscut că maiorul Modesto Farfán i-a afirmat, în stare de ebrietate, că generalul Eusebio Canales era singurul general adevărat pe care l-a cunoscut în armată şi că dizgraţia lui se datorează temerii pe care Domnul Preşedinte o nutreşte faţă de şefii capabili ; şi că, cu toate astea, revoluţia va triumfa.

15. Monica Perdomino, bolnavă la Spitalul General, patul nr. 14, sala Sfîntul Rafael, declară că, patul ei fiind lipit de acela al bolnavei Fedina Rodas, a auzit că în delirul ei numita bolnavă vorbeşte de generalul Canales ; dar deoarece nu are nici ea capul prea limpede n-a putut înţelege prea bine ce spunea cealaltă şi că ar fi bine să vină cineva ca s-o supravegheze pe Fedina Rodas şi să-i noteze aiurelile ;

aduce toate acestea la cunoştinţa Domnului Preşedinte, întrucît este şi ea o umilă admiratoare a guvernămîntului domniei-sale.

16. Tomás Javelí comunică unirea sa prin căsătorie cu domnişoara Arquelina Suárez, act pe care-l oferă ca omagiu Domnului Preşedinte al republicii.

28 aprilie...

XXIV

CASA FEMEILOR PIERDUTE

— Scîr-*pî*, boa-*pa*, so-*po*...
— Io-*po*? Da-*pa*, dra-*pa*, gă-*pă*...
— Tîr-*pî*, fă-*pă*...
— Ba-*pa*, tu-*pu*...
— Ei, gura! Mai tacă-vă pliscul! Auzi! Cît e ziulica de mare nu mai încetaţi: caţa, caţa! Parcă sînteţi animale, de nu mă înţelegeţi... strigă patroana.

Îmbrăcată c-o bluză neagră şi o fustă violet, Dinte-de-aur îşi rumega cina într-un fotoliu de piele, în spatele tejghelei de la bar. După o clipă, se adresă unei servitoare cu faţa arămie şi cu cozi strînse şi lucioase:

— Pancha, spune fetelor să vină încoace; aşa nu merge, o să-nceapă să vină clienţii şi-ar trebui să fie aici, gata pregătite. Veşnic trebuie să le îmboldeşti pe fiinţele astea!

Două fete, numai în ciorapi, intrară alergînd.

— Ei, mai staţi locului! Consuelo! Drăguţe mai sînt dumnealor, fetiţele! Le arde de joacă! Şi, ascultă, Adelaida — ei, Adelaida, cu tine vorbesc! — dacă vine maiorul, să-i iei sabia amanet pentru ceea ce ne datorează. Cît ne datorează, maimuţoiule?

— Nouă sute în cap, plus treizeci şi şase de azi-noapte, răspunse barmanul.

— O sabie nu valorează cine ştie ce, chiar dac-ar fi de aur, dar, oricum, e mai bine decît nimic. Adelaida ! Ei ! Cu cine vorbesc ? Cu peretele, sau cu tine ?

— Da, da, doña Chón, auzit... spuse între două hohote de rîs Adelaida, continuînd să se joace cu colega ei, pe care o ţinea strîns de coc.

Asortimentul de femei de la *Dulcea desfătare* ocupa în tăcere divanurile uzate. Înalte, scunde, grase, slabe, tinere, adolescente, supuse, recalcitrante, blonde, cu părul roşu, cu părul negru, cu ochii mari, cu ochii mici, albe, oacheşe, mulatre. Fără să semene între ele, se asemănau totuşi. În cămăşuţele de pînză ieftină, sînii se clătinau. Stînd pe divane, îşi arătau picioarele slabe ca beţele, jartierele în culori vesele şi dedesubturile roşii cu tiv de dantelă albă, sau rozpal cu dantelă neagră.

Aşteptarea vizitelor le făcea nervoase. Aşteptau ca emigrantele, cu ochi de animal, îngrămădite în faţa oglinzilor. Ca să-şi treacă vremea, unele dormeau, altele fumau, unele mestecau bomboane de mentă, altele socoteau numărul aproximativ al murdăriilor de muscă de pe lanţurile de hîrtie albă şi roz care împodobeau tavanul ; duşmancele se certau, prietenele se mîngîiau încet şi fără cuviinţă. Aproape toate aveau porecle. Pe cea cu ochii mari o numeau Cuţit, dacă era scundă îi spuneau Cuţitaş, iar dacă era bătrînă şi grasă, Cuţitoaie. Pe cea cu nasul răsfrînt o porecleau, desigur, Cîrna, pe cea oacheşă, Negresa, pe mulatră, Tăciune, pe cea cu ochii oblici, Chinezoaica, Bălana, pe cea cu părul blond şi Bîlbîita pe cea care vorbea gîngav.

Afară de poreclele acestea obişnuite, mai erau şi altele ca Vindecata, Purcica, Scîrbă-mică, Porumbiţa, Maţe-fripte.

Unii bărbaţi veneau la căderea nopţii, ca să petreacă cîteva momente cu fetele libere, vorbindu-le despre dragoste şi aţîţîndu-le cu jumătăţi de săruturi. Erau întotdeauna gătiţi şi sclivisiţi. Doña Chón i-ar fi luat la palme pentru că, ştiindu-i *lefteri*, îi făceau numai venin, dar îi răbda în local fără să crîcnească, de teamă să nu le supere pe *regine*. Bietele *regine* se încurcau cu indivizii aceia — protectori care le exploatau, amanţi care le maltratau — numai din nevoie de dragoste, din nevoia de-a avea şi ele pe cineva.

Tot în primele ore ale nopţii veneau şi adolescenţii nepricepuţi. Intrau tremurînd, neputînd aproape să vorbească, cu un fel de nesiguranţă în mişcări — ca fluturii ameţiţi — şi nu se simţeau bine decît atunci cînd se vedeau din nou afară, în stradă. Prăzi bune. Supuşi şi neputincioşi. Cincisprezece ani. „Bună seara". „Nu mă uita". Ieşeau din bordel cu o senzaţie de greaţă, în loc de aceea de păcat şi vitejie pe care o aveau înainte de-a intra ; resimţeau totuşi o oboseală dulce, ca după prea mult rîs sau prea mult joc. Ah ! ce bine se simţeau afară, departe de casa aceea urît mirositoare ! Muşcau aerul ca pe un fruct proaspăt şi contemplau stelele ca iradierea propriilor lor muşchi.

După care venea rîndul oamenilor serioşi. Binevăzutul om de afaceri, burduhănos şi întreprinzător. O cantitate astronomică de pîntec îi rotunjea coşul pieptului. Salariatul de magazin îmbrăţişa ca şi cum ar fi măsurat pînza cu metru, spre deosebire de medic, care-şi ausculta parcă pacientul. Ziaristul, client care pînă la urmă îşi lăsa zălog pălăria. Avocatul, avînd ceva de felină şi de geranium în familiaritatea

lui bănuitoare şi vulgară. Provincialul, papă-lapte. Funcţionarul public, încovoiat şi fără trecere la femei. Burghezul, umflat şi puhav. Meşteşugarul, cu miros de piele argăsită. Unul cu bani, care, la fiecare moment, îşi pipăia pe ascuns portofelul, ceasul, inelele. Farmacistul, mai tăcut decît frizerul şi mai puţin atent decît dentistul...

Cel mai tare se aprindea salonul la miezul nopţii. Bărbaţii şi femeile aveau gura arsă. Sărutările, amestec lasciv de carne şi salivă, alternau cu muşcăturile, mărturisirile cu loviturile, surîsurile cu hohotele şi pocniturile sticlelor de şampanie cu descărcarea armelor cînd era pe-acolo vreunul mai viteaz.

— Asta e viaţă, o dată şi jumătate ! zicea un bătrîn, cu coatele pe masă şi cu ochii fugind în toate părţile. Îşi frămînta picioarele, iar pe frunte i se vedea un mănunchi de vine umflate. Din ce în ce mai entuziasmat, el întreba necontenit pe tovarăşul lui de chef : Pot să merg cu femeia aceea de-acolo ?

— Sigur, omule, doar asta aşteaptă.

— Dar cu cealaltă de lîngă ea ? Parcă-mi place mai mult !

— Păi, atunci du-te cu asta.

O brună, care, din cochetărie, se lăsase desculţă, traversă salonul.

— Dar cu aceea care se duce-ncolo ?

— Cu care ? Cu mulatra ?

— Cum o cheamă ?

— Adelaida, dar îi zic Purcica. Nu te înfige însă, că-i încurcată cu maiorul Farfán.

— Scroafa, cum îl mai mîngîie ! observă bătrînul cu vocea scăzută.

Cocota îl îmbăta pe Farfán cu iscusinţă de şarpe. Îşi apropia de el băutura fermecătoare a ochilor mai frumoşi ca oricînd, din cauza beladonei, oboseala

buzelor cărnoase, greutatea sînilor calzi şi a pîntecului rotunjit.

— Mai bine scoate-ţi porcăria asta, şopti Purcica la urechea lui Farfán. Şi, fără să aştepte răspuns — că atunci ar fi fost prea tîrziu — îi desprinse sabia de centiron şi i-o dădu barmanului.

Un tren de ţipete trecu în fugă, traversă tunelele tuturor urechilor şi îşi continuă goana...

Perechile dansau, în tact sau în contra lui, cu mişcări de animale bicefale.

Un tren de ţipete trecu în goană. Sub roţile lui, între biele şi pistoane, se zbătea o femeie beată, galbenă ca şofranul, ţinîndu-şi pîntecul cu mîinile şi ştergîndu-şi, cu lacrimile, fardul de pe obraji şi de pe buze.

— Vai, pîntecul meu ! Vai, pîntecul meu ! Vai !

Numai beţivii nu se alăturară grupului celor care alergau să vadă ce se petrece. Auzind zarva, bărbaţii căsătoriţi întrebau dacă era rănită, ca să plece înainte de-a veni poliţia ; ceilalţi însă, luînd lucrurile mai uşor, alergau de colo pînă colo din plăcerea de-a se ciocni unul de altul. Tot mai mare devenea grupul celor strînşi în jurul femeii, care se zbătea neîncetat, cu ochii daţi peste cap şi cu limba scoasă. În momentul suprem al crizei, îi scăpă dantura falsă. Spectatorii fură cuprinşi de-un rîs frenetic, nebunesc. Un hohot general salută căderea bruscă a dinţilor pe podeaua de ciment.

Doña Chón puse capăt scandalului. Se afla pe undeva înlăuntrul localului şi veni în salon ca o cloşcă alarmată, care aleargă cîrîind la puişorii ei, prinse de-un braţ pe nefericita aceea care urla şi mătură casa cu ea pînă-n bucătărie, unde-o îngropă în camera cu cărbuni, ajutată fiind de Calvario, care profită de ocazie ca s-o înţepe de cîteva ori cu frigarea.

Profitînd de învălmăşeală, bătrînul îndrăgostit de Purcica o sustrase maiorului, care nu mai vedea de beat ce era.

— Ce scîrbă de femeie, nu-i aşa, maior Farfán ?! exclamă Dinte-de-aur, întorcîndu-se de la bucătărie. Ca să se ghiftuiască şi să trîndăvească toată ziua culcată-n pat n-o doare pîntecul, iar acum... e ca şi cum în ceasul bătăliei un militar s-ar plînge că şi pe el îl doare... !

Un rîs gros de beţivani îi acoperi vocea. Rîdeau ca şi cum ar fi scuipat melasă. Între timp, patroana se întoarse către barman :

— Pe măgăriţa asta voiam s-o înlocuiesc cu fata pe care am adus-o ieri de la penitenciar. Ce ghinion cu accidentul acela !

— Era o fată „pe cinste“ !

— I-am şi spus avocatului să vadă cum o să se aranjeze cu Procurorul, ca să-mi dea banii înapoi... Asta ar mai lipsi, ca cele zece mii de *pesos* să rămînă la ticălosul ăla.

— Păi, fireşte... Cît despre Procuror, am auzit că-i un pehlivan.

— Ca toţi prefăcuţii...

— Şi pe deasupra un stricat !...

— Fie cum o vrea, dar te asigur că, cu mine, nu-i merge ! Nu căţeii ăia mici contează, ci granguri, pe care...

Nu termină fraza, căci se aplecă peste fereastră să vadă cine bătea la poartă.

— Isuse Cristoase cu toţi sfinţii ! Tocmai la dumneata mă gîndeam şi iată că Dumnezeu mi te şi trimite încoace, grăi patroana cu glas tare către omul care aştepta în stradă, cu capa ridicată pînă la ochi, scăldat de lumina roşie de la intrare. Apoi, fără să-i mai răspundă la „bună seara“, se grăbi să poruncească servitoarei să deschidă poarta imediat.

— Fugi, Pancha, deschide degrabă, zboară, deschide, că-i don Miguelito !

Doña Chón îl cunoscuse prin simpla ei presimţire şi după ochii lui de satana.

— Asta zic şi eu minune !

În timp ce-o saluta pe patroană, Chip-de-înger străbătu salonul cu privirea. Se linişti, descoperind un trup prăvălit, care trebuie să fi fost maiorul Farfán ; o şuviţă prelungă de salivă se scurgea de pe buza-i căzută.

— Şi încă o minune din cele mari, că unul ca dumneata nu-i prea vizitează pe cei săraci.

— Nu, doña Chón, cum se poate să crezi una ca asta !

— Şi vii tocmai la ţanc ! Mă jeluiam la toţi sfinţii din pricina unui necaz pe care-l am, şi iată că sfinţii mi te trimit pe dumneata...

— Ştii bine că sînt la dispoziţia dumitale...

— Mii de mulţumiri. Sînt într-o încurcătură pe care am să ţi-o povestesc imediat, dar mai înainte să bei un păhărel.

— Nu te deranja...

— Nici un deranj ! Ceva acolo, un flecuşor, ce doreşti, ce-ţi pofteşte inima ! Sper să nu mă refuzi ! Un *güisguey* [1] o să-ţi facă bine. Însă să ni-l servească dincolo, la mine. Vino, te rog, pe-aici.

Camerele pe care şi le rezervase Dinte-de-aur, despărţite cu totul de restul casei, erau ca o lume aparte. Pe mese, pe scrinuri şi pe consolele de marmură se îngrămădeau icoane, sculpturi pioase şi relicve. O *Sfîntă Familie* se deosebea dintre toate prin proporţii şi prin perfecţiunea lucrului. Copilul Isus, înalt cît un crin, sta parcă să vorbească. Alături de el, sfîntul Iosif şi fecioara Maria, cu mantia ei înstelată.

---

[1] Băutură alcoolică mexicană — un fel de rachiu (n. t.).

Fecioara Maria acoperită de juvaeruri, iar sfîntul Iosif cu o diademă împodobită cu două perle care făceau, fiecare, o avere. Sub un glob mare, trăgea să moară un Cristos oacheş, scăldat în sînge, iar într-o vitrină largă, acoperită de scoici, se urca la cer o preacurată, sculptată după tabloul lui Murillo[1], dar ceea ce valora cel mai mult era şarpele de smarald încolăcit la picioarele ei. Icoanele alternau cu portretele doñei Chón (diminutiv de la Concepción, adevăratul ei nume), la vîrsta de douăzeci de ani, cînd avusese la picioare pe un preşedinte de republică — nici mai mult, nici mai puţin — care-i propunea s-o ducă la „Parisul din Franţa“, pe doi magistraţi de la Curtea supramă şi pe trei cîrnăţari care se luptară pentru ea cu cuţitele, la un bîlci. Înghesuit pe undeva printr-un colţ, ca să nu-l vadă oaspeţii, se afla şi portretul celui care supravieţuise încăierării, un individ lăţos, care, cu timpul, ajunsese să-i fie soţ.

— Stai pe sofa, don Miguelito, că-i mai plăcut.

— Trăieşti bine aici, doña Chón !

— Fac şi eu tot ce pot...

— Parc-ai fi într-o biserică !

— Haide, nu fi păgîn, nu rîde de sfinţii mei !

— Şi cu ce pot să-ţi fiu de folos ?

— Nu, mai înainte bea păhărelul de *güisguey*...

— Atunci, în sănătatea dumitale, doña Chón !

— Să trăieşti şi dumneata, don Miguelito, şi iartă-mă că nu-ţi ţin tovărăşie, dar cu păcătoasa mea de inflamaţie... Pune, te rog, păhărelul aici sau dă-mi-l mie, să-l pun pe măsuţa asta...

— Mulţumesc.

— Ei bine, cum îţi spuneam, don Miguelito, am dat de un mare necaz şi vreau să mă ajuţi cu un sfat

[1] *Murillo (Bartolomé Esteban)* (1617 — 1682), pictor spaniol, excelent colorist şi portretist (n.r.).

din acelea pe care numai cei ca dumneata ştiu să le dea... E din pricina unei femei pe care-o ţin aici, în stabilimentul meu, şi care nu-mi mai foloseşte la nimic, aşa c-am căutat şi-am aflat printr-o cunoştinţă de-a mea că la penitenciar aveau o fată „clasa una“, arestată din ordinul Procurorului militar. Cum eu ştiu unde trebuie să bat şaua, m-am dus de-a dreptul la avocatul meu, don Juan Vidalitas, care m-a ajutat şi-n alte dăţi să capăt femei, şi l-am rugat să scrie, în numele meu, o scrisoare Procurorului şi să-i ofere pentru deţinuta aceea zece mii de *pesos*.

— Zece mii de *pesos* ?

— Da, da, cît ai auzit, zece mii. Şi dumnealui, Procurorul, n-a aşteptat să i-o spun de două ori. Mi-a răspuns imediat că-i în regulă şi, la primirea banilor, pe care i-am numărat eu însumi pe birou, în bilete de cîte „cinci sutare“, mi-a dat un ordin scris către penitenciar ca să mi se predea femeia. Am aflat acolo că era deţinută pe o chestie politică. Se pare c-au dibuit-o în casa generalului Canales...

— Cum ?

Chip-de-înger, care urmărea povestirea doñei Chón fără să-i dea multă atenţie, cu urechea mai mult spre uşă, pîndind să nu plece Farfán, pe care-l căuta de multe ore, simţi în spate o pînză de înţepături fine numai la auzul numelui lui Canales amestecat în acea afacere. Nefericita deţinută era, fără îndoială, servitoarea Chabela, de care vorbea Camila în delirul febrei.

— Iartă-mă că te întrerup... Unde-i femeia aceea ?

— O să vezi, dar lasă-mă să termin. Însoţită de trei fete, eu personal m-am dus, cu ordinul Procurorului, ca s-o scot din penitenciar. Nu voiam să-mi schimbe marfa. Am mers cu trăsura, ca să fie mai luxos. Şi cum îţi spun, sosim acolo, le arăt ordinul, ei îl citesc şi pe faţă şi pe dos, îl cercetează, scot

fata, mi-o dau şi — să nu te mai obosesc — o aducem aici ; în local, o aşteptau cu toţii şi le plăcu la toţi. Dar ce e, don Miguelito? De ce-ai căzut pe gînduri ?

— Şi unde-i femeia ?

Chip-de-înger era gata s-o scoată de acolo chiar în aceeaşi noapte. Dar băbătia dracului povestea înainte, iar lui minutele i se păreau ani.

— Ehee... Ar păpa pisoiul lăptic... şi dumneata ca toţi bărbaţii. Dar lasă-mă să continuu. Chiar de cînd am scos-o de la penitenciar am văzut că femeia se încăpăţîna să nu deschidă ochii şi să nu scoată o vorbă. Îi vorbeam, dar era ca şi cum ai fi vorbit peretelui din faţă. După mine, erau fandoseli. Mai băgai de seamă că strîngea în braţe un mojondroc de mărimea unui copilaş.

În mintea favoritului imaginea Camilei se întinse pînă cînd se rupse în două — ca un opt de la mijloc — cu mişcarea instantanee a unei băşici de săpun care plesneşte.

— Un copil ?

— Da, bucătăreasa mea, Manuela Calvario Cristales, descoperi că nefericita aceea legăna la sîn un prunc mort, care începuse chiar să miroase. Mă cheamă, eu alerg iute la bucătărie, şi amîndouă îi smulserăm copilul, după ce cu greu izbutirăm să-i desfacem braţele. Manuela i le rupse aproape, iar cînd îi luarăm pruncul deschise ochii, aşa cum o să-i deschidă morţii în ziua judecăţii de apoi, scoase un ţipăt care trebuie să se fi auzit pînă-n piaţă şi căzu jos ca trăznită.

— Moartă ?

— Pe moment aşa am crezut şi noi. Am chemat apoi s-o ia ; au venit de la spital şi-au dus-o, înfăşurată într-un cearşaf, la *San Juan de Dios*. Eu n-am vrut s-o văd, mă impresiona prea tare. Spun fetele

că din ochi — pe care-i ţinea tot închişi — îi curgeau lacrimile aşa, ca o apă care nu mai foloseşte la nimic. Doña Chón se opri o clipă, şi apoi adăugă printre dinţi : Fetele care s-au dus azi-dimineţă să-şi facă vizita la spital au întrebat de ea şi se pare că-i tot grav. Şi aici vine necazul meu. Înţelegi dumneata că nici nu mă gîndesc ca Procurorul să rămînă cu cei zece mii de *pesos* ai mei, şi-acum caut să văd ce-i de făcut ca să mi-i dea înapoi, pentru că-n numele cui îmi opreşte el ce-i al meu, în numele cui ?... Prefer de o mie de ori să donez banii spitalului sau să-i dau la săraci !

— Să-i reclame avocatul dumitale, iar cît despre biata femeie...

— Păi a şi fost astăzi avocatul meu de două ori, iartă-mă că-ţi tai vorba, ca să-l caute : întîi acasă şi apoi la serviciu, şi de fiecare dată i-a spus acelaşi lucru : că nu-mi dă înapoi nici un sfanţ. Să vezi ce neruşinat e omul ăsta : spune că atunci cînd se cumpără o vacă, dacă moare, nu pierde cel care a vîndut-o, ci cel care a cumpărat-o... Şi că dacă aşa e la animale, cu atît mai mult la oameni... Aşa zice... Să-ţi spun drept, îmi vine să-l...

Chip-de-înger rămînea tăcut. Cine era femeia aceea vîndută ? Cine era copilul mort ?

Doña Chón îşi arătă dintele de aur, ameninţînd :

— A, dar am să intru-n el şi am să-l scutur cum n-a făcut nici mă-sa ! Dacă mă bagă la închisoare, să aibă cel puţin pe ce. Dumnezeu ştie cît de greu se cîştigă banii, ca să mă las furată aşa. Escroc bătrîn ! Chiar azi-dimineaţă am trimis să-i arunce pămînt de mort la poarta casei. Să vezi dumneata, după asta, dac-o mai duce el mult...

— Şi pe copil l-au îngropat ?

— L-am privegheat aici ; fetele astea, sînt aşa de sentimentale ! Am făcut şi prăjituri...

— Petrecere...

— Şi încă cum!

— Şi poliţia ce face?

— Am mişcat din urechi şi ne-au dat autorizaţia de înmormîntare. A doua zi l-am îngropat pe bietul micuţ în insulă, într-un sicriu splendid, căptuşit cu satin alb.

— Şi nu te temi că familia o să ceară cadavrul sau cel puţin actul...?

— Asta ar mai lipsi! Şi cine să-l ceară? Ta-su e arestat din motive politice — îl cheamă Rodas — şi maică-sa, cum ţi-am spus, e la spital.

Chip-de-înger surîse în gînd, scăpat de o greutate enormă. Nu făcea parte din familia Camilei...

— Dă-mi un sfat, don Miguelito, dumneata care eşti atît de inteligent, ce trebuie să fac ca porcul ăla bătrîn să nu rămînă cu banii mei? Nu uita: sînt zece mii de *pesos*...! Astea nu-s seminţe!

— După părerea mea, trebuie să-l vezi pe Domnul Preşedinte şi să te plîngi lui. Solicită-i o audienţă şi du-te cu încredere, că el îţi va rezolva problema. E în puterea lui.

— La asta mă gîndeam şi eu. Aşa voi face. Chiar mîine bat o telegramă fulger, cerîndu-i o audienţă. Din fericire, sîntem prieteni vechi; cînd nu era decît ministru, avea o adevărată pasiune pentru mine. A trecut o bucăţică de vreme de atunci. Eu eram tînără şi frumuşică, păream un lujer, ca în fotografia de colo, ia priveşte... Îmi aduc aminte că trăiam spre marginea oraşului, în El Cielito, cu mama — fie-i ţărîna uşoară! — şi vezi ce înseamnă ghinionul? Într-o bună zi o loveşte un papagal cu ciocul şi-o lasă chioară de-un ochi! Nu-ţi mai spun c-am fript papagalul — aş fi fript şi-o sută — şi l-am dat unui cîine, care l-a mîncat în chip de delicatesă şi a turbat pe loc. Din tot ce-mi mai amintesc de-atunci, lucrul cel mai

vesel e că prin faţa casei treceau toate înmormîntările. Treceau morţii cu droaia... Şi din cauza acestei împrejurări nefericite ne-am despărţit, Domnul Preşedinte şi cu mine, pentru totdeauna. Pe el îl băgau în sperieţi înmormîntările, dar eu ce vină aveam? Era foarte copilăros şi avea capul plin cu tot felul de poveşti. Dacă îl ameninţa ceva, cît de cît, „înghiţea" toate trăsnăile care i se spuneau, şi tot aşa cînd îl linguşeau. La început eram nebună după el, şi tot mîngîindu-l şi sărutîndu-l îl făceam să uite şirul acela nesfîrşit de morţi în sicrie de toate culorile. Pe urmă m-am plictisit şi l-am lăsat. Parcă-l văd aici, unde stai dumneata acum: cu batistă de mătase albă înnodată în jurul gîtului, cu pălărie plată, ghete cu urechi roz şi costum albastru-deschis...

— Şi pe urmă, aşa merg lucrurile astea; iar după ce-a ajuns preşedinte, te-a cununat, nu-i aşa?

— Aş... răposatul meu bărbat, Dumnezeu să-l ierte, nu admitea ceremonii din astea.

XXV

UNDE SE OPREŞTE MOARTEA

Preotul venea cu sutana fîlfîind. Alţii aleargă şi pentru mai puţin. „Există în lume ceva mai de preţ decît sufletul?" se întreba el. Unii se ridică de la masă, cu maţele ghiorăind, pentru doi-trei *pesos*... Cînd intră preotul, urmat de vecinele amatoare de-a asista la agonie, Chip-de-înger se smulse de la căpătîiul Camilei cu paşi care făceau un zgomot de rădăcini rupte. Crîşmăriţa tîrî un scaun pentru preot, şi apoi se depărtară toţi.

— ...eu, păcătosul, mă spovedesc ţie, Doamne... spuneau ei.

— *In nomine Pater et Filii et*[1]... Fata mea, de cînd nu te-ai spovedit?...

— De două luni...

— Ai împlinit canonul?

— Da, părinte.

— Mărturiseşte-ţi păcatele...

— Mă acuz, părinte, c-am minţit...

— În lucruri însemnate?

— Nu... că n-am ascultat pe tata şi... *(...tic-tac, tic-tac, tic-tac)* şi mă acuz, părinte... *(tic-tac)* ...că nu m-am dus întotdeauna la biserică.

Bolnava şi confesorul vorbeau ca într-o catacombă. Dracul, Îngerul păzitor şi Moartea asistau la spovedanie. Moartea îşi afunda în ochii sticloşi ai Camilei privirea orbitelor ei goale. Dracul scuipa păianjeni, instalat la capul patului, iar Îngerul, într-un colţ, plîngea cu sughiţuri.

— Mă acuz, părinte, că nu m-am rugat dimineaţa şi seara şi... mă acuz, părinte că... *(tic-tac, tic-tac)*... că m-am certat cu prietenele!

— Pentru chestiuni de onoare?

— Nu...

— Fata mea, ai păcătuit foarte grav în faţa lui Dumnezeu.

— Mă acuz, părinte, că m-am urcat pe cal, călărind ca bărbaţii...

— Mai erau alte persoane de faţă şi s-a iscat vreun scandal din pricina asta?

— Erau cîţiva indieni numai.

— Asta înseamnă că te-ai semeţit, crezîndu-te în stare să ajungi deopotrivă cu bărbatul şi căzînd totodată în mare păcat, pentru că dacă Domnul-Dum-

---

[1] În numele tatălui şi-al fiului şi-al... (lat.) (n.t.).

nezeu a făcut-o pe femeie femeie, ea nu trebuie să treacă peste asta voind să fie bărbat, aşa cum a făcut diavolul care s-a pierdut pentru c-a vrut să fie Dumnezeu.

În jumătatea din faţă a camerei, ocupată de cîrciumioară, în faţa tejghelii şi a unui altar de sticle de toate culorile, aşteptau Chip-de-înger, Masacuata şi vecinele, fără să sufle o vorbă, schimbînduşi, cu privirea, temerile şi speranţele, răsuflînd rar — orchestră de suspine înăbuşite de ideea morţii. Uşa întredeschisă lăsa să se vadă în străzile luminoase biserica La Merced, parte din intrare, casele şi puţinii trecători care mergeau acasă. Chip-de-înger suferea cumplit văzînd că oamenii aceştia veneau şi plecau fără să le pese că, aproape de tot, Camila moare. Nu erau decît boabe mari de nisip într-un ciur subţire de soare ; umbre cu simţuri ; pachete de carne ambulantă...

Peste faţa tăcerii, vocea preotului, spovedind, tîra lănţişoare de cuvinte. Bolnava tuşi ; aerul îi rupea foiţele subţiri ale plămînilor.

— Mă acuz, părinte, de toate păcatele, uşoare sau mortale, pe care le-am săvîrşit şi de care nu-mi aduc aminte.

Cuvintele latine ale iertării, fuga grăbită a Dracului şi paşii Îngerului, care, ca o lumină, se apropia din nou de Camila cu aripile-i albe şi calde, alungară mînia favoritului contra trecătorilor, ura lui împotriva a tot ceea ce nu participa la durerea lui — ura copilărească, muiată în duioşie — şi îl făcură să conceapă — graţia vine pe drumuri ascunse — gîndul de-a salva un om care să fie/în cea mai mare primejdie de moarte. Dumnezeu, poate, îi va dărui în schimb viaţa Camilei, ceea ce, după spusele ştiinţei, nu mai era cu putinţă.

Preotul plecă fără să facă zgomot, se opri în ușă ca să-și aprindă o țigară de tutun tare și își sumese poalele sutanei, căci pe stradă, potrivit legilor, trebuia s-o poarte ascunsă sub mantie. Părea un om făcut din cenușă dulce. Începea să umble vorba că fusese chemat să spovedească o femeie aflată pe patul morții. După el plecară vecinele limbute și Chip-de-înger, care alerga să-și realizeze planul.

Callejón de Jesús, *Calul bălan* și Cazarma de cavalerie. Aici întrebă pe ofițerul de serviciu despre maiorul Farfán. I se spuse să aștepte un moment, și un caporal se duse să-l caute, strigînd :

— Don maior Farfán ! Don maior Farfán !...

Vocea, fără răspuns, i se stingea în curtea enormă. O tremurare de sunete răspundea în streșinele caselor depărtate : ...ior Farfán ! ...ior Farfán !...

Favoritul rămase la cîțiva pași de poartă, străin la ceea ce se petrecea în jurul lui. Cîini și cîteva *zopilotes* se certau pe cadavrul unei pisici în mijlocul străzii, în fața comandantului care, postat la o fereastră cu gratii de fier, se distra văzînd lupta aceea înverșunată răsucindu-și mustățile în furculiță. Două doamne sorbeau răcoritoare într-o prăvălioară plină de muște. Din casa vecină ieșeau cinci copii îmbrăcați în costume marinar, urmați de-un domn palid ca o gulie și de-o doamnă însărcinată (tăticul și mămica). Un măcelar trecu printre copii, aprinzînd o țigară — avea hainele pătate de sînge, mînecile cămășii suflecate și pe piept, într-un buzunar larg și adînc, satîrul ascuțit. Soldații intrau și ieșeau. Pe lespezile vestibulului se alcătuia un șarpe făcut din urmele picioarelor desculțe și umede, care se pierdea în curte. Cheile cazărmii se ciocneau cu clinchet de arma santinelei, oprită alături de ofițerul de serviciu, care sta pe un scaun de fier, în mijlocul unui cerc de scuipături.

Cu paşi furişi de sălbăticiune, se apropie de ofiţer o femeie cu pielea ca arama, arsă de soare, albită şi zbîrcită de ani, scoţîndu-şi şalul de aţă ca să vorbească — în semn de respect ; şi cu capul descoperit, se rugă :

— Iartă-mă, señor, dar te rog din suflet să-mi îngădui a vorbi cu fiul meu. Sfînta Fecioară o să-ţi răsplătească bunătatea.

Înainte de-a răspunde, ofiţerul lansă un scuipat mirosind a tutun şi dinţi stricaţi.

— Cum îl cheamă pe fiul dumitale ?

— Ismael, señor.

— Ismael şi mai cum ?

— Ismael Almeu, señor.

— Fireşte, al dumitale, dar care e numele lui de familie ?

— E Almeu, señor.

— Bine, atunci vino în altă zi, astăzi sîntem ocupaţi.

Bătrîna se retrase, fără să-şi pună şalul, puţin cîte puţin, numărîndu-şi paşii, ca şi cum şi-ar fi măsurat nefericirea ; se opri o clipă pe marginea trotuarului şi apoi se apropie încă o dată de ofiţer, care continua să stea pe scaun.

— Iartă-mă, señor, dar eu nu sînt de pe aici, vin de foarte departe, mai mult de douăzeci de leghe, aşa că, dacă nu-l văd azi, cine ştie cînd oi putea să mai vin ? Fă bunătate, rogu-te, şi cheamă-l.

— Ţi-am spus adineauri că sîntem ocupaţi. Hai, pleacă, nu ne mai plictisi !

Chip-de-înger, care asista la scenă, împins de dorinţa de-a face bine pentru ca Dumnezeu să-i redea sănătatea Camilei, spuse încet ofiţerului :

— Cheamă pe băiatul acela, locotenente, şi primeşte asta pentru ţigări.

Militarul luă banii fără să se uite la necunoscutul care i-i dăduse şi porunci să-l cheme pe Ismail Almeu. Bătrînica rămase cu privirea aţintită asupra binefăcătorului ei ca asupra unui înger.

Maiorul Farfán nu era în cazarmă. Un furier cu tocul după ureche apăru la un balcon şi-l informă pe favorit că la aceste ceasuri de seară putea să-l găsească numai la *Dulcea desfătare*, fiindcă nobilul fiu al lui Marte îşi împărţea timpul între serviciu şi amor. Nu era rău, totuşi, să-l caute şi acasă. Chip-de-înger luă o trăsură. Farfán avea închiriată o cameră în oraş, departe, la dracu-n praznic. Uşa de brad nevopsit, strîmbată de umezeală, lăsa să se întrevadă interiorul camerei. Era întuneric. Chip-de-înger bătu de două, de trei ori. Nu era nimeni. Plecă în grabă, dar înainte de-a se duce la *Dulcea desfătare* îşi spuse că ar fi bine să treacă mai întîi să vadă ce mai face Camila. Îl surprinse zgomotul trăsurii cînd trecu de pe drumul de pămînt pe caldarîmul străzilor. Zgomot de copite şi roţi, de roţi şi copite.

După ce Dinte-de-aur termină de povestit amorurile ei cu Domnul Preşedinte, Chip-de-înger se întoarse în salon. Trebuia să nu-l piardă din ochi pe maiorul Farfán şi să afle mai multe despre femeia arestată în casa generalului Canales şi vîndută de către canalia de Procuror pe zece mii de *pesos*.

Dansul era în toi. Perechile se învîrteau în ritmul unui vals la modă, pe care Farfán, beat mort, îl acompania cu o voce hodorogită :

De ce doar pe mine
Damele mă plac ?
Fiindcă le cînt bine
„Floare de tabac"...

Deodată se ridică şi, dîndu-şi seama că îi lipsea Purcica, se opri din cîntat şi începu să strige, întretăind vorbele cu sughiuţuri :

— Nu-i aici Purcica, nu-i aşa, scîrboşilor ?... E ocupată, nu-i aşa, scîrboşilor ?... Atunci plec... Te... te cred că plec... plec şi gata... De ce să nu plec ?... Te cred că plec...

Se ridică cu greu, sprijinindu-se de masa la care se împotmolise, de scaune, de pereţi, şi se îndreptă cu paşi împleticiţi spre uşa pe care servitoarea se repezi să i-o deschidă.

— Te c... te c... red că plec ! Cine-i tîrfă se întoarce, nu-i aşa, Chónita ? Dar eu plec... Hîc... Nouă, militarilor cu şcoală, nu ne mai rămîne decît să bem, să bem pîn-om muri, şi atunci, în loc să ne incinereze, să ne distileze ! Să trăiască haleala şi „boboru" ! Iuhuu !

Chip-de-înger îl ajunse îndată din urmă. Mergea pe frînghia slăbită a străzii ca un dansator pe sîrmă ; cînd rămînea cu piciorul drept ridicat în aer, cînd cu cel stîng, cînd cu cel stîng, cînd cu cel drept şi cînd cu amîndouă... dar cînd să cadă, făcea totuşi pasul salvator şi spunea : „E-n regulă, zise catîrul frîului".

Acum luminau strada ferestrele altui bordel. Un pianist pletos cînta *Clar de lună* de Beethoven. În salonul pustiu nu-l ascultau decît scaunele, rînduite ca invitaţii în jurul pianului cu coadă, nu mai mare decît balena lui Iona. Favoritul se opri ca rănit de muzică, îl lipi de perete pe maior — biată păpuşă inertă — şi se apropie de sunete ca să-şi intercaleze inima sfărîmată între ele : învia din morţi — un mort cu ochii calzi — izolat, departe de pămînt, în timp ce ochii de lumină ai felinarelor se stingeau, şi de pe acoperişuri picura seninul ca nişte cuie pentru răstignirea beţivilor şi reţintuirea sicrielor. Fie-

care ciocănaş al pianului, cutie cu magnete, aduna grăunţele atît de mărunte ale sunetelor şi, după ce le ţinea o clipă împreunate, le risipea pe degetele arpegiilor pe care falangele le *des... do... iau* pentru a bate la poarta iubirii pentru totdeauna închisă — întotdeauna aceleaşi degete, întotdeauna aceeaşi mînă. Pe cerul împietrit, luna aluneca către pajişti adormite ; fugea, şi după ea hăurile înspăimîntau păsările şi sufletele cărora lumea li se pare imensă şi miraculoasă cînd se naşte iubirea, şi mică atunci cînd se stinge.

Farfán se deşteptă lungit pe tejgheaua unui bufet, în mîinile unui necunoscut care-l scutura, aşa cum se scutură un pom ca să cadă fructele coapte.

— Nu mă recunoşti, domnule maior ?

— Da... nu... momentan...

— Adu-ţi aminte...

— Aaaoh ! căscă Farfán, dîndu-se jos de pe tejgheaua unde stătea lungit, zdrobit ca un animal de povară.

— Miguel Chip-de înger, stimate domn.

Maiorul îşi luă poziţia de drepţi.

— Iertaţi-mă că nu v-am recunoscut. Adevărat, dumneavoastră sînteţi cel care însoţeşte totdeauna pe Domnul Preşedinte.

— Foarte bine ! Nu te mira, domnule maior, că mi-am permis să te deştept aşa... brusc...

— Nu vă faceţi griji pentru asta.

— Însă dumneata trebuia să te întorci la cazarmă, iar, pe de altă parte, eu aveam nevoie să-ţi vorbesc între patru ochi şi acum se întîmplă că patroana acestui... să zicem bufet nu e de faţă. Ieri te-am căutat ca pe iarba de leac toată după-masa, la cazarmă, acasă... Ceea ce-ţi voi spune nu trebuie s-o repeţi nimănui.

— Vă dau cuvîntul meu de onoare.

Favoritul strînse cu plăcere mîna maiorului şi, cu ochii aţintiţi la uşă, îi spuse pe şoptite :

— Sînt în măsură de-a şti că există un ordin ca să se termine cu dumneata. S-au dat instrucţiuni la spitalul militar ca să-ţi administreze un calmant defintiv cu ocazia primei beţii care te va trînti la pat. Prostituata pe care-o frecventezi dumneata la *Dulcea desfătare* l-a informat pe Domnul Preşedinte de fanfaronadele dumitale revoluţionare.

Farfán, pe care cuvintele favoritului îl ţintuiseră la pămînt, ridică pumnii ca şi cum ar fi vrut să lovească.

— Ah, putoarea !

Dar, după gestul de lovire, plecă, zdrobit, capul.

— Ce să fac acum, Dumnezeule ?

— Deocamdată să nu te mai îmbeţi ; în felul acesta ocoleşti primejdia imediată, şi să nu...

— Tot aşa mă gîndeam şi eu, dar nu voi putea, va fi greu. Şi-apoi ?

— Şi-apoi să nu mai iei masa la cazarmă.

— Nu ştiu cu ce să vă arăt recunoştinţa mea.

— Cu tăcerea...

— Bineînţeles, dar asta nu-i destul. În sfîrşit, se va ivi prilejul şi, fireşte, vă rog să contaţi pe un om care vă datorează viaţa.

— E bine de asemenea să te sfătuiesc, ca prieten, să cauţi mijlocul de a-l împăca pe Domnul Preşedinte.

— Da, adevărat.

— Nu te costă nimic.

Şi adăugară amîndoi, în gînd, „comiţînd, de pildă, o crimă", mijlocul cel mai eficace pentru a dobîndi bunăvoinţa celui care-o poruncea ; sau „insultînd în public oameni fără apărare" ; sau „făcînd să se simtă superioritatea forţei asupra opiniei publice a ţării" ; sau „îmbogăţindu-te pe spinarea poporului" ; sau...

Crima sîngeroasă era însă cea mai bună, suprimarea unui semen constituia adeziunea cea mai completă a cetăţeanului la regimul Domnului Preşedinte! Două luni de închisoare, pentru salvarea aparenţelor, şi-apoi de-a dreptul într-o funcţie publică de încredere, acordată numai persoanelor cu procese deschise şi suspendate, aceasta pentru a le putea readuce mai uşor la închisoare, potrivit legii, dacă nu se purtau bine.

— Nu te costă nimic.

— Sînteţi prea bun.

— Nu, mie nu trebuie să-mi mulţumeşti pentru nimic ; prin salvarea dumitale intenţionez să aduc o ofrandă lui Dumnezeu pentru însănătoşirea unei persoane foarte, foarte grav bolnave. Salvez viaţa dumitale pentru salvarea vieţii ei.

— Poate soţia dumneavoastră...

Cuvîntul cel mai dulce din *Cîntarea Cîntărilor* pluti pentru o clipă, năframă minunată, între arborii din care se scuturau heruvimi şi flori de portocali.

După plecarea maiorului, Chip-de-înger se pipăi pentru a şti dacă el, care trimisese atîţia oameni la moarte, era acelaşi care acum, în albastrul neîntinat al dimineţii, trimitea un om spre viaţă.

XXVI

VÎRTEJUL

Pe cînd silueta rotofeie a maiorului se depărta ca un glob, Chip-de-înger închise uşa şi încet, pe vîrful picioarelor, se duse în încăperea întunecoasă din

spatele prăvăliei. Credea că visează. Între realitate şi vis diferenţa e, uneori, pur mecanică. Dormea sau era treaz? Aici, în penumbră, simţea că pămîntul începe să meargă... Ceasornicul şi muştele o întovărăşeau pe Camila în drumul ei spre moarte. Ceasornicul lăsa să se scurgă boabele mici de orez ale pulsului său pentru a însemna drumul şi pentru a nu se pierde la întoarcere, cînd ea va fi încetat să mai existe. Muştele alergau pe pereţi, curăţindu-şi aripioarele de frigul morţii. Altele zburau fără odihnă, repezi şi sonore. Fără să facă zgomot, Chip-de-înger se opri lîngă pat. Bolnava continua să delireze...

Joc de visuri... pete de ulei camforat... convorbirea înceată a stelelor... contactul nevăzut, sărat şi dezgolit cu visul, mîinile împreunate... inutilitatea mîinilor strînse în alte mîini... în săpunul parfumat... în grădina cărţii de lectură... în locul cu tigri... în cel depărtat cu papagali... în colivia lui Dumnezeu...

...În colivia lui Dumnezeu, liturghia unui cocoş cu un strop de lună pe creastă... în colivia lui Dumnezeu... Ciuguleşte anafură... se aprinde şi se stinge, se aprinde şi se stinge... Se cîntă liturghia... Nu-i cocoş; e un fulger de celuloid în gîtul unei sticle mari, înconjurată de soldaţi mititei... Fulgere de la cofetăria *Rosa Blanca* spre Santa-Rosa... Spuma de bere a cocoşului pentru cocoşel... pentru cocoşel...

În cadavru-l vom preface
Matatera, tera, la!
Treaba asta nu-i prea place,
Matatera, tera, la!

...Se aude o tobă, acolo unde nu-i nici una...

...Numai unchii ei se prefac că dorm în mijlocul lucrurilor însufleţite şi treze, refugiaţi în insulele

paturilor lor matrimoniale, sub armura plăpumilor mirosind a mîncare mestecată. Zadarnic poarta-tobă smulge hălci de tăcere. „Bat mereu!" șoptește soția unuia din unchi, cea cu masca mai urîtă decît toate. „Da, dar cine se duce să deschidă trebuie să fie foarte atent!" îi răspunde în întuneric soțul ei. „Cît să fie ceasul? Și ce bine dormeam! Bat mereu!" „Da, dar cine se duce să deschidă trebuie să fie foarte atent!" „Ce-o să zică vecinii?!" „Da, dar cine se duce să deschidă trebuie să fie foarte atent!" „Numai pentru asta ar trebui să ieșim să deschidem, căci ce-or să zică despre noi, închipuie-ți! Vai, bat mereu!" „Da, dar cine se duce să deschidă trebuie să fie foarte atent!" „E un abuz, unde s-a mai văzut așa ceva, e o lipsă de respect, o grosolănie!" „Da, dar cine se duce să deschidă trebuie să fie foarte atent!"...

În gîtlejurile servitoarelor, vocea răgușită a unchiului ei se limpezește. Fantome mirosind a vițel vin să șoptească în dormitorul stăpînilor. „Domnule, doamnă! cum mai bat..." și se întorc pe saltelele lor, între purici și somn, repetînd mereu: „Da... dar cine se duce să deschidă trebuie să fie foarte atent!"

...Tam, tam, toba casei... întunericul străzii... Cîinii acoperă cerul de lătratul lor ca și cum ar vrea să facă un acoperiș și deasupra stelelor, a reptilelor negre și a spălătoreselor de podele cu brațele cufundate în spuma cu fulgerări de argint...

— Tată, tăticule, tată!...

În delirul ei își chema tatăl, doica moartă la spital și pe unchii care nici muribundă nu voiau s-o primească în casă.

Chip-de-înger îi puse mîna pe frunte. „Orice vindecare e un miracol, gîndea el mîngîind-o. Dacă aș putea să-i alung boala numai cu căldura mîinii!" Simțea o durere fără să știe unde; era suferința

inexplicabilă a celui care vede murind o ființă tînără, era un tremur de duioșie care îi pătrundea pe sub piele, în carne. Nu știa ce să facă. Mașinal, își împletea gîndurile cu rugăciunile : „Dacă aș putea să mă strecor sub pleoapele ei și să-i mișc apele ochilor... miloși și după această izgonire... în ochii ei de culoarea aripilor speranței... noastre, Dumnezeu să te aibă în pază, pe tine te rugăm noi, dezmoșteniții".

„A trăi e o crimă... cea de toate zilele... cînd iubești... dă-ne-o nouă astăzi."

Se gîndi la casa lui ca la un lucru străin. Casa lui era acolo, acolo, lîngă Camila, acolo unde nu era casa lui, dar era Camila. Și cînd nu va mai fi Camila ? Îl pătrundea o durere nelămurită, care se răspîndea în tot trupul... Și cînd nu va mai fi Camila ?...

O căruță trecu pe stradă, făcînd să se zguduie totul. Pe rafturile bufetului se ciocniră sticlele, belciugul mare de la ușă clămpăni, tremurară casele vecine. Tresărind, Chip-de-înger își dădu seama că adormise în picioare. Era mai bine să stea jos. Alături de masa cu doctorii se afla un scaun. Se așeză. Tictacul ceasornicului, mirosul de camfor, mirosul lumînărilor oferite lui Isus de la La Merced și celui de la Candelaria — atotputernici — masa, prosoapele, medicamentele, funia sfîntului Francisc, pe care le-o împrumutase o vecină ca să alunge diavolul, totul se desfăcea fără ciocniri, în ritm lent, gradație muzicală a adormirii.

Două lovituri puternice în ușă deșteptară pe Chip-de-înger. Ce groaznic coșmar avusese ! Din fericire, realitatea era alta. Cel care se întoarce de la o înmormîntare, ca și cel care se trezește dintr-un vis rău, încearcă aceeași senzație de bunăstare. Fe-

ricit, Miguel alergă să vadă cine bate. Probabil veşti de la general, sau o convocare urgentă la preşedinţie.

— Bună ziua...

— Bună ziua, răspunse favoritul unui individ mai înalt decît el, cu faţa mică, roz, care, auzindu-l vorbind, închină capul şi începu să-l caute cu ochelarii lui de miop...

— Iertaţi-mă. Îmi puteţi spune dacă aici locuieşte doamna care găteşte pentru muzicanţi ? E o doamnă îmbrăcată în negru...

Chip-de-înger îi închise uşa în nas. Miopul rămase mai departe, căutîndu-şi convorbitorul. Văzînd că nu-l găseşte, se duse să întrebe la casa alăturată.

— Cu bine, Tornasita. Să ne vedem sănătoase.

— Eu merg la tîrg !

Aceste două voci se auziră în acelaşi timp. La uşă Masacuata adăugă :

— Va să zică azi pleci la plimbare...

— Da ce crezi...

— Vezi să nu te fure !

— Da de unde, cine se încarcă c-o gură de hrănit !

Chip-de-înger se apropie să deschidă uşa.

— Cum a mers ? întrebă el pe Masacuata, care se întorcea de la penitenciar.

— Ca de obicei.

— Ce ţi-au spus ?

— Nimic.

— L-ai văzut pe Vásquez ?...

— Glumiţi ; i-am dus mîncarea, au adus înapoi coşul, şi gata !

— Atunci nu mai e în penitenciar...

— Mie mi s-au tăiat picioarele cînd am văzut că aduc coşul neatins, dar un domn de-acolo mi-a spus că l-ar fi scos la muncă.

— Directorul ?

— Nu. Pe bestia aceea am pus-o cu botul pe labe, voia să mă ciupească de obraji.

— Cum o găseşti pe Camila ?

— Merge pe drumul ei, sărăcuţa !

— E rău, foarte rău, nu-i aşa ?

— E fericită, ce poţi dori mai mult decît să te duci fără să cunoşti viaţa ? Pe dumneavoastră vă plîng eu mai mult. Ar trebui să vă duceţi şi să vă rugaţi lui Isus de la La Merced, poate v-ar păstra-o în viaţă. Eu chiar azi-dimineaţă, înainte de-a merge la penitenciar, am fost să-i aprind o lumînare şi să-i spun : „Ascultă, negriciosule, am venit la tine c-o rugăminte, că nu degeaba eşti tu tatăl nostru al tuturor, aşa că trebuie să mă asculţi : în mîna ta stă să nu moară fata asta. Tot aşa am rugat-o şi pe Fecioară, cînd m-am sculat, şi-acum vin să te supăr şi pe tine pentru acelaşi lucru. Îţi las lumînarea asta-n dar şi mă încred în puterea ta, cu toate c-o să mai trec eu pe-aici, ca să-ţi amintesc rugămintea !"

Pe jumătate adormit, Chip-de-înger îşi amintea viziunea. Între oamenii cu pantalonii roşii, Procurorul, cu faţa lui de bufniţă, vîntura o anonimă, o săruta, o lingea, o mînca, o da afară şi o mînca din nou...

XXVII

PE DRUMUL EXILULUI

Catîrul generalului Canales bîjbîia în lumina tot mai puţină a înserării, beat de oboseală, ducînd pe spate masa inertă a călăreţului, care se ţinea strîns de cîrligul şeii. Păsările treceau peste arbori şi norii

peste munţi, uneori coborînd, alteori urcînd. Uneori urcînd, uneori coborînd, cum făcuse şi călăreţul pînă a nu fi răpus de somn şi oboseală. Cînd străbătea povîrnişuri de netrecut, rîuri largi cu vaduri de piatră şi apă înspumată în care paşii animalului se iuţeau, cînd urca costişe pline de noroi din care se rupeau sfărîmături de stîncă, alunecînd în prăpăstii drepte ca peretele, cînd trecea prin păduri dese şi încîlcite cu tufişuri de mure şi pe poteci de capre, evocînd poveşti cu vrăjitoare şi hoţi de drumul mare.

Noaptea se lăsase de mult. O leghe de cîmp umed. Se ivi o umbră, care-l despărţi pe călăreţ de catîr, conduse călăreţul într-o locuinţă părăsită şi plecă fără zgomot. Reveni însă îndată. Nu fusese, desigur, decît pe undeva pe-aproape, pe unde cîntau greierii : Cri-cri, cri-cri !... Rămase înăuntru un moment, apoi se pierdu iar, ca fumul. Se întoarse din nou... Venea şi pleca. Pleca şi revenea. Pleca ca şi cum ar fi dat şi altora de veste ceea ce descoperise, şi revenea ca şi cum ar fi vrut să se asigure că drumeţul e încă acolo. Peisajul înstelat îi urmărea umbletul de şopîrlă ca un cîine credincios, care-n tăcerea nopţii îşi mişca numai coada lui de sunete : Cri-cri, cri-cri !...

În cele din urmă rămase în casă. Vîntul trecea săltînd prin ramurile arborilor. Se simţea apropierea zorilor în şcoala nocturnă a broaştelor care învăţau stelele să citească. Lucrurile prindeau formă în ochii omului cinchit lîngă uşă ; recules şi sfios, stingherit de ivirea dimineţii şi de răsuflarea liniştită a călătorului care dormea. Umbra din noaptea trecută devenise om : era cel care-l ajutase să descalece. Cînd se lumină, începu să pregătească focul : aşeză în cruce pietrele înnegrite de fum, scormoni cu o aşchie de brad cenuşa veche şi, din surcele uscate şi lemne verzi, întocmi rugul. Lemnul verde nu arde liniştit ; sporovăieşte ca un papagal, asudă, se contractă, rîde,

plînge... Călăreţul se deşteptă încremenit de ceea ce vedea, străin de propriu-i trup şi, dintr-un salt, fu în picioare, lîngă uşă, cu pistolul în mînă, hotărît să-şi vîndă scump pielea. Netulburat de loc de ţeava armei, omul îi arătă cu un gest nepăsător ulcica plină cu cafea, care începuse să fiarbă pe foc. Dar călăreţul nu-l luă în seamă. Puţin cîte puţin, se apropie de uşă — casa era, desigur, înconjurată de soldaţi — dar nu văzu decît cîmpia întinsă şi ceaţa trandafirie a dimineţii. Evaporaţie. Depărtare. Albastru spumos. Arbori. Nori. Gîlgîit de triluri. Catîrul lui dormea la picioarele unui smochin. Fără să clipească, rămase ascultînd, ca să se convingă de ceea ce vedea — dar nu auzi nimic, în afară de concertul armonios al păsărilor şi de curgerea domoală a unui rîu cu ape bogate, care răspîndea în atmosferă un foşnet abia simţit, asemănător prafului de zahăr care cădea în ulcica cu cafea fierbinte.

— Nu cumva eşti trimis de vreo autoritate? murmură omul care-l ajutase noaptea şi, neîncrezător, încercă să ascundă patruzeci-cincizeci de ştiuleţi de porumb, aşezîndu-se în faţa lor.

Călăreţul ridică ochii ca să-şi privească tovarăşul. Clătină capul de la stînga la dreapta, cu buzele lipite de ulcică.

— Atunci eşti om bun, *tatita* [1], spuse indianul, ascunzîndu-şi bucuria şi lăsînd să rătăcească prin încăpere ochii lui de cîine pierdut.

— Sînt fugar...

Omul nu se mai căzni să ascundă ştiuleţii şi se apropie de călăreţ ca să-i mai toarne cafea. Canales nici nu putea vorbi de emoţie.

— Tot aşa şi eu, señor; eu fug pentru că m-am dus să fur porumb. Dar nu-s hoţ, pentru că pămîn-

---

[1] *Tatita* (tătuţule), termen de respect afectuos folosit de indieni (n. t.).

tul acela era al meu, dar mi l-au luat împreună cu catîrii...

Generalul Canales se arătă interesat de vorbele indianului, care urma să-i explice cum venea asta că fura şi nu era hoţ.

— Să vezi, *tatita,* eu fur fără să fiu hoţ de meserie, căci mai înainte eu, aşa cum mă vezi, eram stăpînul unei bucăţi de pămînt, pe-aici, pe-aproape, şi a opt catîri. Aveam casa mea, femeia mea şi copiii mei şi eram cinstit ca şi dumneata...

— Da, şi apoi...

— Acum trei ani veni delegatul şi-mi porunci, pentru ziua Domnului Preşedinte, să car brazi cu catîrii mei. I-am cărat, ce era să fac ?... Dar cînd sosi şi-mi văzu catîrii, porunci să fiu băgat la închisoare, la secret, şi, împreună cu primarul, un metis, îşi împărţiră animalele mele, iar cînd vrui să cer ce era al meu, rodul muncii mele, delegatul îmi spuse că eram o fiară şi că, dacă nu-mi închideam botul, avea să mă pună în lanţuri. Foarte bine, domnule delegat, i-am spus, faceţi cu mine ce vreţi, dar catîrii sînt ai mei. N-am apucat să spun mai mult, *tatita,* căci m-a lovit aşa de tare cu centironul în cap, că aproape era să mă omoare...

Un surîs amar apărea şi dispărea sub mustaţa căruntă a bătrînului militar căzut în dizgraţie. Fără să ridice glasul, indianul continuă pe acelaşi ton :

— Cînd am ieşit din spital, au venit nişte oameni din sat să-mi spună că îi închiseseră şi pe fii şi că, pentru trei mii de *pesos,* i-ar lăsa liberi. Cum băieţii mei erau tineri, alergai la comandant şi-i spusei să mi-i lase liberi, să nu-i trimită la cazarmă, că eu o să-mi pun pămîntul zălog şi-o să plătesc cei trei mii de *pesos.* M-am dus în capitală şi acolo un avocat întocmi, în înţelegere cu un domn străin, înscrisuri în care spuneau că-mi dau cei trei mii de *pesos* îm-

prumut cu ipotecă. Asta mi-au citit ei, dar de scris au scris altceva. După puţin, au trimis un om de la judecătorie, care mi-a spus să plec de pe pămîntul meu, că nu mai era al meu, fiindcă-l vîndusem domnului aceluia străin pe trei mii de *pesos*. Eu am jurat pe Dumnezeu că nu-i adevărat, dar nu m-au crezut pe mine, ci pe avocat, aşa c-a trebuit să plec de pe ogorul meu, în timp ce pe băieţi, cu toate că mi-au luat cei trei mii de *pesos*, i-au dus la cazarmă ; unul a murit păzind frontiera, altul a fugit şi e ca mort, iar mama lor, femeia mea, a murit de friguri... Din pricina asta fur, *tatita*, fără să fiu hoţ, fur chiar dacă m-ar omorî în bătăi şi m-ar arunca în temniţă.

— ...Şi asta apărăm noi, militarii !

— Ce zici, *tatita* ?

În inima bătrînului Canales se dezlănţuia furtuna aceea pe care-o simte orice om cinstit pus în faţa nedreptăţii. Îl durea sufletul de ţara lui, era ca şi cînd i-ar fi putrezit carnea pe el. Îl durea de la piele pînă-n măduvă, la rădăcina părului, sub unghii, între dinţi. Care era realitatea ? Să nu gîndească niciodată cu capul, ci cu chipiul. Să fie militar pentru a menţine la putere o clică de tîlhari, exploatatori şi vînzători de patrie speriaţi de propria lor importanţă era un lucru infamant şi mult mai trist decît a muri de foame în exil. În numele cui îndrăznesc să ne ceară nouă, militarilor, lealitate faţă de nişte regimuri care trădează ţara şi poporul ?...

Indianul se uita la general ca la un fetiş ciudat, fără să înţeleagă cele cîteva cuvinte pe care le rostea acesta.

— Pleacă, *tatita*... că acum te pomeneşti cu jandarmii călări !

Canales propuse indianului să vină cu el în statul vecin, şi indianul, care fără ogorul lui era ca un arbore dezrădăcinat, acceptă. Plata era bună.

Ieşiră din colibă fără să stingă focul. Drum deschis prin pădure cu lovituri de *machetes*[1]. În faţa lor se pierdeau urmele de tigri. Umbră, lumină. Umbră. Lumină. Păienjeniş de frunze. În spatele lor văzură arzînd coliba ca un meteor. Amiază. Nori încremeniţi. Disperare. Lumină albă, orbitoare. Pietre şi iar pietre. Insecte. Oseminte albe, calde ca rufele de corp proaspăt călcate. Sevă dospită — vîrtej de păsări ameţite. Apă cu sete. Tropic. Schimbare fără ore, căldură egală, mereu egală, mereu...

Generalul îşi puse pe ceafă o batistă, ca să se apere de razele soarelui. Alături de el, în pas cu catîrul, mergea indianul.

— Cred că dacă mergem toată noaptea mîine putem ajunge la frontieră, şi-ar fi bine dac-am încerca să mergem puţin şi pe şosea, căci trebuie să trec pe la *Las aldeas*, casa unor prietene...

— *Tatita*, ce vrei să faci ? Pe şosea ? Or să te găsească jandarmii !

— Hai, puţin curaj ! Mergi după mine, că cine nu riscă nu cîştigă, şi prietenele acestea ne pot fi de mare folos !

— Vai, nu te duce, *tatita*. Şi, tresărind, indianul adăugă : Auzi ? Auzi, *tati... ?*

Se apropia tropot de cai, dar aproape imediat încetă vîntul şi atunci, ca şi cum s-ar fi întors din drum, rămase şi zgomotul în urmă.

— Taci !

— Jandarmii, *tatita*, ştiu eu ce spun. Acum nu ne rămîne decît s-o luăm pe-aici, cu toate c-o să ocolim tare mult pînă să ieşim la *Las aldeas !*

Urmînd pe indian, generalul se afundă pe un drumeag lăturalnic. Trebui să descalece şi să coboare, trăgînd catîrul după el. Pe măsură ce-i înghiţea pră-

[1] Cuţit lung şi tăios, de dimensiunile unei săbii mici (n. t.).

valea, se simţeau ca înlăuntrul unui melc, mai adăpostiţi de ameninţarea ce apăsa asupra lor. Se întunecă foarte repede. Umbrele se îngrămădiră în fundul văii adormite. Arbori şi păsări păreau vestitori misterioşi în vîntul care se mişca într-un du-te-vino continuu, potolit. Un nouraş de praf roşiatic, aproape de stele, fu tot ceea ce văzură ei din jandarmii care treceau în galop prin locul de unde se depărtaseră ei.

...Merseseră toată noaptea.

— Cînd o să sfîrşim de urcat culmea asta, o să zărim *Las aldeas, tatita.*

Indianul o luă înainte cu catîrul, ca să dea de veste prietenelor lui Canales, trei surori necăsătorite, care-şi petreceau viaţa între biserică şi anghine, între rugăciuni şi dureri de urechi, nevralgii faciale şi junghiuri intercostale. Aflară ştirea. Aproape să leşine. Primiră pe general în dormitor. În salon li se părea primejdios. La ţară, să nu fie cu supărare, oaspeţii intră strigînd: „Ziua bună, ziua bună“ de se aude pînă-n bucătărie. Generalul povesti ceea ce i se întîmplase cu voce calmă, domoală, ştergîndu-şi o lacrimă atunci cînd vorbi despre Camila. Ele plîngeau mîhnite, aşa de mîhnite că pentru moment uitară de propria lor durere, moartea mamei, după care purtau doliu mare.

— O să vă înlesnim noi fuga, cel puţin ultimul pas, trecerea frontierei. Mă duc să culeg informaţii de pe la vecini... Trebuie să ne amintim de toţi cei care fac contrabandă... Căci vadurile de trecere sînt aproape toate păzite de autorităţi.

Rostind aceste cuvinte, sora cea mare îşi întrebă din ochi surorile.

— Da, domnule general, nu vă rămîne decît fuga, aşa cum spune sora mea ; şi fiindcă nu cred să vă strice ceva provizii, mă duc să vi le prepar.

La cuvintele surorii mijlocii, căreia pînă şi durerea de măsele îi fugise de spaimă, mezina adăugă :

— Şi cum domnul general va petrece toată ziua aici, cu noi, eu rămîn cu dînsul ca să-l ţin de vorbă şi să nu mai fie aşa de trist.

Generalul privi pe cele trei surori cu recunoştinţă — ceea ce făceau pentru el nu putea fi plătit — rugîndu-le, cu glas scăzut, să-i ierte multa supărare ce le-o pricinuia.

— Domnule general, nici o vorbă în plus !

— Să nu spuneţi asta, domnule general !

— Copilele mele, înţeleg, ştiu cît sînteţi de bune, dar am să vă compromit rămînînd în casa voastră...

— Bine, dar în ceea ce ne priveşte, prietenii nu prea... Închipuiţi-vă, acum cu moartea mamei...

— Dar, spuneţi-mi, de ce-a murit mama ?

— Vă va povesti sora noastră, noi ne ducem să ne vedem de treburi...

Vorbise sora mai mare. Apoi suspină. Avea corsetul înfăşurat în şorţ şi se duse să şi-l pună la bucătărie, unde sora mijlocie, între purcei şi păsări, pregătea proviziile.

— N-am putut-o duce în capitală şi aici nu i-au putut identifica boala. Ştiţi cum se întîmplă în cazuri de astea, domnule general. Şi se simţea din ce în ce mai rău, biata mamă ! A murit plîngînd, fiindcă ne lăsa singure pe lume. Ce puteam face ? Dar să vedeţi ce ni s-a întîmplat după aceea : nu avem, materialmente, cu ce plăti doctorul, căci ne ia, pentru cele cincisprezece vizite făcute, cam tot atîta cît face casa asta, care e tot ce-am moştenit de la tata. Îngăduiţi-mi o clipă, mă duc să văd ce vrea însoţitorul dumneavoastră.

Cînd sora cea mică plecă, Canales adormi. Ochii închişi, trupul ca fulgul...

— Ce vrei, omule ?

— Pentru numele lui Dumnezeu, unde-i locul acela... mă-nţelegeţi...

— Mai încolo, vezi... după trăsuri...

Somnul generalului se ţesea din linişte provincială. Mulţumirea cîmpurilor semănate, duioşia şesurilor verzi şi a floricelelor simple de cîmp. Dimineaţa trecu o dată cu spaima prepeliţelor pe care vînătorii le stropeau cu alice, cu spaima neagră a unei înmormîntări pe care preotul o stropea cu agheazmă şi cu zbenguiala unui viţel neastîmpărat şi jucăuş. În curtea celor trei surori nemăritate avură loc, între porumbei, evenimente importante : moartea unui seducător, o căsătorie şi treizeci de împerecheri sub soare... Cum s-ar spune, mai nimic !

Cum s-ar spune, mai nimic ! ieşeau să spună porumbeii la uşiţele coteţului lor ; cum s-ar spune, mai nimic !...

La ora douăsprezece, cele trei surori deşteptară pe general pentru a prînzi. Orez cu *chipilin* [1]. Supă de vacă. Rasol. Friptură de pui. Prăjituri. Banane. Cafea.

— Ziua bună !...

Vocea delegatului întrerupse prînzul. Surorile se îngălbeniră, fără să ştie ce să mai facă. Generalul se ascunse după o uşă.

— Nu vă speriaţi, fetelor, că doar nu-s dracul cu unsprezece mii de coarne. Ce frică vi-e de mine, şi doar ştiţi cît vă simpatizez !

Bietelor surori le dispăruse graiul.

— Şi... nici aşa, din greşeală, nu-mi spuneţi să intru şi să iau loc... măcar pe jos ?...

Mezina oferi un scaun celei mai înalte autorităţi a satului.

---

[1] Plantă aromatică şi narcotică, cu frunze mici, comestibilă (n. t.).

— Mulţumesc. Dar cine lua masa cu dumneavoastră ? Văd că sînt trei farfurii cu mîncare, şi asta, a patra ?...

Cele trei femei fixară deodată ochii în farfuria generalului.

— Da... într-adevăr... — bîigui cea mare, frămîntîndu-şi mîinile de teamă.

Sora mijlocie îi veni în ajutor.

— Nu ştim cum să vă explicăm, dar, cu toate că mama a murit, îi punem întotdeauna tacîmul la masă, ca să nu ne simţim aşa, singure...

— Mi se pare mie că dumneavoastră o să cădeţi la spiritism !

— Cu ce vă servim, domnule comandant ?

— Mulţumesc, nu iau nimic, nevastă-mea mi-a dat să mănînc chiar adineauri, dar nu mi-am putut face siesta pentru c-am primit o telegramă de la Ministerul de Interne cu ordinul de-a lua măsuri împotriva dumneavoastră dacă nu-l plătiţi pe doctor...

— Dar, domnule comandant, nu-i drept, ştiţi şi dumneavoastră că nu-i drept...

— Se poate să nu fie drept, dar cînd Dumnezeu porunceşte, dracu tace...

— Fireşte !... exclamară cele trei femei cu lacrimile în ochi.

— Îmi pare rău că trebuie să vin c-o chestie aşa de supărătoare, dar asta este şi acum ştiţi : nouă mii de *pesos*, casa sau...

În felul în care făcu stînga-mprejur, în care le întoarse spatele — un spate lat cît un trunchi de *ceiba* [1] — şi în care se îndepărtă se simţea toată hotărîrea abjectă a doctorului.

Generalul le auzea plîngînd. Închiseră poarta dinspre drum cu zăvor şi bară, temîndu-se să nu se în-

[1] Arbore uriaş din America (n. t.).

toarcă delegatul. Lacrimile le cădeau, picurînd, în farfurii.

— Ce amară e viaţa, domnule general. Dumneavoastră sînteţi fericit că plecaţi pentru totdeauna din ţara asta !

— Şi cu ce vă ameninţă ?... o întrerupse Canales pe sora cea mai în vîrstă care, fără să-şi şteargă lacrimile, spuse surorilor ei :

— Povestiţi-i una din voi...

— C-o scoate pe mama din mormînt... bolborosi cea mică.

Canales se uită atent la cele trei surori şi încetă să mai mănînce :

— Cum vine asta ?

— Aşa cum auziţi, domnule general, ne ameninţă c-o scoate pe mama din mormînt...

— Bine, dar nu se poate...

— Povesteşte-i...

— Da. Trebuie să ştiţi, domnule general, că medicul pe care-l avem aici în sat e un ticălos fără pereche ; ne spuseseră nouă oamenii, dar ştiţi, pînă nu te frigi, nu te temi de foc, aşa că ne-am lăsat păcălite. Ce vreţi... E greu să-ţi închipui că există oameni aşa de răi...

— Mai luaţi cîteva ridichi, domnule general...

Sora mijlocie îi întinse farfuria şi în timp ce Canales se servea cu ridichi, mezina îşi continuă povestirea :

— Şi ne-a prins... Trucul lui constă în a pune să se contruiască un cavou ori de cîte ori are un bolnav în stare gravă ; şi cum rudele la orice se gîndesc numai la înmormîntare nu... Momentul o dată sosit — aşa ni s-a întîmplat nouă — decît s-o bage pe mama în pămînt am acceptat un loc în cavoul lui, fără să ştim la ce ne expunem...

— Şi cum toată lumea ştie că sîntem nişte femei singure !... observă cea mai mare cu glasul întretăiat de suspine.

— Într-un cuvînt, domnule general, în ziua în care ne trimise socoteala, să ne vină leşin la toate trei : nouă mii de *pesos* pentru cincisprezece vizite, nouă mii de *pesos*, casa asta, fiindcă se pare că vrea să se căsătorească, sau...

— Sau, dacă nu-i plătim, i-a spus surorii mele — e ceva groaznic ! — i-a spus să ne scoatem scîrnăvia din cavou !

Canales lovi cu pumnul în masă.

— Ticălosul !

Şi iar dădu un pumn de zăngăniră farfuriile, tacîmurile şi paharele. Deschidea şi-şi strîngea degetele ca pentru a sugruma nu numai pe acel bandit cu titlu de medic, ci un întreg sistem social care-l făcea să cadă dintr-o ruşine într-alta. „Pentru asta — îşi dădea el seama acum — li se promite celor umili împărăţia cerurilor, basme din acelea popeşti, ca să rabde pe toţi pungaşii ăştia. Ei bine, nu ! Destul cu împărăţia gogoşilor ! Jur că voi face o revoluţie completă, de jos în sus şi de sus în jos ; poporul trebuie să se răscoale împotriva atîtor paraziţi, exploatatori de diplome, trîntori cărora le-ar face bine să lucreze pămîntul. Să nu mai rămînă un cap nezdrobit cînd e vorba de asemenea pungaşi. Fiecare trebuie să dărîme ceva, să dărîme, să dărîme..."

Fuga fu fixată pentru ora zece noaptea, în înţelegere cu contrabandistul, un prieten de-al casei. Generalul scrise mai multe scrisori, una foarte urgentă, pentru fiica lui. Indianul va merge, ca hamal, pe şosea. Nu-şi luară rămas bun. Caii se depărtară cu copitele învăluite în cîrpe. Lipite de-un perete, surorile plîngeau în umbra unei ulicioare întunecoase.

Ieşind la drumul mare, o mînă opri calul generalului. Se auziră nişte paşi tîrşiţi.

— Ce spaimă am tras, murmură contrabandistul, mi s-a tăiat răsuflarea ! Dar n-aveţi nici o grijă, sînt nişte oameni care merg mai încolo, unde doctorul dă o serenadă iubitei dumnealui.

La capătul drumului ardea o grămăjoară de lemn de brad, iar limbile strălucirii ei luminoase împreunau şi despărţeau siluetele caselor, ale arborilor şi ale celor cinci sau şase oameni adunaţi sub o fereastră.

— Care din ei e doctorul ? întrebă generalul cu pistolul în mînă.

Contrabandistul struni calul, îşi ridică braţul şi arătă cu degetul pe cel cu ghitara. O împuşcătură sfîşie aerul, şi omul căzu ca o banană ruptă din ciorchine.

— Uiuu !... Ce-aţi făcut ? Să fugim repede !... Or să pună mîna pe noi... repede... daţi pinteni !...

— Ceea ce-ar tre-bui... să... fa-că... toţi pentru a... li-bera... po-porul... ! răspunse Canales cu vocea întretăiată de galopul calului.

Paşii animalelor deşteptară cîinii, cîinii deşteptară găinile, găinile cocoşii, cocoşii pe oameni — care reveneau la viaţă fără plăcere, căscînd, întinzîndu-se, cu teamă...

Cei care veniseră la serenadă ridicară cadavrul doctorului. Din casele vecine ieşiră inşi cu lanterne. Eroina serenadei nu putea plînge şi, buimăcită de spaimă, pe jumătate goală, cu un lampion chinezesc în mînă, ţintuia cu ochi pierduţi negura nopţii ucigaşe.

— Sîntem pe lîngă rîu, domnule general, dar ca să poţi trece pe-aici, prin locul ăsta, trebuie să fii bărbat, nu glumă, v-o spune unul care se pricepe... Ah, viaţă, dac-ai fi nesfîrşită !...

— Cine vorbeşte de frică ? răspunse Canales, care venea mai în urmă, călare pe un cal murg.

— Vedeţi că, atunci cînd omul e urmărit, îl cuprind nişte puteri grozave. Dumneavoastră ţineţi-vă bine de mine, să nu vă rătăciţi !

Peisajul era difuz, aerul era cînd călduţ, cînd îngheţat ca sticla. Rîul bolborosea în fundul prăpastiei. Descălecară şi, printr-o trecătoare, coborîră aproape în fugă. Contrabandistul priponi animalele într-un loc cunoscut, ca să le reia la întoarcere. Între umbre, rîul părea un şirag nesfîrşit de pete, care reflectau lumina cerului înstelat. În jurul lor plutea o vegetaţie ciudată : arbori cu frunzişul ciuruit de un vărsat verde, cu ochi de culoarea talcului şi dinţi albi. Alături de ei apa şopotea în somn, opacă, răspîndind miros de broască...

Din piatră în piatră, săreau contrabandistul şi generalul, amîndoi cu pistoalele în mînă, fără să rostească un cuvînt. Umbrele lor îi urmăreau ca nişte *caimani* [1]. Caimanii, ca nişte umbre. Îi înţepau nori de insecte. Venin înaripat plutind în vînt. Mirosea a mare, a mare pescuită într-un năvod de pădure, cu toţi peştii, cu stelele, cu ramurile de corali, cu madreporii, abisurile şi curenţii ei... Fire lungi, vîscoase, făcute parcă din bale de caracatiţă, îşi legănau păienjenişul deasupra capetelor lor, ca un ultim semnal de viaţă. Nici fiarele nu cutezau să pătrundă pe-acolo pe unde treceau ei. Canales întorcea capul în toate părţile, pierdut în mijlocul acelei naturi fatidice, inabordabilă şi distrugătoare ca şi sufletul vechilor stăpînitori ai locurilor acelora. Un caiman care, fără îndoială, gustase carne de om, atacă pe contrabandist, însă acesta avu timp să sară pe-o altă insu-

---

[1] Reptilă din America, asemănătoare crocodilului. Ajunge pînă la 6 metri lungime (n. t.).

liţă ; generalul însă, pentru a se apăra, vru să dea înapoi, dar se opri ca pe marginea unui fulger cînd văzu că-l aşteaptă alt caiman, cu fălcile deschise. Clipă hotărîtoare. Fiorul morţii îi trecu prin tot corpul. Îşi simţi părul căzut pe faţă. Limba i se împletici. Mîinile i se zgîrciră. Urmară trei împuşcături şi ecoul lor încă se repeta cînd el, folosindu-se de fuga animalului rănit care-i aţinea calea, sărea pe altă piatră, viu şi nevătămat. Contrabandistul trase mai multe focuri. Generalul, revenindu-şi din spaimă, alergă să-i strîngă mîna şi-şi arse degetele pe ţeava armei pe care omul o ţinea încă.

Cînd se despărţiră — la frontieră — mijeau zorile. Peste smaraldul cîmpului, peste munţii cu codri deşi, pe care păsările le prefăceau în cutii cu muzicuţă, şi peste păduri treceau norii — caimani — ducînd pe spinările lor comori de lumină.

PARTEA A TREIA

SĂPTĂMÎNI, LUNI, ANI...

XXVIII

VORBE ÎN ÎNTUNERIC

Prima voce :

— Ce zi să fie azi ?

A doua voce :

— Adevărat, ce zi o fi ?

A treia voce :

— Aşteptaţi... Pe mine m-au arestat vineri, va să zică vineri... sîmbătă... duminică... luni... luni... Dar cît e de cînd sînt aici ? Zău, ce zi o fi azi ?

Prima voce :

— Eu simt aşa... ştiţi cum ? Ca şi cum am fi departe, foarte departe...

A doua voce :

— Ne-au uitat într-un mormînt dintr-un cimitir vechi, îngropaţi pentru totdeauna...

A treia voce :

— Nu vorbi aşa !

Primele două voci :

— Să nu vor...

— ...bim aşa !

A treia voce :

— Dar să nu tăcem totuşi ; tăcerea mă înspăimîntă, mi se pare că o mînă se întinde din întuneric ca să mă apuce de gît şi să mă sugrume.

A doua voce :

— La dracu, vorbeşte dumneata, povesteşte-ne cum merg lucrurile prin oraş, că doar eşti ultimul care l-ai văzut ; ce face lumea, spune-ne tot ce ştii... Uneori îmi închipui că oraşul întreg a rămas în întuneric ca şi noi, strîns între ziduri înalte, cu străzile îngropate în noroiul mort al tuturor iernilor. Nu ştiu dacă şi vouă vi se întîmpla la fel, dar eu, la sfîrşitul iernii, sufeream la gîndul c-o să se usuce noroiul. Cînd vorbesc de oraş, îmi vine-o poftă îndrăcită de-a mînca, aş dori nişte mere de California...

Prima voce :

— Portocale, nu altceva ! În schimb, eu aş fi fericit c-o ceaşcă de ceai fierbinte !

A doua voce :

— Şi cînd te gîndeşti că în oraş totul trebuie să fie ca înainte, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat, ca şi cum noi n-am fi închişi aici. Tramvaiul continuă probabil să meargă. Ce oră să fie oare ?

Prima voce :

— Să tot fie...

A doua voce :

— Habar n-am cît...

Prima voce :

— Să tot fie aproape de...

A treia voce :

— Vorbiţi, vorbiţi înainte, pe tot ce-aveţi mai scump pe lume, vă rog să nu tăceţi ; tăcerea mă înspăimîntă, mi se pare că o mînă se întinde din întuneric ca să mă apuce de gît şi să mă sugrume ! Şi adăugă, înfricoşat : Nu voiam să spun, dar mi-e teamă să nu ne bată.

Prima voce :

— Muşcă-ţi limba ! Trebuie să doară groaznic loviturile de bici.

A doua voce :

— Pînă şi nepoţii copiilor celor care-au fost biciuiţi vor simţi ruşinea !

Prima voce :

— Nu vorbeşti decît blestemăţii, mai bine-ai tăcea !

A doua voce :

— Pentru paracliseri totul e blestem şi păcat...

Prima voce :

— Da de unde ! Ţi-au împuiat capul !

A doua voce :

— Spun că pentru paracliseri tot ceea ce face altul e păcat.

A treia voce :

— Vorbiţi, vorbiţi înainte, pe tot ce aveţi mai scump pe lume, vă rog să nu tăceţi, tăcerea mă înspăimîntă, mi se pare că o mînă se întinde din întuneric ca să ne apuce de gît şi să ne sugrume !

În celula unde fuseseră închişi cerşetorii o noapte rămăseseră doar studentul şi paracliserul, peste care fusese adus acum şi avocatul Abel Carvajal.

— Arestarea mea, povestea Carvajal, a avut loc în condiţii foarte grave pentru mine. Servitoarea, care se dusese dimineaţa să cumpere pîine, se întoarse cu vestea că în jurul casei erau o mulţime de soldaţi. Veni şi o spuse soţiei mele, soţia mea mi-a spus mie, dar eu nu i-am dat importanţă, crezînd că, fără îndoială, e vorba de arestarea vreunor contrabandişti de rachiu. Am terminat cu bărbieritul, am făcut baie, am luat micul dejun şi m-am îmbrăcat, cu gîndul să mă duc să-l felicit pe Domnul Preşedinte. Eram cît se poate de ferchеş. „Bună ziua, colega, ce miracol să te întîlnesc !" am spus eu Procurorului militar, pe care-l întîlnii, în mare ţinută, pe pragul casei. „Am venit să

te iau, îmi răspunse el ; şi, grăbeşte-te, că e tîrziu !“ Am făcut cîţiva paşi împreună, şi cînd mă întrebă dacă ştiam ce făceau soldaţii care înconjurau casele, îi răspunsei că nu. „Ei bine, atunci am să-ţi spun eu : vin să te aresteze pe tine, prefăcutule !“ L-am privit în faţă şi-am înţeles că nu glumea. În acel moment, un ofiţer m-a luat de braţ şi m-am pomenit în mijlocul unei escorte. M-au aruncat apoi în celula asta, aşa cum eram : în frac şi cu joben. După o pauză, adăugă : Acum vorbiţi voi, tăcerea mă înspăimîntă, mi-e frică !

— Vai ! Ce-i asta ? ţipă studentul. Paracliserul are capul rece ca gheaţa !

— De unde ştii ?

— Pentru că-l pipăi şi văd că nu mai simte nimic, aşa că...

— Nu, nu-s eu...

— Dar atunci cine-i ? Dumneata, domnule avocat ?

— Nu...

— Atunci... e printre noi un mort !

— Nu, nu-i un mort, sînt eu...

— Dar cine eşti dumneata ? întrebă studentul. Eşti îngheţat tot.

O voce aproape stinsă răspunse :

— Sînt unul ca şi dumneavoastră...

Primele trei voci :

— Ah !

Paracliserul povesti avocatului Carvajal cum a dat peste el nenorocirea.

— Într-o zi, ieşind din sacristie (şi, povestind, se vedea cum iese, aievea, din sacristia frumos rînduită, care mirosea a cădelniţe stinse, a lemn vechi, a aur din podoabe şi a păr de mort), am trecut prin biserică (şi se vedea cum trece, aievea, prin biserică, tulburat de prezenţa pocalului de împărtăşanie, de nemişcarea luminărilor şi mişcarea muştelor) şi m-am dus să

scot de pe uşi înştiinţarea privitoare la nişte rugăciuni care se făcuseră săptămîna trecută pentru Fecioara Maria, aşa cum îmi ceruse cineva din parohie. Dar — ghinionul meu — cum nu ştiu să citesc, în locul înştiinţării am smuls hîrtia cu sărbătorirea mamei Domnului Preşedinte, pentru care împrejurare se scoseseră şi sfintele taine. Atît mi-a trebuit !... M-au arestat şi m-au zvîrlit în celula asta ca revoluţionar !

Numai studentul păstra tăcere asupra motivelor arestării sale. Să vorbească despre plămînii lui bolnavi îl durea mai puţin decît să-şi vorbească ţara de rău. Propriile-i suferinţe îi făceau bine într-o oarecare măsură, căci în felul acesta uita că se născuse în timpul unui naufragiu, că văzuse lumina zilei între cadavre, că deschisese ochii într-o şcoală fără ferestre, unde-i stinseseră luminiţa credinţei fără să-i dea în schimb nimic ; întuneric, haos, confuzie.

— Vorbiţi, vorbiţi mai departe, spuse Carvajal după o lungă tăcere ; vorbiţi mereu !

— Să vorbim despre libertate ! murmură studentul.

— Poftim prilej ! interveni paracliserul ; să vorbeşti despre libertate în închisoare !

— Dar bolnavii nu vorbesc de sănătate în spital ?

A patra voce spuse pe şoptite, întretăiat :

— ...Nu există speranţă de libertate, prieteni ; sîntem osîndiţi să suferim cît va vrea Dumnezeu. Cetăţenii care doresc binele patriei sînt departe, unii cerşesc în ţară străină, alţii putrezesc în vreo groapă comună. Într-o zi, drumurile se vor închide, îngrozite. Arborii nu vor mai da rod ca înainte. Porumbul nu va mai hrăni. Somnul nu va mai odihni. Apa nu va mai răcori. Aerul va ajunge de nerespirat. Vor urma plăgi şi ciume, ciume şi plăgi, şi nu peste mult timp pămîntul se va cutremura şi se va distruge totul. De-ar vedea-o ochii mei, căci sîntem un popor blestemat. Glasurile cerului ne strigă cînd tună : „Netrebnicilor,

spurcaţilor ! Părtaşi la crimă !“ Pe zidurile temniţelor, sute de oameni şi-au lăsat creierii risipiţi de gloanţele ucigaşe. Marmura palatului e umedă de sîngele nevinovaţilor. Unde să întorci ochii în căutarea libertăţii ?

Paracliserul :

— Către Dumnezeu, care e atotputernic.

Studentul :

— De ce, atunci, nu răspunde ?...

Paracliserul :

— Fiindcă asta e preasfînta lui vrere...

Studentul :

— Ce păcat !

A treia voce :

— Vorbiţi, vorbiţi înainte, vorbiţi mereu, pe tot ce-aveţi mai scump pe lume ; tăcerea mă înspăimîntă, mi-e frică, mi se pare că o mînă se întinde din întuneric ca să ne apuce de gît şi să ne sugrume !

— Mai bine să ne rugăm...

Vocea paracliserului pulveriza resemnarea creştină în cuprinsul celulei. Carvajal, care trecea în cartierul său drept liberal şi mare mîncător de popi, murmură :

— Să ne rugăm...

Dar studentul interveni :

— Ce-i asta „să ne rugăm“ ? Nu trebuie să ne rugăm de loc ! Ci să încercăm să spargem uşa asta şi să mergem la revoluţie !

Braţele cuiva pe care nu-l vedea îl strînseră puternic, şi pe obraz simţi înţepătura de perie a unei bărbi îmbibate de lacrimi :

— Bătrînul profesor al Colegiului *San José de Los Infantes* poate muri liniştit, căci nu s-a pierdut totul într-o ţară unde tineretul vorbeşte astfel !

A treia voce :

— Vorbiţi, vorbiţi, vorbiţi înainte !

XXIX

CONSILIU DE RĂZBOI

Dosarul procesului intentat lui Canales şi Carvajal pentru rebeliune, complot şi trădare, cu tot felul de circumstanţe agravante, se umflă mereu şi-şi spori numărul foilor în aşa măsură, încît era cu neputinţă să-l citeşti dintr-o dată. Paisprezece martori declarară toţi, sub jurămînt, că, aflîndu-se în noaptea de 21 aprilie la Portalul Domnului, loc în care se adunau să doarmă, ca de obicei, fiind săraci din cale-afară, văzură pe generalul Eusebio Canales şi pe avocatul Abel Carvajal aruncîndu-se asupra unui ofiţer care, identificat, s-a dovedit a fi colonelul José Parrales Sonriente. În ciuda rezistenţei pe care acesta, ca un leu, le-o opusese în lupta dusă corp la corp, neputînd să se apere cu armele, fiind atacat cu forţe superioare şi prin surprindere, colonelul fu strangulat. Mai declarau că, o dată săvîrşit asasinatul, avocatul Carvajal se adresă generalului Canales în termenii următori sau în alţii asemănători: „Acum c-am scăpat de «omul cu măgăriţa», comandanţii cazărmilor nu vor mai avea nimic împotrivă să predea armele şi să vă recunoască pe dumneavoastră, domnule general, ca şef suprem al armatei. Să ne grăbim, deci, că se va face ziuă şi să ducem vestea celor adunaţi în casa mea, ca să purceadă la capturarea şi omorîrea Preşedintelui republicii şi la formarea unui nou guvern."

Carvajal nu-şi revenea din uimire. Fiecare pagină din dosar îi rezerva o surpriză. Nu, mai degrabă îi stîrnea rîsul. Dar acuzarea era prea gravă ca să rîdă. Şi continua să citească. Citea la lumina unei ferestre ce dădea spre o curte îngustă. Se afla în săliţa fără

mobilă a condamnaţilor la moarte. În noaptea aceea trebuia să se întrunească consiliul de război al ofiţerilor superiori care urmau să judece cauza. Îl lăsaseră acolo singur cu dosarul, ca să-şi pregătească apărarea. Dar aceasta numai în ultima clipă. Îi tremura tot corpul. Citea fără să înţeleagă şi fără să se oprească, chinuit de umbra care-i devora manuscrisul, cenuşă umedă ce i se risipea puţin cîte puţin printre mîini. Nu izbuti să citească mare lucru. Soarele scăpătă, lumina se stinse şi o spaimă de astru care moare i se aşeză, ca un nor, peste ochi. Ultimul rînd, două cuvinte, o rubrică, o dată, o foaie... În zadar încercă să vadă numărul foii ; asemeni unei pete de cerneală neagră, noaptea se răspîndea peste coli, şi el, sleit de puteri, rămase plecat peste dosar, ca şi cum, în loc de-a i-l fi dat să-l citească i l-ar fi legat de gît înainte de a-l arunca într-o prăpastie. Lanţurile deţinuţilor de drept comun răsunau de-a lungul curţilor pustii, iar mai departe se auzea înăbuşit zgomotul vehicolelor de pe străzile oraşului.

— Doamne-Dumnezeule, bietul meu trup îngheţat are mai multă nevoie de căldură şi ochii mei de lumină decît toţi oamenii de pe emisfera pe care urmează, acum, s-o lumineze soarele. Dacă ei mi-ar cunoaşte durerea, mai miloşi decît tine, Doamne, mi-ar da înapoi soarele, ca să termin de citit...

Pipăind, număra şi renumăra foile pe care nu le citise. Nouăzeci şi una. Trecea şi retrecea vîrful degetelor peste paginile de hîrtie groasă, încercînd, în disperarea lui, să citească ca orbii.

În ajun îl aduseseră în secţia a doua de poliţie a Penitenciarului central bine păzit, într-o trăsură închisă, în plină noapte ; totuşi, atît de mult îl bucură să se vadă, să se audă, să se simtă pe stradă, încît crezu, pentru o clipă, că-l duc acasă ; cuvîntul i se pierdu în gura amară, între veselie şi lacrimi.

Zbirii îl găsiră cu dosarul pe braţe şi cu dulceaţa străzilor umede în gură, îi smulseră hîrtiile şi, fără să-i adreseze un singur cuvînt, îl împinseră în sala unde era întrunit consiliul de război.

— Dar, domnule Preşedinte, îndrăzni să spună Carvajal generalului care prezida consiliul, cum aş putea să mă apăr dacă nici măcar nu mi s-a dat timp ca să citesc dosarul ?

— Noi nu putem face nimic în această privinţă, îi răspunse generalul, termenele legale sînt scurte, orele trec şi chestiunea e urgentă. Noi sîntem chemaţi numai să pronunţăm sentinţa.

Ceea ce urmă după aceea fu pentru Carvajal ca un vis, jumătate rit, jumătate comedie bufă. El era principalul actor şi-i privea pe toţi din leagănul înalt al morţii, înfiorat de golul duşmănos care-l înconjura. Totuşi nu era înspăimîntat ; nu simţea nimic ; neliniştea i se ştergea sub pielea-i amorţită. Va trece drept un om viteaz. Masa tribunalului era acoperită cu drapelul naţional, aşa cum prescria regulamentul. Uniforme militare. Citirea hîrtiilor. Multe hîrtii. Jurăminte. Codul militar, ca o piatră, pe masă, pe drapel. Cerşetorii ocupau băncile martorilor. Labă-goală, cu figura lui veselă de beţiv, ţeapăn, pieptănat, cîrlionţat, ştirb, nu pierdea nici un cuvînt din ceea ce se citea, nici un gest al Preşedintelui tribunalului. Salvador-tigrul urmărea dezbaterile cu demnitatea unei gorile, scobindu-şi, între timp, nasul turtit şi dinţii ca grăunţele. Gura îi atîrna de urechi. Văduvioara, înalt, osos, sinistru, îşi schimonosea faţa-i ca de cadavru, surîzînd membrilor tribunalului. Lulo, rotofei, cu faţa brăzdată, pitic, cu accese cînd de rîs, cînd de mînie, apucat sau de dragoste sau de ură, închidea ochii şi-şi astupa urechile ca să se ştie că nu vrea să vadă şi să audă nimic din ceea ce se petrecea acolo. Don Juan, înfofolit în nelipsita lui redingotă zdrenţăroasă,

mărunţel, îngîndurat, cu îmbrăcămintea lui pe jumătate uzată, care respira încă o oarecare bunăstare burgheză : cravată lată de jachetă, îmbibată cu toate sosurile, pantofi de lac cu tocurile tocite, cămaşă cu plastron şi manşete detaşabile, iar ca ultimă trăsătură de eleganţă de mare senior, pălărie de paie şi o surzenie completă. Don Juan, care nu auzea nimic, număra soldaţii aşezaţi de-a lungul pereţilor, la doi paşi unul de altul. Alături de el stătea Ricardo zis şi Muzicantul, care-avea capul şi parte din faţă acoperite cu o batistă colorată, nasul roşu şi o barbă ca o mătură, murdară de resturi de mîncare. Muzicantul vorbea singur, cu ochii aţintiţi asupra pîntecelui umflat al surdo-mutei, care lăsa să-i cadă saliva pe bănci şi se scărpina de păduchi la subsuoara stîngă. După surdo-mută venea Papagalul, un negru cu o singură ureche, iar după acesta, Otreapa, o femeie sfrijită, chioară, mustăcioasă şi mirosind a saltea veche.

După citirea actului de acuzare, Procurorul, un militar cu părul tuns ca peria, cu capul mic, cu gulerul vestonului de două ori mai larg decît gîtul, se ridică în picioare, cerînd ca acuzatul să fie condamnat la moarte. Carvajal se întoarse să se uite la membrii tribunalului, căutînd să vadă dacă erau în toate minţile. Primul de care dădu cu ochii era din calea-afară de beat. Pe drapel, mîinile lui negricioase se profilau ca mîinile celor care „trag“ la roata norocului pe la bîlciurile săteşti. Urma un ofiţer foarte oacheş, de asemenea turmentat. Iar Preşedintele, care făcea impresia unui desăvîrşit alcoolic, aproape cădea pe jos de beat.

Nu putu să se apere. Încercă să spună cîteva cuvinte, dar imediat avu dureroasa impresie că nu-l auzea nimeni — şi, într-adevăr, nu-l auzea nimeni. Vorba i se fărîmiţa în gură ca o bucată de pîine muiată.

Sentința, redactată și scrisă de mai înainte, părea ceva imens, covîrșitor, față de cei care o „pronunțau", simpli executanți, păpuși de aur și pastramă ; față de cerșetorii cu ochi de broască și umbră de șerpi, care pătau cu rotogoale negre podeaua de dale portocalii ; față de soldățașii care-și sugeau cureaua chipiului ; față de mobilele tăcute, ca și cele din casele unde s-a săvîrșit o crimă.

— Declar recurs împotriva sentinței ! strigă Carvajal cu voce groasă și răgușită, îngropată pînă-n fundul gîtului.

— Lasă-te de glume, îi replică Procurorul, aici nu are curs recursul ; ce să ne mai pierdem vremea cu fleacuri ?

Un pahar de apă imens, pe care-l putu lua fiindcă avea imensitatea în mîini, îl ajută să înghită ceea ce încerca să expulzeze din corpul lui : ideea suferinței, a mecanismului morții, ciocnirea dintre gloanțe și oase, sîngele de pe pielea vie, ochii înghețați, rufele călduțe, pămîntul. Dădu înapoi paharul cu teamă și rămase cu mîna întinsă, pînă cînd găsi puterea de-a se hotărî să facă o mișcare. Nu primi țigara pe care i-o oferiră. Își ciugulea gîtul cu degete tremurătoare, lăsînd să rătăcească pe zidurile văruite ale sălii o biată privire fără spațiu, desprinsă din palidul ciment al feței sale.

Printr-un coridor îngust, plin de curenți de aer, îl duseră mai mult mort decît viu. Avea gura amară, picioarele moi și cîte o lacrimă mare în colțul fiecărui ochi.

— Hai, bea o înghițitură, îi spuse un locotenent cu ochi de cocor.

Duse sticla la gura pe care și-o simțea nemăsurat de mare și bău.

— Locotenente, se auzi o voce din întuneric, mîine vei face parte din plutonul de execuție. Avem ordin

să nu arătăm nici un fel de bunăvoinţă faţă de delicvenţii politici.

După cîţiva paşi, îl îngropară într-o celulă de trei metri lungime pe doi şi jumătate lăţime, în care se aflau doisprezece oameni condamnaţi la moarte, neputînd să se mişte din lipsă de spaţiu, înghesuiţi unii în alţii ca sardelele. Carvajal fu numărul 13. După plecarea soldaţilor, respiraţia apăsătoare a acelei mase de oameni în agonie umplu dintr-o dată tăcerea subteranei pe care-o tulburau ţipetele, venite din depărtare, ale unuia ce fusese zidit de viu.

De două sau de trei ori se trezi Carvajal numărînd, mecanic, ţipetele acelui nefericit condamnat să moară de sete : Şaizeci şi două !... Şaizeci şi trei !... Şaizeci şi patru !...

Mirosul murdăriei răscolite şi lipsa de aer îl năuciră şi, închis în el, smuls din acel grup de fiinţe umane, număra ţipetele celui zidit de-a lungul prăpăstiilor infernale ale deznădejdii.

Lucio Vásquez se plimba afară, prin faţa celulelor, cu faţa galbenă ca şofranul — avea icter — cu unghiile şi ochii de culoarea frunzelor de stejar toamna. În mizeria în care se afla, îl susţinea numai ideea de-a se răzbuna într-o zi pe Genaro Rodas, pe care-l socotea cauza nenorocirii lui. Întreaga-i existenţă se hrănea din această îndepărtată speranţă neagră şi dulce ca turtele cu melasă. Ar fi aşteptat o veşnicie, numai să se poată răzbuna — atîta noapte neagră adăpostea în fiinţa lui de vierme orb — şi numai viziunea cuţitului care spintecă măruntaiele şi lasă o rană ca o gură căscată mai limpezea puţin gîndurile-i otrăvite. Cu mîinile înţepenite de frig, nemişcat ca o rîmă de lut galben, ceas cu ceas savura Vásquez ideea răzbunării. Să-l omoare ! Să-l omoare ! Şi, ca şi cum l-ar fi avut pe duşman aproape, sfîşia întunericul cu mîna, simţea mînerul îngheţat al cuţi-

tului şi, ca o fantomă care face repetiţia unor anumite gesturi, se năpustea, în imaginaţie, asupra lui Rodas.

Ţipătul celui zidit îl făcea să tremure.

— *Per dio, per favori* [1]... aaapă ! Apă ! Apă ! Apă !

Cel zidit de viu se năpustea asupra uşii care fusese desfiinţată, pe din afară, de un zid de cărămizi. Se năpustea asupra zidurilor, asupra podelei.

— Apă, Tineti ! Apă, Tineti ! Apă, *per dio,* apă, *per favori,* Tineti !

Secate lacrimile, secată saliva, fără nimic umed, fără nimic răcoritor, cu gîtlejul numai spini şi jăratic, învîrtindu-se, învîrtindu-se necontenit într-o lume ameţitoare de lumini şi de pete albe, ţipătul lui revenea mereu, lovea ca un ciocan.

— Apă, Tineti ! Apă, Tineti !

Un chinez cu faţa ciupită de vărsat îngrijea deţinuţii. Din secol în secol, trecea ca o ultimă răsuflare a vieţii. Exista oare aievea acea fiinţă ciudată, semidivină, sau era o închipuire de-a lor, a tuturora ? Murdăriile călcate în picioare şi ţipătul celui zidit de viu îi ameţea şi, poate — cine ştie ? — acel înger binefăcător era numai o viziune fantastică.

— Apă, Tineti ! Apă, Tineti ! *Per dio, per favori,* apă, apă, apă !

Iar acel du-te-vino al soldaţilor care intrau şi plecau, tropăind cu bocancii pe lespezi, continua ; şi dintre ei, cîte unii răspundeau, chicotind, celui zidit de viu :

— Tirolezule, tirolezule ! Ai înghiţit papagalul care vorbea stîlcit ?

— Apă, *per dio, per favori,* apă, *signori,* apă, *per favori !*

---

[1] Pentru Dumnezeu, vă rog... (it.) (n. t.).

Vásquez îşi mesteca răzbunarea, şi ţipătul italianului lăsa în aer o sete de burete stors. O salvă de focuri de puşcă îi tăie răsuflarea. Începeau execuţiile. Să tot fi fost ora trei dimineaţa.

XXX

CĂSĂTORIE „IN EXTREMIS"

— O bolnavă pe moarte la vecini!

Din fiecare casă ieşi cîte o fată bătrînă.

— O bolnavă pe moarte la vecini!

Cu figură de recrut şi cu gesturi de diplomat, ieşi din *Casa celor două sute* o femeie numită Petronila, care, în lipsă de altă atracţie, ar fi putut, cel puţin, să se numească Berta. Cu veşminte de epocă merovingiană [1] şi cu faţa gălbejită ieşi, tot de la *Cele două sute,* altă prietenă, al cărei nume era Silvia. Cu corsetul sau mai bine zis cu armura înfiptă în carne, cu pantofii strîngîndu-i bătăturile şi cu lanţul de ceas petrecut în jurul gîtului ca o funie de spînzurătoare, mai veni la faţa locului şi o cunoştinţă de-a Silviei, numită Engracia. Cu capul în formă de inimă — ca viperele — răguşită, scundă şi bărbătoasă, se adăugă şi o vară a Engraciei — nu mai groasă decît un picior al acesteia — foarte amatoare de a povesti calamităţile relatate prin almanahuri, de-a anunţa sosirea cometelor, a Anticristului şi-a vremurilor în care, potrivit profeţilor, bărbaţii se vor

[1] Epoca primei dinastii regale în Franţa, care-şi trage numele de la Mérovée, primul rege (448—458) şi se încheie cu Childéric al III-lea, în anul 751 (n. r.).

cățăra în copaci de frica femeilor prea îndrăznețe, iar acestea se vor urca după ei ca să-i dea jos.

O bolnavă pe moarte la vecini! Ce veselie! N-o gîndeau lămurit, dar aproape c-o spuneau, bucurîndu-se cu voce dulceagă de un eveniment din care, oricît ar tăia ele cu foarfecele bîrfelii, va rămîne destulă și chiar prea multă pînză pentru ca fiecare să croiască faptul pe măsura ei.

Masacuata le primea.

— Surorile mele sînt gata, anunța Petronila, fără să spună însă pentru ce erau gata.

— Cît despre îmbrăcăminte, dacă e nevoie, puteți conta, bineînțeles, pe mine, observa Silvia.

Iar Engracia, mica Engracia, care atunci cînd nu mirosea a pomadă răspîndea un miros de supă de vacă, adăuga, rostind cuvintele pe jumătate, sufocată de corset:

— După ce mi-am terminat ora de rugăciune, am spus și-un *salve* pentru sufletele din purgatoriu, căci cred că e de mare trebuință!

Vorbeau cu glas scăzut, îngrămădite în camera din fundul prăvăliei, încercînd să nu tulbure tăcerea care învăluia patul bolnavei ca un produs farmaceutic și să nu supere nici pe domnul care veghea acolo zi și noapte. Un domn foarte bine. Foarte bine. Se apropiau de pat în vîrful picioarelor, dar mai mult pentru a vedea fața domnului aceluia decît pentru a vedea ce-i cu Camila — spectru cu gene lungi, cu gîtul alb, slab și cu părul răvășit; și cum bănuiau că e ceva la mijloc — ce act de devotament nu ascunde ceva la mijloc? — nu se liniștiră pînă nu izbutiră să smulgă patroanei secretul. Era logodnicul ei. Logodnicul ei! Logodnicul ei! Va să zică asta era! Va să zică era logodnicul ei! Și fiecare repetă cuvîntul acesta de aur, afară de Silvia; aceasta plecă pe furiș, îndată ce auzi că bolnava, Camila, e fata

generalului Canales, şi nu se mai întoarse. Nu voia să aibă nici o legătură cu duşmanii guvernului. „O fi domnul acela logodnicul ei — îşi spunea — şi o fi şi foarte bun prieten cu Preşedintele, dar eu sînt sora fratelui meu şi fratele meu e deputat şi, Doamne fereşte, l-aş putea compromite." În stradă, ea continuă să repete : „Doamne fereşte !"

Chip-de-înger nu dădu atenţie fetelor acelora bătrîne care, în marea lor milostenie, nu numai c-o vizitau pe bolnavă, dar se apropiau şi de logodnic, dornice să-l consoleze. Le mulţumi fără să audă ce-i spuneau — vorbe goale — cu tot sufletul atent la geamătul mecanic, înfiorător, agonic al Camilei. Nu răspunse nici la efuziunea cu care-i strîngeau mîinile. Doborît de durere, simţea cum îi pătrunde frigul în oase. Senzaţie de ploaie şi de amorţire în membre, de contopire cu fantomele din preajmă, invizibile, într-un spaţiu mai cuprinzător decît viaţa, în care aerul era singur, lumina singură, umbra singură şi singure lucrurile.

Doctorul îi sfărîmă cercul gîndurilor :

— Atunci, doctore...

— Numai o minune !

— O să mai veniţi, nu ?

Masacuata nu stătea locului nici o clipă, şi tot nu-i ajungea timpul. Spăla acuma pentru alţii, muia rufele vecinilor dis-de-dimineaţă, apoi se ducea la penitenciar cu mîncarea pentru Vásquez, despre care nu reuşea să afle nimic ; la întoarcere săpunea, limpezea şi întindea rufele, şi-n timp ce se uscau, alerga acasă, unde deretica şi făcea şi alte multe treburi : Schimba bolnava, aprindea lumînări sfinţilor, îl silea pe Chip-de-înger să mănînce cîte ceva, îl primea pe doctor, mergea la farmacie, suporta „moliile de biserică", cum le spunea ea fetelor bătrîne, şi se certa cu patroana plăpumăriei. „Plăpumi pentru trîntori !" striga

în poarta prăvăliei, făcînd un gest de dispreţ ca şi cum ar alunga muştele cu o cîrpă. „Plăpumi pentru trîntori!"

— Numai o minune!

Chip-de-înger repetă cuvintele medicului. O minune, continuarea arbitrară a ceea ce e pieritor. Simţea nevoia să-i strige lui Dumnezeu ca să săvîrşească minunea, în timp ce lumea i se scurgea printre degete, inutilă, potrivnică, nesigură, fără raţiunea de-a fi.

Şi toţi aşteptau deznodămîntul dintr-un moment într-altul. Urletul unui cîine, o bătaie în uşă, dangătul clopotului de la biserica La Merced îi făceau să-şi facă cruce şi să exclame, între două suspine:

— Şi-a dat sufletul!... Da, i-a sunat ceasul! Săracu logodnic!... Ce să-i faci?! Facă-se voia Domnului! Ce-i omul, cînd stai să te gîndeşti!

Petronila povestea întîmplările acestea unuia din oamenii aceia care îmbătrînesc păstrîndu-şi o faţă de adolescent, profesor de engleză şi de alte anomalii, numit în mod familiar Tícer[1]. Ea voia să ştie dacă însănătoşirea Camilei se putea obţine prin mijloace supranaturale, şi Tícer trebuia s-o ştie, pentru că, pe lîngă lecţiile de engleză, îşi petrecea timpul liber studiind teozofia, spiritismul, magia, astrologia, hipnotismul şi ştiinţele oculte. Inventase chiar şi o metodă pe care o intitulase „Cum se pot găsi, prin mijloace vrăjitoreşti, comorile ascunse în casele bîntuite de fantome". Niciodată nu putuse să-şi explice Tícer pasiunea lui pentru necunoscut. De tînăr vădise porniri ecleziastice, dar o femeie căsătorită, experimentată şi energică se interpuse între el şi psalmii pe care trebuia să-i cînte. Lepădă sutana şi, fără veşmintele lui preoţeşti, se simţi zăpăcit şi singur. Părăsi seminarul pentru şcoala de comerţ, pe care ar fi ter-

[1] De la englezescul *teacher*, care înseamnă profesor (n. t.).

minat-o cu succes dacă n-ar fi trebuit să fugă de-acolo din pricina unui profesor de contabilitate. Mecanica îi deschise brațele ei negre de funingine — mecanica inferioară, a fierăriilor — și intră ca mînuitor de foale într-un atelier din apropierea casei, dar, neobișnuit cu munca și avînd și-o constituție delicată, părăsi repede meseria. Ce nevoie avea el de meserie, el, singurul nepot al unei doamne foarte bogate, care voise să-l dedice preoției și care, cu toate cele întîmplate, nu renunțase încă, sărăcuța de ea, la această intenție? „Întoarce-te la biserică, îi spunea, și nu-ți mai pierde vremea zadarnic ; întoarce-te la biserică, nu vezi că lumea te dezgustă, că ești pe jumătate înnebunit și slab ca un mielușel ? C-ai încercat de toate, dar nu te mulțumește nimic ; ai fost militar, muzicant, toreador !... Ei bine, dacă nu vrei să fii preot, fă-te atunci profesor. Dă lecții, să zicem, de engleză. Dacă Domnul nu te-a ales, alege-i tu pe copii ; engleza-i mai ușoară decît latina și mai folositoare, iar cine dă lecții de limba engleză e bănuit de elevi c-o și vorbește, chiar dacă ei nu-l înțeleg ; cu atît mai mult cu cît nu-l înțeleg."

Petronila coborî vocea, așa cum făcea întotdeauna cînd destăinuia cuiva vreun secret.

— Mai e un logodnic la mijloc, Tícer, un logodnic care-o adoră, o idolatrizează și care, deși a răpit-o, a respectat-o, așteptînd binecuvîntarea bisericii. Un asemenea lucru nu se vede în toate zilele.

— Și astăzi mai puțin ca oricînd, fata mea! adăugă trecînd prin sală, cu un buchet de trandafiri în mînă, cea mai înaltă femeie din *Casa celor două sute*, așa de înaltă, încît părea că propriu-i corp îi servește drept scară.

— Tícer, un logodnic care-a îngrijit-o zi și noapte și care, fără îndoială, va muri o dată cu ea.

— Şi dumneata, Petronila — Tícer vorbea încet şi gros — spui că domnii medici de la facultate s-au declarat neputincioşi de-a o smulge din braţele Parcelor [1] ?

— Da, domnule, neputincioşi ; de trei ori au condamnat-o.

— Şi, Nila, dumneata spui că numai o minune o poate salva ?

— Desigur... iar logodnicul e într-o stare de ţi se rupe inima.

— Ei bine, eu am cheia ; vom provoca minunea. Morţii nu i se poate împotrivi decît iubirea, pentru că amîndouă sînt deopotrivă de puternice, aşa după cum spune *Cîntarea Cîntărilor ;* şi dacă, după cum mi-ai spus, logodnicul acestei domnişoare o adoră, dacă o iubeşte adînc, din tot sufletul şi cu tot trupul, dacă o iubeşte cu gîndul de-a se căsători, ar putea-o salva de la moarte săvîrşind taina căsătoriei. Potrivit teoriei mele despre grefe, aceasta e singura soluţie care poate folosi în acest caz.

Petronila fu cît pe-aci să leşine în braţele lui Tícer. Răscoli toată casa, se duse pe la prietene, o puse în mişcare pe Masacuata, însărcinînd-o să vorbească cu preotul, şi în aceeaşi zi Camila şi Chip-de-înger se căsătoriră pe pragul necunoscutului. Cu mîna-i dreaptă, înfierbîntată, favoritul strînse pe aceea a Camilei, lungă, subţire şi rece ca un cuţit de fildeş, în timp ce preotul citea cuvintele latine sacramentale. Asistau „cele două sute“, Engracia şi Tícer, îmbrăcat în negru. La terminarea ceremoniei Tícer exclamă :

— *Make thee another self, for love me !...* [2]

---

[1] Cele trei divinităţi care, potrivit mitologiei greco-romane, răsuceau firul vieţii muritorilor : una ţinea furca, alta torcea, iar a treia tăia firul (n. t.).

[2] De dragul meu, caută de te schimbă !... (Engl.) (n. r.).

XXXI

SANTINELE DE GHEAŢĂ

În vestibulul penitenciarului străluceau baionetele soldaţilor din gardă aşezaţi faţă-n faţă pe două rînduri, asemeni călătorilor într-un vagon întunecat. Dintre vehicolele care treceau, se opri brusc o trăsură. Vizitiul, lăsîndu-se pe spate ca să poată trage de hăţuri cu mai multă putere, se legăna dintr-o parte în alta ca o păpuşă din cîrpe murdare, mormăind printre dinţi o înjurătură. Încă niţel şi ar fi căzut. Peste zidurile netede şi înalte ale clădirii sinistre alunecă scîrţîitul roţilor oprite de frîne, şi un individ pîntecos, care abia atingea pămîntul cu picioarele-i scurte, se dădu jos din trăsură, încet-încet. Vizitiul, simţind că trăsura se uşurează de greutatea Procurorului militar, strînse ţigara stinsă între buzele lui uscate — ce fericire să rămînă singur cu caii ! — lăsă hăţurile moi şi trase alături, ca să aştepte lîngă o grădiniţă rece şi încremenită ca însăşi trădarea, tocmai în momentul în care îngenunche o femeie la picioarele Procurorului, implorîndu-l s-o asculte.

— Ridicaţi-vă, doamnă ! Aşa nu vă pot asculta ; nu, nu, ridicaţi-vă, vă rog... Cum nu am onoarea să vă cunosc...

— Sînt soţia avocatului Carvajal...

— Ridicaţi-vă...

Ea îi tăie cuvîntul :

— Ziua şi noaptea, la orice oră, la dumneavoastră acasă, la mama dumneavoastră, la birou, în toate părţile, v-am căutat fără a izbuti să vă întîlnesc. Numai dumneavoastră ştiţi ce s-a întîmplat cu bărbatul meu, numai dumneavoastră ştiţi, numai dumneavoastră îmi puteţi spune ! Unde e ? Ce-i cu el ? Spuneţi-mi, vă rog, dacă-i viu ! Spuneţi-mi, vă rog, că e viu !

— Tocmai, doamnă... Consiliul de război care va judeca procesul colegului meu a fost citat de urgență pentru noaptea aceasta.

— Aaah !

De bucurie, buzele ei rămaseră întredeschise, înfiorîndu-se ca acelea ale unei răni. Va să zică trăiește ! Vestea se împleti cu speranța. Viu !... Şi, cum e nevinovat, în curînd liber...

Dar Procurorul, fără să-și schimbe expresia rece a feței, adăugă :

— Situația politică a țării nu permite guvernului nici un fel de clemență față de dușman. E singurul lucru pe care vi-l pot spune, doamnă. Duceți-vă la Domnul Președinte și implorați-l pentru viața soțului dumneavoastră, care poate fi condamnat la moarte și împușcat, conform legii, în termen de douăzeci și patru de ore.

— Vă... vă... vă... implor...

— Legea e deasupra oamenilor, doamnă, și în afară de cazul cînd Domnul Președinte îl grațiază...

— Vă... vă...

Nu putu spune mai mult. Albă ca și batista pe care-o sfîșia cu dinții, rămase încremenită, absentă, frîngîndu-și mîinile.

Procurorul intră pe poarta înțesată de baionete. Strada, însuflețită pentru moment de trecerea trăsurilor care se întorceau de la plimbarea făcută în oraș, pline de doamne și domni eleganți, rămase singură și obosită. Un tren minuscul apăru pe o stradelă între scîntei și fluierături și dispăru șchiopătînd pe șine...

— Vă... vă...

Nu putu spune mai mult. Un cleşte de gheață, cu neputință de sfărîmat, îi strîngea gîtul, iar trupul părea că-i alunecă de la umeri spre pămînt. Nu mai era decît o rochie goală — cu cap, mîini și picioare.

Auzi huruitul unei trăsuri care mergea pe stradă. O opri. Cînd îşi încovoiară capul şi se traseră îndărăt ca pentru a face un salt, caii se îngroşară ca nişte lacrimi. Porunci vizitiului s-o ducă la vila Domnului Preşedinte cît mai repede cu putinţă, dar graba ei, deznădăjduita ei grabă era aşa de mare, încît, deşi caii goneau din răsputeri, ea cerea mereu vizitiului să-i zorească şi mai tare... Acum ar fi trebuit să fie acolo... Să mîne mai repede... Trebuia să-şi salveze bărbatul... Mai repede... Mai repede... Mai repede... Smulse biciul din mîna vizitiului... Trebuia să-şi salveze bărbatul... Biciuiţi fără milă, caii porniră şi mai repede... Biciul le ardea spinările... să-şi salveze bărbatul... Ar fi trebuit să fie acolo... Dar trăsura nu mergea, ea simţea că nu merge, că roţile se învîrtesc în jurul osiilor adormite fără să înainteze, că rămîn mereu în acelaşi punct... Dar ea trebuia să-şi salveze bărbatul... Da, da, da — i se despleti părul — să-l salveze... — i se sfîşie bluza — ...să-l salveze... dar trăsura nu mergea, ea simţea că nu merge, mergeau numai roţile dinainte, ea simţea că partea dinapoi rămîne în urmă, că trăsura se lungea ca burduful unui aparat de fotografiat şi caii se vedeau tot mai mici... Vizitiul îi smulsese biciul din mînă. Nu putea continua astfel... Da, da, da... Ba da... ba nu... ba da... ba nu... Dar de ce nu ?... Cum, nu?... Ba da... Ba nu... Îşi smulse inelele, broşa, cerceii, brăţara şi le aruncă vizitiului în buzunarul hainei, implorîndu-l să nu oprească trăsura. Trebuia să-şi salveze bărbatul. Şi nu mai ajungeau odată... Să ajungă, să implore şi să-l salveze, dar nu mai ajungeau... Pietre, gropi, praf, noroi uscat, ierburi, şi nu mai ajungeau... Stăteau nemişcaţi ca sîrmele de telegraf, ba mergeau chiar înapoi ca stîlpii de telegraf, ca tufişurile de *chilca* [1]

[1] Arbust balsamic, cu frunze verzi de culoare deschisă şi flori galbene (n. t.).

şi de urzici, ca ogoarele nesemănate, ca lucirile aurite ale amurgului, ca răspîntiile singuratice şi ca boii nemişcaţi.

În sfîrşit cotiră către reşedinţa prezidenţială pe un drum care se pierdea între arbori şi trestii de zahăr. O înăbuşeau bătăile inimii. Drumul trecea printre căsuţele unui orăşel curat şi pustiu. Începură să întîlnească trăsuri care se întorceau de la domeniile prezidenţiale — landouri, caleşti, *sulkys* [1] — ocupate de persoane cu feţe şi haine foarte asemănătoare. Zgomotul se apropia, zgomotul roţilor pe pietrele pavajului, zgomotul făcut de copitele cailor... Şi nu mai ajungeau, nu mai ajungeau odată... Pe lîngă cei care se întorceau în trăsuri — funcţionari în disponibilitate şi militari de grade inferioare, corpolenţi şi bine îmbrăcaţi — reveneau, pe jos, fermieri chemaţi urgent de Domnul Preşedinte cu luni în urmă, ţărani cu nişte pantofi ca pungile de piele, învăţătoare care se opreau să-şi tragă răsuflarea la fiecare pas — aveau ochii orbiţi de praf, pantofii rupţi şi fustele răsfrînte — precum şi grupuri de indieni care, deşi declaraţi locuitori de municipii, aveau fericirea să nu înţeleagă nimic din toate acestea. Să-l salveze — da, da, dar nu mai ajungeau odată !... Primul lucru era să ajungă, să ajungă înainte de-a se termina audienţele, să ajungă, să se roage, să-l salveze... Dar nu mai ajungea odată ! Şi nu mai avea mult, doar să iasă din orăşel. Ar fi trebuit să fie acolo, dar orăşelul nu se mai sfîrşea. Pe drumul acesta trecuseră statuile lui Isus şi ale Fecioarei într-o procesiune din joia Paştelui. Haitele de cîini de la reşedinţă, întristate de muzica trompetelor, urlaseră groaznic la trecerea cortegiului prin faţa Domnului Preşedinte, care apăruse într-un balcon sub

[1] Un fel de cabrioletă (n.t.).

baldachin de covoare violete şi flori de bughenvil[1]. Încovoiat sub greutatea crucii, Isus trecu prin faţa Cezarului, şi către Cezar se îndreptă admiraţia femeilor şi a bărbaţilor. Nu era destulă suferinţă, nu erau de-ajuns lacrimile vărsate oră de oră, nu era destul că familii şi oraşe îmbătrîneau de mîhnire ; pentru sporirea batjocurii mai era nevoie ca pe sub ochii Domnului Preşedinte să treacă şi imaginea lui Cristos pe moarte, şi el trecu, cu ochii înceţoşaţi, sub un baldachin de aur, care era o infamie, între două rînduri de paiaţe, în sunetul ţipător al unei muzici păgîne.

Trăsura se opri la poarta augustei rezidenţe. Soţia lui Carvajal pătrunse înăuntru, aproape alergînd, pe o alee străjuită de arbori cu coroana bogată. Un ofiţer îi ieşi în cale, voind s-o oprească.

— Doamnă, doamnă...

— Am venit să-l văd pe Preşedinte...

— Domnul Preşedinte nu primeşte, doamnă ; întorceţi-vă...

— Ba da, ba da, pe mine mă primeşte, eu sînt soţia avocatului Carvajal... Şi continuă să alerge, scăpînd din mîinile ofiţerului care se luă după ea chemînd-o la ordine. Ajunse lîngă un pavilion slab luminat în tristeţea amurgului. Se pregătesc să-mi împuşte bărbatul, domnule general !...

Prin casa care părea mai degrabă o jucărie se plimba, cu mîinile la spate, un om înalt, blond, tatuat peste tot de fireturi şi galoane. I se adresă lui :

— Se pregătesc să-mi împuşte bărbatul, domnule general !

Ofiţerul care o urmărise de la poartă îi repeta mereu, neostenit, că era imposibil să-l vadă pe Preşedinte.

---

[1] Plantă agăţătoare, specifică Americii tropicale, denumită astfel după exploratorul francez Bougainville (n. t.).

Cu toată buna lui educaţie, generalul îi răspunse tăios :

— Domnul Preşedinte nu primeşte, doamnă ; faceţi-mi plăcerea de-a vă retrage, vă rog...

— Vai, domnule general ! Ce-o să mă fac fără soţul meu, ce-o să mă fac ? Nu, nu, domnule general ! Domnul Preşedinte o să mă primească. Faceţi-mi loc, anunţaţi-mă. Gîndiţi-vă că se pregătesc să-mi împuşte bărbatul !

Bătăile inimii i se auzeau sub rochie. Vru să le cadă în genunchi — n-o lăsară. Îşi simţea timpanele sfredelite de tăcerea cu care-i răspundeau la rugăminţi.

Se lăsa noaptea şi frunzele veştede foşneau ca înfricoşate de vîntul care le tîra încoace şi încolo. Se prăbuşi pe o bancă. Oameni de gheaţă neagră. Artere stelare. Suspinele plînsului aveau pe buzele ei un sunet sec, uscat, ca nişte ciucuri scrobiţi, aproape ca nişte cuţite. Din colţurile buzelor, saliva i se prelingea împreună cu bolboroseala gemetelor. Se prăbuşi pe-o bancă pe care o udă cu lacrimi ca şi cum ar fi fost o piatră de tocilar. Mai luînd-o cu binişorul, mai îmbrîncind-o, izbutiră s-o ducă din locurile acelea unde se afla, poate, Preşedintele. Trecerea unei patrule o făcu să se scuture de frig. Simţi un miros de cîrnat, de melasă şi de răşină de brad. Banca dispăru în întuneric, ca o scîndură pe mare. Merse dintr-un loc în altul ca să nu naufragieze în întuneric o dată cu banca, ca să rămînă în viaţă. De două, de trei ori, de multe ori o opriră santinelele postate între arbori. Îi interziceau trecerea cu voce aspră, ameninţătoare, iar cînd insista, cu patul sau cu ţeava armei. Disperată de respingerile din dreapta, alerga în stînga. Se împiedica de pietre, se rănea în spinii tufişurilor. Alte santinele de gheaţă îi tăiau calea. Se ruga, se

zbătea, întindea mîna ca o cerşetoare, şi cînd nimeni n-o mai asculta, o lua la goană în partea cealaltă...

Arborii şterseră, acoperind-o, o umbră care înainta spre trăsură, o umbră care-abia puse piciorul pe scară şi se şi întoarse, înnebunită, să facă o ultimă încercare. Vizitiul se deşteptă şi, dînd să apuce hăţurile, fu cît pe-aci să arunce bijuteriile pe care le ţinea strîns în buzunar. Timpul i se părea nesfîrşit, era nerăbdător s-o uimească pe Minga cu lucrurile primite. Cercei, inele, o brăţară... O să aibă ce amaneta ! Îşi frecă un picior de altul, îşi trase pălăria pe ochi şi scuipă. De unde or fi ieşind atîta întuneric şi atîtea broaşte ?... Soţia lui Carvajal se întoarse la trăsură ca o somnambulă. Se aşeză pe perne şi spuse vizitiului să mai aştepte puţin, poate că vor deschide, totuşi, poarta... O jumătate de oră... o oră...

Trăsura mergea fără zgomot ; sau poate că n-o auzea ea, sau poate că stătea tot pe loc... Drumul se precipita spre adîncul unei văi, coborînd pe o costişă foarte abruptă, pentru a urca apoi, ca o rachetă, în căutarea oraşului. Primul zid întunecos. Prima casă albă. Pe un perete un afiş. Simţi că totul se contopeşte cu nenorocirea ei... Aerul... totul... În fiecare lacrimă, un sistem planetar... Miriapozi de senin cădeau de pe olane pe trotuarul îngust... Sîngele i se oprea în vine... Ce mai faceţi ?... Eu, rău, foarte rău !... Şi mîine cum te vei simţi ?... La fel, şi poimîine, de asemenea !... Se întreba şi-şi răspundea singură... Şi mult mai rău răspoimîine...

Trăsura se opri. Drumul continua, dar nu pentru ea, care se oprise în faţa închisorii unde, fără îndoială... Încet-încet, se lipi de zid. Nu purta încă doliu, dar şi căpătase pipăitul liliecilor... Spaimă, frig, greaţă ; trecu peste toate, ca să se strîngă şi mai tare de zidul care-i va repeta ecoul salvei... La urma urmelor, ea fiind aici, i se părea cu neputinţă

ca soţul ei să fie împuşcat aşa, pur şi simplu, cu o salvă, cu gloanţe, de oameni ca el, de lume ca el, cu ochi, cu gură, cu mîini, cu păr pe cap, cu unghii la degete, cu dinţi în gură, cu limbă, cu omuşor... Nu era cu putinţă să-l împuşte aşa, oameni ca el, cu acelaşi accent, cu aceeaşi voce, cu acelaşi fel de-a vedea, de-a auzi, de-a se culca, de-a se scula, de-a iubi, de-a se spăla pe faţă, de-a mînca, de-a rîde, de-a merge, oameni cu aceleaşi credinţe şi aceleaşi îndoieli...

XXXII

DOMNUL PREŞEDINTE

Chemat în mare grabă la Casa prezidenţială, Chip-de-înger cercetă atent starea Camilei — elasticitatea privirii, umanizarea ochilor mai înainte sticloşi — şi, ca o reptilă laşă, se strecură în el îndoiala : să meargă, sau să nu meargă ? Domnul Preşedinte, sau Camila — Camila, sau Domnul Preşedinte...

Simţea încă în spate îndemnurile crîşmăriţei, care-l împingea să se ducă, şi vocea ei rugătoare. Era un bun prilej de-a interveni în favoarea lui Vásquez ! „Duceţi-vă, că eu rămîn aici să văd de bolnavă..." Pe stradă respiră adînc. Mergea într-o trăsură spre Casa prezidenţială. Zgomotul potcoavelor pe caldarîm, curgerea fluidă a roţilor. *La La-că-tul ro-şu... Stu-pul... La Vul-can...* Silabisea cu grijă numele firmelor ; se citeau mai bine noaptea decît ziua. *La drumul de fier... La cloşca cu pui...* Uneori ochii lui dădeau peste nume chinezeşti : *Lon Lei Lon şi Cian...*

Huan Se Cian... Fu Huan Ieu... Cion Cian Lu... Sei Iu Sei. Continua să se gîndească la generalul Canales. Îl chemau ca să-l informeze... Nu, nu era cu putință !... Adică de ce nu ?... L-au prins și l-au ucis, sau... nu l-au ucis, și-l aduc în lanțuri... Un nor de praf se ridică deodată. Vîntul se juca cu trăsura ca un toreador cu taurul. Totul era posibil. Ieșind din oraș, trăsura mergea parcă mai ușor, ca un corp care trece din stare solidă în stare lichidă. Chip-de-înger își strînse genunchii cu mîinile și suspină. Zgomotul trăsurii se pierdea între cele o mie de zgomote ale nopții, care înainta încet, tihnit, meticulos. I se păru că aude fîlfîit de pasăre. Trecură de-un grup de case. Lătratul cîinilor se pierdea, murea în depărtare. Subsecretarul de stat de la Război îl aștepta la ușa biroului său și, fără să-l anunțe — abia avînd timp să-i dea mîna și să lase pe marginea unei scuipători havana pe care-o fuma — îl conduse în apartamentele Domnului Președinte.

— Domnule general, spuse Chip-de-înger luîndu-l pe Subsecretar de braț, nu știi de ce m-a chemat Șeful ?

— Nu, don Miguelito, nu știu.

Acum știa despre ce e vorba. Un hohot de rîs, repetat de două sau trei ori, îi confirmă ceea ce răspunsul evaziv al Subsecretarului îl făcuse să presupună. Intrînd pe ușă, văzu pe o masă rotundă o pădure de sticle și un platou cu felurite mîncăruri reci și cărnuri bine condimentate. Scaunele răspîndite în dezordine, unele chiar răsturnate, completau tabloul. Ferestrele, cu geamuri albe, opace, încercuite de chenare roșii, se jucau ciugulind lumina trimisă de felinarele aprinse în grădină. Vegheau ofițeri și soldați, înarmați pînă-n dinți — cîte-un ofițer la fiecare ușă și cîte-un soldat la fiecare pom. Din fundul camerei înaintă Domnul Președinte. Pă-

mîntul i se bălăbănea sub picioare şi casa i se clătina peste pălărie.

— Domnule Preşedinte, salută favoritul, voind să-l încredinţeze că se află la dispoziţia lui ; dar acesta îl întrerupse :

— Ni... ni... ner... va ! Ni... ni... ner... va !

— Domnul Preşedinte vorbeşte despre zeiţa înţelepciunii !

Excelenţa-sa se apropie de masă cu paşi nesiguri, dar ţanţoşi şi, fără să ia în seamă caldul elogiu pe care favoritul îl adresa Minervei, îi strigă :

— Miguel, tu ştii că cel care-a descoperit alcoolul căuta elixirul vieţii eterne ?

— Nu, Domnule Preşedinte, nu ştiam, se grăbi să răspundă favoritul.

— E ciudat, pentru că asta stă scris în Swit Marden [1]...

— Ciudat, desigur, pentru un om de vasta cultură a Domnului Preşedinte, pe care toată lumea-l socoate, şi pe drept cuvînt, drept unul din cei mai mari oameni de stat ai timpurilor moderne ; dar nu pentru mine.

Excelenţa-sa îşi coborî pleoapele peste ochi pentru a acoperi viziunea răsturnată a lucrurilor pe care i-o pricinuia alcoolul în acel moment.

— Asta da ; ştiu destule !

Şi, zicînd aceasta, îşi lăsă mîna să cadă în pădurea neagră a sticlelor lui de *whisky* şi-i turnă un pahar şi lui Chip-de-înger.

— Bea, Miguel... Un sughiţ îi tăie cuvintele, un nod i se puse în gît ; se lovi cu pumnul în piept ca să-i treacă, muşchii gîtului slab i se contractară, vi-

---

[1] Editor şi scriitor american (1850—1924) fără importanţă, autor al unor lucrări în care pretindea să dea sfaturi pentru succesul în viaţă (n. t.).

nele frunţii i se umflară, dar, cu ajutorul favoritului, care-l sili să înghită puţin sifon, redobîndi, după cîteva rîgîieli, uzul vorbirii.

— Ha ! ha ! ha ! izbucni în rîs arătîndu-l cu degetul pe Chip-de-înger. Ha ! ha ! ha! Căsătorie *in extremis*... Şi hohot urmă după hohot... Aşa, zi : în pragul morţii. Ha ! ha ! ha !

Favoritul îngălbeni. Paharul de *whisky*, cu care tocmai închinase în cinstea Domnului Preşedinte, începu să-i tremure în mînă.

— Domnul Pre...

— ...şedinte ştie tot, îl întrerupse excelenţa-sa. Ha ! ha ! ha !... Pe pragul morţii şi la sfatul unui debil mintal, aşa cum sînt toţi spiritiştii... Ha ! ha ! ha !...

Chip-de-înger strînse paharul ca pe-o frînă, ca să nu ţipe, şi-şi bău *whisky*-ul ; văzuse roşu în faţa ochilor şi fusese pe punctul de-a se arunca asupra stăpînului pentru a-i înăbuşi în gură hohotul acela ticălos, pentru a stinge flacăra ţîşnită din sîngele lui încins de alcool. Un tren care-ar fi trecut peste el nu i-ar fi putut face mai mult rău. Îi fu silă de el însuşi. Continua să rămînă cîinele dresat, intelectualul mulţumit cu porţia lui de slănină murdară, mulţumit cu instinctul care-i păstra viaţa. Surîse pentru a-şi ascunde furia, cu moartea în ochii lui de catifea, la fel cu otrăvitul care simte că i se umflă faţa.

Excelenţa-sa urmărea o muscă.

— Miguel, tu nu cunoşti jocul cu musca ?...

— Nu, Domnule Preşedinte...

— E adevărat că tu... pe pragul morţii... Ha ! ha ! ha ! Hi ! hi ! hi !... Ha ! ha ! ha ! Hu ! hu ! hu !...

Şi, continuînd să rîdă în hohote, urmărea musca încoace şi încolo. Avea poalele cămăşii scoase afară, pantalonii descheiaţi, pantofii cu şireturile desfăcute, gura înecată de bale şi ochii plini de urdori de cu-

loarea gălbenuşului. Nu izbuti, totuşi, să prindă musca. Sufocat, se opri şi zise :

— Miguel, jocul cu musca e cel mai distractiv şi mai uşor de învăţat ; e nevoie numai de răbdare. În satul meu, cînd eram copil, îmi petreceam timpul jucîndu-mă, pe gologani, de-a musca.

Vorbind de satul lui natal încruntă din sprîncene, fruntea i se acoperi de umbre şi, întorcîndu-se spre harta republicii, căreia pînă atunci îi întorsese spatele, lovi numele satului său cu pumnul.

Un salt înapoi în închipuire, către străzile pe care le bătuse cînd era copil sărac, nedrept de sărac, către străzile pe care le străbătuse ca tînăr, obligat să-şi cîştige pîinea, în timp ce băieţii de familie îşi petreceau viaţa în chefuri. Se văzu micşorat, ca în binoclul trecutului, izolat de toţi, singur sub lumina lumînării care-i îngăduia să înveţe noaptea, în timp ce maică-sa dormea pe un pat de scînduri, iar vîntul, aducînd miros de berbec, răbufnea pe străzile pustii. Se văzu, mai tîrziu, în biroul lui de avocat de clasa a treia, între prostituate, cartofori, vînzătoare de maţe, hoţi de cai, dispreţuit de colegii lui împărţiţi în grupuri şi grupuleţe adverse.

Goli mai multe pahare unul după altul. Pe faţa-i verde ca jadul, ochii îi străluceau măriţi, iar mîinile lui mici se terminau cu nişte unghii îndoliate.

— Ingraţii !

Favoritul îl susţinu de braţ. Peste camera răvăşită, Preşedintele îşi trecu privirea încărcată de cadavre şi repetă :

— Ingraţii ! Adăugă apoi cu glas scăzut : Am ţinut şi voi ţine întotdeauna la Parrales Sonriente şi voiam să-l fac general pentru că i-a pus pe concetăţenii mei cu botul pe labe, i-a zdrobit şi i-a călcat în picioare ; şi dacă n-ar fi intervenit maică-mea, ar fi terminat cu toţi, ca să mă răzbune de

toată ura pe care le-o port şi pe care numai eu o cunosc... Ingraţii!... Şi nu admit şi nu pot admite că l-au asasinat, cînd din toate părţile se complotează împotriva vieţii mele, cînd prietenii mă părăsesc şi cînd numărul duşmanilor mei creşte în fiecare zi. Nu, nu, din portalul acela nu va mai rămîne nici o piatră...

Cuvintele îi derapau pe buze ca vehicolele pe un drum alunecos. Se sprijini de umărul favoritului; cu o mînă crispată pe stomac, cu tîmplele zvîcnind tumultuos, cu ochii murdari, cu răsuflarea rece... iar peste cîteva clipe din gură îi ţîşni un fel de supă portocalie. Subsecretarul veni în fugă cu un lighean, pe fundul căruia era smălţuită stema republicii, şi, împreună cu Miguel, care primise cea mai mare parte din duş, îl duseră, tîrîş, într-un pat.

Plîngea şi repeta:

— Ingraţii!... Ingraţii!...

— Te felicit, don Miguelito, te felicit, murmură Subsecretarul după ce ieşiră. Domnul Preşedinte a dispus să se publice în ziare vestea căsătoriei dumitale, şi el însuşi se află în fruntea listei naşilor.

Ajunseră în coridor. Subsecretarul vorbea acum cu voce tare.

— Şi asta cu atît mai mult cu cît, la început, nu prea era mulţumit de dumneata. Un prieten al lui Parrales Sonriente — îmi spuse — nu trebuia să facă ce-a făcut acest Miguel; în orice caz, trebuia să mă consulte şi pe mine înainte de-a se căsători cu fata unuia din duşmanii mei. Sînt mulţi care te bîrfesc, don Miguelito, sînt mulţi care te sapă din umbră. Desigur, eu am încercat să-i explic Preşedintelui că amorul e orb, absurd, ticălos şi înşelător.

— Foarte mulţumesc, domnule general.

— Ce pui de lele mi-eşti! continuă Subsecretarul pe un ton jovial şi, între două hohote de rîs şi bă-

tîndu-l afectuos pe umeri, îl împinse în biroul lui. Vino, vino să vezi jurnalele. Portretul doamnei l-am cerut de la unchiul ei Juan. E foarte bine aşa, prietene, e foarte bine !

Favoritul îşi înfipse unghiile în foaia aceea netrebnică. Pe lîngă primul naş — Domnul Preşedinte — mai figurau don Juan Canales şi fratele lui, don José Antonio.

„Nuntă în lumea mare. Ieri seară s-a celebrat căstăoria frumoasei domnişoare Camila Canales cu domnul Miguel Chip-de-înger. Tinerii căsătoriţi... De aici ochii îi alunecară pe lista naşilor : ca naşi au fost excelenţa-sa Domnul Preşedinte constituţional al republicii, în a cărui reşedinţă particulară a avut loc ceremonia, precum şi domnii miniştri de stat, generalii (sări peste numele lor) şi stimaţii unchi ai tinerei căsătorite, inginerul don Juan Canales şi don José Antonio Canales. Numărul de azi al *Naţionalului* sărbătoreşte evenimentul publicînd portretul domnişoarei Canales şi felicită pe tinerii căsătoriţi, dorindu-le toată fericirea în noul lor cămin." Chip-de-înger nu mai ştiu unde să-şi îndrepte privirea. „Bătălia de la Verdun [1] continuă. În noaptea aceasta se aşteaptă un efort disperat din partea trupelor germane..." Lăsă pagina cu telegrama şi reciti articolul ilustrat cu portretul Camilei. Singura fiinţă la care ţinea intra şi ea în farsa aceasta în care dănţuiau cu toţii.

— Vezi şi nu crezi, nu-i aşa, norocosule ?

Chip-de-înger surîse.

— Dar, prietene, ai nevoie să-ţi schimbi hainele ; ia trăsura mea...

— Îţi mulţumesc, domnule general...

---

[1] În timpul primului război mondial au avut loc la Verdum lupte crîncene între armatele germane şi cele franceze (anii 1916 şi 1917) (n. r.).

— Uite-o, spune-i vizitiului să te ducă repede şi să se întoarcă apoi să mă ia şi pe mine. Noapte bună şi felicitări ! Ee ! Ia jurnalul, ca să-l vadă şi doamna, şi prezintă-i cele mai respectuoase felicitări !

— Foarte mulţumesc pentru toate şi noapte bună !

Trăsura în care se urcă favoritul porni fără zgomot, ca o umbră trasă de doi cai de fum. Cîntecul greierilor acoperea singurătatea cîmpului pustiu, mirosind a rezedă ; acoperea singurătatea călduţă a primilor ştiuleţi daţi în copt, a livezilor muiate în rouă şi a gardurilor grădinilor în care se îngrămădea iasomia.

„...Da, dacă continuă să-şi bată joc de mine, îl sugrum..." îşi spuse el în gînd, lipindu-şi faţa de spătarul scaunului din faţă, de teamă ca vizitiul să nu ghicească ceea ce vedeau ochii lui : o masă de carne îngheţată, cu eşarfa prezidenţială pe piept, faţa slută încremenită, cu mîinile acoperite de manşete, lăsînd să se vadă numai vîrful degetelor, cu pantofii de lac plini de sînge...

Dispoziţia lui războinică se potrivea foarte puţin cu hurducăturile trăsurii. Ar fi vrut să rămînă nemişcat, în acea primă nemişcare a ucigaşului care, în închisoare, reconstituie crima, nemişcare aparentă, exterioară, necesară pentru a compensa furtuna gîndurilor. Simţea o furnicare în tot trupul. Îşi întinse faţa către răcoarea nopţii, în timp ce-şi curăţa haina de vărsătura stăpînului cu batista umedă de sudoare şi lacrimi. „Ah ! — blestema şi plîngea de furie — dac-aş putea să mă şterg şi de ocara cu care mi-a murdărit sufletul !"

O trăsură, în care era un ofiţer, trecu pe lîngă a lui, aproape atingînd-o. Cerul clipea peste eterna lui partidă de şah. Caii alergau nebuneşte spre oraş, învăluiţi într-un nor de praf. „Şah la regină !" îşi spuse Chip-de-înger, văzînd cum dispare vîrtejul stîrnit de

trăsura ofițerului care mergea în căutarea uneia din concubinele Domnului Președinte. Părea un mesager al zeilor.

În gara centrală răsuna zgomotul mărfurilor descărcate între strănuturile locomotivelor fierbinți. În balconul cu balustradă verde al unei case înalte se ivise un negru. Iar strada era plină de pasul nesigur al unor bețivi și-al unei flașnete, pe care un om cu fața tristă o trăgea ca pe-o piesă de artilerie după înfrîngere.

XXXIII

PUNCTE PE „I"

Văduva lui Carvajal rătăci din casă în casă, dar în toate fu primită cu răceală, căci oamenii nu îndrăzneau să-și ia riscul de a-i arăta mîhnirea ce le-o pricinuia moartea soțului ei, temîndu-se să nu-și atragă ostilitatea guvernului ; uneori, servitoarea ieșea chiar să-i strige, de la fereastră, pe un ton jignitor : „Pe cine căutați ? Stăpînii nu-s acasă..."

Gheața pe care o aduna în cursul acestor vizite se topea cînd ajungea acasă. Se întorcea ca să plîngă, pierdută, în fața portretelor soțului ei, fără altă tovărășie decît aceea a unui fiu încă mic și a unei servitoare surde, care vorbea tare și spunea necontenit copilului : „Numai iubirea de tată are preț, restul e vînt". Mai era și un papagal, care repeta la nesfîrșit : „Papagal de neam, neaoș brazilian, cu verde caftan, făr-un gologan. Dă lăbuța, Coco ! Bună ziua, dom-

nule avocat! Coco, dă lăbuţa! *Zopes*[1], sînt la spălător. Miroase-a cîrpă arsă. Lăudată fie sfînta taină a altarului, regina preacurată a îngerilor, fecioara zămislită fără prihana păcatului originar. Vai, vai!"
Fusese să solicite cîteva semnături pe-o petiţie către Preşedinte, în care-i cerea să-i fie predat cadavrul soţului ei, dar nicăieri nu se încumetă să scoată vreo vorbă; o primeau aşa de rău, atît de silnic, între tuse şi tăceri lugubre... Aşa că se întorsese fără nici o altă semnătură, în afară de-a ei, pe hîrtia ascunsă sub mantia-i neagră.

Pe stradă oamenii întorceau capul ca să n-o salute, o primeau la uşă fără formula obişnuită: „Poftiţi înăuntru"; o făceau să se simtă contagiată de-o boală nevăzută, mai rea decît sărăcia, mai rea decît ciuma neagră, mai rea decît frigurile galbene. În acelaşi timp, însă, plouau *amonimele*, cum spunea servitoarea cea surdă de fiecare dată cînd găsea o scrisoare sub uşa bucătăriei, care da spre-o ulicioară întunecoasă şi puţin umblată. Erau plicuri scrise de mîini tremurătoare, care le depuneau acolo la adăpostul nopţii şi care-i spuneau că e cel puţin o sfîntă, o martiră, o victimă inocentă, ridicînd în slăvi pe nefericitul ei soţ şi relatînd cu detalii îngrozitoare crimele colonelului Parrales Sonriente.

A doua zi dimineaţa, găsi sub uşă două anonime. Servitoarea i le aduse ţinîndu-le cu şorţul, pentru că avea mîinile ude. Prima pe care o citi zicea:

„Doamnă, nu acesta este mijlocul cel mai corect pentru a vă arăta, dumneavoastră şi îndureratei dumneavoastră familii, profunda simpatie pe care mi-o inspiră figura soţului dumneavoastră, demnul cetăţean don Abel Carvajal, dar permiteţi-mi să procedez astfel din prudenţă, pentru că anumite adevăruri nu se mai pot încredinţa nici hîrtiei. Într-o zi vă voi face

---

[1] Pasăre răpitoare de zi, urît mirositoare (n. t.).

cunoscut numele meu adevărat. Tatăl meu a fost una din victimele colonelului Parrales Sonriente, omul pe care-l aştepta de mult toată bezna infernului, zbirul de ale cărui nelegiuiri va vorbi istoria, dacă se va găsi cineva care să se hotărască a o scrie, muindu-şi condeiul în veninul celei mai veninoase vipere. Tatăl meu a fost asasinat de acest laş cînd se afla singur, pe un drum pustiu, acum mulţi ani în urmă. Nimic nu s-a descoperit — aşa cum era de aşteptat — şi crima ar fi rămas învăluită în mister dacă nu s-ar fi găsit un necunoscut care, folosind calea scrisorii anonime, a povestit familiei amănuntele acelui oribil asasinat. Nu ştiu dacă soţul dumneavoastră, model de virtute, erou căruia cetăţenii i-au şi ridicat un monument în inima lor, a fost efectiv răzbunătorul victimelor lui Parrales Sonriente (în această privinţă circulă mai multe versiuni) ; dar am considerat că e de datoria mea, în orice caz, să vă adresez cuvîntul meu de mîngîiere şi să vă asigur, doamnă, că toţi plîngem, împreună cu dumneavoastră, dispariţia unui om care a salvat patria de unul din numeroşii bandiţi cu galoane care au cufundat-o, cu sprijinul aurului american, în ruşine şi sînge. Vă sărut mîinile. Cavalerul de Calatrava."

Golită de orice gînd, pradă unei lenevii interioare care-o ţintuia în pat ore întregi, lungită ca un cadavru, nemişcată ca o moartă, activitatea ei se reducea la măsuţa de noapte acoperită de obiecte de uz imediat, aşezate aproape pentru a nu fi silită să se mai ridice din pat, şi la cîteva crize de nervi care o cuprindeau cînd se deschidea poarta, cînd se mătura sau cînd se făcea zgomot în jurul ei. Umbra, tăcerea, murdăria dădeau oarecare formă delăsării ei, dorinţei ei de-a se simţi singură cu durerea, cu acea parte a fiinţei sale care murise o dată cu soţul şi care, încetul cu încetul, îi cuprindea şi trupul şi sufletul.

Începu să citească cu voce tare cealaltă anonimă, care spunea:

„Prearespectată şi stimată doamnă, am aflat de la cîţiva prieteni că în noaptea împuşcării bărbatului dumneavoastră aţi stat cu urechea lipită de zidurile penitenciarului şi că aţi auzit şi numărat salvele — cele nouă salve — dar probabil că nu ştiţi care din ele a smuls din lumea celor vii pe avocatul Carvajal, Dumnezeu să-l odihnească. Sub un nume fictiv, căci timpurile de faţă te îndeamnă să nu ai mare încredere în scrisorile închise, şi nu fără să fi ezitat mult din cauza durerii pe care ştiam că vă voi pricinui-o, am hotărît să vă comunic tot ce ştiu în această privinţă, întrucît am fost martor la omor. Înaintea soţului dumneavoastră mergea un om slab, cu o frunte înaltă, înconjurată de-un păr blond, aproape alb. N-am putut nici atunci, nici mai tîrziu să-i descopăr numele. Ochii lui cufundaţi adînc în orbite păstrau, în ciuda suferinţei pe care i-o trădau lacrimile, o mare bunătate umană, şi din privirea lui se vedea că era un om cu suflet nobil şi generos. Avocatul îl urma, împiedicîndu-se în propriii lui paşi, fără să-şi ridice ochii de la pămîntul pe care poate că nici nu-l simţea. Fruntea îi era scăldată în sudoare şi ţinea o mînă la piept ca pentru a-şi împiedica inima să iasă afară. Intrînd în curte şi văzîndu-se înconjurat de soldaţi, îşi trecu dosul mîinii peste ochi, ca şi cum ar fi vrut să-şi dea exact seama de ceea ce vedea. Purta un costum spălăcit, care era prea mic pentru el, cu mînecile hainei mai jos de coate şi cu pantalonii pînă sub genunchi. Haine terfelite, murdare, vechi şi rupte, ca toate acelea pe care le îmbracă condamnaţii, după ce pe ale lor le dăruiesc prietenilor rămaşi în mormîntul celulelor, sau le schimbă, contra unor mici servicii, cu temnicerii. Cămaşa îi era încheiată într-un nasture mic, de os. Nu avea nici guler, nici încălţăminte.

Prezenţa tovarăşilor lui de nenorocire, aproape goi şi ei, îi redădu curajul. Cînd terminară de citit sentinţa de moarte, el ridică încet capul, îşi trecu privirea îndurerată peste baionete şi spuse ceva, dar nimeni nu-i auzi vorbele. Alături de el, bătrînul încercă să vorbească, dar ofiţerii îl făcură să tacă, ameninţîndu-l cu săbiile care, la primele luciri ale zilei şi în mîinile lor tremurătoare, păreau flăcări albăstrii de alcool, în timp ce, ciocnindu-se pe ziduri cu propriul ei ecou, o voce striga : «Pentru naţiune !...» Una, două, trei, patru, cinci, şase, şapte, opt, nouă salve. Fără să-mi dau seama de ce, le-am numărat pe degete, şi de atunci am impresia ciudată că-mi prisoseşte un deget. Victimele se răsuceau cu ochii închişi, ca şi cum ar fi vrut, bîjbîind, să scape din ghearele morţii. Un văl de fum ne despărţea de pîlcul acela de oameni, care, căzînd, încercau, prin imposibil, să se agaţe unii de alţii ca să nu se rostogolească singuri în gol. Împuşcăturile de graţie răsunară ca explozia rachetelor ude : slab şi prea tîrziu. Bărbatul dumneavoastră avu norocul să moară la prima salvă. Sus, de neatins, se vedea cerul albastru, amestecat cu un ecou abia simţit de clopote, de păsări şi de rîuri. Am aflat că Procurorul militar s-a însărcinat să înmormînteze cada-..."

Întoarse foaia cu înfrigurare. „...cada-...", dar nu mai urma nimic, nu mai urma nici în celelalte foi ; scrisoarea se termina dintr-o dată ; lipsea continuarea. În zadar reciti toată scrisoarea, în zadar cercetă plicul, desfăcu patul, ridică pernele, căută pe jos, pe masă, întorcînd şi răsturnînd totul, muşcată de dorinţa de-a şti unde i-au îngropat bărbatul.

În curte trăncănea papagalul : „Papagal de neam, neaoş brazilian, cu verde caftan, făr-un gologan ! Uite, vine domnul avocat ! Bravo, papagalule ! Zău aşa, zise mincinosul ! Nu plîng, dar ţin minte !"

Servitoarea Procurorului militar lăsă la uşă pe văduva lui Carvajal, în timp ce se ocupa de două femei care vociferau în vestibul.

— Ei, ia ascultă — spuse una din ele — să-i spui că eu nu l-am mai aşteptat pentru că, ce dracu, doar nu-s servitoarea lui ca să-mi îngheţe fundul pe banca asta de piatră, care-i tot aşa de moale şi frumoasă ca şi faţa dumnealui ! Spune-i că l-am căutat ca să văd dacă-mi dă de bunăvoie înapoi cei zece mii de *pesos* pe care mi i-a luat pentru o femeie deţinută la penitenciar şi cu care n-am făcut nimic, pentru că-n ziua cînd am venit s-o ridic a lovit-o damblaua. Spune-i că-i ultima dată cînd îl mai „supăr", că de-acum înainte o să mă duc să mă plîng Preşedintelui.

— Doña Chón, nu te supăra, ce te pui cu o bătrînă că... piată ? !

— Domnişoară... încercă să spună servitoarea.

Dar domnişoara o şi întrerupse :

— Fleanca !

— Spune-i ce ţi-am spus, ca să nu zică pe urmă că nu l-am *averdizat* la vreme ; să afle că l-au aşteptat doña Chón şi-o fată, dar, văzînd că nu vine, au plecat, lăsîndu-i vorbă c-o să vadă el cu cine are de-a face !

Cufundată în gîndurile ei amare, văduva lui Carvajal nu-şi dădea seama de ceea ce se întîmplă în jur. Îmbrăcată în negru ca o moartă în sicriu de cristal, nu lăsa să i se vadă decît faţa. Servitoarea îi atinse umărul — părea că bătrîna are pînză de păianjen pe vîrful degetelor — şi-i spuse să intre. Intrară. Văduva rosti nişte cuvinte care nu alcătuiau sunete distincte, ci un fel de murmur de lector obosit.

— Bine, doamnă, lăsaţi-mi scrisoarea pe care aţi adus-o. Domnul Procuror trebuie să vină curînd — ar fi trebuit să fie acasă la ora asta — eu am să i-o dau şi-am să-l întreb dacă se poate face ceva.

— Te rog, te rog din suflet.

Un individ îmbrăcat într-o haină de pînză cafenie, urmat de un soldat care-l păzea cu puşca pe umăr, cu pumnalul la centură şi cartuşiera cu gloanţe la şold, intră tocmai cînd ieşea văduva lui Carvajal.

— Iertaţi-mă, spuse el servitoarei, domnul Procuror e-acasă ?

— Nu, nu-i acasă.

— Şi unde-aş putea să-l aştept ?

— Stai şi dumneata aici ; să stea şi soldatul.

Inculpat şi santinelă ocupară în tăcere banca de piatră pe care le-o arătă, cu un aer îmbufnat, servitoarea.

Curtea mirosea a verbină de munte şi a begonie proaspăt tăiată. O pisică se plimba pe terasă. Un scatiu închis într-o colivie din nuiele de răchită încerca să zboare. În depărtare se auzea susurul unei fîntîni, care moţăia ameţită de-atîta cădere.

Procurorul îşi scutură cheile după ce închise poarta şi, punîndu-le în buzunar, se apropie de deţinut şi de soldat. Se ridicară amîndoi în picioare.

— Genaro Rodas ? întrebă el, adulmecînd aerul, căci întotdeauna cînd venea de-afară i se părea că-n biroul lui se simte mirosul murdăriei de pisică.

— Da, domnule Procuror, la ordinele dumneavoastră.

— Santinela înţelege spaniola ?

— Nu prea bine, răspunse Rodas. Şi, întorcîndu-se către soldat, adăugă : Ce zici, înţelegi castiliana ?

— Eu, juma pricepe.

— Atunci, hotărî Procurorul, tu rămîi mai bine aici, că am de vorbit ceva cu domnul. Aşteaptă, că se întoarce numaidecît ; deocamdată am de vorbit ceva cu el.

Rodas se opri la uşa biroului. Procurorul îi ordonă să intre şi puse armele, pe care le purta întotdeauna

asupra lui, pe-o masă acoperită de cărţi şi hîrtii. Erau : un revolver, un pumnal, un box de fier, un *casse-tête* [1].

— Cred că ţi s-a notificat sentinţa.

— Da, domnule Procuror...

— Şase ani şi opt luni, dacă nu mă înşel...

— Dar, domnule Procuror, eu n-am fost complicele lui Lucio Vásquez ; ce-a făcut el a făcut fără mine ; cînd mi-am dat seama, Paiaţă se rostogolea însîngerat pe treptele portalului, aproape mort. Ce puteam eu să fac ? Ce puteam să fac ? ! Acesta era ordinul. Aşa zicea el, că acesta era ordinul...

— Acuma îl judecă Dumnezeu...

Rodas îşi îndreptă privirea spre Procuror ca şi cum s-ar fi îndoit încă de ceea ce figura sinistră a acestuia îi confirma, şi păstrară tăcere.

— Şi nu era, totuşi, un om rău... suspină Rodas cu voce mai scăzută, îngropînd cu aceste puţine cuvinte amintirea prietenului său. Primise vestea între două bătăi de inimă, iar acum o simţea în sînge. Ce să-i faci !... Îi spuneam Catifeluţă pentru că era foarte şmecher şi-l protejau nişte „granguri"...

— Dosarele au arătat că el e autorul crimei, şi dumneata complicele lui.

— Bine, dar pe mine ar fi putut să mă apere dacă...

— Chiar apărătorul dumitale a fost cel care, cunoscînd părerea Domnului Preşedinte, a cerut pentru Vásquez pedeapsa cu moartea, iar pentru dumneata maximum de pedeapsă.

— Săracul Vásquez ! Eu, cel puţin, pot povesti cum a fost...

---

[1] Vergea scurtă şi flexibilă, cu o măciuluie de plumb la capăt, folosită, cum arată şi numele, pentru „a sparge capul" (n. t.).

— Şi poţi fi pus şi-n libertate chiar, căci Domnul Preşedinte are nevoie de oameni ca dumneata, care să fi stat puţin la închisoare pe chestii politice. E vorba de-a urmări pe unul din prietenii săi despre care crede — din anumite motive — că-l trădează.

— Sînt numai urechi...

— Cunoşti pe don Miguel Chip-de-înger ?

— Nu, numai după nume ; am auzit vorbindu-se de el de multe ori. E acela care a răpit-o pe fata generalului Canales, mi se pare.

— Chiar el. O să-l recunoşti imediat pentru că-i un om foarte frumos : înalt, bine făcut, cu ochii negri, faţa palidă, părul mătăsos, mişcări elegante. O fiară. Guvernul vrea să ştie tot ceea ce face, pe cine vizitează, pe cine salută pe stradă, ce locuri frecventează dimineaţa, după-masa şi noaptea ; tot aşa şi despre nevastă-sa ; pentru toate astea îţi voi da instrucţiuni şi bani.

Ochii tîmpi ai deţinutului urmăreau mişcările Procurorului, care, în timp ce spunea aceste ultime cuvinte, luă un toc de pe masă, îl muie în călimara monumentală, cu două braţe, între care se afla statuia zeiţei Themis [1], şi i-l întinse, adăugînd :

— Semnează aici, şi mîine ordon să te pună în libertate. Prepară-ţi lucrurile, ca să poţi pleca chiar mîine.

Rodas semnă. Bucuria îi juca în corp ca un taur tînăr, neastîmpărat.

— Nici nu ştiţi cît vă sînt de recunoscător, spuse el la plecare. Trecu să-l ia pe soldat — aproape că-i venea să-l îmbrăţişeze — şi porni spre penitenciar ca şi cum s-ar fi urcat la ceruri.

Mai mulţumit însă rămase Procurorul cu hîrtia pe care o iscălise Rodas şi care spunea, cuvînt cu cuvînt :

---

[1] Zeiţa dreptăţii în mitologia greco-romană, reprezentată de obicei legată la ochi şi ţinînd în mînă o balanţă (n. t.).

„Pentru 10.000. — Am primit de la doña Concepción Gamucino, zisă Dinte-de-aur, proprietara stabilimentului *La dulcea desfătare,* suma de 10.000 de *pesos* în monedă naţională, pe care mi i-a plătit pentru a mă despăgubi în parte de prejudiciile cauzate de faptul c-a pervertit-o pe soţia mea Fedina Rodas, pe care, înşelîndu-i buna-credinţa şi înşelînd şi buna-credinţa autorităţilor, s-a oferit s-o folosească în stabilimentul ei ca servitoare şi a înregistrat-o, fără nici o autorizaţie, ca pensionară a ei. Genaro Rodas."

De după uşă se auzi vocea servitoarei :

— Se poate intra ?

— Da, intră...

— Vin să văd dacă ai nevoie de ceva. Mă duc la băcănie să cumpăr lumînări, dar mai înainte vreau să-ţi spun că te-au căutat două femei „din alea", care ţi-au lăsat vorbă că, dacă nu le dai înapoi cei 10.000 de *pesos* pe care i-ai luat de la ele, o să se ducă să se plîngă Preşedintelui.

— Şi altceva ?... rosti Procurorul dînd semne de plictiseală, în timp ce se apleca să ia de jos o marcă poştală.

— A mai venit şi-o doamnă îmbrăcată în negru, care mi se pare că-i nevasta aceluia împuşcat...

— Care din ei ?

— A domnului Carvajal...

— Şi ce vrea ?

— Săraca de ea, mi-a lăsat scrisoarea asta, cred că vrea să ştie unde-i îngropat bărbatul ei.

Şi, în timp ce Procurorul, iritat, parcurgea din ochi hîrtia tivită cu negru, servitoarea continuă :

— Acum să-ţi spun că eu i-am făgăduit să pun o vorbă bună pe lîngă dumneata, fiindcă mi s-a făcut milă de ea, şi sărăcuţa a plecat plină de speranţă.

— Şi eu ţi-am spus şi răsspus că nu-mi place să pălăvrăgeşti cu toată lumea. Nu trebuie să dai nimă-

nui nici o speranţă. Cînd o să înţelegi că nu trebuie să dai nimănui nici o speranţă? Aici, la mine, cel dintîi lucru pe care trebuie să-l ştie toată lumea, pînă şi pisica, e că nu se dau speranţe de nici un fel nimănui. În posturile astea te menţii numai dacă faci ceea ce ţi se porunceşte, şi regula de conduită a Domnului Preşedinte e să nu dea nici un fel de speranţă nimănui, să-i calce în picioare şi să-i tăbăcească pe toţi cum pofteşte. Cînd o să vină doamna aceea iar, îi dai înapoi hîrtia, bine îndoită, şi îi spui că nu ştie nimeni unde-i îngropat...

— Nu te supăra, c-o să ţi se facă rău; aşa am să-i spun, treaba dumitale şi-a lui Dumnezeu.

Şi ieşi cu scrisoarea, tîrîndu-şi picioarele unul după altul între foşnetul fustelor.

Ajungînd în bucătărie, mototoli plicul cu cererea şi o aruncă pe jăratic. Hîrtia, ca o fiinţă vie, se răsuci într-o flacără care păli îndată şi căzu peste cenuşa prefăcută în mii de viermişori din fire de aur. Pe rafturile întinse ca nişte punţi şi pline cu borcănaşe pentru mirodenii trecu o pisică neagră, care sări pe banca de piatră alături de bătrînă, se frecă de pîntecul ei sterp, prelungindu-se ca un sunet, un sunet pe patru picioare, şi, cu o curiozitate satanică, îşi fixă ochii ei galbeni ca aurul în inima focului care mistuia hîrtia.

XXXIV

LUMINĂ PENTRU ORBI

Camila se trezi în mijlocul camerei — c-o mînă se sprijinea de braţul bărbatului ei, iar cu alta într-un baston. Uşa de la intrare dădea într-o curte care mi-

rosea a pisici şi a flori de mac, iar prin fereastră se vedea oraşul de unde o aduseseră, convalescentă, într-un scaun purtat pe braţe. O uşă mai mică dădea spre altă cameră. În ciuda soarelui care ardea în luminiţele verzi ale ochilor ei şi cu tot aerul care-i umplea şi apăsa plămînii ca un lanţ, Camila se întreba dacă, într-adevăr, ea era cea care mergea. Tălpile îi rămăseseră parcă prea mari, iar picioarele şi le simţea ca nişte picioroange. Mergea în afara lumii, cu ochii larg deschişi, abia născută, fără a-şi da seama de propria ei prezenţă. Pînzele de păianjen strecurau pasul fantomelor. Murise fără să înceteze de-a exista, ca într-un vis, şi retrăia, unind ceea ce fusese ea în realitate cu ceea ce visa acum. Tatăl ei, casa, doica făceau parte din prima ei existenţă. Bărbatul, casa unde se găseau acum, servitoarele alcătuiau noua ei existenţă. Era şi nu era ea cea care păşea în odaie. Senzaţie de-a se întoarce la viaţă în altă viaţă. Vorbea de ea ca de-o persoană sprijinită în toiagul drumeţilor care străbat depărtările, avea complicităţi cu lucrurile invizibile, şi dacă o lăsau singură, se pierdea în cealaltă fiinţă a ei, absentă, cu părul îngheţat, cu mîinile nemişcate pe fusta lungă de tînără căsătorită şi cu urechile pline de zgomote.

După puţin putu să meargă şi să alerge, dar asta nu însemna că e mai puţin bolnavă ; adică nu bolnavă, ci mai degrabă absorbită în a socoti tot ceea ce avea şi îi prisosea de cînd soţul ei o sărutase pentru prima dată pe obraz. Totul îi prisosea. Îl reţinea alături de ea ca fiind singurul lucru care-i aparţinea în lumea aceea străină. Era ca şi cum s-ar fi bucurat de lună şi de pe pămînt şi din lună, în faţa vulcanilor făcuţi din nori, sub stele, purici de aur — puzderie — într-un porumbar gol.

Chip-de-înger simţi că soţia lui tremura sub toate flanelele ei albe — tremura, dar nu de frig, nu de ce

tremură oamenii, ci de ceea ce se înfioară îngerii — și o conduse, încet-încet, în camera ei. Colacul de piatră al fîntînii... Hamacul nemișcat... Apa nemișcată ca și hamacul... Ghiveciurile de flori, umede... Florile de ceară... Coridoarele vărgate cu lună...

Se culcară, vorbindu-și dintr-o cameră într-alta. O ușă mică făcea comunicația între cele două încăperi. Din încheietoarele somnoroase, nasturii ieșeau cu un foșnet ușor de floare tăiată, pantofii cădeau cu zgomot de ancoră, iar ciorapii se desprindeau de piele așa cum se desprinde fumul de coșuri.

Chip-de-înger vorbea despre obiectele lui de toaletă rînduite pe masă, alături de suportul prosoapelor, pentru a crea o ambianță familiară, intimă și caldă în casa aceea mare care părea nelocuită, și, totodată, pentru a-și îndepărta gîndul de la ușița îngustă, ca poarta raiului, prin care comunicau odăile.

Apoi se trînti pe pat, lăsîndu-se în voia propriei sale greutăți, și rămase un lung răstimp nemișcat, în mijlocul tălăzuirii aceleia continue și misterioase care venea și pleca, în chip fatal, de la unul la celălalt. O răpește ca s-o aibă cu forța, și-apoi vine, orbește, iubirea. Renunță la intenția pe care o avea, încearcă s-o ducă în casa unchilor ei, dar aceștia îi închid poarta. Iat-o din nou în mîinile lui și, fiindcă lumea tot vorbește, ar putea-o avea fără teamă c-o va face să-și piardă reputația — căci aceasta e ca și pierdută. Ea, care știe, vrea să fugă. Dar o împiedică boala. Starea i se agravează în cîteva ore. Agonizează. Moartea va limpezi totul. El își dă seama, și în unele momente se resemnează, dar de cele mai multe ori se revoltă împotriva forțelor oarbe. Dar moartea nu vine decît acolo unde-o cheamă cei care nu mai nădăjduiesc nimic ; în privința lor, destinul aștepta ultima încercare ca să-i unească.

La început, cînd încă nu putea să meargă — copilă ; apoi, după ce se ridicase și făcuse primii pași — adolescentă ; de pe o zi pe alta buzele ei capătă culoarea sîngelui, rețeaua corsajului se rotunjește ca un fruct, se tulbură și tremură ori de cîte ori se apropie de cel pe care niciodată nu și l-a închipuit bărbatul ei.

Chip-de-înger sări din pat. Se simțea despărțit de Camila printr-o greșeală pe care nici unul din ei doi n-o săvîrșiseră, printr-o căsătorie la care nici unul din ei nu-și dăduse consimțămîntul. Camila închise ochii. Pașii se depărtară spre una din ferestre.

Luna intra și ieșea din firidele plutitoare ale norilor. Strada se scurgea ca un rîu de oase albe pe sub poduri de umbră. În unele momente, toate lucrurile se estompau, acoperite parcă de o patină de relicvă veche. În altele reapăreau reliefate mai puternic, tivite cu fir de aur. O mare pleoapă neagră acoperi jocul acesta de pleoape închise și deschise. Geana ei imensă se desprinse din vîrfurile cele mai înalte ale vulcanilor, se întinse cu mișcări de păianjen peste scheletul orașului îndoliat, acum, de umbre. Cîinii își scuturară urechile ca pe niște clopote și se iscă un vîrtej de păsări de noapte, un vaiet prelung între chiparoși, o învălmășeală de arcuri de ceasornic. Luna dispăru cu totul de pe vîrful unui crater, și ceața, ca niște văluri de mireasă, se cuibări între case. Chip-de-înger închise fereastra. În camera Camilei se simțea respirația ei înceată, neliniștită, ca și cum ar fi dormit cu capul sub plapumă sau ca și cum, pe piept, ar fi apăsat-o o fantomă.

În zilele acelea s-au dus la băi. Umbrele arborilor vărgau cămășile albe ale trecătorilor încărcați cu oale, mături, sticleți în colivii de răchită, conuri de brad, cărbuni, lemne, porumb. Călătoreau în grupuri, străbătînd distanțe lungi pe vîrful picioarelor, fără să se

sprijine pe călcîi. Soarele transpira o dată cu ei. Gîfîiau. Băteau aerul cu brațele. Dispăreau ca păsările.

Camila se opri la umbra unei colibe ca să vadă cum se recoltează cafeaua. Mîinile culegătoarelor se desenau pe frunzișul metalic cu mișcări de animale lacome ; urcau, coborau, se înnodau înnebunite, ca și cum ar fi gîdilat arborele, se despărțeau ca și cînd i-ar fi descheiat cămașa.

Chip-de-înger îi cuprinse mijlocul cu brațul și o conduse pe-o cărare copleșită de somnul cald al arborilor. Își simțeau capetele și pieptul ; restul, mîinile și picioarele, pluteau o dată cu ei, între orhidee și șopîrle sclipitoare, în penumbra care, pe măsură ce pătrundeau în pădure, devenea din ce în ce mai întunecoasă. Simțea corpul Camilei prin bluza ei subțire așa cum, prin pănușa fragedă de porumb, se simt boabele moi, lăptoase, umede. Vîntul le răvășea părul. Coborîră spre băi printre lăstarii timpurii. Soarele ațipea în apă. Ființe nevăzute pluteau în apropierea ferigilor umbroase. Dintr-o casă cu acoperișul de tablă ieși paznicul băilor, mestecînd încă fasolea care-i alcătuia prînzul. El salută dînd din cap și, în timp ce înghițea îmbucătura care-i umfla obrajii, îi măsură din ochi ca pentru a le dovedi importanța funcțiunii sale. Îi cerură două cabine. Le răspunse că se duce să aducă cheile. Aduse cheile și le deschise două cabine despărțite printr-un perete. Fiecare își ocupă cabina lui, dar înainte de-a se despărți alergară să-și dea cîte un sărut. Paznicul, pe care-l dureau ochii, își întoarse fața.

Pierduți în freamătul pădurii, departe unul de altul, se simțeau străini. O oglindă spartă în două vedea cum Chip-de-înger se dezbracă cu grabă tinerească. Ah ! să fii om, cînd ai putea mai bine să fii arbore, nor, libelulă sau pasăre !... Cînd atinse apa rece cu piciorul pe prima treaptă a băii, Camila scoase un

țipăt, pe a doua treaptă noi țipete, pe a treia altele, mai ascuțite, iar pe a patra... hujdubuc! în apă. Cămașa, ca a femeilor indiene, i se umfla ca o crinolină, ca un balon, dar apa îl supse aproape imediat, și pînza viu colorată, cu dungi albastre, galbene și verzi, i se lipi de corp, modelîndu-i sînii tari și pîntecul, curba ușoară a șoldurilor, spatele suav, umerii cam firavi. După afundare, revenind la suprafață, Camila rămase descumpănită. Tăcerea fluidă a stufărișului ascundea și ocrotea pe cineva care pîndea pe acolo prin preajmă, vreun spirit ciudat, care dădea tîrcoale băilor. Vreun șarpe colorat ca un fluture; pe *Siquemonta* [1]. Auzi însă glasul soțului ei întrebînd, din cabină, dacă putea veni și el, și se simți imediat în siguranță.

În jurul lor apa se legăna în valuri ca un animal mulțumit. Pe luminoasele pînze de păianjen, pe care răsfrîngerea apei le lipea pe pereți, siluetele corpurilor lor păreau niște insecte monstruoase. Se simțea în aer miros de flori, prezența îndepărtată a vulcanilor, umezeala pîntecelor de broască, răsuflarea vițeilor care sugeau iarba pajiștii transformate în lichid alb, răcoarea cascadelor care se nășteau rîzînd, zborul neliniștit al muștelor verzi... Îi învăluia o pînză nevăzută de tăcere, întreruptă de cîntecul vreunei păsări sau de zborul greu al vreunei răpitoare de noapte.

Paznicul apăru la poartă întrebînd dacă pentru ei erau caii pe care-i trimiseseră de la Quebraditas. Numai un moment: să iasă din baie și să se îmbrace. În timp ce se pieptăna, Camila simți un vierme pe prosopul pe care și-l pusese pe umeri pentru ca părul, încă ud, să nu-i umezească rochia. Începu să țipe, veni Chip-de-înger, omorî viermele; toate astea într-o clipă. Dar plăcerea dispăruse și ea; pădurea neagră o

[1] Animal fabulos din basmele Americii Centrale (n. t.).

înspăimînta — respiraţia înăduşită a copacilor, amorţirea lor fără somn, totul li se părea, acum, că naşte viermi.

La picioarele unui măslin, caii alungau muştele cu coada. Tînărul care-i adusese se apropie de Chip-de-înger cu pălăria în mînă, ca să-l salute.

— A, tu eşti ! Bună ziua ! Ce cauţi prin părţile astea ?

— Cu munca ; de cînd aţi binevoit să mă scoateţi de la cazarmă, lucrez pe-aici ; se împlineşte peste puţin un an.

— Repede-a mai trecut timpul...

— Aşa mi se pare şi mie, domnule ; dar văd că soarele e şi mai iute de picior şi avem de făcut o bucăţică bunişoară de drum.

Chip-de-înger o întrebă pe Camila dacă e gata de plecare : între timp el se oprise să plătească băieşului.

— Cînd vrei tu...

— Dar nu ţi-e foame, nu vrei să mănînci nimic ? Poate că paznicul are ceva de vînzare.

— Uitaţi, am adus eu nişte ouă, interveni tînărul ; şi din haina lui, cu mai mulţi nasturi decît butoniere, scoase o batistă în care înfăşurase trei ouă.

— Mulţumesc, spuse Camila, par să fie foarte proaspete.

— Mulţumirea-i pentru mine, doamnă ; cît despre ouă, sînt într-adevăr proaspete ; chiar în dimineaţa asta le-au ouat găinile, şi eu i-am spus neveste-mi : „Pune-le deoparte, că vreau să le duc lui don Miguel !"

Îşi luară rămas bun de la paznic, care continua să lăcrămeze şi să mănînce fasole.

— Dar eu aş zice, adăugă tînărul, c-ar fi foarte bine dacă doamna ar bea ouăle crude, căci pînă ajungem i-o bucată bună de drum şi poate să i se facă foame.

— Nu, nu-mi plac crude, şi poate că-mi fac şi rău, răspunse Camila.

— Eu spuneam aşa, pentru că văd că sînteţi cam palidă.

— Asta e din cauză că abia acum, de curînd, m-am ridicat din pat...

— Da, spuse Chip-de-înger, a fost foarte bolnavă.

— Dar acum o să se mai înfiripe, observă tînărul, în timp ce strîngea chingile cailor ; femeile, ca şi florile, au nevoie să fie stropite ; o să vedeţi cum o să înflorească acum, după căsătorie !

Roşind, Camila lăsă pleoapele în jos, ruşinoasă, mirată ca o plantă care, în loc de frunze, ar simţi că-i cresc, de jur împrejur, ochi ; dar mai înainte se uită la soţul ei şi se doriră din privire, pecetluind astfel înţelegerea aceea tacită care lipsea dintre ei.

XXXV

CÎNTAREA CÎNTĂRILOR

„Dacă întîmplarea n-ar fi făcut să ne întîlnim"... obişnuiau să-şi spună. Şi primejdia aceasta prin care trecuseră îi înspăimînta în aşa măsură, încît dacă erau despărţiţi, se căutau, dacă se aflau aproape, se îmbrăţişau, dacă se ţineau în braţe, se strîngeau mai tare, se sărutau, se priveau în ochi şi, uniţi, se simţeau atît de senini, atît de fericiţi, încît cădeau într-o transparentă lipsă de memorie, într-un perfect acord cu arborii proaspăt umflaţi de sevă şi cu acele ghemotoace de carne învăluite în pene colorate care zburau mai uşor decît ecoul.

Dar viperele stăteau la pîndă. Dacă întîmplarea nu i-ar fi adus pe unul în fața altuia, ar fi fost fericiți ?... În întuneric se scoase la licitație publică dărîmarea inutilei încîntări paradisiace și începu pînda umbrelor, îndoielile hrănite de cuvinte vagi, insinuante, iar calendarul începu să-și țească pînza de păianjen în colțurile timpului.

Nici ea și nici el nu puteau lipsi de la serbarea pe care Președintele republicii o dădea în noaptea aceea la reședința lui de la țară.

Și-atunci propria lor casă li se păru străină. Nu știau ce să facă și se simțeau triști văzîndu-se împreună, între un divan, o oglindă și alte mobile, departe de lumea minunată în care-și petrecuseră primele luni ale căsătoriei. Le era milă unul de altul, milă și rușine de-a fi ei înșiși.

O pendulă sună orele în sufragerie, dar lor li se păru că e așa de departe, că pentru a ajunge acolo ar trebui să ia un vapor sau un balon. Și se aflau, totuși, acolo...

Mîncară fără să scoată o vorbă, cu ochii la pendula care, cu fiecare bătaie, apropia serbarea de ei. Chip-de-înger se ridică să-și pună fracul, și cînd își vîrî mîinile pe mîneci, îi fu frig, ca celui care s-ar înveli într-o frunză de bananier. Camila vru să îndoaie șervetul, dar șervetul fu cel care, ca de plumb, îi îndoi mîinile. Prizonieră între masă și scaun, fără puterea de-a face primul pas. Trase piciorul înapoi. Și totuși primul pas trebuia făcut ; venise momentul. Chip-de-înger se întoarse să vadă ce oră e și se duse în camera lui după mănuși. Pașii i se auziră departe, ca într-o subterană. Spuse ceva. Ceva. Vocea răsuna confuză. Un moment după aceea veni din nou în sufragerie, cu evantaiul Camilei. Nu mai știa după ce se dusese în camera lui, și-acum căuta în toate

părţile. În sfîrşit îşi aduse aminte de mănuşi, dar văzu că şi le pusese.

— Băgaţi de seamă să nu lăsaţi lumina aprinsă ; stingeţi şi închideţi bine uşile, apoi vă puteţi duce la culcare... recomandă Camila servitoarelor, care-i priveau plecînd de la capătul culoarului.

Trăsura dispăru cu ei în tropăitul cailor voinici şi în clinchetul de monezi pe care-l făceau scuturîndu-şi hamurile. Camila se scufundase între pernele trăsurii sub greutatea unei somnolenţe iremediabile, cu lumina moartă a străzilor răsfrîntă în ochi. Din cînd în cînd, hurducăturile trăsurii o ridicau de pe perne — mici salturi întrerupînd mişcarea corpului ei, care urma ritmul trăsurii. Duşmanii lui Chip-de-înger povesteau că favoritul căzuse în dizgraţie, insinuînd, în cercul de prieteni ai Domnului Preşedinte, că în loc să-l cheme cu numele lui, ar trebui să-l cheme Miguel Canales. Legănat de mersul trăsurii, Chip-de-înger savura dinainte frica duşmanilor lui cînd îl vor vedea la serbare.

Scăpînd de caldarîmul străzilor, trăsura luneca pe o alee de nisip fin ca aerul, iar zgomotul roţilor se auzea ca o uşoară clipoceală. Pe Camila o cuprinse teama ; nu se vedea nimic în întunericul cîmpiei în afară de stele, nu se auzea nimic decît cîntecul greierilor. O cuprinse teama şi se crispă ca şi cum ar fi fost dusă la moarte pe un drum, sau pe o aparenţă înşelătoare de drum, mărginit pe de o parte de-o prăpastie lacomă, iar pe de alta de aripa lui Lucifer, întinsă ca o stîncă în întuneric.

— Ce ai ? o întrebă Chip-de-înger, cuprinzîndu-i uşor umerii şi încercînd s-o îndepărteze de portieră.

— Mi-e teamă !

— Sst, taci !...

— Vizitiul ăsta o să ne arunce într-o prăpastie ; spune-i să nu meargă aşa repede ; spune-i ! E groaz-

nic ! S-ar crede că tu nu simţi nimic. Spune-i ! Oh, tu nu spui niciodată nimic...

— În trăsurile astea... începu Chip-de-înger, dar pocnetul sec al arcurilor şi soţia lui, care se strînse îngrozită lîngă el, îl făcură să tacă. Crezură că se rostogolesc într-o prăpastie.

— A trecut, spuse el, a trecut... Roţile-au intrat, probabil, într-o groapă.

Vîntul sufla din vîrful stîncilor cu gemete de pînză sfîşiată. Chip-de-înger scoase capul pe portieră, pentru a striga vizitiului să meargă mai cu grijă. Acesta întoarse o faţă întunecată, ciupită de vărsat şi puse caii în pas de înmormîntare.

Trăsura se opri la ieşirea dintr-un cătun. Un ofiţer cu gluga ridicată înaintă spre ei sunîndu-şi pintenii, îi recunoscu şi ordonă vizitiului să treacă. Vîntul suspina între foile porumbilor uscaţi şi rupţi. Într-o curte se ghicea forma unei vaci. Arborii dormeau. Două sute de metri mai departe se apropiară, pentru a-i identifica, alţi doi ofiţeri, dar trăsura aproape nici nu se opri. Şi cînd fură gata să coboare la rezidenţa prezidenţială, veniră trei colonei să percheziţioneze trăsura.

Chip-de-înger salută pe ofiţerii de stat-major. (Era frumos şi rău ca satana.) Nostalgia călduţă a cuibului lor plutea în noaptea care, văzută de aici, părea inexplicabil de vastă. Un felinar indica, la orizont, locul în care un fort de artilerie veghea asupra siguranţei Domnului Preşedinte al republicii.

Camila coborî ochii în faţa unui om cu o expresie mefistofelică, încovoiat de spate, cu privirea prelinsă printre genele-i abia întredeschise, cu picioarele lungi şi slabe. În momentul în care ei treceau, acest om ridică încet braţul şi deschise degetele mîinii ca şi cum, în loc de-a vorbi, ar fi dat drumul unui porumbel.

— Partenius din Bethania, spuse el, a fost făcut prizonier în războiul cu Mitridate şi dus la Roma. De la el au învăţat versul alexandrin Properţiu, Ovidiu, Virgiliu, Horaţiu şi eu...

Două doamne înaintate în vîrstă conversau la uşa salonului în care-şi primea Preşedintele invitaţii.

— Da, da — zicea una din ele, trecîndu-şi mîna peste arhitectura de bucle — i-am spus că trebuie să se realeagă.

— Şi el ce-a răspuns ? Căci mă interesează foarte mult...

— A surîs numai, dar ştiu sigur că se va realege. Pentru noi, Candida, e cel mai bun preşedinte pe care l-am avut vreodată. Ajunge să-ţi spun că, de cînd e el preşedinte, Moncho, bărbatul meu, a avut parte numai de slujbe bune.

În spatele acestor doamne, Tícer oficia în mijlocul unui grup de prieteni :

— Cea care se căsătoreşte capătă căsuţa, dar pierde cămăşuţa...

— Domnul Preşedinte a întrebat de dumneavoastră, spunea Procurorul militar în dreapta şi în stînga. Domnul Preşedinte a întrebat de dumneavoastră...

— Mii de mulţumiri, îi răspunse Tícer.

— Mii de mulţumiri, răspunse — considerîndu-se vizat — un jocheu negru, cu picioarele arcuite şi cu dinţii de aur.

Camila ar fi vrut să treacă neobservată. Era însă imposibil. Frumuseţea ei exotică, ochii verzi, goi, pierduţi, corpul fin, copiat fidel de rochia-i de mătase albă, sînii mici, mişcările graţioase şi mai ales originea ei — fiica generalului Canales — totul atrăgea privirile...

Într-un grup, o doamnă comentă :

— Nu face! O femeie care nu poartă corset... Se vede bine că-i de neam prost...

— Şi ca să poată veni la serbare, murmură alta, şi-a transformat rochia de mireasă.

— De ce-or mai ieşi în lume dacă n-au cu ce să se îmbrace? crezu potrivit să adauge o doamnă cu părul rar.

— Vai, ce rele sîntem! Eu am spus despre rochie numai aşa, pentru că se vede că sînt săraci.

— Sigur că sînt săraci, ai spus foarte bine! observă doamna cea cu părul rar şi apoi adăugă încet: Se zice că Domnul Preşedinte nu-i mai dă nimic de cînd s-a căsătorit cu dumneaei.

— Bine, dar Chip-de-înger îi e foarte devotat...

— Era, mai bine zis. Pentru că, după cum spun unii — dacă nu mă credeţi pe mine — acest Chip-de-înger a răpit-o pe cea care-i e acum soţie numai pentru a arunca praf în ochii poliţiei şi pentru ca socrul lui, generalul, să potă scăpa; şi, într-adevăr, a scăpat.

Camila şi Chip-de-înger continuau să înainteze printre invitaţi către capătul sălii unde se afla Preşedintele. Excelenţa-sa stătea de vorbă cu un canonic, doctor Infailibil, înconjurat de un grup de doamne, care, la apropierea stăpînului, rămîneau cu vorba în gură, întocmai ca cel care, înghiţind o lumînare aprinsă, nu îndrăzneşte nici să respire şi nici să deschidă gura; înconjurat de bancheri urmăriţi de justiţie şi eliberaţi pe cauţiune, de partizani zeloşi care nu-şi mai dezlipeau ochii de pe Domnul Preşedinte, fără a cuteza să-l salute cînd se uita la ei şi nici să se retragă cînd nu se mai uita; înconjurat de luminătorii satelor care, deşi opaiţul judecăţii politice le era stins, mai păstrau totuşi o urmă de demnitate umană în micile lor

capete de leu, jignite pentru că erau tratate ca şi cum ar fi fost cozi de şoarice.

Camila şi Chip-de înger se apropiară să-l salute pe Preşedinte. Chip-de-înger îi prezentă soţia. Stăpînul îi întinse Camilei mîna lui dreaptă, mică, rece şi, pronunţîndu-i numele, îşi opri privirea asupra ei ca şi cînd i-ar spune : „Uită-te bine cine sînt eu !" În acest timp canonicul saluta cu cîteva versuri din Garcilaso[1] apariţia unei frumuseţi care avea numele şi înfăţişarea aceleia pe care o iubea Albanio[2]:

O singură făptură vru Natura
Să facă-asemeni ei, şi după aceea
Sfărmă modelu-n care o turnase.

Valeţii serveau şampanie, prăjituri, migdale sărate, bomboane, ţigări. Şampania aprindea focul fără flacără al recepţiei protocolare, şi totul, ca prin farmec, părea răsturnat ; real în oglinzile liniştite şi fictiv în saloane.

— Generale... răsună vocea Preşedintelui, pofteşte afară pe domni, căci vreau să iau masa numai cu doamnele...

Prin uşile care se deschideau spre noaptea senină bărbaţii ieşiră ; în grup compact şi fără să spună un cuvînt, unii înghesuindu-se ca să îndeplinească mai repede porunca stăpînului, alţii pentru a-şi ascunde supărarea sub aparenţa grabei. Doamnele se priviră fără să îndrăznească măcar să-şi tragă picioarele sub scaun.

— Poetul poate rămîne... insinuă Preşedintele.

---

[1] *Garcilaso de la Vega* (1503—1536), unul din cei mai de seamă poeţi lirici spanioli din timpul Renaşterii, autor al cunoscutelor *Egloge* (n. t.).

[2] *Albanio* şi *Camila*, păstori îndrăgostiţi, care apar în *Egloga a doua* a lui Garcilaso (n. t.).

Ofiţerii închiseră uşile. Poetul nu mai ştia unde să se aşeze între atîtea doamne.

— Recită, poete, ordonă Preşedintele, dar ceva frumos : *Cîntarea Cîntărilor...*

Şi poetul începu să recite ceea ce-şi mai amintea din textul lui Solomon :

Cîntarea Cîntărilor de Solomon făcută
Să mă sărute cu sărutările gurii lui !
Oacheşă sînt, o ! fiice ale Ierusalimului,
Dar frumoasă
Precum sînt corturile lui Solomon.
Nu vă uitaţi la mine că sînt oacheşă,
Fiindcă soarele m-a înnegrit...

Ca un mănunchi de mirt este iubitul meu,
Care se odihneşte între sînii mei,
Şi la umbra iubitului meu am stat cu mare dor,
Şi rodul lui e dulce în cerul gurii mele ;
El m-a dus în casa de ospăţ
Şi flamura cu care m-a învelit este iubirea...

Juru-vă, o ! fiice din Ierusalim,
Nu treziţi, nu sculaţi pe draga mea
Pînă ce nu-i va fi voia...
Pînă ce nu-i va fi voia...

Cît eşti de frumoasă, draga mea,
Ochii tăi sînt porumbiţe, prin maramă
Părul tău e asemeni caprelor din Galaad,
Dinţii tăi sînt asemeni unei turme de oi
Care ies din scăldătoare
Şi nici una din ele nu e stearpă.

Sînt şaizeci de regine şi optzeci de iubite.

Cu un aer funest, Preşedintele se ridică, şi paşii lui păreau paşii unui jaguar care fuge pe vadul

unui rîu secat. Dispăru pe o uşă, şi perdelele pe care le despărţise pentru a trece îi biciuiră spinarea. Poet şi auditoriu rămaseră încremeniţi, micşoraţi, goi, pătrunşi de o nelinişte asemănătoare celei care însoţeşte amurgul. Un aghiotant anunţă masa. Se deschiseră uşile şi, în timp ce domnii care stătuseră pînă atunci pe culoar reintrau tremurînd în sală, poetul se apropie de Camila şi o invită la masă. Ea se ridică în picioare şi se pregătea să-i ia braţul, cînd fu oprită pe la spate de-o mînă. Îşi înăbuşi un strigăt. Chip-de-înger rămăsese ascuns după o perdea, în spatele soţiei lui ; toţi îl văzură ieşind din ascunzătoare.

Marimba [1] îşi scutura braţele prinse în clape, legată de rezonanţa micilor ei sicrie.

XXXVI

REVOLUŢIA

Înainte nu se vedea de loc. În urmă înaintau reptile tăcute — lungi bucăţi de potecă — desfăşurîndu-se în şerpuiri fluide, netede, îngheţate. Pămîntului i se puteau număra coastele în bălţile seci, uscate, fără iarnă. Arborii se ridicau să respire deasupra vegetaţiei dense, lăptoase. Focurile de bălării luminau ochii cailor obosiţi. Un soldat urina întors cu spatele. Nu i se vedeau picioarele. Ar fi trebuit să i se spună multe, dar camarazii lui nu-i spuneau nimic, ocupaţi cum erau să cureţe armele cu seu şi cu fîşii de fustă care miroseau încă a femeie.

---

[1] Tobă folosită de negrii din Africa. În America, instrument muzical cu clape (n. t.).

Moartea se pregătea să-i ia, îi scotea din paturile lor unul cîte unul. Era mai bine să-şi rişte pielea, şi ce-o mai fi or vedea. Gloanţele nu simt nimic cînd trec prin trupul unui om. Iau, desigur, carnea drept un fel de aer călduţ, dulce, un aer puţin mai dens. Şi fluieră ca nişte păsări ceva mai mari. Ar fi trebuit să i se spună multe, dar camarazii nu-i spuneau nimic, ocupaţi cum erau să-şi ascută cuţitele lungi, cumpărate în vederea revoluţiei, de la o fierărie care arsese. „Cîntă, cumetre — spunea o voce — că te-am auzit cîntînd de departe" :

Ingratule,-aveai iubită
Şi-mi spuneai că mă iubeai,
Mai bine de mă lăsai
Să mor floare ofilită...

— Cîntă, cumetre, cîntă !...

Ne-a luat pe nepusă masă
Serbarea de pe lagună ;
Anu-ăsta n-a fost lună,
Şi mai toţi au stat acasă...

— Cîntă, cumetre, cîntă !...

Ziua cînd te-ai născut tu
Toţi o ţin drept sărbătoare,
Fu şi-n cer atunci chef mare
Şi chiar Domnul „se făcu"...

„Cîntă, cumetre, cîntă, drăguţule !"... Peisajul luminat de lună lua culoarea chininei, iar frunzele arborilor tremurau. Zadarnic aşteptaseră ordinul de înaintare. Un lătrat îndepărtat semnala un sat invizibil. Se făcea ziuă. Trupa, imobilizată, gata să dea asaltul asupra primei garnizoane, simţea că o forţă ciudată, subterană îi fura mobilitatea, că oamenii se prefăceau în stane de piatră. Ploaia trans-

formă dimineaţa fără soare într-o fiertură groasă. Şiroaie de apă curgeau pe chipurile şi pe spinările goale ale soldaţilor. Sub ploaie, tot ce se auzea căpăta proporţii. La început fură ştiri truncheate, contradictorii. Voci inerte, care, de teama adevărului, nu spuneau tot ce ştiau. Ceva foarte adînc şi tare se cuibărea în inima soldaţilor: un fel de glob de fier, o urmă de oase. Ca dintr-o singură rană, toată tabăra sîngera: generalul Canales murise. Ştirile se concretizau în silabe şi fraze. Silabe de abecedar. Fraze de parastas.

Rachiu şi ţigări colorate cu praf de puşcă şi cu înjurături. Nu era de crezut ceea ce se povestea, chiar dacă ar fi fost ceva sigur. Veteranii tăceau nerăbdători să afle adevărul curat, unii în picioare, alţii culcaţi, alţii aciuiţi pe unde puteau. Îşi smulgeau pălăria de paie, o trînteau de pămînt, se scărpinau în cap să-şi rupă pielea. Cei tineri o luaseră la picior, în vale, după veşti. Strălucirea soarelui zăpăcea. Un nor de păsări se învîrtejea în depărtare. Din cînd în cînd se auzea cîte o împuşcătură. Apoi veni seara. Cer de ucigaş, sub mantia zdrenţuită a norilor. Focurile taberei se stinseră, şi totul — cer, pămînt, oameni, animale — se topi într-o masă obscură, într-o întunecime pustie. Galopul unui cal tulbură tăcerea cu ropotul său pe care ecoul îl trecu prin tabla înmulţirii. Din santinelă în santinelă se auzi tot mai aproape, şi nu întîrzie să sosească, confundîndu-se cu trupa, care, auzind ce povestea călăreţul, credea că visează cu ochii deschişi. Generalul Canales murise pe neaşteptate, după ce luase masa, tocmai cînd urma să ia comanda trupelor. Iar acum ordinul era să se aştepte. „I-au dat ceva, ce mai! rădăcină de *chiltepe*[1], care

[1] Plantă cu rădăcina otrăvitoare (n. t.).

omoară fără urme, că numai din întîmplare nu se putea să moară tocmai în momentul acela !", observă o voce. „Şi ar fi trebuit să se păzească", suspină alta. Aah ! Toţi tăcură, înfioraţi pînă-n călcîiele lor desculţe, înfundate în pămînt... „Şi fata lui ?"...

După un răstimp, lung ca un vis rău, adăugă altă voce : „Dacă vreţi, eu o blestem ; cunosc un descîntec pe care l-am învăţat de la un vrăjitor de pe ţărm. O dată, cînd nu mai era orez la munte şi-am coborît să cumpăr, atunci l-am învăţat... Vreţi ?" „Cum credeţi, răspunse alt glas din umbră ; cît despre mine, eu zic că da, fiindcă numai ea l-a omorît pe taică-su !"

Galopul calului răsună din nou pe drum — ratapan, ratapan, ratapan ! — se auziră din nou strigătele santinelelor, şi din nou se lăsă tăcerea. Ecoul urletelor de *coyotes* [1] se înălţă ca o scară cu două laturi pînă la luna care apăru tîrziu şi cu o mare roată roşiatică în jur. Apoi se auzi o bubuitură.

Cu fiecare din cei ce povesteau întîmplarea, generalul Canales ieşea din mormînt ca să-şi repete moartea : se aşeza la masa de lemn, fără faţă de masă, la lumina unei lămpi cu gaz. Se auzea zgomotul tacîmurilor, al farfuriilor, al paşilor ordonanţei. Se auzea gîlgîitul apei turnate în pahar, foşnetul ziarului desfăcut şi... nimic mai mult, nici un geamăt. L-au găsit mort, pe masă, cu obrazul culcat peste *El Nacional*, cu ochii întredeschişi, sticloşi, absorbiţi de-o viziune care nu mai făcea parte din lumea aceasta.

Oamenii se întoarseră la treburile lor obişnuite cu dezgust. Nu mai voiau să fie trataţi ca nişte ani-

---

[1] Carnasiere din America, asemănătoare lupilor, dar puţin mai mici (n. t.).

male domestice şi plecaseră la revoluţia Galonatului, cum îl numeau, alintîndu-l, pe generalul Canales, pentru a-şi schimba felul de viaţă şi pentru că Galonatul le promisese să le redea pămîntul care le fusese smuls pe nedrept sub pretextul desfiinţării vechilor comunităţi. Pentru că le făgăduise să le împartă irigaţiile fără părtinire, să suprime prestaţia, să creeze cooperative agricole pentru importul de unelte, de seminţe, de animale, de îngrăşăminte, de tehnicieni ; să uşureze şi să ieftinească transportul, să înlesnească exportul şi vinderea produselor, să încredinţeze presa în mîinile unor persoane alese de către popor şi care să răspundă direct în faţa poporului, să desfiinţeze şcolile particulare, să creeze impozite proporţionale, să ieftinească medicamentele, să-i pună la respect pe medici şi avocaţi şi să redea libertatea cultelor, aşa ca indienii, fără să fie persecutaţi, să se poată închina la divinităţile lor şi să-şi poată reclădi templele.

Camila află de moartea tatălui său abia după cîteva zile. O voce necunoscută îi dădu ştirea prin telefon.

— Tatăl dumitale a murit citind în ziar că Preşedintele republicii v-a fost naş la nuntă...

— Nu-i adevărat ! strigă ea.

— Nu-i adevărat ? şi vocea îi rîse în nas.

— Nu, nu-i adevărat, nu mi-a fost... Alo ! Alo ! Necunoscutul întrerupse legătura, coborînd receptorul încet, ca cel care pleacă pe furiş. Alo ! Alo ! Alo !...

Se lăsă să cadă într-un fotoliu de paie. Nu simţea nimic. Un moment după aceea camera îi apăru cu totul altfel decît era înainte ; înainte avea altă culoare, altă atmosferă. Mort ! Mort ! Mort ! Îşi încleştă mîinile ca şi cum ar fi vrut să rupă ceva şi

izbucni în rîs — un rîs cu fălcile strînse şi cu plînsul oprit în ochii ei verzi.

O cisternă cu apă trecu pe stradă; robinetul lăcrima, în timp ce vasele de metal rîdeau.

XXXVII

PETRECEREA LUI TOHIL

— Domnii ce doresc?...

— Bere...

— Pentru mine nu; eu vreau *whisky*...

— Iar eu coniac...

— Atunci aveţi...

— O bere, un *whisky*, un coniac şi ceva gustări!

— Atunci aveţi o bere, un *whisky*, un coniac şi cîteva gustări...

— Bravo, prieteni, şi eu ce să fac? se auzi vocea lui Chip-de-înger, care revenea încheindu-se cu grabă la pantaloni.

— Ce vreţi să luaţi? întrebă chelnerul.

— Orice, adu-mi o *chibola* [1]...

— Va să zică... o bere, un *whisky*, un coniac şi o *chibola*.

Chip-de-înger îşi trase un scaun şi se aşeză alături de un om înalt de doi metri, cu spatele ca o cale ferată, cu mîinile ca o pereche de nicovale şi cu o cicatrice între sprîncenele-i blonde.

— Fă-mi loc, mister Gengis, îi spuse el, că vreau să fiu alături de dumneata.

---

[1] Limonadă servită într-o sticlă astupată cu o bilă numită *chibola* (n. t.).

— Cu multă plăcere, domnule...

— Numai un pahar, şi plec, pentru că mă aşteaptă patronul.

— Ah ! continuă mister Gengis, fiindcă-l vezi pe Preşedinte, trebuie să termini cu copilăriile şi să-i spui că sînt neadevărate — dar ştii, absolut neadevărate ! — lucrurile pe care le spun unii şi alţii despre dumneata.

— Asta se înţelege de la sine, observă unul din cei patru, cel care ceruse coniac.

— Mie mi-o spui ! interveni Chip-de-înger adresîndu-se lui Gengis.

— Dumitale şi oricui ! exclamă americanul, lovind cu palmele în masa de marmură. Căci eu eram acolo în noaptea aceea şi am auzit cu urechile mele ce spunea Procurorul militar despre dumneata : că eşti împotriva realegerii Domnului Preşedinte şi că eşti unul din partizanii revoluţiei, cu răposatul general Canales.

Chip-de-înger îşi ascundea cu greu neliniştea care-l cuprinsese. Să se ducă să-l vadă pe Preşedinte în astfel de împrejurări era temerar.

Chelnerul se apropie să-i servească. Purta un veston alb pe care era brodat cu fir roşu cuvîntul *Gambrinus*.

— Poftiţi *whisky*... berea...

Mister Gengis dete peste cap paharul de *whisky* fără să clipească, dintr-o dată, ca şi cum ar fi înghiţit un purgativ. Apoi scoase pipa şi şi-o umplu cu tutun.

— Da, prietene, cînd te aştepţi mai puţin ajung la urechile şefului lucruri din astea, şi n-o să fie prea nostim pentru dumneata. Trebuie să foloseşti momentul şi să-i spui limpede ce este şi ce nu este ; ocazie ca asta nu mai întîlneşti.

— Am primit sfatul, mister Gengis, şi la revedere ; mă duc să caut o trăsură ca să ajung mai repede ; mii de mulţumiri ; şi pe curînd tuturor.

Mister Gengis îşi aprinse pipa.

— Cîte pahare de *whisky* ai băut, mister Gengis ? întrebă unul din comeseni.

— Optsprezece ! răspunse americanul cu pipa în gură, cu un ochi pe jumătate închis şi cu altul albastru, albastru-deschis deasupra flăcării mici şi galbene a chibritului.

— Ai dreptate ; mare lucru şi băutura asta !

— Asta numai Dumnezeu ştie, eu nu pot spune nimic ; întreabă dumneata pe cei care nu beau cum beau eu, din disperare.

— Nu vorbi aşa, mister Gengis !

— Cum să nu vorbesc dacă aşa e !

— E o mare calitate...

— O, nu, mie-mi place mai mult aici, la dumneavoastră ; aici spui ceea ce nu simţi, dar cu o singură condiţie : să fie spus foarte frumos !

— Atunci acolo, la dumneavoastră, nu se spun poveşti, nu se scornesc anecdote...

— Nu, absolut nimic, căci tot ceea ce ţine de scorneală se află în *Biblie,* şi e scris admirabil.

— Încă un *whisky,* mister Gengis ?

— Cred şi eu c-o să mai iau un *whisky.*

— Bravo, aşa-mi place, dumneata eşti dintre cei care mor pentru un ideal.

— Cum ?

— Prietenul meu spune că dumneata faci parte dintre cei care mor...

— Da, da, înţeleg : care mor pentru un ideal, dar eu vreau să fiu dintre cei care trăiesc pentru un ideal, vreau să fiu viu, totuşi se poate să şi mor pentru un ideal.

— Ceea ce-ar vrea acest mister Gengis ar fi să plouă cu *whisky*.

— Nu, nu, căci atunci nu s-ar mai vinde umbrele în formă de umbrele, ci în formă de pîlnii. Şi, după o pauză pe care o umplu cu fumul pipei şi cu respiraţia ei pufăită, adaugă, în timp ce ceilalţi rîdeau : Bun băiat Chip-de-înger ăsta ; dar dacă nu face ce-i spun, n-o să-l ierte niciodată şi-o să fie vai şi amar de pielea lui !

Un grup de oameni tăcuţi intrară dintr-o dată în local ; erau mulţi şi uşa nu ajunse pentru toţi deodată. Cea mai mare parte rămaseră în picioare, de o parte şi de alta a uşii, între mese şi lîngă bar. Erau în trecere, nu era cazul să ia loc. „Tăcere !" spuse unul pe jumătate bătrîn, pe jumătate scund, pe jumătate chel, pe jumătate nebun, pe jumătate răguşit şi pe jumătate murdar, desfăcînd un afiş tipărit, pe care-l lipi cu pap — ajutat de alţi doi — pe una din oglinzile localului.

„Cetăţeni,

A pronunţa numele Domnului Preşedinte al republicii înseamnă a lumina cu făcliile păcii interesele sfinte ale naţiunii care, sub înţeleapta lui cîrmuire, a cucerit şi continuă să cucerească nepreţuitele foloase ale progresului şi ale ordinii, ale ordinii şi ale progresului ! ! ! Ca cetăţeni liberi, conştienţi de datoria pe care o avem să veghem asupra propriei noastre soarte, care este şi soarta patriei, şi ca oameni de bine, inamici ai anarhiei, proclamăm că salvarea republicii stă în *realegerea eminentului nostru mandatar, şi numai în realegerea lui !* De ce să primejduim barca statului avîntîndu-ne în necunoscut, cînd în fruntea ei se află cel mai desăvîrşit om de stat al timpurilor noastre, acela pe care Istoria îl va saluta ca Mare între

Mari, ca Înțelept între Înțelepți, ca Liberal, Gînditor și Democrat ? ? ? Chiar și numai gîndul că altcineva ar putea ocupa o atît de înaltă funcție e un atentat împotriva Destinelor Națiunii, care sînt destinele noastre, și cine ar îndrăzni acest lucru — dar nu se va găsi nimeni — ar trebui să fie închis ca nebun primejdios, iar dacă nu ar fi nebun, ar trebui judecat ca trădător de patrie potrivit legilor noastre ! ! ! *Cetățeni, urnele vă așteaptă ! ! ! Votați ! ! ! pe ! ! ! candidatul ! ! ! nostru ! ! ! care ! ! ! va fi ! ! ! reales ! ! ! de către ! ! ! popor ! ! !*"

Citirea afișului dezlănțui entuziasmul celor care se aflau în local ; se auziră „trăiască", aplauze, strigăte și, la cererea tuturor, vorbi un individ îmbrăcat în niște haine largi, cu lațe negre și ochi spălăciți :

— Patrioți, gîndul meu este acela al unui poet, și cuvîntul meu acela al unui cetățean ! Poet înseamnă cel care a inventat cerul, vă vorbesc deci în calitate de inventator al acestui lucru atît de frumos și de inutil care se numește cer. Ascultați cuvîntul meu improvizat !... Cînd acel german, pe care nu l-au înțeles în Germania nici Goethe, nici Kant, nici Schopenhauer, a tratat despre superlativul omului, despre supraom, el a presimțit fără îndoială că din Tata Cosmos și Mama Natură urma să se nască în inima Americii primul om superior care a existat vreodată. Vorbesc, domnilor, despre acest făuritor de glorioase dimineți care binemerită de la patrie, vorbesc de șeful partidului liberal și ocrotitor al tineretului studios ; vorbesc, domnilor, despre Domnul Președinte constituțional al republicii, întrucît el este, așa cum desigur ați înțeles,

supraomul lui Nietzsche[1], superunicul... o spun şi o repet de la înălţimea acestei tribune. Şi spunînd astfel lovi cu podul palmei în tejgheaua barului. ...Deci, iubiţi compatrioţi, fără să fim dintre cei care trăiesc din politică şi nici dintre cei care socot că au inventat praful de puşcă numai pentru că ştiu pe dinafară isprăvile lui Chilperic[2]; vă spun, credeţi-mă, în chip dezinteresat, integru şi cinstit că atît timp cît nu există printre noi alt supraom — că printre noi nu sînt decît nebuni şi orbi, orbi şi nebuni de legat — cum am putea permite să se treacă frînele guvernului din mîinile arhisupraunicului, care acuma şi totdeauna va conduce carul adoratei noastre patrii, în mîinile altui cetăţean, ale unui cetăţean oarecare, ale unui cetăţean-concetăţean care, chiar presupunînd că are toate meritele din lume, nu rămîne decît tot un om. Democraţia a terminat cu împăraţii şi cu regii din bătrîna şi obosita Europă, dar trebuie să recunoaştem că, transplantată în America, ea suferă altoiul aproape divin al supraomului şi dă naştere la o nouă formă de guvern : suprademocraţia. Şi în legătură cu aceasta, domnilor, voi avea plăcerea să vă recit...

— Recită, poetule, se înălţă o voce, dar nu oda...

— ...nocturna mea în do major dedicată superunicului !

După poet, urmară la cuvînt cîţiva indivizi şi mai îndîrjiţi împotriva „bandei nefaste", împotriva abecedarelor confesionale şi a uneltelor preoţimii. Unuia

---

[1] *Friedrich Nietzsche* (1844—1900), filozof german, adept al unor sisteme idealiste reacţionare ; susţine, printre altele, teoria „supraomului", care preconizează individualismul feroce şi politica puterii, teorie îmbrăţişată de partidele fasciste (n.r.).

[2] Regele francilor (539—584), a cărui domnie s-a caracterizat prin mulţimea intrigilor, asasinatelor şi războaielor (n. t.).

din asistenţi începu să-i curgă sînge pe nas şi începu să ţipe — între două discursuri — să i se aducă o cărămidă nouă, muiată în apă, ca s-o miroase şi să-i treacă hemoragia.

— La ora asta, spuse mister Gengis, Chip-de-înger se află între perete şi Domnul Preşedinte. Mi-a plăcut cum a vorbit poetul ăsta, dar eu cred că trebuie să fie foarte trist să fii poet. Numai meseria de avocat trebuie să fie ceva şi mai trist, cel mai trist lucru din lume. Şi cu asta, o să mai beau un *whisky*. Ei ! să vină încă un *whisky!* strigă, un *whisky* pentru acest tip hipersuper ca şi...

Ieşind de la *Gambrinus,* Chip-de-înger se întîlni cu Ministrul de război.

— Încotro, domnule general ?

— Spre patron...

— Atunci să mergem împreună...

— Şi dumneata tot la el ? Să aşteptăm trăsura mea, trebuie să sosească. Nu-ţi spun nimic, dar vin de la o văduvă...

— Ştiu că-ţi plac văduvele vesele, domnule general...

— Dar nu vreau să se facă muzică pe chestia asta.

— Nu, asta nu-i muzică, e *Clicot* [1] *!*

— Ce *Clicot,* nici nu se compară ! Dama e casaţie, clasa una !

— Caramba !

Trăsura alunecă fără zgomot, ca pe roate de sugativă. În posturile din colţuri se auzeau jandarmii care îşi transmiteau semnalul : „Soseşte Ministrul de război, soseşte Ministrul de război, soseşte..."

Preşedintele se plimba de-a lungul cabinetului, cu paşi mici, cu pălăria adusă de pe vîrful capului spre

---

[1] Joc de cuvinte şi aluzie la marca de şampanie franţuzească *Veuve-Clicot* (Văduva-Clicot) (n.t.).

frunte, cu gulerul hainei ridicat peste un fular care-i acoperea ceafa ; cu pălărie neagră, ghete negre...

— Cum e vremea, generale ?

— Răcoroasă, Domnule Preşedinte...

— Şi Miguel fără pardesiu...

— Domnule Preşedinte...

— Nu vreau s-aud nimic. Tremuri, şi totuşi parcă văd c-ai să-mi spui că nu ţi-e frig. Generale, trimite pe cineva la Miguel acasă ca să-i aducă imediat pardesiul.

Ieşind, Ministrul de război se frînse în plecăciuni — cît pe-aci să-i cadă sabia — în timp ce Preşedintele lua loc pe o sofa de paie, oferindu-i lui Chip-de-înger fotoliul cel mai apropiat.

— Vezi, Miguel, spuse el aşezîndu-se, aici eu trebuie să fac totul şi să mă amestec în toate, pentru că mi-a revenit sarcina să guvernez un popor de „am de gînd“, un popor de „voi face şi drege“. De aceea trebuie să recurg la prieteni pentru lucrurile pe care nu le pot face eu însumi. Acest popor de veleitari — aici făcu o pauză — adică de oameni care au cele mai bune intenţii din lume ca să facă şi să dreagă, dar care, lipsiţi de voinţă, nu fac şi nu dreg nimic, nu dau nici mireasmă, nici duhoare, ca găinaţul de papagal. Aşa se face că la noi industriaşul îşi trece viaţa spunînd şi repetînd : *voi* clădi o fabrică, *voi* monta maşini noi, *voi* face aşa şi pe dincolo şi încă ceva pe deasupra ; domnul agricultor declară : *voi* introduce alte culturi, *voi* exporta produse ; literatul : *voi* scrie o carte ; profesorul : *voi* deschide o şcoală ; comerciantul : *voi* încerca cutare sau cutare afacere, şi ziariştii — porcii ăştia care numesc osînza suflet ! — *vom* îndrepta ţara ; dar, aşa cum îţi spuneam la început, nimeni nu face nimic şi, natural, nu-mi rămîne decît mie, care sînt Preşedintele republicii, să fac totul, chiar dacă nu

iese decît foc de artificii. Dacă n-aş fi eu, n-ar merge nici loteria, că pînă şi-acolo tot eu trebuie s-o îndrumez pe zeiţa oarbă a norocului...

Îşi netezi mustaţa cu vîrful degetelor fragile, transparente, de culoarea stufului şi continuă, schimbînd tonul :

— Vreau să spun că, deşi lucrurile stau aşa cum ţi-am spus, împrejurările mă obligă să folosesc serviciile celor care — întocmai ca tine — dacă aproape îmi sînt atît de preţioşi, cu atît mai mult îmi pot fi în afara republicii, acolo unde maşinaţiile inamicilor mei, intrigile şi pamfletele lor veninoase sînt pe punctul de-a da peste cap realegerea mea...

Plecă ochii în jos ca două muşte zăpăcite, bete de sînge, şi continuă să vorbească :

— Nu mă refer la Canales şi nici la partizanii lui ; moartea mi-a fost şi-mi va fi totdeauna cea mai bună aliată, Miguel ! Mă refer la cei care încearcă să influenţeze opinia nord-americană, urmărind ca Washington-ul să-mi retragă încrederea. Se prea poate ca fiara din cuşcă să înceapă a năpîrli, dar tocmai din pricina asta nu vrea să i se ia blana de tot, nu-i aşa ? Spun unii că sînt un bătrîn cu creierul ramolit şi cu inima mai tare ca piatra — oameni răi, lasă-i să spună ! — dar ca înşişi concetăţenii mei să exploateze din motive politice ceea ce eu am făcut pentru a salva ţara de jaful acestor nemernici, asta depăşeşte orice. Realegerea mea e primejduită, şi din pricina asta te-am chemat. Am nevoie să te duci la Washington şi să mă informezi amănunţit despre ceea ce se întîmplă în cuiburile astea de ură, în convoiurile astea de înmormîntare în care, dacă vrei să ai rolul cel frumos, ca în toate înmormîntările, ar trebui să fii în locul mortului.

— Domnule Preşedinte... bîlbîi Chip-de-înger, neştiind dacă trebuie să urmeze sfatul lui mister Gen-

gis, care-l îndemna să limpezească lucrurile, căci se temea să nu compromită, printr-o indiscreţie oarecare, acea călătorie care, înţelese din primul moment, era salvarea lui. Domnule Preşedinte, ştiţi prea bine că sînt gata să execut în orice împrejurări ordinele dumneavoastră ; totuşi, dacă mi-aţi permite să spun două cuvinte, pentru că eu am năzuit întotdeauna să fiu cel din urmă dintre servitorii dumneavoastră, dar cel mai leal şi statornic, aş vrea să vă cer, dacă excelenţa-voastră nu vede nici o piedică în această privinţă, ca, înainte de-a mi se încredinţa o atît de delicată misiune, să binevoiţi a ordona să se cerceteze dacă sînt sau nu adevărate învinuirile gratuite pe care mi le aduc anumiţi duşmani ai excelenţei-voastre. Şi, ca să citez nume, în primul rînd Procurorul militar...

— Dar cine stă să creadă născocirile astea ?

— Excelenţa-voastră nu poate să se îndoiască de devotamentul meu total faţă de persoana şi guvernul domniei-voastre, dar n-aş vrea să-mi acordaţi încrederea domniei-voastre fără să controlaţi înainte dacă sînt sau nu adevărate afirmaţiile Procurorului.

— Eu nu te întreb pe dumneata, Miguel, ceea ce am eu de făcut ! Să terminăm deci ! Eu ştiu totul şi am să-ţi spun chiar mai mult : în biroul ăsta am dosarul pe care l-a alcătuit Procurorul militar împotriva ta cu ocazia fugii lui Canales. Mai mult încă : pot să-ţi afirm că ura Procurorului militar se datorează unei împrejurări pe care poate că tu nici n-o cunoşti : Procurorul militar, de acord cu poliţia, intenţiona s-o răpească pe aceea care e acum soţia ta şi s-o vîndă patroanei unui bordel de la care, cum ştii, primise 10.000 de *pesos* în contul mărfii ; iar oalele sparte le-a plătit o biată femeie, acum pe jumătate nebună.

Chip-de-înger rămase nemişcat, stăpîn pe cele mai mici gesturi, acum că se afla în faţa patronului. Refugiindu-se în întunecimea ochilor lui catifelaţi, îşi îngropă în suflet tot ceea ce simţea, palid şi îngheţat ca fotoliul, din şuviţe de bambus, pe care stătea.

— Dacă-mi permiteţi, aş prefera să rămîn lîngă excelenţa-voastră şi să vă apăr cu propriul meu sînge.

— Vrei să spui că nu primeşti ?

— Nu, nu vreau să spun aceasta, Domnule Preşedinte...

— Atunci, destul cu comentariile, toată discuţia e de prisos. Ziarele vor publica mîine vestea plecării tale şi nu cred că e un lucru de la care să te sustragi ; Ministrul de război are dispoziţie să-ţi înmîneze chiar astăzi suma necesară pregătirilor de călătorie ; îţi voi trimite la gară banii pentru cheltuieli, precum şi instrucţiunile.

O palpitaţie subterană de orologiu subteran care arată orele fatale începea pentru Chip-de-înger. Printr-o fereastră larg deschisă între sprîncenele lui negre vedea un foc mare, aprins aproape de chiparoşii de cărbune verzui şi alături de zidurile de fum alb, iar în mijlocul unei curţi măturate de noapte, o îngrămădire de santinele şi o puzderie de stele. Patru umbre sacerdotale însemnau colţurile curţii, tuspatru înveşmîntate în muşchi — alegorii fluviale — tuspatru cu mănuşi de piele de broască, mai mult verde decît galbenă, tuspatru cu un ochi închis pe partea feţei neumbrite şi cu un ochi deschis, terminat cu un mugur de lămîi, în partea mîncată de întuneric. Deodată se auziră sunetele unei tobe de *tún* [1], şi mulţi oameni, deghizaţi în animale, in-

[1] Arbore din al cărui trunchi, scobit, se fac tobe (n. t.).

trară în şir indian, ţopăind. De pe ramurile *tún*-ului, însîngerate şi tremurătoare, coborau racii curenţilor de aer şi alergau viermii mormintelor de foc. Oamenii dansau ca să nu rămînă lipiţi de pămînt sau de vînt o dată cu sunetele *tún*-ului, alimentînd flăcările cu răşina frunţilor lor. Dintr-o penumbră de culoarea bălegarului se desprinse un omuleţ cu o faţă de *güisquil* [1] trecut, umflîndu-şi obrajii cu limba, cu spini pe frunte, fără urechi şi purtînd pe burtă o centură păroasă, împodobită cu capete de războinici şi frunze de *ayote*. Se apropie pentru a sufla în jerba flăcărilor şi, spre bucuria oarbă a *tacuazin* [2]-ilor, fură focul cu gura, mestecîndu-l ca şi cum ar fi *copal* [3] pentru a nu se arde. Un strigăt se scurse în obscuritatea care se căţăra pe arbori şi se auziră, aproape şi departe, glasurile plîngăreţe ale triburilor care, părăsite în pădurea oarbă din naştere, luptau cu măruntaiele lor — animale înfometate ; cu gîtlejurile lor — păsări însetate ; şi cu teama, cu greaţa, cu nevoile lor, cerîndu-l pe Tohil, *Cel care dăruieşte focul*, ca să le dea din nou făclia aprinsă a luminii. Tohil sosi călărind pe un rîu făcut din piepturi de porumbei, care se scurgeau ca laptele. Căpriorii alergau ca să nu se oprească apa, căpriori cu coarnele mai fine ca ploaia şi cu picioruşe care se terminau într-o vînturare de aer şi nisip. Păsările alergau ca să nu li se oprească reflexul ce plutea pe apă. Păsări cu oasele mai subţiri decît penele. Bum-buum-bum, răsunau bubuiturile sub pămînt. Tohil cerea sacrificii omeneşti. Triburile aduseră în faţa lui pe cei

---

[1] Fructul unei plante agăţătoare din America Centrală (n.t.).
[2] Mamifer carnivor, specific continentului american (n.t.).
[3] Răşină care se extrage din anumiţi arbori din regiunea tropicală (n. t.).

mai buni vînători, cei cu *cerbatana* [1] ridicată şi cu praştiile încărcate.

„Şi aceşti oameni ce vor vîna ? Oameni ?“ întrebă Tohil. Bum-buum-bum-bum... bubuiră, sub pămînt, loviturile.

„Cum vrei tu, răspunseră triburile, numai să ne redai focul, tu, *Cel care dăruieşti focul*, ca să nu ne îngheţe carnea, ca să nu ne îngheţe oasele, nici aerul, nici unghiile, nici limba, nici părul ! Numai să nu ne mai moară viaţa, deşi ne istovim cu toţii ca să trăiască mai departe moartea !“

„Sînt mulţumit ! spuse Tohil. Bum-buum-bum ! bubuiră loviturile, sub pămînt. Sînt mulţumit ! Pe oamenii care vînează oameni pot să-mi întemeiez stăpînirea. Nu va mai fi nici moarte adevărată, nici viaţă adevărată. Să mi se dănţuiască *jicara !*“

Şi fiecare vînător-războinic dănţui *jicara* pînă-şi pierdu răsuflarea, în ritmul *tún*-ului, al bubuitului subteran şi al mormintelor care jucau în ochii lui Tohil.

După această viziune inexplicabilă, Chip-de-înger se despărţi de Preşedinte. La plecare, Ministrul de război îl chemă pentru a-i înmîna un pachet de bilete şi pardesiul.

— Dumneavoastră nu mergeţi, domnule general ? Aproape că nu-şi găsea cuvintele...

— Dacă s-ar putea... Poate c-o să te ajung şi eu din urmă, sau poate c-o să ne întîlnim în altă zi ; dar acum trebuie să rămîn, vezi şi dumneata... şi-şi întoarse capul peste umărul drept, pentru a auzi vocea stăpînului.

[1] Armă indiană, formată dintr-o ţeavă lungă, prin care, suflînd, se pot lansa mici proiectile (n. t.).

XXXVIII

CĂLĂTORIA

Şi acest rîu care curgea pe acoperiş — în timp ce-i făcea valizele — se vărsa foarte departe, în imensitatea care dădea spre cîmpie, sau poate spre mare. O pală de vînt deschise fereastra, ploaia intră ca şi cum geamurile s-ar fi făcut bucăţi, tremurară perdelele, hîrtiile, uşile, dar Camila continuă să-i aşeze lucrurile. Golul cuferelor pe care-l umplea încet-încet o izola de lume, şi, cu toate că furtuna îi prindea ace de fulger în păr, nu simţea nimic din plin, nimic deosebit. Totul i se părea egal, gol, trunchiat, fără greutate, fără trup, fără suflet, aşa cum era ea însăşi.

— ...Între a trăi aici şi a trăi departe de fiară, e o prăpastie ! repetă Chip-de-înger, închizînd fereastra. Ce spui ?... A căzut tocmai la vreme ! Cum să scap o astfel de ocazie !

— Dar vrăjitorii aceia de care-mi spuneai azinoapte că i-ai văzut dănţuind în casa lui...

— Asta n-are mare importanţă... Un tunet îi astupă vocea. ...Şi, de altfel, spune-mi, ce-ar putea să ghicească ? Mă rog, nu mă trimite el la Washington ? Nu-mi plăteşte el drumul ? La dracu ! Cînd voi fi departe, s-ar putea să-şi schimbe părerea ; vii şi tu atunci, sub pretext că eşti bolnavă sau că sînt eu bolnav, şi după asta n-are decît să ne caute în calendar...

— Şi dacă nu mă lasă să plec...

— Atunci îmi ţin gura, mă întorc şi n-am pierdut nimic, nu-i aşa ? Cine nu încearcă nimic nu izbuteşte nimic.

— Ţie toate ţi se par uşoare...

— Şi cu ceea ce avem putem trăi oriunde ; dar ştii, să trăim, ceea ce se numeşte cu adevărat a trăi, să nu mai repetăm în fiecare clipă : „Gîndesc cu capul Domnului Preşedinte, deci exist..."
Camila îl privi îndelung, cu ochii umezi, cu gura plină parcă de cîlţi şi cu o răpăială de ploaie în urechi.
— Bine, dar de ce plîngi ?... Nu mai plînge...
— Şi ce vrei să fac ?
— Cu femeile trebuie să se întîmple întotdeauna acelaşi lucru !
— Lasă-mă !
— Pentru numele lui Dumnezeu, o să te-mbolnăveşti dac-o să plîngi mereu aşa...
— Nu, lasă-mă !
— S-ar crede că mă duc la moarte, sau c-or să mă îngroape de viu !
— Lasă-mă !
Chip-de-înger o luă în braţe. Pe obrajii lui de bărbat care cunoştea plînsul curgeau două şiruri de lacrimi răsucite şi arzătoare pe care durerea le făcea să izvorască neîncetat.
— O să-mi scrii... murmură Camila.
— Bineînţeles...
— Şi des, te rog ! Vezi, noi n-am fost despărţiţi niciodată. Să nu mă laşi fără veşti, căci ar însemna să mor dac-ar trece zile şi zile fără să ştiu nimic despre tine... Şi, păzeşte-te ! Nu te încrede în nimeni, auzi ? Fereşte-te mai ales de compatrioţi : sînt aşa de răi... Dar, ceea ce te rog mai mult... sărutările soţului ei îi tăiau cuvintele, este... ceea ce te rog... e... să-mi scrii !
Chip-de-înger închise cuferele fără a-şi desprinde ochii din aceia — iubitori şi pierduţi — ai soţiei. Ploua cu găleata. Apa se scurgea pe burlane ca nişte lanţuri grele. Pe amîndoi îi îneca gîndul zilei

următoare, atît de apropiată, încît, fără să spună un cuvînt — căci totul era gata — se dezbrăcară ca să se culce, cu auzul împărţit între tictacul orologiului, care tăia în bucăţele mărunte ultimele ore, şi zumzetul ţînţarilor care nu-i lăsau să doarmă.

— Uite, abia acum îmi vine în minte c-ar fi trebuit să spun să închidă ferestrele ca să nu intre ţînţarii! Ce zăpăcită sînt, Doamne!

Drept orice răspuns, Chip-de-înger o strînse la piept. O simţea ca un mieluşel slab, fără glas.

Nu îndrăznea să stingă lumina, nici să închidă ochii, nici să rostească vreun cuvînt. Erau atît de aproape unul de altul sub lumină, şi apoi glasul sapă o distanţă atît de mare între cei care vorbesc, ploapele despart atît de mult... A rămînea în întuneric e ca şi cum ai fi departe... Şi voiau să-şi spună atît de multe în acea ultimă noapte, încît, oricîte şi-ar fi spus, tot li s-ar fi părut că-şi vorbesc prin telegrame.

Zarva servitoarelor care fugăreau un pui printre răzoare umplu curtea. Ploaia încetase şi apa se strecura prin burlane ca într-o clepsidră. Puiul alerga, sărea, se zbătea ca să scape de la moarte.

Servitoarele nu se mai opreau. Goană. Strigăte. Puiul le trecea printre mîini palpitînd, înspăimîntat, cu ochii ieşiţi, cu ciocul căscat, gîfîind, cu aripile deschise ca nişte braţe în cruce.

Strîns îmbrăţişaţi, mîngîindu-se cu degete tremurătoare, între moarte şi somn, fără întindere, nici greutate, aerieni... „Iubire“, îi spuse ea. „Cerul meu“, spuse el.

Puiul se izbi de un zid, sau zidul veni peste el. Amîndouă lucrurile le simţea în inimă... Îi suciră gîtul... Scutura aripile ca şi cum, mort, ar mai fi putut să zboare...

— S-a şi murdărit, nenorocitul! strigă bucătăreasa şi, scuturînd penele care-i pătau şorţul, se duse să-şi spele mîinile în cada plină cu apă de ploaie.

Camila închise ochii...

Orologiul îşi încetini mersul — tic-tac! tic-tac!...

Chip-de-înger se grăbi să frunzărească hîrtiile pe care Preşedintele i le trimisese printr-un ofiţer la gară. Oraşul zgîria cerul cu unghiile murdare ale acoperişurilor... Acum rămînea tot mai mult în urmă. Documentele îl liniştiră. Ce noroc să plece atît de departe de omul acela — şi încă în compartiment de clasa întîi, înconjurat de felurite atenţii, fără spioni după el şi cu buzunarul doldora de cecuri! Închise ochii pe jumătate, ca să se poată gîndi mai bine. La trecerea trenului, cîmpiile se însufleţeau şi începeau să fugă ca nişte copiliţe, una după alta, una după alta: arbori, case, poduri...

...Ce noroc să plece atît de departe de omul acela, şi încă în compartiment de clasa întîi!...

...Una după alta, una după alta... Casa fugărea arborele, arborele bariera, bariera podul, podul drumul, drumul rîul, rîul muntele, muntele norul, norul semănăturile, semănăturile pe plugar, plugarul vitele...

...Înconjurat de felurite atenţii, fără spioni după el...

...Vitele fugăreau casa, casa arborele, arborele bariera, bariera podurile, podurile drumurile, drumurile rîul, rîul muntele, muntele norul...

...Un sat de reflexe alerga pe un rîuleţ cu pieliţa transparentă şi cu fundul întunecat ca bufniţa...

...Norul fugărea semănăturile, semănăturile pe plugar, plugarul vitele, vitele...

...fără spioni după el... cu buzunarul doldora de cecuri...

...vitele fugăreau casa, casa arborele, arborele bariera, bariera...

...cu buzunarul doldora de cecuri!

...un pod trecea ca o muzicuţă prin gurile ferestrelor... Lumină şi umbră, scări, ciucuri de fier, aripi de rîndunică...

...Bariera fugărea casa, casa drumul, drumul rîul, rîul muntele, muntele...

Chip-de-înger îşi lăsă capul pe speteaza fotoliului de paie împletite. Urmărea şesurile joase, calde, impasibile ale coastei cu ochii năpădiţi de somn şi cu senzaţia confuză de-a merge cu trenul şi de-a nu merge cu trenul, de-a rămîne în urma lui, tot mai în urmă. Dormea somnul frămîntat al fugarului, al celui care ştie că pînă şi aerul pe care-l respiră e îmbibat de primejdii. Deschidea deodată ochii şi se regăsea în fotoliul său ca şi cum ar fi sărit în tren pe o gaură invizibilă, cu gîtul înţepenit, cu faţa transpirată şi cu un nor de muşte pe frunte.

Deasupra vegetaţiei se îngrămădeau nori nemişcaţi, pîntecoşi, ghiftuiţi de apă de mare, cu ghearele razelor ascunse în vălătucii de scamă cenuşie.

Un sat veni spre el, trecu şi se duse mai departe; un sat în aparenţă nelocuit, un sat cu case de halviţă, între grămezile de frunze uscate de porumb dintre biserică şi cimitir. Dar bucuria celui care pleacă îi împăienjeni ochii. Pămîntul acela, cu arzătoarea lui primăvară, era patria lui, iubirea lui, mama lui şi, oricît de hotărît ar fi fost el să trăiască — reînviat la viaţă — departe, lăsînd în urmă acele sate, prezenţa nevăzută a acelor arbori cu braţele în cruce şi a pietrelor de pe morminte, va face întotdeauna din el un mort printre vii, pierdut între oamenii altor ţări.

Gări după gări se succedau neîncetat. Trenul gonea fără să se oprească, bălăbănindu-se pe şinele

slab fixate. Aici un fluierat, acolo scrîşnire a frînelor prea strînse, dincolo un colac de fum murdar pe creştetul unei stînci. Pasagerii îşi făceau vînt cu pălăriile, cu ziarele, cu batistele, învăluiţi în aerul cald cu o mie de picături de sudoare care le ieşea din corp, exasperaţi de băncile incomode, de zgomot... Rufele îi înţepau ca şi cum ar fi fost ţesute din sute de labe mici de insecte care le-ar fi mers pe piele, capul îi mînca de parcă părul ar fi început să li se mişte şi să meargă, erau înseţaţi ca după purgativ, trişti ca de moarte.

Coborî seara, după încremenirea luminii, după suferinţa ploii istovite ; orizontul începu să se descompună, iar în depărtare, foarte departe, prinseră să lucească dungile amurgului, sardele luminoase scăldate în untdelemn albastru.

Un lucrător de la căile ferate trecu din vagon în vagon, aprinzînd lămpile. Chip-de-înger îşi aranjă gulerul, cravata, privi ceasul... Mai erau douăzeci de minute pînă să ajungă în port — pentru el un secol. Ardea de nerăbdare să se afle teafăr şi în siguranţă pe vapor. Se plecă pe fereastră să vadă dacă distinge ceva în întuneric. Simţi un miros de plante. Auzi cum trec peste un rîu. Mai departe alt rîu, poate acelaşi...

Trenul îşi încetini mersul, trecînd pe uliţele unui sătuleţ, întinse ca nişte hamace în umbră, şi, puţin cîte puţin, se opri. Coborîră călători din clasa a doua, oameni cu boccele, gălăgioşi şi grăbiţi. Trenul continuă tot mai încet, spre cheiul portului. Se şi auzea zgomotul valurilor care izbeau ţărmul, se ghiceau, în nehotărîtul clarobscur, clădirile vămii, mirosind a catran, se şi simţea respiraţia aţipită a milioane de fiinţe dulci şi sărate...

Chip-de-înger îl salută de departe pe comnadantul portului — maiorul Farfán !... — fericit să reîntîl-

nească, într-o împrejurare aşa de delicată, un prieten care-i datora viaţa — maiorul Farfán !...

Farfán îi răspunse la salut, îi spuse — din faţa ferestrei — să nu se ocupe de valize, că veneau imediat cîţiva soldaţi să le ducă la vapor, şi, cînd se opri trenul, se urcă să-i strîngă mîna cu cele mai vii semne de bucurie. Ceilalţi călători coborîră în mare grabă.

— Dar ce s-a întîmplat cu dumneavoastră ?... Ce mai faceţi ?...

— Dar dumneata, domnule maior ? Deşi n-ar trebui să te întreb, pentru că se vede... Îţi străluceşte faţa...

— Domnul Preşedinte mi-a telegrafiat să mă pun la dispoziţia dumneavoastră, să nu duceţi lipsă de nimic.

— Foarte amabil, domnule maior.

Vagonul se golise în cîteva momente. Farfán scoase capul pe una din ferestre şi strigă :

— Locotenente, vezi să vină pentru cufere. Ce-i cu întîrzierea asta ?...

La aceste cuvinte, la uşile vagonului apărură grupuri de soldaţi înarmaţi. Chip-de-înger înţelese manopera prea tîrziu.

— Din ordinul Domnului Preşedinte, îi spuse Farfán cu revolverul în mînă, eşti arestat !

— Dar, domnule maior !... Chiar Domnul Preşedinte... Cum se poate ca ?... Vino, fii bun, vino cu mine : dă-mi voie să telegrafiez...

— Ordinele sînt precise, don Miguel, şi e preferabil să stai liniştit.

— Bine, cum vrei, dar eu nu pot să pierd vaporul, merg în misiune, nu pot să...

— Tăcere, te rog, şi predă imediat tot ce ai asupra dumitale !

— Farfán !

— Predă, îţi spun!
— Ascultă-mă, te rog!
— Nu te opune, atît îţi spun!
— E mai bine să mă asculţi, maiorule!
— Gata, destulă discuţie!
— Duc instrucţiunile confidenţiale ale Domnului Preşedinte... şi dumneata vei fi responsabil...
— Sergent, percheziţionează-l pe domnul! O să vedem acum cine-i mai tare!

Din umbră ieşi un individ cu chipul ascuns de-o batistă, înalt, palid, aproape blond, întocmai ca şi Chip-de-înger; puse mîna pe ceea ce sergentul smulgea adevăratului Chip-de-înger (paşaport, cecuri, certificat de căsătorie, batiste, butoni, apoi — umezindu-i degetul cu scuipat — îi scoase inelul, înăuntrul căruia era gravat numele soţiei lui) şi dispăru imediat.

Sirena vaporului se auzi mult mai tîrziu.

Arestatul îşi astupă urechile cu mîinile. Îl ardeau lacrimile. Ar fi vrut să spargă uşile, să fugă, să zboare, să treacă marea, să nu fie el cel care rămîne — ce şuvoi tumultuos simţea sub piele, ce durere de cicatrice în tot corpul! — ci celălalt, cel care se depărta cu valiza şi cu numele lui în cabina numărul 17 spre New York.

XXXIX

PORTUL

Totul se odihnea în calmul dinaintea întoarcerii mareei, afară de lanţurile umede de sare, cu o scînteie de astru — reflex al farurilor pierdute în întu-

neric — şi afară de arestatul care mergea agitat încoace şi încolo, ca după o încăierare, cu părul căzut pe ochi, cu hainele în dezordine, incapabil să stea jos, asemenea celor care se zbat în somn cu gemete şi cuvinte pe jumătate rostite, ca să scape de mîna lui Dumnezeu care-i duce, care-i tîrăşte, fiindcă are nevoie de ei pentru plăgi, pentru morţi năprasnice, pentru crime puse dinainte la cale, ca să fie găsiţi înjunghiaţi.

„Singura mea mîngîiere — îşi spunea el — e Farfán ! Ce m-aş face dacă n-ar fi el comandantul portului ! Aşa, cel puţin, Camila va şti că m-au împuşcat, m-au îngropat şi, gata, nimic nou de semnalat !"

Zgomotul paşilor lui pe podea se auzea — asemeni loviturilor unui ciocan cu două picioare — de-a lungul vagonului înconjurat de santinele, şi totuşi paşii lui îl purtau departe, foarte departe, prin amintirea satelor pe care tocmai le străbătuse, prin noroiul întunericului lor, prin praful orbitor al zilelor lor însorite, stăpînit de spaima bisericii şi a cimitirului, a bisericii şi a cimitirului. N-au mai rămas vii decît credinţa şi morţii !

Ceasul de la comandament bătu o dată. Păianjenii tremurară. Bătuse noaptea jumătate ; acul cel mare trecuse, minut cu minut, de miezul nopţii. Alene, maiorul Farfán îşi petrecu întîi braţul drept, apoi pe cel stîng prin mînecile vestonului şi, cu aceeaşi încetineală, începu să şi-l încheie, de la nasturele de jos la cei de sus, fără să vadă nimic din ceea ce-i cădea sub privire : o hartă reprezentînd Republica, mare cît un căscat, un prosop murdar, o carapace de broască ţestoasă, o puşcă, nişte raniţe... Nasture cu nasture, pînă la guler. Ajungînd aici, ridică capul, şi atunci ochii lui se întîlniră cu ceva la care nu se

putea uita fără să nu ia poziţia de drepţi : portretul Domnului Preşedinte.

Îşi termină de încheiat vestonul, aprinse o ţigară la flacăra lămpii, îşi luă cravaşa şi ieşi în stradă. Soldaţii nu-l auziră trecînd — dormeau pe pămînt, înfăşuraţi în mantalele lor ca nişte mumii. Santinelele îi prezentară armele. Ofiţerul de gardă se ridică, vrînd să scuipe viermele de cenuşă pe care i-l lăsase ţigara pe buzele lui adormite, şi abia avu timp să-l scuture cu dosul mîinii înainte de-a saluta, milităreşte : „Totul e în ordine, domnule maior !"

Fluviile intrau în mare ca nişte mustăţi de pisică în ceaşca cu lapte. Umbra lichefiată a arborilor, greutatea şopîrlelor îngropate în nămol, febra ochilor paludici, plînsul necontenit, toate se vărsau în mare.

Cînd Farfán intră în vagon, se apropie un om cu un felinar. Îl urmau doi soldaţi surîzători, ocupaţi să descurce — cu patru mîini — frînghia adusă pentru prizonier. Îl legară din ordinul lui Farfán şi-l porniră spre sat, urmat de santinelele care păziseră vagonul. Chip-de-înger nu opuse rezistenţă. În gestul şi vocea maiorului, în *zelul* cerut de el soldaţilor care, şi fără îndemnurile lui, îl tratau cu destulă brutalitate, el credea că ghiceşte manevra prietenului său care, ca să-i poată fi de folos după aceea, cînd vor rămîne singuri la comandament, trebuia să nu se compromită dinainte. Totuşi nu-l duceau la comandament. Trecînd de gară, cotiră spre ramura cea mai depărtată a căii ferate şi, lovindu-l, îl siliră să se urce într-un vagon de vite, cu bălegar pe jos. Îl loveau fără să fi făcut nimic, ascultînd parcă de nişte ordine primite mai dinainte.

— De ce mă lovesc, Farfán? se întoarse strigînd către maiorul care urma convoiul conversînd cu purtătorul felinarului.

Răspunsul fu un pat de puşcă, dar, în loc să-l lovească în spate, îl izbiră în cap, însîngerîndu-i o ureche şi făcîndu-l să cadă pe brînci în bălegar.

Răsuflă ca să poată scuipa murdăria din gură şi vru să protesteze.

— Să taci, n-auzi?! Să taci! strigă Farfán ridicînd cravaşa.

— Maior Farfán! ţipă Chip-de-înger scos din fire, fără să se înfricoşeze, în aerul care şi începuse să miroase a sînge.

Lui Farfán îi fu frică de ceea ce-ar fi putut spune Chip-de-înger şi lovi din răsputeri. Cravaşa se întipări pe obrazul nefericitului care se zbătea, în genunchi, să-şi desfacă mîinile legate la spate.

— ...Înţeleg acum, spuse cu voce tremurătoare, de nestăpînit, biciuitoare, înţeleg... bătălia asta... îţi va aduce încă un galon...

— Taci, că, de nu!... urlă Farfán ridicînd din nou cravaşa.

Cel care ţinea felinarul îi opri braţul.

— Loveşte, nu te opri, sînt doar bărbat, iar cravaşa e o armă de castraţi!...

Două, trei, patru, cinci lovituri plouară în mai puţin de-o secundă peste faţa prizonierului.

— Domnule maior, liniştiţi-vă!... Liniştiţi-vă!... interveni cel cu felinarul.

— Nu, nu!... Pe ticălosul ăsta am să-l fac să muşte ţărîna... Ce-a spus contra armatei nu poate rămîne aşa... Banditule, scîrnăvie!... Şi lovind, nu cu cravaşa, care se rupsese, ci cu ţeava pistolului, smulgea, de pe faţa şi din capul arestatului, bucăţi de carne şi smocuri de păr, repetînd la fiecare lovi-

tură cu voce sugrumată : „Armată... instituţie, scîrnăvie... aşa..."

Corpul victimei, care căzuse în nesimţire, fu ridicat din bălegar şi tîrît de la un capăt la altul al căii ferate, pînă se formă trenul de marfă care trebuia să-l ducă înapoi în capitală.

Omul cu lanterna luă loc în vagon. Îl urmă şi Farfán. Rămăseseră în comandament pînă la ora plecării, vorbind şi bînd.

— Prima oară cînd am vrut să intru în poliţia secretă, povestea omul cu felinarul, era agent acolo un „prieten" de-al meu, unul Lucio Vásquez, zis şi Catifea...

— Am auzit parcă de el, spuse maiorul.

— Dar nu atunci m-au prins, căci prietenul meu era un şmecher şi jumătate, ieşea basma curată întotdeauna — de asta-i şi zicea Catifea — în schimb eu am intrat la zdup şi-am pierdut şi gologanii pe care-i băgasem în prăvălia pe care-o aveam cu nevasta-mea, că atunci eram însurat. Biata nevastămea a ajuns pînă la *Dulcea desfătare*...

Auzind de *Dulcea desfătare,* Farfán se trezi, dar amintirea Purcicăi îl lăsă rece, ocupat cum era să lupte cu imaginea lui Chip-de-înger, care-i repeta : „Alt galon !... alt galon !"

— Şi cum se numea nevasta dumitale ? Că eu le-am cunoscut cam pe toate fetele de la *Dulcea desfătare*...

— De vreme ce n-a rămas în local, v-aş putea spune numele. A plecat de îndată după ce-o aduseseră. I-a murit acolo un copilaş pe care-l aveam, şi, asta a făcut-o aproape să-şi piardă minţile. Vedeţi, cînd nu eşti făcut pentru un anumit lucru !... Acum e la spălătoria spitalului... Nu i se potrivea ei bordelul, şi gata !

— Păi să ştii c-am cunoscut-o ! Chiar eu am scos de la poliţie autorizaţia de înmormîntare pentru copil. L-au privegheat toată noaptea doña Chón cu fetele... Nu mi-aş fi închipuit niciodată că era fiul dumitale !...

— Iar eu, ia gîndiţi-vă, la răcoare, făr-un chior... Zău, cînd mă uit în urmă prin ce-am trecut, îmi vine s-o iau la goană !

— Dar eu, fără să ştiu nimic, şi cu tîrfa aia dînd informaţii mincinoase despre mine Domnului Preşedinte...

— Încă de-atunci se înhăitase Chip-de-înger ăsta cu generalul Canales, că era în dragoste cu fiică-sa — cea pe care a luat-o apoi de nevastă — şi pentru ea, se spune, a încălcat ordinele şefului. Toate astea le ştiu pentru că Vásquez, Catifea, l-a găsit într-un bar care se numea *El Tus-tep*, cu cîteva ore înainte de fuga generalului...

— *El Tus-tep*... repetă maiorul, încercînd să-şi amintească.

— Era o cîrciumă chiar pe colţ. Ştiţi, avea zugrăvite pe perete două figuri, de o parte şi de alta a uşii, o femeie şi un bărbat, femeia cu braţul ca un cîrlig, spunînd bărbatului (parcă văd literele) : „Vino să dansăm un *tustepel !*" iar omul, cu o sticlă în mînă, răspunzîndu-i : „Nu, fiindcă eu dansez un *tustepoi !*"

Încet-încet, trenul se puse în mişcare. O bucăţică de zori se muia în albastrul mării. Dintre umbre ieşiră casele de paie ale satului, munţii depărtaţi, bărcile mizere ale celor care făceau negoţ cu satele de-a lungul coastei şi clădirea comandamentului, cutie de chibrituri plină de greieri îmbrăcaţi în soldaţi.

XL

BABA-OARBA

... „Sînt atîtea ore de cînd a plecat!“ În ziua despărţirii se numără orele, apoi se adună mai multe ore, atîtea cîte trebuie pentru a putea spune: „Sînt atîtea zile de cînd a plecat!“ Dar după două săptămîni se pierde socoteala zilelor, şi atunci: „Sînt atîtea săptămîni de cînd a plecat!“ Pînă la o lună. Apoi se pierde socoteala lunilor. Pînă la un an. Apoi se pierde socoteala anilor...

Camila pîndea pe factor la una din ferestrele salonului, ascunsă după perdele ca să nu fie văzută din stradă; rămăsese însărcinată şi cosea lucruri de copil mic.

Poştaşul se anunţa înainte de a apărea, ca un nebun care s-ar juca bătînd la uşa tuturor caselor. Bătăile se apropiau, din poartă în poartă, pînă ce ajungeau la fereastra ei. Auzindu-l venind, Camila lăsa cusutul şi, văzîndu-l, inima îi tresărea de plăcere. „Iată scrisoarea pe care-o aştept! «Camila mea adorată: (Două puncte.)...»“

Dar poştaşul nu bătea la poarta ei... Poate că... Poate mai tîrziu... Şi relua cusutul, murmurînd cîntece pentru a-şi alunga durerea.

Poştaşul trecea din nou seara. Cu neputinţă să mai facă vreo împunsătură în răstimpul cît i-ar fi trebuit să ajungă de la fereastră la poartă. Îngheţată, ţinîndu-şi răsuflarea, toată numai urechi, aştepta bătăile din uşă, dar, convingîndu-se că nimic nu tulbura tăcerea casei, închidea ochii de spaimă, scuturată de un plîns amar, de vărsături bruşte şi de suspine. De ce n-a ieşit ea la poartă? Poate c-o

fi uitat poştaşul — pentru ce e el poştatş? — iar mîine aduce scrisoarea, şi gata...

A doua zi aproape că smulge poarta, atît de zorit o deschide... Aleargă să aştepte poştaşul — nu numai ca acesta să nu mai uite, dar şi ca să conjure soarta. Însă poştaşul, ca în toate zilele, ocoleşte întrebările şi pleacă în hainele lui verzi — culoarea speranţei, zice-se — cu ochii bulbucaţi, de broască, şi cu dinţii rînjiţi, ca un cadavru din sala de anatomie.

O lună, două, trei, patru...

Părăsi odăile de la stradă, copleşită de greutatea durerii, care o goni spre fundul casei. Se simţea fără rost şi fără preţ, ca vasele de bucătărie, ca lemnele şi cărbunii, ca oalele şi ca gunoiul.

„Nu sînt capricii, ci pofte“, explică o vecină, puţintel moaşă, servitoarelor care o consultară asupra cazului, mai mult pentru a avea ce povesti decît pentru a cere vreun leac, fiindcă în privinţa leacului ele aveau reţetele lor: lumînări pe la sfinţi şi uşurarea nevoilor prin micşorarea greutăţii casei pe care o goleau de obiectele mici şi de preţ.

Dar, într-o bună zi, bolnava ieşi pe stradă. Cadavrele plutesc. Ascunsă într-o trăsură, ferindu-şi ochii de ochii cunoscuţilor — aproape toţi îşi întorceau capul ca să nu fie nevoiţi s-o salute — vru să se ducă cu orice preţ la Preşedinte. Batista udă de lacrimi îi fu prînz şi cină. În anticameră aproape s-o înghită, tot frămîntînd-o cu dinţii. Cîtă mizerie, judecînd după mulţimea oamenilor care aşteptau acolo! Ţărani, stînd pe marginea scaunelor aurite. Cei de la oraş se înscăunau mai curajos, rezemîndu-se bucuroşi de spătar. Doamnelor li se cedau, cu voce înceată, fotolii. Cineva vorbea în deschizătura uşii. Preşedintele! Numai gîndindu-se la acesta, că şi începea să tremure. Copilul o lovea cu

piciorușele în pîntec, ca și cum i-ar fi spus: „Să plecăm de-aici!“ Zgomotul celor care își schimbau poziția pe scaun. Căscături. Șoapte. Pașii ofițerilor de stat-major. Mișcările unui soldat care spăla geamurile unei ferestre. Muște. Loviturile ființei pe care-o purta în pîntec. „Ah, ce neastîmpărat! Ce-i furia asta?! Așteptăm să vorbim cu Președintele, ca să ne spună ce e cu domnul acela care nici nu știe că mătăluță exiști și care, cînd se va întoarce, are să te iubească mult. Ah! ești nerăbdător să vină mai repede ziua cînd vei lua parte la ceea ce se numește viață! Nu, nu zic că eu nu vreau, dar ești mult mai bine acolo, la adăpost!“

Președintele n-o primi. Cineva îi spuse că era mai bine să-i solicite o audiență prin scris. Telegrame, scrisori, petiții pe hîrtie timbrată... Totul fu zadarnic, nu primi nici un răspuns.

Vedea înnoptîndu-se și făcîndu-se ziuă cu golul insomniei în ochi, iar uneori pleoapele îi cădeau peste lagune de lacrimi. O curte mare. Ea, lungită într-un hamac. Cu o caramea în gură și jucîndu-se cu o minge de cauciuc negru. Vrînd să mute carameaua dintr-o parte într-alta, scăpă mingea, care căzu pe lespezile terasei, sub hamac, și se rostogoli în curte departe, tot mai departe, devenind tot mai mică, pînă ce dispăru, în timp ce — dimpotrivă — carameaua creștea în gură... Nu era cu totul adormită. Trupul îi tremura la atingerea cearșafului. Era un somn cu lumină de vis și cu lumină electrică. Săpunul îi scăpă din mîini de două sau de trei ori, ca și mingea, iar pîinea de la masa de dimineață — mînca numai pentru satisfacerea unei necesități — îi crescu în gură ca și carameaua.

Pe străzile pustii — lumea era încă la slujbă — ea se ducea la ministere, pîndea venirea miniștrilor, fără să știe cum să-și cîștige favoarea portarilor,

bătrîni înăcriţi, care nu-i răspundeau la întrebări şi o repezeau cînd ea insista.

Dar soţul ei alergase să aducă mingea. Acum, îşi aducea aminte de cealaltă parte a visului. Curtea mare. Mingea mică, neagră. Soţul ei, tot mai mic, tot mai departe, ca micşorat de-o lupă, pînă ce dispăru din curte după minge, iar ei, care în timpul acesta nu se mai gîndise la copil, îi creştea carameaua în gură.

Scrise consulului din New York, ministrului de la Washington, prietenului unei prietene, cumnatului unui prieten, cerîndu-le veşti despre bărbatul ei, dar degeaba ; ca şi cum ar fi aruncat scrisorile la gunoi. De la un băcan evreu află că onorabilul secretar al legaţiei americane, detectiv şi diplomat, avea ştiri sigure despre sosirea lui Chip-de-înger la New York. Se ştie în mod oficial c-a debarcat, aşa cum se poate constata din registrele portului, ale poliţiei şi ale hotelurilor în care a locuit şi aşa cum rezultă din ziare şi din veştile aduse de persoanele sosite foarte recent de acolo.

— Şi acuma îl caută, îi spunea evreul, şi, viu sau mort, trebuie să dea peste el, deşi pare că de la New York s-a îmbarcat pe alt vapor, spre Singapore.

— Şi pe unde să fie oraşul acesta ? întrebă ea.

— Unde să fie ? În Indochina, răspunse evreul clănţănind din dinţii lui falşi.

— Şi cît ţine pînă să vină o scrisoare de-acolo ?

— Nu ştiu exact, dar nu mai mult de trei luni.

Ea socoti pe degete. De cînd plecase Chip-de-înger trecuseră patru.

La New York sau la Singapore... Ce greutate i se lua de pe inimă ! Ce mîngîiere să-l ştie departe, să ştie că nu-l omorîseră în port, aşa cum vorbea

lumea. Departe de ea, la New York sau la Singapore, dar purtînd-o mereu în gînd.

Pentru a nu cădea, se sprijini de tejgheaua prăvăliei evreului. Bucuria o ameţise. Şi, fără să atingă şuncile învelite în hîrtie de staniol, trecea printre sticlele cu vin italian, îmbrăcate în rafie, printre cutii de conserve, ciocolată, mere, heringi, măsline, batog, struguri tămîioşi. I se părea că pluteşte în aer, că străbate ţările la braţul soţului ei. „Proast-am mai fost să mă frămînt atîta ! Acum înţeleg de ce nu mi-a scris. Trebuie să continuu să joc comedia : rolul soţiei părăsite, oarbe de gelozie, mergînd în căutarea celui care-a abandonat-o... al soţiei care vrea să fie alături de soţul ei în momentul greu al naşterii."

Îşi rezervă o cabină, îşi făcu bagajul, dar cînd fu gata de plecare, i se refuză, din ordin superior, paşaportul. Nişte buze groase care se mişcau, de sus în jos şi de jos în sus, peste nişte dinţi pătaţi de nicotină îi spuseră că, din ordin superior, nu era posibil să i se elibereze paşaportul. Ea îşi mişcă buzele maşinal, încercînd să repete cuvintele ca şi cum ar fi înţeles greşit.

Şi cheltui o avere cu telegramele către Preşedinte. Nu-i răspunse. Miniştrii nu aveau nici o putere. Subsecretarul de la război, om binevoitor de felul lui cu doamnele, o sfătui să nu mai insiste, pentru că nu i se va da paşaportul cu nici un preţ : soţul ei voise să înşele buna-credinţă a Domnului Preşedinte, aşa că totul era zadarnic.

Unii o sfătuiră să recurgă la serviciile preotului aceluia care se bucura de-atîta trecere, sau ale uneia din iubitele celui care avea în grijă caii Preşedintelui. Şi, cum în acest timp circula zvonul că Miguel Chip-de-înger murise de friguri galbene în

Panama, nu lipsiră nici inşi care s-o sfătuiască să recurgă la spiritişti, pentru a scăpa de îndoială.

Aceştia nu se lăsară rugaţi. Cea care se codi puţin fu *medium*-ul, femeia prin care trebuiau să vorbească spiritele.

— Chestia asta de-a încarna în mine spiritul unuia care-a fost inamicul Domnului Preşedinte, zicea ea, nu prea-mi convine. Şi, sub veştmintele-i reci, picioarele ei slăbănoage tremurau. Dar rugăminţile, întovărăşite de cîteva monede, moaie şi pietrele. Şi, punîndu-i banii în mînă, o înduplecară. Se stinse lumina. Cînd auzi cum chemau spiritul lui Chip-de-înger, Camila se înfricoşă şi o scoaseră afară tîrîş, aproape leşinată; auzise vocea soţului ei, mort, după cum zicea *medium*-ul, în plină mare. Acum se găsea într-o zonă unde nimic nu reuşeşte să prindă formă şi unde totul există; în cel mai bun pat, cu saltele de apă şi somiere de peşti, şi cu neantul sub cap drept cea mai moale pernă.

Slăbită, cu chipul brăzdat ca o pisică bătrînă, deşi avea abia douăzeci de ani, cu faţa mîncată de ochi — ochii verzi, cu cearcăne mari, asemeni urechilor ei transparente — născu un băieţel şi, după sfatul medicului, cînd se ridică din pat, plecă la ţară. Anemie progresivă, tuberculoză, nebunie, debilitate mintală urmară una după alta, în timp ce ea, bîjbîind de-a lungul unui fir subţire, cu un copil în braţe, fără veşti de la bărbatul ei, îl căuta în oglinzi, pe unde pot să se întoarcă numai naufragiaţii, în ochii fiului său, sau în propriii ei ochi, cînd, adormită, se visa cu el în New York sau în Singapore.

Printre brazii cu umbre mişcătoare, printre pomii grădinilor şi arborii cîmpiilor, mai înalţi decît norii, se ivi o zi care lumină noaptea durerii sale. Era duminica rusaliilor, în care fiul ei primi sarea, untdelemnul, apa, saliva preotului şi numele de Miguel.

Păsările se giugiuleau. Două ghemotoace cu pene şi o nesfîrşire de triluri. Oile nu mai terminau lingîndu-şi mieluşeii. Ce senzaţie de desăvîrşită bucurie duminicală da trecerea limbii mamei peste trupul noului-născut, care, simţind mîngîierea, închidea pe jumătate ochii tiviţi cu gene lungi. Mînjii zburdau în jurul iepelor cu ochii umezi. Viţeii mugeau şi, cu boturile înspumate de plăcere, căutau, lacomi, ugerele pline. Fără să ştie de ce, ca şi cum viaţa ar fi renăscut în ea, îşi strînse fiul la piept.

Micul Miguel crescu la ţară, rămase la ţară, iar Camila nu mai puse niciodată picioarele în oraş.

XLI

NIMIC DE SEMNALAT

Din douăzeci şi două în douăzeci şi două de ore, lumina ajungea pînă în subterane, filtrată de pînzele de păianjen şi de coturile zidăriei. Din douăzeci şi două în douăzeci şi două de ore, o dată cu lumina, o funie putredă şi plină de noduri cobora bidonul de gaz în care primeau mîncarea cei închişi în celulele subterane. Văzînd cutia de tinichea cu supa aceea unsuroasă în care pluteau resturi de carne grasă şi bucăţi de *tortilla* [1], deţinutul de la celula 17 întoarse capul. Chiar de-ar fi să moară de foame tot nu se va atinge de infecţia aceea, şi zile după zile tinicheaua coborî şi urcă neatinsă. Dar foamea îl încolţi tot mai tare, privirea i deveni sticloasă, ochii i se măriră, începu să vorbească

[1] În genere, omletă ; în America Latină, turtă de mălai (n.t.).

aiurea în timp ce se învîrtea în celula cît o colivie, să-şi frece dinţii cu degetele, să-şi frămînte urechile-i reci şi, într-o bună zi, cînd tinicheaua coborî, se aruncă asupra ei ca şi cum i-ar fi smuls-o cineva din mîini — îşi înfundă în ea gura, nasul, faţa, părul, înecîndu-se, pentru că înghiţea şi mesteca în acelaşi timp. Nu lăsă nimic, şi cînd traseră frînghia, se uită cum se urca frînghia goală cu plăcerea bestiei ghiftuite. Nu mai termina sugîndu-şi degetele şi lingîndu-şi buzele... Dar de la plăcere la greaţă nu-i mult, şi dădu totul afară, între gemete şi bolboroseli... Carnea şi *tortilla* i se lipeau de măruntaie — nelăsîndu-se smulse — şi la fiecare contractare a stomacului nu făcea decît să deschidă gura şi să se sprijine de perete ca şi cum s-ar fi aplecat peste o prăpastie. În sfîrşit, putu să respire. În jurul lui totul se învîrtea. Îşi trecu degetele prin părul umed, lăsă mîna să alunece pe după ureche şi apoi şi-o trecu prin barba murdară de bale. Urechile îi vîjîiau. Faţa îi era scăldată de o sudoare îngheţată, lipicioasă, acră, ca apa din pilele electrice. Şi lumina şi începea să dispară, lumina aceea care pleca imediat ce apărea. Încleştîndu-se de resturile corpului lui ca şi cum s-ar fi luptat cu el însuşi, izbuti de bine, de rău să se aşeze pe jos, să-şi lungească picioarele, să-şi sprijine capul de perete şi să cadă sub greutatea pleoapelor ca sub acţiunea violentă a unui narcotic. Dar nu dormi liniştit ; respiraţia chinuită din cauza lipsei de aer fu urmată de mişcările convulsive ale mîinilor, care i se plimbau peste tot corpul, de chircirea şi întinderea cînd a unui picior, cînd a celuilalt, de alergarea grăbită a degetelor pe vîrfurile unghiilor pentru a-şi smulge din gîtlej mîncărimea arzătoare care-l furnica pe dinăuntru. Pe jumătate treaz, începu să închidă şi să deschidă gura ca un peşte scos

afară din apă, plescăi aerul înghețat cu limba uscată, vru să țipe și — într-adevăr — țipă, treaz acum de-a binelea, dar năucit de friguri. Se ridică în picioare și mai mult, se lungi, se înălță cît putu în vîrful picioarelor, ca să fie auzit cît mai bine. Bolțile risipeau țipetele lui din ecou în ecou. Izbi pereții cu pumnii, lovi cu picioarele în pămînt, strigînd vorbe care deveniră în curînd urlete... „Apă, supă, sare, grăsime, orice, apă, supă..."

Un fir de sînge i se scurse pe mînă. Sîngele unui scorpion strivit... a multor scorpioni care nu mai conteneau cu alergatul... a tuturor scorpionilor striviți în cer ca să se formeze ploile... Își îndestulă setea lingînd apa unei băltoace, fără să știe cui datorează acel dar care-l chinui atît de mult după aceea. Ore întregi le petrecu suit pe piatra care-i servea drept pernă, pentru a-și păzi picioarele de băltoaca pe care o făcea apa, iarna, în celulă. Ore întregi, muiat pînă la oase, cu hainele mustind de apă, căscînd și tremurînd, neliniștit pentru că-i era foame și pentru că thinicheaua cu supă unsuroasă întîrzia. Mînca așa cum mănîncă slăbănogii, ca să-și îngrașe somnul, și cu ultima înghițitură adormea din picioare. Mai tîrziu coborau hîrdăul în care-și făceau nevoile deținuții puși la secret. Prima dată cînd îl auzi coborînd, prizonierul de la 17 crezu că-i vorba de-al doilea rînd de mîncare și, cum în vremea aceea refuza să se hrănească, îl lăsă să se urce fără să-și dea seama ce era, fiindcă mirosea ca și supa. Hîrdăul trecea din celulă în celulă și ajungea la 17 pe jumătate plin. Era groaznic să-l audă coborînd cînd nu simțea nevoie, și să simtă nevoia cînd poate nu-l mai auzea, fiindcă-și pierduse auzul de atîtea lovituri cu capul — limbă de clopot mort — în pereți! Uneori, pentru a-i spori chinul, nevoia îi trecea numai cînd se gîndea la hîrdăul care venea sau nu

venea, întîrzia, poate-l uitau — ceea ce nu era rar — sau i se rupea frînghia — ceea ce se întîmpla aproape zilnic — vărsîndu-şi conţinutul asupra vreunui condamnat.

Două ore de lumină, douăzeci şi două de întuneric complet, o tinichea de supă şi un hîrdău de murdării, sete vara, potop iarna : asta era viaţa în celulele subterane.

„... În fiecare zi cîntăreşti mai puţin — îşi spunea prizonierul de la 17, care nu-şi mai recunoştea vocea — şi cînd vîntul te va putea ridica, te va duce acolo unde te aşteaptă Camila ! Se va fi istovit aşteptînd, va fi devenit un lucru micuţ, neînsemnat ! Ce dacă ai mîinile slabe ? Ele se vor întrema la căldura sînului ei !... Că sînt murdare ?... Ea ţi le va spăla cu lacrimile ei... Dar ochii ei verzi ?... Ca şesul din Tirolul austriac fotografiat în *Ilustraţia...* Sau ca tulpina de bambus cu reflexe aurii şi cu umbre de albastru-vineţiu... Şi gustul vorbelor ei, şi gustul buzelor ei, şi gustul dinţilor ei, şi gustul gustului ei... Dar trupul ei ? Asemeni unui opt alungit, strîns la mijloc, asemeni ghitarelor de fum pe care le lasă în aer focurile de artificii cînd se sting şi-şi încetinează căderea... Am răpit-o morţii într-o noapte cu focuri de artificii... Ne însoţeau, atunci, îngerii, ne însoţeau norii, ne însoţeau acoperişurile cu paşi înceţi de paznici de noapte, casele, arborii, totul ne însoţea parcă, prin aer, pe ea şi pe mine..."

Şi o simţea pe Camila alături, în pulberea mătăsoasă a pipăitului, în respiraţia lui, în urechi, în degete.

Cu o bucăţică de metal pe care o smulse de la un şiret de pantof, singurul instrument de metal de care dispunea, săpă în perete numele Camilei şi al lui, înlănţuite, şi, folosind lumina din douăzeci şi două în douăzeci şi două de ore, adăugă o inimă,

un pumnal, o coroană de spini, o ancoră, o cruce, o bărcuţă cu pînze, o stea, trei rîndunele ca nişte accente circumflexe şi un tren cu fumul în spirală...

Slăbiciunea îi cruţa, din fericire, chinurile cărnii. Distrus fiziceşte, îşi amintea de Camila aşa cum respiri parfumul unei flori sau asculţi un poem. O asemuia cu trandafirul care, an de an, în aprilie sau mai, înflorea la fereastra sufrageriei în care, cînd era copil, lua masa cu mama lui. Urechiuşă curioasă de trandafir. Alaiul dimineţilor copilăreşti îl lăsa năucit. Lumina scădea, scădea mereu... Lumina aceea, care pleca de unde venise. Întunericul înghiţea pereţii groşi ca pe nişte bucăţele de cocă şi, curînd, se ivea hîrdăul. Ah ! dac-ar avea trandafirul acela ! Frînghia cu noduri şi tinicheaua se legănau, nebune de bucurie, între pereţii intestinali ai subteranei. Se înfiora gîndindu-se la duhoarea care întovărăşea o atît de nobilă vizită. Apoi luau hîrdăul, dar nu şi mirosul. Ah ! dac-ar avea trandafirul acela alb ca laptele de la masa de dimineaţă !

. . . .

După cîţiva ani, deţinutul de la 17 îmbătrînise. Suferinţele consumă mai mult decît anii. Dungi nenumărate şi adînci îi brăzdau faţa, şi părul alb îi creştea ca aripile furnicilor iarna. Nu mai era nici el, nici chipul lui, nici el şi nici cadavrul lui... Fără aer, fără soare, fără mişcare, năpădit de reumatism, diaree şi dureri prin tot corpul, aproape orb, singurul lucru, ultimul lucru care-l susţinea era nădejdea că-şi va revedea soţia, iubirea care-i mai înfiora încă inima sfîşiată de ghimpii durerilor.

Directorul poliţiei secrete trase puţin înapoi scaunul pe care sta, îşi îndoi picioarele sub el şi, sprijinindu-le în vîrfuri, îşi puse coatele pe masa de lemn negru. Apropie peniţa de lumina lămpii şi, cu de-

getele făcute cleşte, cu o ciupitură scurtă, strîngînd din dinţi, smulse perişorul care-l făcea să scrie literele ca pe nişte raci mustăcioşi.

„...şi conform instrucţiunilor — peniţa zgîria hîrtia la fiecare cuvînt — sus-numitul Vici se împrieteni cu deţinutul din celula 17, la două luni după ce-l închisesem împreună cu acesta, în care timp continuase să joace comedia convenită, plîngînd în fiecare ceas, ţipînd în fiecare zi şi vrînd să se sinucidă în fiecare clipă. Trecînd de la prietenie la confidenţe, deţinutul de la 17 îl întrebă ce delict comisese împotriva Domnului Preşedinte pentru a fi aruncat acolo unde se sfîrşeşte orice speranţă omenească. Sus-numitul Vici nu răspunse, mulţumindu-se să se lovească cu capul de pămînt şi să blesteme. Celălalt insistă însă atît de mult, încît Vici îşi dezlegă, în cele din urmă, limba : «Era poliglot într-o ţară de poligloţi. Avusese veşti despre o ţară în care nu erau poligloţi. Călătorie. Sosire aici. Ţară ideală pentru străini. Invitaţii încoace, invitaţii încolo, prietenie, bani, totul... Deodată, o doamnă pe stradă, primii paşi după ea, şovăielnici, aproape siliţi... Căsătorită ?... Domnişoară ?... Văduvă ?... Singurul lucru pe care-l ştie e că trebuie să se ducă după ea ! Ochi verzi fermecători ! Gura roşie ca trandafirul. Şi ce mers ! Ce frumuseţe ! Îi face curte, se plimbă prin faţa casei, se strecoară în preajma ei, dar, începînd din momentul în care încearcă să vorbească cu ea, n-o mai vede, şi un om pe care nu-l cunoaşte şi nu l-a văzut niciodată începe să-l urmărească pretutindeni, ca o umbră... Prieteni, ce să fie asta ?... Prietenii fac stînga-mprejur. Pietre de pe stradă, ce să fie asta ?... Pietrele străzii tremură cînd îl aud trecînd. Ziduri de case, ce să fie asta ?... Zidurile caselor tremură cînd îl aud vorbind. Tot ce izbuteşte să afle e c-a fost impru-

dent: încercase s-o seducă pe favorita Domnului Preşedinte, o doamnă care, după cîte află înainte de a-l băga la închisoare ca anarhist, era fata unui general şi făcea ceea ce făcea ca să se răzbune pe bărbatul ei care o părăsise...»

Sus-numitul Vici ne informează că la aceste cuvinte se produse un zgomot — ca şi cum s-ar fi tîrît un şarpe prin întuneric — că deţinutul se apropie de el şi-l rugă cu o voce slabă ca foşnetul unei aripi de peşte să-i repete numele acelei doamne, nume pe care sus-numitul i-l spuse pentru a doua oară...

Începînd din acel moment, deţinutul începu să se scarpine, ca şi cum l-ar fi mîncat tot corpul pe care nu-l mai simţea, îşi zgîrie faţa, vrînd să-şi usuce lacrimile, deşi nu mai era decît piele uscată, şi-şi ridică o mînă la piept, dar fără a izbuti să şi-l găsească ; un păinjeniş de praf umed căzu la pămînt...

Conform instrucţiunilor, am înmînat personal susnumitului Vici, a cărui declaraţie am încercat s-o redau întocmai, suma de optzeci şi şapte de dolari pentru timpul cît a stat închis, un schimb de haine vechi şi biletul de vapor. Certificatul de deces al deţinutului numărul 17 a fost redactat astfel : N. N. : mort de dizenterie infecţioasă.

Drept care am onoare să-l informez pe Domnul Preşedinte..."

EPILOG

Studentul rămase încremenit la marginea trotuarului, ca şi cînd n-ar fi mai văzut niciodată un om cu sutană. Dar nu sutana îl uimise, ci ceea ce îi spusese paracliserul la ureche, în timp ce se îmbrăţişau, bucuroşi că se regăsesc liberi.

— Merg îmbrăcat aşa din ordin superior...

Şi ar fi rămas aşa, îmbrăţişaţi, dacă n-ar fi trecut un convoi de deţinuţi care, între două rînduri de soldaţi, ţineau mijlocul străzii.

— Săracii... murmură paracliserul, în timp ce studentul se urca pe trotuar, cît s-au trudit ca să dărîme portalul... Cîte lucruri de necrezut mai vezi !

— Le vezi, repetă studentul, le pipăi şi nu le crezi ! Mă refer la municipalitate...

— Eu credeam că vorbeşti de sutana mea...

— Nu era de-ajuns că se zugrăvise portalul cu banii turcilor ; ci, ca să nu mai existe nici o îndoială în privinţa înfierării asasinării *„omului cu măgăriţa“*, trebuia să dărîme şi clădirea...

— Limbutule, vezi că ne pot auzi ! Pentru Dumnezeu, ţine-ţi gura ! Nu poţi fi sigur de nimic...

Şi-ar mai fi adăugat ceva paracliserul, dar în acel moment un omuleţ, care alerga prin piaţă fără pălărie, veni şi se înfipse în faţa lor, ţipîndu-le un fel de cîntec :

Păpuşă, păpuşică,
Cine îţi făcu chip
De păpuşoi ?

— Benjamin ! Benjamin !... îl striga o femeie care alerga după el, gata să izbucnească în plîns.

Benjamin, păpuşarule,
Cine îţi făcu chip
De păpuşoi ?

— Benjamin !... Benjamin !... striga femeia aproape plîngînd. Nu vă uitaţi la el, domnilor, nu-l luaţi în seamă, că-i nebun ; nu se poate obişnui cu gîndul că nu mai există Portalul Domnului.

Şi în timp ce soţia păpuşarului îşi scuza soţul faţă de paracliser şi student, don Benjamin o zbughi să-i cînte unui jandarm cu înfăţişare ameninţătoare :

Păpuşă, păpuşică,
Cine îţi făcu chip
De păpuşoi ?

Benjamin, păpuşarule,
Nu-ţi închipuiai
Cine-ţi făcu chip
De păpuşoi ?

— Nu, domnule, nu-l arestaţi, că n-o face dinadins, e nebun ! se interpuse soţia lui don Benjamin între el şi poliţist. Nu vedeţi că-i nebun ? Nu-l luaţi... nu, nu-l loviţi ! Ca să vedeţi cît e de

nebun : zice c-a văzut tot oraşul la pămînt, dărîmat ca şi portalul !

Deţinuţii continuau să treacă... Erau şi nu erau, despărţiţi printr-o prăpastie de cei care, văzîndu-i trecînd, se bucurau că nu sînt în locul lor...

După şirul de roabe, venea grupul celor care duceau pe umeri povara uneltelor, şi la urmă, în rînd, ca soldaţii, cei care tîrau zgomotul de şarpe cu clopoţei produs de lanţuri.

Don Benjamin scăpă din mîinile jandarmului care discuta, tot mai răstit, cu nevastă-sa, şi alergă să salute pe deţinuţi cu vorbe scornite de el.

— Cum erai şi cum eşti acum, Pancho Tanancho, tu, al cărui cuţit mînca, lacom, pielea şi intra cu poftă în carne ca într-un dormitor de plută ! Cine te-a văzut altădată, Lolo Cusholo, cu ce iuţeală mînuiai *machete* şi te vede acum, mai prăpădit decît un cerşetor ! Cine te-a văzut pe cal şi te vede acum pe jos, Mixto Melindres, apă dulce pentru pumnal, trădător şi sodomit !... Cine te-a văzut cu pistoale, cînd te numeai Domingo, şi te vede acum fără ele, trist ca orice zi a săptămînii ! Cea care v-a dat păduchii să vi-i şi prindă ! Maţe sub zdrenţe, asta nu-i hrană pentru soldaţi ! Cel care n-are lacăt să-şi pună la gură, să-şi pună cătuşele !...

Începeau să iasă salariaţii magazinelor. Tramvaiele, înţesate, gemeau de lume. Din cînd în cînd se iveau o trăsură, un automobil, o bicicletă... Freamăt de viaţă care dură atît timp cît avură nevoie studentul şi paracliserul ca să străbată piaţa din faţa bisericii — refugiul cerşetorilor şi locul de strînsură al oamenilor fără căpătîi — şi să se despartă în faţa palatului arhiepiscopal.

Studentul trecu peste dărîmăturile Portalului Domnului, mergînd pe un fel de pod de scînduri puse una peste alta. O răbufnire de vînt ridică un nor

gros de praf. Fum fără flacăra pămîntului. Resturile vreunei erupţii îndepărtate. Altă răbufnire făcu să plouă cu bucăţi de hîrtii oficiale, acum inutile, asupra a ceea ce fusese înainte sala de primire a primăriei. Fîşii de tapet, lipite încă de pereţii dărîmaţi, fluturau ca drapelele în bătaia vîntului. Deodată, umbra păpuşarului, călărind pe o mătură, ţîşni pe un cîmp de azur înstelat, peste cinci vulcani de coji, cioburi şi pietre.

Ding-dong ! Ding-dong ! răsunară clopotele pentru ora opt, cufundîndu-se în tăcerea serii...

Studentul ajunse acasă, la capătul unei străzi oarbe, şi, deschizînd uşa, auzi vocea mamei sale, întreruptă de tusea uşoară a servitoarelor care-şi dregeau glasul pentru a răspunde litaniei :

— Pentru cei ce se află în prag de moarte şi pentru cei ce călătoresc... Ca să domnească pacea între craii creştini... Pentru cei prigoniţi pentru dreptate... Pentru duşmanii credinţei noastre catolice... Pentru nevoile sfintei biserici şi pentru nevoile noastre... Pentru fericitele suflete din sfîntul purgatoriu...

Kyrie Eleison [1]...

Guatemala, decembrie 1922
Paris, noiembrie 1925, 8 decembrie 1932

---

[1] Doamne, miluieşte... (gr.) (n.t.).

CUPRINS

PARTEA A TREIA

